KPSS

VATANDAŞLIK

KONU

ANLATIMI

KPSS İÇİNDEKİLER

ÜNİTE 1: HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Toplumsal Yaşam ve Toplumsal Düzen 7
Sosyal Düzen Kuralları 7
Hukuk Kurallarının Özellikleri 8
Hukuk Kurallarının Yaptırımları 9
Hukukun Çeşitli Anlamları 12
Hukuk Kurallarının Sınıflandırılması 13
Hukukun Kaynakları 14
Hukukta Boşluk Türleri 16
Hukukun Dalları 18
• Kamu Hukuku Dalları 18
• Özel Hukuk Dalları 24
Hak Kavramı ve Hakkın Türleri 44
Testler 52

ÜNİTE 2: ANAYASA HUKUKUNA GİRİŞ

Anayasa Kavramı ve Tarihçesi 61
İktidar Tipleri 61
Anayasa Türleri 62
Devlet ve Hükûmet Sistemleri 63
Demokrasi Kavramı 67
Osmanlı - Türk Anayasal Gelişmeleri 68
Anayasalar 69
Testler 76

ÜNİTE 3: 1982 ANAYASASI GENEL ESASLARI

1982 Anayasası Genel Esasları ve Devletin Nitelikleri 79
• Başlangıç Metni 79
• 1982 Anayasası Genel Esaslar 80
• Cumhuriyet'in Nitelikleri 81
Testler 86

ÜNİTE 4: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması 89
Temel Hak ve Hürriyetlerin Durdurulması 89
Temel Hakların Sınırlandırılmasında Yabancıların Durumu 90
Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınıflandırılması 90
Testler 105

ÜNİTE 5: YASAMA

Devletin Temel Organları 109
Yasama Organının Kuruluşu 109
TBMM Seçimleri ve Seçim Dönemi 110
TBMM Üyelerinin Seçimi 111
TBMM Üyelerinin Hukuki Statüsü 112
Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri 116
TBMM'nin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları 128
Testler 129

ÜNİTE 6: YÜRÜTME

Yürütme 135
Cumhurbaşkanı 135
Cumhurbaşkanı Yardımcıları 138
Bakanlar 138
Devlet Denetleme Kurulu 138
İdarenin Düzenleyici İşlemleri 139
Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi .. 139
Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri .. 140
Yönetmelik 140
Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı 141
Millî Güvenlik Kurulu 142
Olağanüstü Hâl Yönetimi 143
Testler 144

ÜNİTE 7: YARGI

Yargı 149
Genel Hükümler 149
Yargı Sistemi 150
Yüksek Mahkemeler 151
• Anayasa Mahkemesi 152
• Yargıtay 157
• Danıştay 158
• Uyuşmazlık Mahkemesi 159
Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) 160
Sayıştay 161
Testler 162

ÜNİTE 8: İDARE HUKUKU

İdare Hukuku 167
İdari Fonksiyon 167
İdare Hukukunun Kaynakları 167
Türkiye Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı 173
• Merkezî İdare 173
• Yerinden Yönetim 179
İdarenin Mal Edinme Yetkileri 191
Kamu Görevlileri 192
Memurun Hakları 195
Testler 198

ÜNİTE 9: İNSAN HAKLARI

İnsan Hakları 207
İnsan Haklarının Nitelikleri 207
İnsan Hak ve Özgürlüklerinin Sınıflandırılması 207
İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi 208
XX. Yüzyılda İnsan Hakları 210
İnsan Haklarının Ulusal Boyutta Korunması 212

TOPLUMSAL YAŞAM VE TOPLUMSAL DÜZEN

İnsan, yaradılış gereği toplum içinde yaşayan bir varlık olması sebebiyle yaşamı boyunca, toplumun diğer bireyleriyle ilişkiler içindedir. Toplum içinde yaşayan insanlar hayatlarını en iyi şekilde sürdürebilmek için sahip oldukları güçleri kullanırlar. Bu güçler başıboş bırakıldığında ise insan toplum içinde varlığını sürdüremez ve bu tip davranışlar toplumun kendi varlığını sürdürmesini tehlikeye düşürür. Bu sebeple toplumlarda düzenin sağlanabilmesi için, güçlerin dengelenmesi ve birtakım kuralların öngörülmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Sosyal ilişkiler her ne kadar birtakım çatışmalar içerse de belli bir düzen içinde yürümektedir. Bu düzen, kişilere bazı ödevler, yükümler yüklediği gibi, bazı yetkiler de tanır. İşte, toplum hâlinde yaşayan insanların yerine getirmek zorunda oldukları ödevleri ve kullanacakları yetkileri belirten kurallara, ***sosyal düzen kuralları*** denilmektedir.

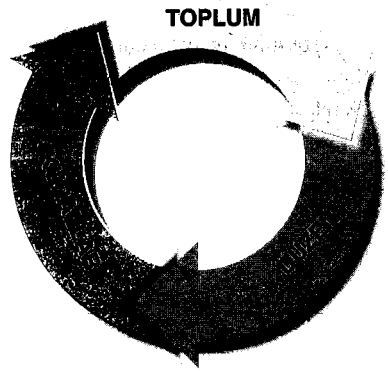

SOSYAL DÜZEN KURALLARI

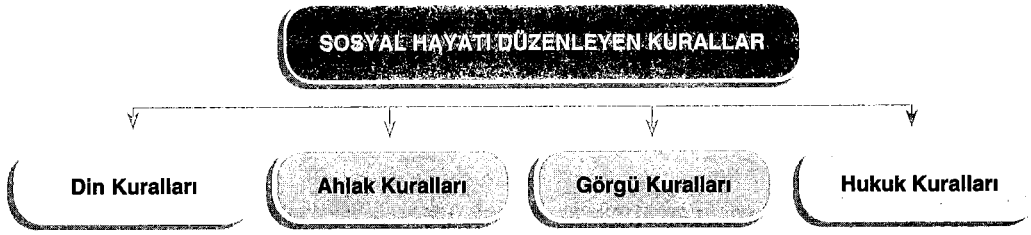

I. **Din Kuralları:** Allah tarafından konulan ve peygamberlere/insanlara kutsal kitaplar aracılığıyla ulaştırılmış emir ve yasaklardır. Din kuralları insanla Allah arasındaki ilişkiler ile insanların birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenler. Din kuralları hem ahirete hem de dünyaya ilişkin düzenler içerir.

Din kuralları hukuk kuralları gibi emir ve yasaklar içermektedir. Ancak hukuk kurallarında zorlama varken din kurallarında zorlama yoktur. Din kurallarına uymayanlar günahkâr olurlar ve bunun cezasını öbür dünyada/ahirette çekerler. Bu nedenle din kuralları **manevi** yaptırımlıdır.

ÖRNEK

Namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, kurban kesmek

II. **Ahlak Kuralları:** İnsanların kendilerine ve başkalarına karşı davranışları hakkında toplumda yerleşmiş iyi - kötü, doğru - yanlış biçiminde değer yargılarıdır.

a) Sübjektif Ahlak Kuralları: İnsanın kendisine karşı ödevlerini içeren ahlak kurallarıdır.

ÖRNEK

Namuslu olmak, dürüst olmak, kalbini temiz tutmak gibi.

b) Objektif Ahlak Kuralları: İnsanın başkalarına karşı ödevlerini içeren ahlak kurallarıdır.

ÖRNEK

Başkalarının namus ve şerefine saygılı olmak, yoksullara yardım etmek, otobüste yaşlılara yer vermek gibi

Ahlak kuralları da hukuk kuralları gibi emir ve yasaklar içermektedir. Her ne kadar günümüzde pek çok ahlak kuralı hukuk kuralı hâlini almış olsa da ahlak kurallarında hukuk kurallarında olduğu gibi zorlama yoktur. Ahlak kurallarına uymamak kişide vicdani rahatsızlık oluşturur. Kişiler **vicdan mahkemesinde** yargılanır ve yaptırıma bağlanır. Ahlak kurallarına uymayanlar vicdan azabı çekerler, başkalarınca kınanır veya ayıplanırlar. Bu nedenle ahlak kuralları **manevi** yaptırımlıdır.

III. **Görgü Kuralları:** İnsanların günlük yaşantılarında veya belirli olay ve günlerde nasıl davranmaları gerektiğini gösteren kurallardır. Diğer bir deyişle toplumsal yaşamı daha zarif kılan davranış şekilleridir.

ÖRNEK

Yeme - içme, oturup - kalkma, hasta ziyaretinde bulunma, belirli zamanlarda hediye verme gibi.

Görgü kuralları da hukuk kuralları gibi emir ve yasaklar içermektedir. Ancak görgü kurallarında hukuk kurallarında olduğu gibi zorlama yoktur. Görgü kurallarına uymayan kişi toplum tarafından genellikle görgüsüz, nezaketsiz, kaba, saygısız olarak nitelendirilir. Bu nedenle görgü kuralları **manevi** yaptırımlıdır.

IV. **Hukuk Kuralları:** İnsanların birbirleriyle ve toplumla ilişkilerini düzenleyen uyulması zorunlu olan emir ve yasaklardır.

ÖRNEK

Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. (TCK Madde/81)

Hukuk kuralları diğer sosyal düzen kurallarından farklı olarak devletin gücüyle kişiye zorla uygulanan **maddi** yaptırımlı kurallardır. Bu kurallara uymayanlar **ceza, cebri icra, iptal, hükümsüzlük ve tazminat** gibi maddi yaptırımlar ile muhatap olurlar.

NOT

Hukuk kuralları dışındaki kurallara uymama manevi (toplum tarafından verilen) yaptırıma (ayıplama - kınama vb.) neden olurken hukuk kurallarına uymama ise maddi yaptırıma (devlet tarafından verilen) neden olmaktadır.

HUKUK KURALLARININ ÖZELLİKLERİ

Hukuk kuralları mahiyetleri bakımından genel, soyut, sürekli ve kişilik dışı kurallardır.

I. **Genellik:** Hukuk kurallarının aynı durumda bulunan ve şartları aynı olan herkese uygulanması demektir. Örneğin herkese değil, ilgili kuruluşlara belirli süre prim ödeyen ve belirli yaşa gelenlere emeklilik hakkı tanınır.

II. **Soyutluk:** Hukuk kurallarının tek bir olay için değil aynı özelliği gösteren her olay için geçerli olması demektir. Örneğin TMK/118 "Nişanlanma evlenme vaadiyle olur." hükmü tek bir nişanlanma için değil bütün nişanlanmalar için geçerlidir.

III. **Süreklilik:** Hukuk kurallarının yürürlüğe girdiği tarihten yürürlükten kaldırıldığı zamana kadar gerek duyulduğuna muhataplarına uygulanması demektir. Örneğin Anayasa'ya göre, Cumhurbaşkanı beş yılda bir halk tarafından seçilir.

IV. **Kişilik Dışı Olma:** Hukuk kuralarının kişi ismi verilmeden ona muhatap olanlara uygulanmasıdır. Bu durum hukuk kurallarının soyut olmasının bir sonucudur.

HUKUK KURALLARININ AMAÇLARI

I. **Toplumsal Düzen ve Barış Sağlama:** Düzenin olmaması bir kaos ve sonucunda bir yok oluştur. Bu nedenle hukuk, sosyal düzenin ve barışın varlığı için kaçınılmazdır.

II. **Güvenlik Sağlama:** Hukukun olmadığı yerde güçlünün zayıfı ezmesi, birinin diğerine karşı haksız ve gereksiz güç kullanması olasıdır. Hukukun bir diğer işlevi de bireylerin can ve mal güvenliğini sağlamaktır.

III. **Özgürlük Sağlama:** Hukukun sağladığı özgürlükler daha çok hukuk olmadığında kaybedilecek özgürlükler olarak anlaşılmalıdır.

IV. **Toplumsal İhtiyaçları Karşılama:** Hukuk kurallarının bir diğer işlevi de kişilerin ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ihtiyaçlarını belirli bir düzen içinde karşılayabilmeleridir.

V. **Eşitlik Sağlama:** Hukukun sağladığı eşitlik **mutlak eşitlik değil kanun önünde eşitliktir.** Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin hukuk açısından aynı işleme tabi tutulmalarını sağlamaktır. Örneğin yasama dokunulmazlığı hakkının sadece milletvekillerine tanınmış olması eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

VI. **Adaleti Sağlama:** Hukukun esas amacı adaleti sağlamaktır. İki tür adalet vardır:

a) **Denkleştirici Adalet:** İnsanların kişisel ve özel durumlarına bakılmaksızın aynı muameleye tabi tutulmasıdır. Burada mutlak, aritmetik bir eşitlik vardır. Devletin herkesten eşit oranda vergi alması, zarar verenin kim olursa olsun verdiği zararı ödemesi (Akıl hastası veya ayırt etme gücünden yoksun olması önem taşımaz)

b) **Dağıtıcı (Paylaştırıcı) Adalet:** Kişilerin özel durumları dikkate alınarak işleme tabi tutulmasıdır. Örneğin memurlara kıdem veya eğitim durumlarına göre maaş verilmesi, verginin herkesin mali gücüne göre artan oranlı alınması, suç işleyen kişinin kasıtlı veya taksirli hareketine göre cezanın artması veya azalması gibi. Dağıtıcı adalet mutlak değil nispi eşitliği tarif eder.

HUKUK KURALLARININ YAPTIRIMLARI

Hukukun kişileri emirlerine uymaya zorlamak için kullandığı araçlara yaptırım **(müeyyide)** denir. Öyleyse kişiler hukuk kurallarına ya uyarlar ya da müeyyideye maruz kalırlar.

Bu yaptırımlar:

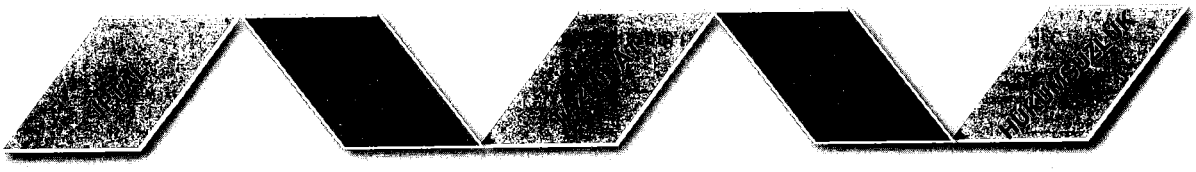

- **İPTAL:** İdarenin diğer bir deyişle kamu tüzel kişilerinin hukuka aykırı olan *bir idari işleminin idari yargı mahkemeleri tarafından* tespit ve ilan edilmesidir. İdari yargı mahkemeleri **Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri**dir.

NOT

İptal yaptırımı sadece devletin / kamu idarelerinin vermiş olduğu hukuka aykırı kararların idare mahkemelerince ile ortadan kaldırılmasıdır. İptal yaptırımı sadece idari işlemlere karşı uygulanır. İdari işlemler hukuka uygunluk karinesinden yararlanır. Hukuka aykırı idari işleme karşı idare mahkemelerinde süresi içinde dava açılmazsa işlem hukuka uygun kabul edilir.

ÖRNEK

Bir memura savunma hakkı kullandırılmadan disiplin cezası verilmesi, hukuka aykırı alınan kamulaştırma kararı, çevresine nükleer santral yapılması kararlaştırılan köylülerin nükleer santral kurulmasına ilişkin idari kararı ortadan kaldırmak istemeleri veya belediyenin hukuka aykırı yıkım kararı, idari işlemin iptalini gerektirecek durumlara örnek verilebilir.

- **CEZA:** *Suç* adı verilen hukuka aykırılıklar için öngörülmüş bir yaptırımdır. Ceza hukuku alanındaki yaptırımlar kişi için ağır sonuçlar doğurduğu için ceza ancak **kanun** denilen hukuk kurallarıyla belirlenir. Buna evrensel bir hukuk ilkesi olarak *"suçta ve cezada kanunilik ilkesi"* denilir.

TÜRK CEZA KANUNU'NDA YER ALAN CEZA TÜRLERİ	
Hapis Cezaları	**Adli Para Cezaları**
• **Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası:** Hükümlünün hayatı boyunca kanunda belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre gerçekleştirilir. En az 30 yılın geçmesiyle şartlı salıverilebilir. • **Müebbet Hapis Cezası:** Hükümlünün hayatı boyunca devam eder. En az 24 yılın geçmesiyle şartlı salıverilebilir. • **Süreli Hapis Cezası:** 1 aydan az 20 yıldan fazla verilemez. Eğer hüküm 1 yıl ve daha az bir ceza ise buna da **kısa süreli hapis cezası** denilmektedir.	• 5 günden az, kanunda aksi belirtilmeyen hâllerde 730 günden fazla olamaz. • Bir gün karşılığı en az 20 en çok 100 lira olarak belirlenir.

NOT

İdarenin bir mahkeme kararına gerek kalmadan idare hukuku kurallarına göre verdiği cezalara **idari yaptırım** denir. Disiplin cezaları, trafik para cezaları, sigara içme para cezaları, sosyal güvenlik kurumu idari para cezaları bu duruma örnektir.

NOT

Anayasa'ya göre, "ölüm cezası (idam) ve genel müsadere (suçlunun bütün mallarına el konulması) cezası verilemez."

- **TAZMİNAT:** Bir kimsenin hukuka aykırı davranışı yüzünden ortaya çıkan zararı ödeme yükümlülüğüdür.
  - **Maddi Tazminat:** Hukuka aykırı bir fiil (davranış) veya işlem nedeniyle kişinin mal varlığında meydana gelen maddi zararın giderilmesidir.
  - **Manevi Tazminat:** Hukuka aykırı bir fiil (davranış) veya işlem nedeniyle kişinin yaşadığı üzüntü, elem ve yıpranmanın yol açtığı manevi zararın giderilmesidir.

ÖRNEK

(A) dikkatsiz araç kullandığı için (B)'ye çarpmış ve (B)'nin kolunun kırılmasına sebep olmuş daha sonra da hastanede kol kesilmiştir. Bu durum haksız fiil teşkil edeceği için (B)'nin tedavi masraflarını, çalışma gücünün kısmen veya tamamen kaybedilmesinden doğan maddi ve manevi zararlarını (A)'nın tazmin etmesi gerekir.

- **CEBRİ İCRA:** Borç doğuran ilişkilerde yükümlülüklerini yerine getirmeyen kişilere karşı devletin yetkili kılmış organ ve kişiler tarafından uygulanan ve borcun yerine getirilmesini sağlayan tedbirlerdir. Bu tedbirler çok çeşitli olabilir. Buna göre, her türlü zorla yerine getirmeler cebri icraya konu olur. (Vergisini ödememek, nafaka borcunu ödememek gibi)

ÖRNEK

(B), (A)'ya olan on bin lira borcunu ödememiştir. Bunun üzerine (A) icra dairesine başvurarak alacağının ödenmediğini söyleyerek takip başlatmıştır. İcra dairesi bu talebin üzerine (B)'nin (A)'ya olan borcunu karşılamaya yetecek kadar mal varlığına haciz koyarak satmış ve (A)'nın alacağını ödemiştir.

- **HÜKÜMSÜZLÜK:** Bir hukuki işlemin kanunun öngördüğü şekilde yapılmaması durumunda sonuç ve hüküm doğurmamasıdır.
  - **Yokluk:** Bir hukuksal işlemin **kurucu unsurlarından**, olmazsa olmaz koşullarından birinin veya birkaçının bulunmamasıdır. Böyle bir işlem hukuken hiç doğmamış, hukuk dünyasında hiç ortaya çıkmamış kabul edilir.

ÖRNEK

Evlilik sözleşmesinin kurucu unsurlarından biri nikâh memurudur. Evlilik sözleşmesinin nikâh memuru yerine imam veya mahalle muhtarı tarafından yapılması evlilik sözleşmesini yoklukla malûl hâle getirir. Bu kimseler birlikte yaşasalar veya çocukları dahi olsa aralarında resmî nikâh kıyılmadıkça bu evlilik geçerli değildir. Yine her nasılsa iki aynı cinsten kişinin yapmış olduğu evlilik de yok hükmündedir.

  - **Mutlak Butlan (Kesin Hükümsüzlük):** Sözleşme, kurucu unsurları olduğu için hukuk dünyasında doğmuştur ancak kanunun emredici hükümlerine aykırı olduğu için geçersizdir. Kesin hükümsüzlük, sözleşmenin yapıldığı andan itibaren kendiliğinden geçersiz olması olarak tanımlanmaktadır. Mutlak butlan sebebiyle geçersiz olan sözleşmeler hukuken doğmuştur ancak yine de geçersizdir ve sonradan geçerli hâle getirilemezler.

Bir Sözleşmenin Kesin Hükümsüzlüğünü Gerektiren Haller

- **Tam ehliyetsizlikler** (Ayırt etme gücü olmayanların yaptığı sözleşmeler)
- **Kanunun emredici hükümlerine aykırılık** (Amca, dayı, teyze, hala ve yeğen arasında yapılan evlilik sözleşmesi)
- **Ahlaka ve adaba aykırılık**
- **Kamu düzenine aykırılık** (Uyuşturucu satımı için sözleşme yapmak)
- **Kişilik haklarına aykırılık** (Organ satımı için sözleşme yapmak)
- **Konusu imkânsız olan sözleşmeler** (Teslimi taahhüt edilen yarış atı sözleşme yapılmadan önce ölmüşse)
- **Muvazaa** (Evin bağışlanması konusunda tarafların anlaşmasına rağmen çevrenin tepkisinden çekindikleri için bunu tapuda satım olarak göstermeleri)

  - **Nispi Butlan (İptal Edilebilirlik):** Bir sözleşmede istenmeden oluşan irade sakatlığı hâlleri olan **hata, hile, korkutma veya aşırı yararlanma (gabin)** adını verdiğimiz durumlar söz konusuysa bu durumlardan biri kendisinde gerçekleşen kişi sözleşmeyi iptal etme hakkı elde eder.
    - ➢ **Hata/yanılma:** (A'yı avukat tutmak isterken, isim benzerliği nedeniyle B ile sözleşme yapılmışsa)
    - ➢ **Hile/aldatma:** (A'nın bileziğin altın olduğunu söyleyerek sahte bileziği B'ye satması)

- **Korku/ikrah:** (Yalnız yaşayan yaşlı adamın evine geceleyin giren kişinin sözleşmeyi imzalamazsa evini yakacağını söylemesi)
- **Gabin/aşırı yararlanma:** (Acele paraya ihtiyacı olan birinin zor durumundan yararlanarak kıymetli tablosu çok düşük fiyata satın alınırsa)

Böyle durumlarda sözleşme kendiliğinden geçersiz olmayıp, sahibince kanunda gösterilen sürelerde iptal edilince geçersiz olur.

NOT

Ayırt etme gücünden geçici süreyle yoksunluk nedeniyle yapılan sözleşmeler de nispî butlan ile geçersizdir. Örneğin evlilik sırasında eşlerden birinin ayırt etme gücünü sarhoşluk vb nedenlerden geçici olarak kaybetmesi nispî butlan sebebidir.

- **Tek Taraflı Bağlamazlık:** Hukuki işlemin gerçekleşmesinin bir onaya bağlı olduğu hâlde bu onayın alınmamasıdır. **Ayırt etme gücüne sahip çocuklar ile haklarında kısıtlılık kararı alınmış ergin kimselerin (sınırlı ehliyetsizler)** veli ve vasilerinin onayını almadan yaptığı işlemler veli veya vasi onay verene kadar askıdadır.

ÖRNEK

On altı yaşındaki bir küçüğün yapmış olduğu bir satım sözleşmesinin geçerliliği velisinin (anne ve baba) onayına bağlıdır. Velisinin onay vermemesi durumunda yapılan satım sözleşmesi küçüğü bağlamaz sadece satıcıyı bağlar ve bu nedenle sözleşme geçersiz olur.

KESİN HÜKÜMSÜZLÜK İLE İPTAL EDİLEBİRLİK YAPTIRIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	
Kesin Hükümsüzlük	**İptal Edilebilirlik**
Her zaman ileri sürülebilir. Zamanaşımı süresi yoktur.	Belirli sürelerde ileri sürülebilir. Hak düşürücü süreler geçerse ileri sürülemez.
Herkes tarafından ileri sürülebilir.	Sadece menfaati zedelenenler ileri sürebilir.
Hâkim bizzat dikkate alır.	İlgilerin mahkemeden talep etmesi gerekir.
Kamu düzenini, genel ahlakı, güçsüzleri yani toplumun genelinin koruması amaçlanır.	Genel olarak bireylerin çıkarı ön plandadır.
İşlem daha sonra da geçerli hâle getirilemez.	Taraflar, sakat doğan hukuksal işlemi dilerlerse geçerli hâle getirebilirler.
İşlem mahkeme kararı ile baştan itibaren geçersiz sayılır.	Mahkemenin vereceği iptal kararından itibaren geçersiz olur.

HUKUKUN ÇEŞİTLİ ANLAMLARI

I. **Pozitif Hukuk (Yürürlükteki - Olan):** Belirli bir ülkede, belirli bir dönemde yürürlükte bulunan, **yazılı ve yazısız** bütün hukuk kurallarını ifade eder. Diğer bir deyişle pozitif hukuk, yürürlükteki hukuk veya olan hukuktur. Pozitif hukuk mevzu hukuk ve örf ve âdet hukuku olmak üzere ikiye ayrılır.

II. **Mevzu Hukuk (Mevzuat):** Bir ülkede belli bir dönem yürürlükte bulunan hukuk kurallarının sadece yazılı olanlarıdır. **Yetkili makamlar tarafından konulan bütün hukuk** kurallarıdır.

Türk Hukuk Mevzuatı
• 1982 Anayasası
• Kanunlar
• Milletlerarası antlaşmalar
• Cumhurbaşkanı kararnameleri
• Yönetmelikler
• Adsız düzenleyici işlemler (genelge, tebliğ, yönerge, sirküler)

III. **Tarihî Hukuk:** Yürürlükten kalkmış hukuktur. Bu hukuk kuralları bir zamanla... dir. İdam cezası veya 1921 Anayasası.

IV. **Tabii Hukuk:** Yürürlükte olan hukuku değil, olması gereken hukuku ifade eder. Yürürlükteki hukukun eleştirilmesidir. Pozitif hukuk olan hukuk iken tabii hukuk olması gereken hukuku ifade eder.

HUKUK KURALLARININ SINIFLANDIRILMASI

A) EMREDİCİ HUKUK KURALLARI	Emredici hukuk kuralları, uyulması zorunlu olan, bireylerin değiştiremeyecekleri, aksini kararlaştırmayacakları kurallardır. Bu tür hukuk kuralları genel olarak **kamu düzenini, genel ahlakı, kişiliği, güçsüzleri korumak** amacıyla konulurlar. Emredici hukuk kurallarını genellikle yazılışından anlamak mümkündür. Bir kural, **"mükelleftir", "evlenemez", "yapamaz", "edemez", "olamaz", "hükümsüzdür", "yasaktır"** gibi emir kip ve ifadeleri içeriyorsa emredicidir. **Örnek:** Medeni Kanun, m.124: "Erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez." emredici bir hükümdür. Medeni Kanun, m.131: "Gaipliğine karar verilen kişinin eşi, mahkemece evliliğin feshine karar verilmedikçe yeniden evlenemez." emredici bir hükümdür.
B) TANIMLAYICI HUKUK KURALLARI	Bir hukuksal kavramın veya kurumun zorunlu yasal unsurlarını ve şartlarını belirten kurallardır. "Nedir sorusu"na cevap veren hukuk kurallarıdır. Tanım cümlesi olan hukuk kurallarıdır. **Örnek:** Medeni Kanun, m.19: "Yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir." **Örnek:** İş Kanunu, m.10: "Nitelikleri bakımından en çok otuz iş günü süren işlere süreksiz iş, bundan fazla devam edenlere sürekli iş denir." **Örnek:** Ticaret Kanunu, m.14/1: "Bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kimse tacir sayılır."
C) YEDEK HUKUK KURALLARI	Uygulanması tarafların iradesine bırakılan ve aynı şekilde tarafların iradeleriyle aksini serbestçe kararlaştırabildikleri hukuk kurallarıdır. Bu tür kurallarda düzenleme yetkisi taraflara bırakıldığından ancak ihtiyaç duyulduğunda devreye girerler. Yedek hukuk kuralları **"tamamlayıcı" ve "yorumlayıcı"** hukuk kuralları olmak üzere ikiye ayrılır: **Tamamlayıcı Hukuk Kuralları:** Kişilerin yaptıkları sözleşmelerde eksik bıraktıkları, hususları tamamlayan kurallardır. Tamamlayıcı hukuk kurallarında çoğu zaman **"aksi kararlaştırılmadıkça", "aksine hüküm bulunmadıkça", "aksi yönde bir düzenleme yapılmamışsa"** gibi ibarelere yer verilir. **Örnek:** Sözleşmede aksine bir hüküm yoksa, belirlenen faiz, yıllık olarak ödenir. **Yorumlayıcı Hukuk Kuralları:** Birden fazla anlama gelebilen bir açıklama veya fiilin, uyuşmazlık durumunda, hangi anlama geldiğini belirleyen düzenlemelerdir. Örneğin taraflar arasında yapılan bir sözleşmede **"ayın başı" veya "ayın ortası" ya da "ayın sonu"** terimleri kullanılmışsa bunlardan ne anlaşılmalıdır. **Örnek:** Borçlar Kanunu, m.91: "Borcun ifası için bir ayın başlangıcı veya sonu belirlenmemişse bunda ayın birinci ve sonuncu günü; ayın ortası belirlenmişse bundan da ayın on beşinci günü anlaşılır. Borcun ifası için gün belirtilmeksizin sadece ay belirlenmişse, bundan ayın son günü anlaşılır."

HUKUKUN KAYNAKLARI

ASLİ KAYNAKLAR

YAZILI KAYNAKLAR

- Anayasa
- Kanun
- Milletlerarası Anlaşma
- Cumhurbaşkanı Kararnamesi
- Yönetmelik
- Adsız Düzenleyici İşlemler

YAZISIZ KAYNAKLAR

- Örf ve Âdet Hukuku

YARDIMCI KAYNAKLAR

YARDIMCI KAYNAKLAR

- Doktrin (Bilimsel Görüşler)
- İçtihat (Mahkeme Kararları)

Medeni Kanun m.1/1'e göre, hâkim bir uyuşmazlığı çözerken önce yazılı kaynaklara (mevzuat) bakmalıdır. Uyuşmazlığa uygulanacak bir yazılı kaynak bulamazsa yazısız kaynaklara gitmelidir. Yazısız kaynakta da hüküm bulamazsa kendisini kanun koyucu yerine koyarak hukuk yaratır.

Hâkim önce yazılı kaynaklara (mevzuata) bakar. Varsa yazılı kurala göre çözer.

Yazılı kaynaklarda hüküm yoksa **açık (gerçek) kanun boşluğu** vardır.

Yazısız kaynaklara bakar. Varsa yazısız kurala göre çözer.

Yazısız kural da bulamazsa **hukuk boşluğu** vardır.

Hâkim **hukuk yaratarak** meseleyi çözer.

Medeni Kanun m.1/2'ye göre, hâkim karar verirken bilimsel görüşlerden (doktrin) ve mahkeme kararlarından (içtihat) yararlanabilir. Bu kararların özelliği, hukuksal uyuşmazlığın çözümünde hâkimin bunlardan yararlanması fakat bunlarla bağlı olmamasıdır.

I. Yazılı Kaynaklar

Devletin yetkili organlarınca konulmuş kurallardır. Bunlara kısaca mevzuat denir. Bu kurallar arasında bir altlık üstlük/hiyerarşi vardır. Buna normlar/kurallar hiyerarşisi denir. Normlar hiyerarşisinde, alt basamakta yer alan norm geçerliliğini üst basamakta yer alan normdan alır ve ona uygun olmak zorundadır. Her bir kural, kendi üstünde yer alan kurala göre daha somut, daha ayrıntılı ve daha özel olma özelliği taşır.

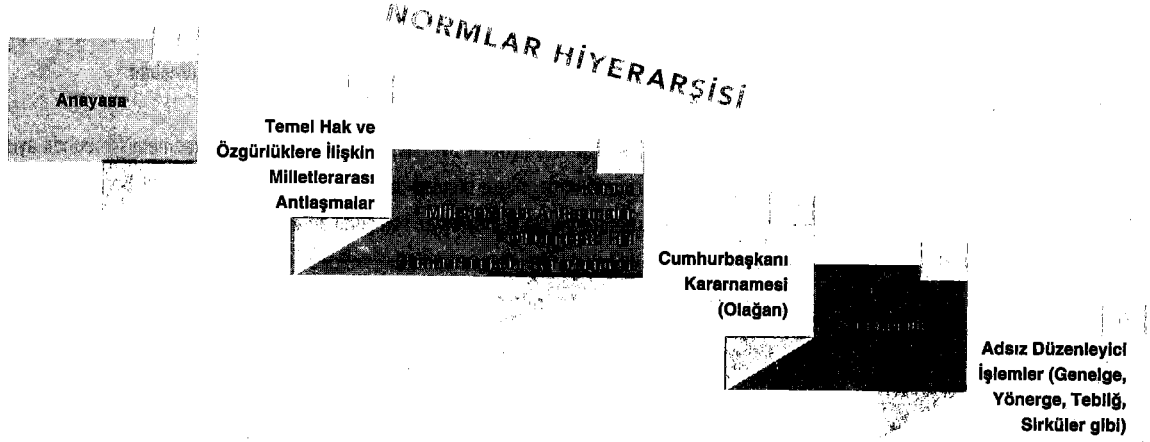

II. Yazısız Kaynaklar

Hukukun yazılı olmayan kaynaklarına örf ve âdet hukuku denilmektedir. Mevcut hukuk düzenimize göre bu kaynağa yazılı kaynaklarda bir hüküm bulunmaması durumunda başvurulabilir. Bir davranış biçiminin örf ve âdet kuralı hâline gelebilmesi için "süreklilik", "genel inanç" ve "devlet desteği" olmak üzere üç unsurun bir arada bulunması gerekir.

Süreklilik	Genel İnanç	Devlet Desteği
Maddi Unsur	**Manevi Unsur**	**Hukuki Unsur**
Bir davranış kuralının örf ve âdet kuralı hâline gelebilmesi için, kural uzun süre tekrarlanmalı ve ne zaman uygulanmaya başladığı bilinmemelidir.	Sürekli tekrarlanan bu davranışa uyulması hususunda toplumda genel bir inanç oluşmalıdır.	Örf ve âdet kuralının hukuk kuralı hâline gelebilmesi için hukuki yaptırımın olması, diğer bir deyişle yaptırımla desteklenmesi gerekir.

NOT

Ceza ve vergi hukukunda kanunilik ilkesinin bir sonucu ve gereği olarak bu hukuk dallarında örf ve âdet kuralları kaynak olamaz. Örf ve âdet hukuku özel hukukta (medeni, borçlar, ticaret hukuku) hâkimi bağlayıcıdır.

III. Yardımcı Kaynaklar

Yardımcı kaynaklar, mahkeme kararlarıyla (içtihat), bilimsel çalışmalardır (öğreti/doktrin). Yardımcı kaynakların ayırt edici özelliği, bunların bağlayıcı olmaması, hukuk uygulayıcılarına uygulamalarında yardımcı olması, yol göstermesidir.

a) Bilimsel Görüşler (Doktrin)

Hâkimler hukuki açıdan derinlemesine bir inceleme gerektiren uyuşmazlıklarda çoğunlukla zaman yokluğu nedeniyle olayın çözümüyle ilgili hususlarda çalışmalar yapmış bilim insanlarının eserlerinden yararlanarak karar verirler. Bilimsel incelemeler;

- **Şerhler:** Kanunu madde sırasına göre yorumlayarak oluşturulan eserler, bir üniversite hocasının kaleme aldığı Medeni Kanun Şerhi gibi
- **Sistematik Eserler:** Bir hukuk alanının kurum ve kurullarının bütünüyle ele alındığı çalışmalar, genelde ders kitabı olarak kullanılır, bir üniversite hocasının kaleme aldığı ceza hukuku genel esaslar ders kitabı gibi
- **Monografi:** Bir hukuk alanının belirli bir konusunu en ince ayrıntısına kadar inceleyen çalışmalar, tezler gibi
- **Makaleler:** Belirli bir konunun dar bir içerikte incelenmesidir

b) Mahkeme Kararları (İçtihat)

Hâkimler, daha önce verdikleri bir kararı benzer durumda tekrar edebilir veya yeni bir olayla karşılaştıklarında inceleme yapma imkânları bulunmadığı için benzer olaylarla karşılaşmış başka mahkemeler varsa genellikle o mahkemelerin kararlarını kendilerine örnek alabilirler. Ancak, ister daha önce kendisi versin, isterse başka mahkeme tarafından verilmiş olsun hâkim, mahkeme kararıyla bağlı değildir. Bu durumun istisnası **Yargıtayın ve Danıştayın İçtihadı Birleştirme Kararları** ile **Anayasa Mahkemesi Kararları**dır.

NOT

İçtihadı Birleştirme Kararları ile **Anayasa Mahkemesi Kararları** ilk derece mahkemelerini, yüksek mahkemelerin diğer daire ve kararlarını bağlar ve hukukun asli kaynaklarıdır.

HUKUKTA BOŞLUK TÜRLERİ

Kanun boşluğu ve hukuk boşluğu olmak üzere iki tür boşluk bulunaktadır. **Kanunda boşluk**, kanunda (yazılı hukukta) bir hüküm olmaması iken, **hukukta boşluğu** ise, hem kanunda ve hem de örf âdet hukukunda bir kural olmamasıdır.

<table>
<tr><th colspan="3">KANUN BOŞLUĞU</th></tr>
<tr><th>KURAL İÇİ BOŞLUK (BİLİNÇLİ BIRAKILAN)</th><th colspan="2">KURAL DIŞI BOŞLUK (BİLMEDEN BIRAKILAN)</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Kanun koyucu bir mesele hakkında kural koymuş ancak kuralın içeriğini/detaylarını doldurmayı bilerek/isteyerek hâkime bırakmıştır.

Kanunda yer alan "hakkaniyete göre", "haklı sebepler", "uygun miktarda tazminat" "uygun tedbirler", gibi kavramların yer alması kural içi boşluğun varlığını gösterir.

Örnek: Medeni Kanun, m.27: Adın değiştirilmesi, ancak haklı sebeplere dayanılarak hâkimden istenebilir. Bu hükümdeki haklı sebeplerin ne olduğu belirlenmeyip, bunun takdiri hâkime bırakılmıştır.

Nasıl Doldurulur? Kural içi boşluklar hâkime takdir yetkisi tanıyan boşluklardır.</td><td>Açık (Gerçek) Boşluk</td><td>Örtülü Boşluk</td></tr>
<tr><td>Kanunda düzenlenmesi gereken bir konuda hiçbir hükmün bulunmamasıdır.

Nasıl Doldurulur? Örf ve âdet hukuku kuralı varsa o uygulanır, yoksa hâkim kendisi hukuk yaratır.</td><td>Kanunda somut olaya ilişkin bir hüküm var ama hüküm çok geniş tutulmuş, istisnalar belirtilmemişse örtülü boşluk vardır.

Medeni Kanun, m. 15: "Ayırt etme gücü olmayanların hukuki işlemleri geçersizdir." demektedir. Bu hükümde temyiz gücü olmayanların yararına/faydasına işlemler de hükümsüz sayılacaktır ki bu çözüm adil değildir.

Nasıl Doldurulur? Bu tür boşluklar hâkimin somut olayı amaca uygun şekilde daraltarak yorumlaması ile doldurulur.

Yukarıdaki örnekte hâkim, tam ehliyetsizlerin yararına işlemleri geçerli, zararına işlemleri geçersiz kılarsa kuralı daraltıp adaleti sağlayabilir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th>HUKUK BOŞLUĞU</th></tr>
<tr><td>Somut olaya uygulanacak yazılı ve yazılı olmayan kaynaklarda hüküm bulunmaması durumunda karşılaşılan boşluk türüne "hukuk boşluğu" adı verilir. Diğer bir deyişle pozitif hukukta veya hukukun asli kaynaklarında uyuşmazlığa ilişkin hüküm bulunmamasıdır. Hukuk boşluğu, hâkimin hukuk yaratması ile doldurulur.

Hukuk boşluğu olması durumunda hâkimin hukuk yaratma yetkisi Medeni Kanun'un 1. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre, hâkim önüne gelen olaya ilişkin bir yazılı kuralı varsa onu uygulayacaktır. Herhangi bir yazılı düzenleme yoksa örf ve âdet hukukunu araştıracak ve ona göre karar verecektir. Uyuşmazlığa uygulanabilecek bir örf ve âdet kuralı da yoksa hâkim kendini kanun koyucu yerine koyup yeni bir kural koyacak ve uyuşmazlığı bu kurala göre çözecektir.</td></tr>
</table>

NOT

Hâkimin takdir yetkisi ile hukuk yaratma yetkisi arasında önemli fark vardır. Hukuk yaratma yetkisinde olaya uygulanacak ne bir kanun ne de bir örf ve âdet hukuku bulunmaktadır. Bir hukuk boşluğu vardır. Oysa takdir yetkisinde kanunda uygulanacak bir kural vardır. Ancak kuralın kendi içinde birtakım kavramlarında boşluk vardır. Örneğin tazminatın miktarını belirlemek hâkimin takdirine bırakılmıştır.

NOT

Kıyas, kanun koyucunun düzenleme yapmadığı bir hususta başka bir kanun maddesinin uygulanmasıdır. Bir hukuk yaratma yoludur. **Ceza hukukunda ve vergi hukukunda "kanunilik ilkesi"** gereği uygulanması yasaktır. Kıyasa başvurmak, özel hukuk için geçerli bir hukuk yaratma yoludur.

Hâkim "takdir yetkisini" kullanır.

Kural İçi Boşluk
Yazılı kural var ama kural bilerek tamamlanmamıştır.

Hâkim örf ve âdet hukukuna bakar yoksa "hukuk yaratır."

Açık (Gerçek) Boşluk
Yazılı kurallarda hüküm yoktur.

Hâkim "kuralı daraltarak" uygular.

Örtülü Boşluk
Yazılı kural var ama çok genel tutulmuştur.

Hâkim "hukuk yaratarak" meseleyi çözer.

Hukuk Boşluğu
Yazılı ve yazısız kurallarda hüküm yoktur.

HUKUK KURALLARININ YORUMU

Bir kanun hükmünün gerçek anlamını, kapsamını ve içeriğini tespit etmeye "kanun hükmünün yorumlanması" denir.

Yorum Çeşitleri	
Yasama Yorumu	Yasama organının kendi koyduğu kanun hükmünün ne anlama geldiğini açıklamasıdır.
Bilimsel Yorum	Hukuk bilim insanları tarafından yapılan yorumdur. Bunlara kısaca doktrin veya öğreti adı verilir.
Yargısal Yorumu	Kanunun somut olaylara uygulanması sırasında mahkemeler tarafından yapılan yorumdur. Asıl olan yorum yöntemi yargısal yorumdur.

NOT

Yasama yorumuna sadece 1924 Anayasası yer vermiştir. Günümüzde uygulanmamaktadır.

Yargısal Yorum Metodları	
Deyimsel (Lafzi) Yorum	Bir kanun maddesinin anlamı, bu maddenin kelimelerine, bu kelimelerin cümle içindeki yerlerine, maddenin söz dizimine, noktalama işaretlerine bakılarak tespit edilir.
Tarihî Yorum	Kanun koyucunun kanunu koyarken izlediği amaç araştırılır ve bu amaçla kanunun hazırlık çalışmalarına yani komisyon ve parlamentoda yapılan görüşme ve tartışmalara, kanunun gerekçesine bakılmaktadır.
Amaçsal Yorum	Kanun koyucunun bu hükmünü koyduğu andaki amacı aranmamalı, yorumun yapıldığı anda bu hükmü koysaydı nasıl bir hüküm getirirdi bu araştırılmalıdır. Kanuna, toplumun kanunla birlikte değişen ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamaya yarayacak bir anlam verilmeye çalışılmalıdır.

HUKUKUN DALLARI

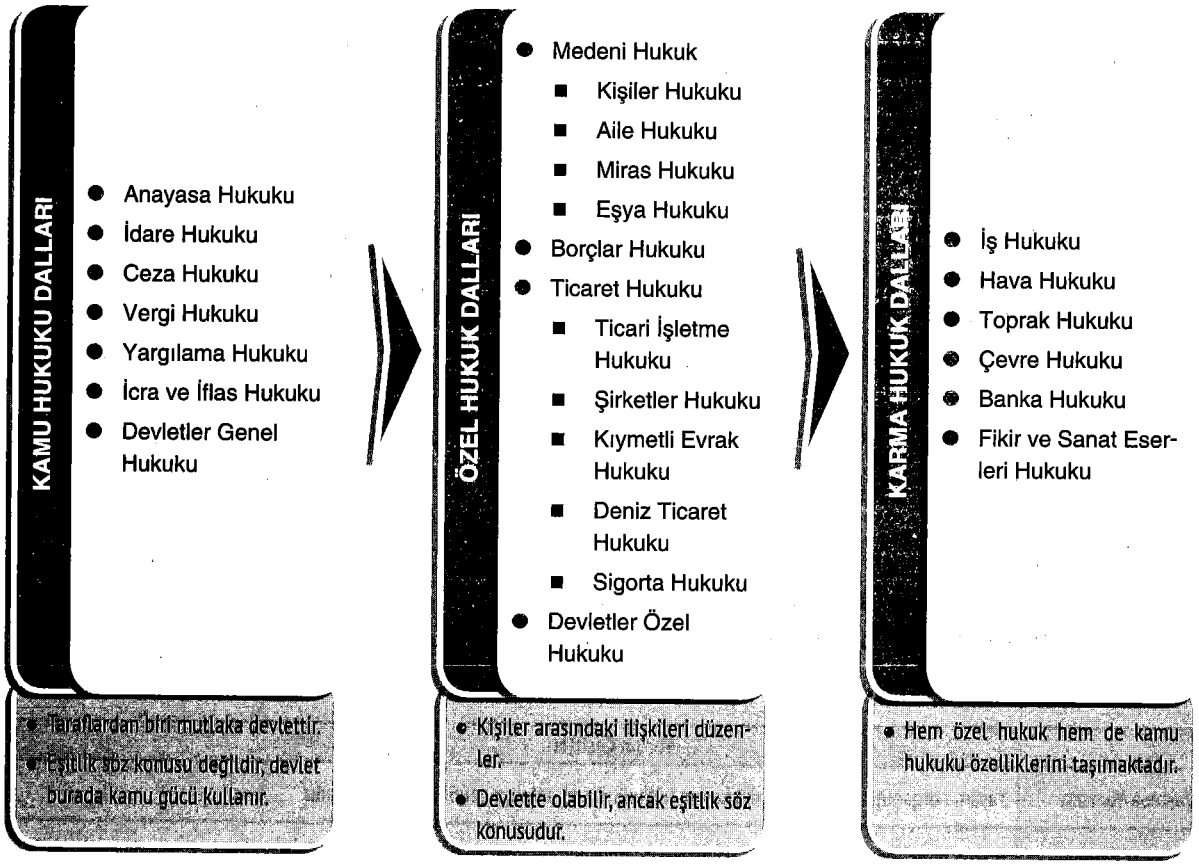

1. KAMU HUKUKU DALLARI

Kişilerin kamu tüzel kişileriyle ilişkilerinde kamu yararı/gücü gerektiren durumlar varsa kamu hukuku söz konusudur. Yine devletlerin ve uluslararası kuruluşların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarıdır.

A) **ANAYASA HUKUKU:** Devletin şeklini yasama, yürütme ve yargı gibi devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve bu organlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen bir hukuk dalıdır.

B) **İDARE HUKUKU:** İdare hukuku, kamu idaresinin teşkilat ve işleyişine ilişkin esasları, kişilerin idare ile olan ilişkilerini ve kamu hizmetinin görülmesini inceleyen hukuk dalı olarak tanımlanabilir. İdare, devletin yasama ve yargı fonksiyonlarının dışında kalan, yürütme organının içinde yer alan kamu hizmetlerini yürütmekle görevli teşkilatıdır. Devletin idari teşkilatı, idari fonksiyonu yerine getirecek personelin sağlanması, kamu hizmetlerinin görülmesi, bunlara ilişkin hukuki işlemlerin yapılması idare hukukunun konusunu oluşturmaktadır.

C) **CEZA HUKUKU:** Türk Ceza Kanunu'nun suç sayılan fiilleri ve bu fiilleri işleyenlere uygulanacak cezai yaptırımları düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen hukuk dalıdır.

CEZA HUKUKUNA HÂKİM OLAN İLKELER

- Ceza hukukuna, kanunsuz suç ve ceza olmaz (suçta ve cezada kanunilik), kusursuz sorumluluk olmaz, ceza sorumluluğunun şahsiliği, cezaların insaniliği ve kanun-adalet önünde eşitlik gibi ilkeler yön vermektedir.
- **Suçta ve cezada kanunilik ilkesinin sonuçları**
  - **Belirlilik - Açıklık:** Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz.
  - **Örf ve Âdet Hukuku Yasağı:** Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.
  - **İdarenin Düzenleyici İşlemleriyle Suç ve Ceza Konulamaz:** Cumhurbaşkanı Kararnamesi, yönetmelik gibi idari işlemlerle suç ve ceza konulamaz.
  - **Kıyas Yasağı:** Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Kıyas yoluyla yeni suçlar oluşturulamaz.
  - **Geçmişe yürüme yasağı ilkesi:** Ceza yasaları geçmişe etkili olarak kabul edilemez ve uygulanamaz. Bunun istisnası, failin yararına/lehine olan yasanın geçmişe yönelik biçimde uygulanmasıdır.
- **Kusurluluk ilkesi**
  - Bir kimsenin cezalandırılabilmesi için fiilinde kusurlu olması, yani kişinin işlediği fiil bakımından sorumluluğunu ifade etmektedir. Kişinin kusurlu sayılabilmesi için algılama ve irade yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle failin fiilinin taksirli veya kasıtlı olması gerekir.
- **Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi**
  - Hiç kimsenin başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaması ve ceza yaptırımlarının sadece gerçek kişiler bakımından uygulanabilmesi, tüzel kişiler bakımından ise güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımların uygulanmasıdır.
- **İnsanilik (Hümanizm) ilkesi**
  - Bu ilke, anayasada şu şekilde düzenlenmiştir "Kimse, insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."
- **Kanun ve adalet önünde eşitlik ilkesi**
  - Suç işleyen kişi hakkında işlediği fiilin ağırlığıyla orantılı olarak ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunması gerektiği hususudur. Ayrıca Ceza Kanunu'nun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet ve diğer toplumsal konumları yönünden ayrım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz.

SUÇUN UNSURLARI
KANUNİLİK (TİPİKLİK) Bir fiilin suç oluşturabilmesi için o fiil işlenmeden önce bir ceza yasasında suç olarak tanımlanmış olmalı, kanunda belirtilen tarife, tipe uygun düşmeli, kanunda tarif edildiği üzere işlenmelidir.
MADDİ UNSUR Suçun maddi unsurunu; **hareket, netice** (sonuç) ve **nedensellik bağı** başlıkları altında inceleyebiliriz. • **Hareket:** Fiil insan kaynaklı, iradi ve dış dünyada değişiklik meydana getirebilecek bir fiil olmalıdır. Hareket ya yapma ya da yapmama biçiminde ortaya çıkar. Birinci hâlde hareket ikinci hâlde ihmal söz konusudur. • **Netice (Sonuç):** Netice, hareketten doğan bir sonuçtur. Dış dünyada meydana gelen ve nedensellik bağıyla insan davranışına bağlı olan suç kalıbına uygun değişikliktir. • **Nedensellik Bağı:** Hareket ile netice arasında bulunması gereken neden - sonuç ilişkisidir.
MANEVİ UNSUR Failin cezalandırılabilmesi için, hukuka aykırı tipik fiili **kusurlu davranışıyla** gerçekleştirmiş olması gerekir. Failin gerçekleştirmiş olduğu fiil, faile **kast** veya **taksirle** bağlanabilmelidir. • **Kast:** Suçun kanuni tanımındaki unsurlarının bilinerek ve istenerek işlenmesidir. • **Taksir:** Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir.
HUKUKA AYKIRILIK Hukuka aykırılık, kanunda suç olarak belirtilmiş bir davranışın gerçekleştirilmesidir. Meşru savunma, yetkili merciin emrini yerine getirme gibi birtakım durumları kanun, sorumluluğu kaldıran nedenler olarak düzenlemiştir.

HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ

KANUN HÜKMÜNÜ YERİNE GETİRME	Kanun, 24 / 1. maddede, "Kanun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez." demektedir. Örneğin, zanlıyı yakalayan, tutan veya kanunun emrine uyarak silah kullanan kolluk görevlisi kanunun hükmünü yerine getirmektedirler, dolayısıyla fiilleri hukuka uygundur, öyleyse bir suç oluşturmamaktadırlar.
HUKUKA UYGUN EMRİ YERİNE GETİRME	Kanun, 24/2'de "Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz." diyerek, memur tehine bir hukuka uygunluk nedeni yaratmıştır.
MEŞRU SAVUNMA	TCK 25/1'de şöyle düzenlenmiştir: "Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez."
HAKKIN KULLANILMASI	TCK'nin 26/1.maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez". Örneğin çocuklar üzerinde terbiye hakkını kullanan kimseler, eğitim amacıyla, kural olarak suç oluşturan hareketleri gerçekleştirebilirler.
İLGİLİNİN RIZASI	TCK'de "Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilemez." şeklinde ifade edilmiştir.

KUSURLULUĞU ETKİLEYEN BAZI HÂLLER

Kusurluluğu etkileyen hâllerin varlığı hâlinde kişi suç teşkil eden eylemden ya hiç sorumlu tutulmamakta ya da sorumluluğu azalmaktadır.

- **Akıl Hastalığı:** Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur.

- **Yaş Küçüklüğü:** Kanun, yaşın isnat yeteneğine etkisini üç döneme ayırmıştır. On iki yaşına kadar olanlar, on iki ile on beş yaş arasında olanlar, on beş yaşını bitirmiş ancak on sekiz yaşını bitirmemiş olanlar.

12 yaşından küçükler

12 yaşından küçük çocukların cezai ehliyeti ve sorumluluğu **mutlak surette yoktur.** Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, **çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.**

12 - 15 yaş

12 yaşını tamamlamış olup da 15 yaşını tamamlamamış çocukların cezai ehliyeti olup olmadığı araştırma yapılarak tespit edilir. Bu yaş grubundaki çocukların cezai ehliyeti iki ayrı kısımda incelenmelidir:

- 12-15 yaş grubunda olup da işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmeyen çocukların da cezai sorumluluğu yoktur. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.
- 12-15 yaş grubunda olup da işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını "algılama" veya davranışlarını "yönlendirme" yeteneği gelişmiş çocukların cezai sorumluluğu vardır ve ceza verilmesine hükmolunmuşsa indirimli ceza verilir.

15 - 18 yaş

15-18 yaş grubundaki çocukların cezai ehliyeti tam olmakla birlikte belirlenen ceza üzerinden yaş küçüklüğü nedeniyle belli miktarda ceza indirimi yapılmalıdır.

- **Sağır ve Dilsizlik:** TCK hükümlerine göre bu kanunun, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, 15 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 12 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, 18 yaşını doldurmuş olup da 21 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır.
- **Geçici Nedenler, Alkol ve Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma:** Geçici bir nedenle ya da **irade dışı alınan** alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez.

SUÇ VE CEZALARA İLİŞKİN ANAYASAL ESASLAR

- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
- Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak **kanunla** konulur.
- Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz. (Masumiyet Karinesi)
- Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.
- Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.
- Ceza sorumluluğu şahsidir.
- Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.
- Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.
- İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.
- Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

CEZA YARGILAMASI SÜRECİ

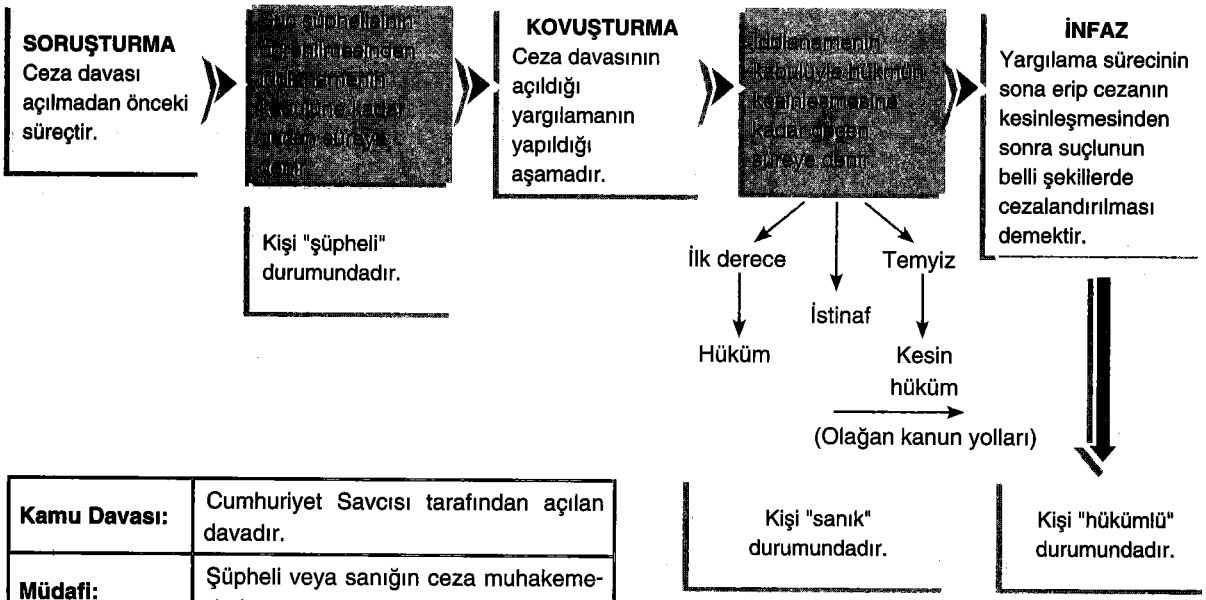

Kamu Davası:	Cumhuriyet Savcısı tarafından açılan davadır.
Müdafi:	Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukattır.
Vekil:	Suçtan zarar gören kişiyi yargılamada temsil eden avukattır.

D) **VERGİ HUKUKU:** Kişilerle devlet arasında vatandaşlık ilişkisinden doğan vergi ödevinin niteliğine, vergi borcunun doğması ve ortadan kalkmasına ilişkin hukuk kuralları bütünüdür.

- **Vergi:** Kişilerin devlete yaptıkları karşılıksız ve zorunlu ödemelerdir. Vergiyi devletin diğer gelir kaynaklarından ayıran temel fark karşılıksız bir parasal transfer olmasıdır.

Vergiye Hâkim Olan İlkeler		
Genellik İlkesi	**Kanunilik İlkesi**	**Adalet İlkesi**
• Herkes vergi ödemekle yükümlüdür.	• Vergi ve benzeri yükümlülükler ancak kanunla konulup kaldırılabilir.	• Verginin mali güce göre alınması, dengeli dağıtılmasıdır. **(paylaştırıcı adalet)**

Vergi Türleri		
Doğrudan Vergiler		**Dolaylı Vergiler**
Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	**Servet Üzerinden Alınan Vergiler**	**Gider Üzerinden Alınan Vergiler**
• Gelir Vergisi (gerçek kişilerin gelirleri) • Kurumlar Vergisi (tüzel kişilerin gelirleri)	• Emlak Vergisi • Motorlu Taşıt Vergisi • Veraset ve İntikal Vergisi	• Katma Değer Vergisi • Özel Tüketim Vergisi • Özel İletişim Vergisi • Şans Oyunları Vergisi • Banka ve Sigorta Muamele Vergisi

E) **YARGILAMA HUKUKU:** Mahkemelerin yargı görevini yerine getirirken uyguladıkları yol ve yöntemleri gösteren hukuk dalıdır.

YARGI KOLLARI

Türk hukukunda, Anayasa'da yer alan yüksek mahkemelerden hareketle dört temel yargı kolunun varlığından söz edilir. Bunlar anayasa yargısı, adli yargı, idari yargı ve uyuşmazlık yargısıdır.

I. Anayasa yargısı	Anayasa Mahkemesi (Yüksek mahkeme)
II. Adli (genel) yargı	Yargıtay (Yüksek mahkeme)
III. İdari yargı	Danıştay (Yüksek mahkeme)
IV. Uyuşmazlık yargısı	Uyuşmazlık Mahkemesi (Yüksek mahkeme)

I. Anayasa Yargısı: 1876, 1920 ve 1924 anayasalarında bulunmayan Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası'nda kabul edilmiştir. Keza 1982 Anayasası da Anayasa Mahkemesine yer vermiştir. Anayasa Mahkemesi on beş üyeden oluşur. Anayasa Mahkemesinin görevleri kısaca:

a. Bazı kişileri Yüce Divan sıfatıyla yargılar.
b. Siyasi partilerin kapatılmasına karar verir.
c. Siyasi partilerin mali denetimini yapar.
d. Uyuşmazlık Mahkemesine üyeleri arasından başkan seçer.
e. Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruları karara bağlar.
f. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ile milletvekilliğinin düşmesi kararlarını denetler.
g. Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler.

II. Adli (Genel) Yargı: Adli yargı, medeni yargı ve ceza yargısı olmak üzere iki kola ayrılır. Adli yargı kolu; ilk derece mahkemeleri, ikinci derece mahkemeleri **(üst derece - istinaf)** ve Yargıtaydan **(üst derece - temyiz)** meydana gelir.

NOT

İSTİNAF, ilk derece mahkemelerince verilen kararların **bölge adliye mahkemeleri** tarafından olgu ve hukuk yönünden incelenmesi (denetlenmesi) suretiyle düzeltilmesi, iyileştirilmesi veya iptal edilmesi amacına yönelik bir üst derece kanun yoludur.
TEMYİZ, istinaf mahkemelerince verilen kararlarının denetlenmesini sağlayan üst derece kanun yoludur.

a. Medeni Yargı: Özel hukuk alanında (eşit ilişkiler) kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin davaların görüldüğü yargı koludur.

- Adli yargı ilk derece hukuk mahkemelerinden genel mahkemeler **sulh hukuk mahkemeleri ve asliye hukuk mahkemeleri**dir.
- Hukuk mahkemeleri arasındaki uzmanlık mahkemeleri, **asliye ticaret mahkemesi, aile mahkemesi, tüketici mahkemesi, iş mahkemesi, icra mahkemesi, kadastro mahkemesi, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi** olarak özetlenebilir.

b. Ceza Yargısı: Ceza hukuku alanındaki yargısal faaliyetlerdir.

- Adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri içinde genel görevli ceza mahkemeleri **asliye ceza mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri**dir.
- Ceza mahkemeleri arasındaki uzmanlık mahkemeleri, **çocuk mahkemeleri, çocuk ağır ceza mahkemeleri, trafik ceza mahkemeleri icra ceza mahkemeleri, fikri ve sınai haklar ceza mahkemeleri**dir.

NOT

Sulh ceza hâkimlikleri yukarıda belirtilen kategorilendirme kapsamında bir mahkeme türü değildir. Gözaltı, arama, yakalama, tutuklama, vb. kararların verilmesi şeklinde görev ifa eder.

III. **İdari Yargı:** İdarenin (kamu tüzel kişileri) eylem ve işlemlerinden doğan uyuşmazlıkların çözümlendiği yargı koludur.

- İdari yargı kendi içerisinde
  - ➢ İlk derece mahkemeleri olarak **idare mahkemeleri** ve **vergi mahkemeleri,**
  - ➢ İkinci derece mahkemesi olarak **bölge idare mahkemesi (üst derece - istinaf)** ve
  - ➢ Nihayet temyiz merci olarak da **Danıştay**dan **(üst derece - temyiz)** oluşur.

IV. **Uyuşmazlık Yargısı:** Uyuşmazlık Mahkemesi hukukumuzda anayasal düzeyde ilk kez 1961 Anayasası ile kabul edilmiş, 1982 Anayasası da Uyuşmazlık Mahkemesine yer verilmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi **adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını** kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı, Anayasa Mahkemesince kendi üyeleri arasından seçilir.

F) **İCRA VE İFLAS HUKUKU:** İcra hukukunun konusunu icra takibi oluşturur. İcra takibi, bir veya birkaç alacaklının, **borçlunun mal varlığından alacağa yetecek miktarına** haciz koydurup sattırmak suretiyle alacağına kavuştuğu takip yoludur. İflas hukukunun konusu ise iflas yoluyla takiptir. İflasta **borçlunun bütün malları** iflas masasını oluşturur ve bu malların paraya çevrilmesiyle elde edilen para, belirli bir sıra dâhilinde müflisin (iflas etmiş kişi) borçlarının ödenmesine tahsis edilir. İcra takibine **her borçlu konu olabilirken**, iflas takibine sadece **tacir sıfatına sahip borçlular** konu olur.

G) **DEVLETLER UMUMİ (GENEL) HUKUKU:** Devletlerin birbiriyle, devletlerin uluslararası örgütlerle ve uluslararası örgütlerin birbiriyle olan ilişkileri devletler hukukunun konusunu oluşturmaktadır. Devletler hukukunun kaynakları asli kaynak ve yardımcı kaynak ayrımıyla sıralanmıştır.

Buna göre asli kaynaklar

- Uluslararası antlaşmalar,
- Uluslararası örf ve âdetler,
- Hukukun genel ilkelerinden;

Yardımcı kaynakları ise,

- Mahkeme kararları ve
- Doktrinden oluşmaktadır.

2. ÖZEL HUKUK DALLARI

Özel hukuk, kişiler arası ilişkileri düzenleyen hukuktur. Bu hukuk dalında, kişilerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen kurallar yer alır. İlke olarak bu ilişkilerde eşitlik geçerlidir.

A) **MEDENİ HUKUK:** Medeni hukuk, toplum hâlinde yaşayan insanların kişisel durumlarını, aile ilişkilerini, malvarlıklarının ölümlerinden sonraki akıbetini, eşyalar üzerindeki sahiplik ve egemenlik ilişkilerini düzenleyen özel hukuk dalıdır. Medeni hukuk özel hukukun en geniş alanıdır.

MEDENİ HUKUKUN ALT DALLARI

Kişiler Hukuku	Aile Hukuku	Miras Hukuku	Eşya Hukuku
Kişilik kavramı	Aile ilişkileri	Murîs	Mülkiyet
Gerçek kişiler	Nişanlanma	Mirasçı	Sınırlı ayni haklar
Dernek ve vakıflar	Evlenme	Tereke	Zilyetlik
Hısımlık	Boşanma	Yasal mirasçı	Tapu sicili
İkametgâh	Velayet	Atanmış mirasçı	
Ad kavramı	Vesayet	Vasiyetname	

KİŞİLER HUKUKU

Hukukta **kişi** terimi, **haklara ve borçlara sahip olabilen** varlıkları ifade eder. Hukuk sisteminde kişiler **gerçek kişiler ve tüzel kişiler** olmak üzere ikiye ayrılır.

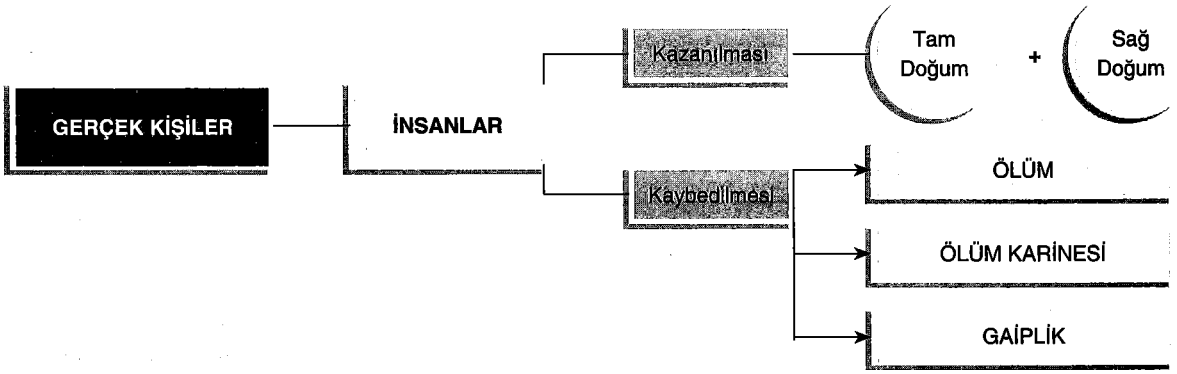

- **Gerçek Kişiler**

  Gerçek kişiler **insanlar**dır.

Kişiliğin Başlangıcı

- Türk Medeni Kanunu'na göre, gerçek kişilik çocuğun **tam ve sağ olarak doğduğu anda** başlar.
- Çocuğun **tamamen doğmuş** olması, onun ana rahminden tamamen ayrılarak bağımsız bir varlık hâline gelmiş olmasıdır.
- Çocuğun **sağ doğması** ise, ana rahminden ayrıldıktan sonra bir saniye dahi olsa yaşaması demektir.

NOT

Doğum olayı kişisel durum sicili ile ispatlanır. Doğum olayı 1 ay içinde nüfus memuruna bildirilir. **(Doğum Kütüğü)**

Kişiliğin Sona Ermesi

1) **Ölüm:** Ölüm gerçek kişiliği sona erdiren hukuki bir olaydır. Ölüm ile kişilik sona erer, o kişinin kişilik hakları ve kişiye bağlı hakları ortadan kalkar. Mal varlığı hakları ise bir bütün (haklar ve borçlar) hâlinde mirasçılarına geçer.

   Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre; ölümün, 10 gün içinde nüfus müdürlüğüne bildirilmesi gerekir. **(Ölüm kütüğü)**

2) **Ölüm Karineleri**

Ölüm konusunda ispat kolaylığı bakımından kanun iki karine (varsayım) kabul etmiştir. Bunlar ölüm karinesi ve birlikte ölüm karinesidir.	
Ölüm Karinesi: Ölümüne **kesin gözle bakılacak bir hâlde kaybolan ve cesedi bulunamayan kişi** ölmüş sayılır. Bu kimsenin nüfus kütüğünün ilgili yerine **mahallin en büyük mülki amirinin emriyle** ölüm kaydı düşürülebilir. **Örnek:** Elli kişinin yer aldığı bir gemi batmış, kırk dokuzunun cesedi bulunabilmiş, ancak bir kişinin cesedi bulunamamıştır. Yaşam deneyimlerine göre, bu kişinin de sağ kurtulamayacağı varsayılarak kanun tarafından bu kişi için ölüm karinesi getirilmiştir.	**Birlikte Ölüm Karinesi:** Biri diğerine mirasçı olan birden fazla kişiden hangisinin önce veya sonra öldüğü ispat edilemezse hepsi aynı anda ölmüş sayılır. Bu kişiler birbirlerinin mirasçısı olamazlar. Birlikte ölüm karinesinde ölüm sırası belli değildir. **Örnek:** Aynı otomobilde seyahat eden anne, baba ve çocuk geçirdikleri trafik kazasında ölmüştür. Bu durumda hangisinin önce hangisinin sonra öldüğü tespit edilemediği için bu kişilerin aynı anda öldüğü kabul edilecek ve birbirlerine mirasçı olamayacaklardır.

NOT

Karine, kanunen bilinen bir olaydan veya olgudan bilinmeyen sonuçlar/yargılar çıkarılmasıdır.

NOT

Ölüm ve birlikte ölüm karineleri adi karinelerdendir, bunların aksi her türlü delille ispatlanabilir.

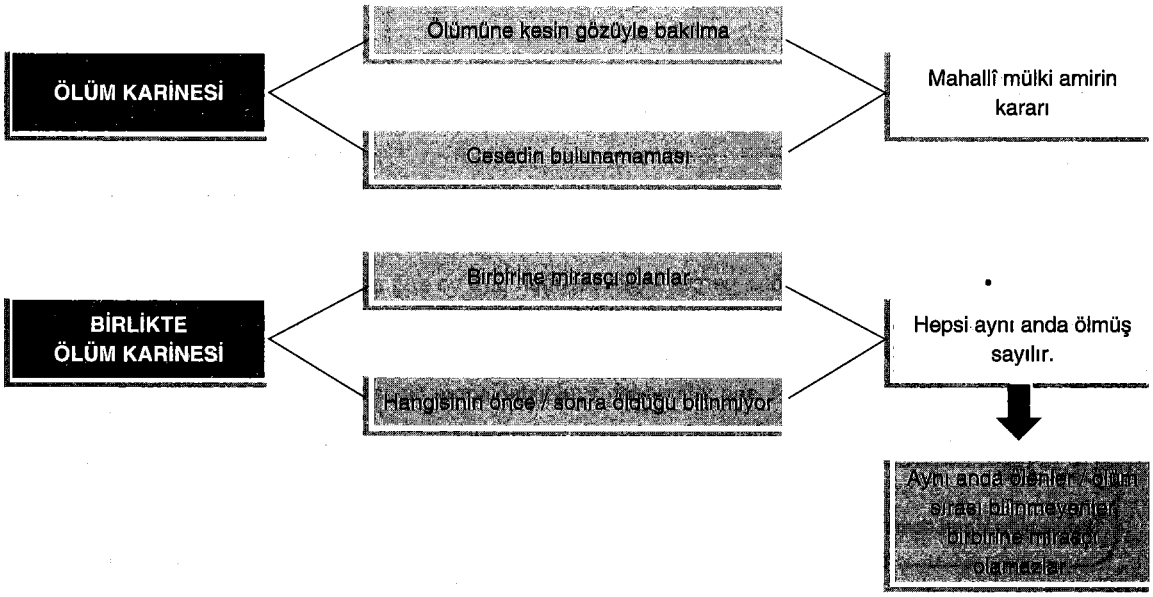

3) **Gaiplik:** Gaiplik, bir kimsenin tıbben değil daha çok hukuken ölmüş gibi değerlendirilmesidir. Bir kimsenin gaipliğine iki hâlde karar verilebilir. Ancak her iki durumda da belirli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Bunlar, "ölüm tehlikesi içinde kaybolma" ve "uzun zamandan beri haber alınamama"dır.

a) Ölüm tehlikesi içinde kaybolma

Ölüm tehlikesinden itibaren **1 yıl** geçtikten sonra ilgililerin talebi üzerine mahkemeden gaiplik kararı istenebilir. Mahkeme 6 ay arayla iki ilan yapmadan gaiplik kararı veremez. Gaibin mirası teminat karşılığında mirasçılara teslim edilir. Söz konusu teminat; ölümüne olası gözle bakılacak hâlde kaybolma için **5 yıl** (tereke mallarının tesliminden itibaren hesaplanır) ve her hâlde en çok gaibin **100 yaşına** varmasına kadar gösterilir.

ÖRNEK

Savaş ya da savaş benzeri hareketlere katılma ve tehlikeli alanda bulunma nedeniyle kaybolma gaiplik nedeni teşkil eder.

b) Uzun zamandan beridir haber alınamama

Son haber tarihinden itibaren **5 yıl** geçtikten sonra ilgililerin talebi üzerine mahkemeden gaiplik kararı istenebilir. Mahkeme 6 ay arayla iki ilan yapmadan gaiplik kararı veremez. Gaibin mirası teminat karşılığında mirasçılara teslim edilir. Söz konusu teminat; uzun süreden beri haber alınamama hâli için **15 yıl** (son haber tarihinden başlayarak hesaplanır) ve her hâlde en çok gaibin **100 yaşına** varmasına kadar gösterilir.

ÖRNEK

Yabancı ülkeye doktora yapmaya giden ve düzenli olarak ailesiyle internet üzerinden görüntülü olarak konuşan bir kimseden uzun süreden beri haber alınamaması gaiplik nedeni teşkil eder.

- Gaiplik kararı, verildiği andan itibaren değil, geriye dönük olarak, gaibin ölümüne olası gözle bakılacak bir durumda kaybolduğu veya ondan en son haber alındığı tarihten itibaren hükümlerini doğurur.
- Gaip ne zaman çıkıp gelirse gelsin mal varlığını mirasçılardan geri alabilir.
- Gaiplik kararı ile **gaibin evliliği kendiliğinden sona ermez**. Gaibin eşi yeniden evlenmek istiyorsa ya gaiplik davasıyla birlikte veya ayrıca açacağı bir dava ile evliliğin feshini istemelidir.

NOT

Gaiplik kararının verilmesi çekişmesiz yargı işi olduğundan görevli mahkeme **sulh hukuk mahkemesi**dir.

GERÇEK KİŞİNİN EHLİYETLERİ

Hak ve Fiil Ehliyetleri	
Hak Ehliyeti	**Fiil Ehliyeti**
Haklara ve borçlara ehil olmak demektir.	Kişinin kendi davranışıyla haklar kazanabilme, borç altına girebilmesi demektir.
Sağ ve tam doğmak koşuluyla ana rahmine düşüldüğü an kazanılır.	Ergin, ayırt etme gücüne sahip olan ve kısıtlı olmayan kişiler sahiptir.
Kişi hiçbir çaba sarf etmeden haklara ve borçlara sahip olduğu için pasif bir ehliyettir.	Kişi kendi çabası/fiiliyle haklar ve borçlar oluşturduğu için aktif bir ehliyettir.

A) Hak Ehliyeti: Bir kimsenin hak ve borç sahibi olabilmesidir. Hak ehliyeti **cenin sağ ve tam doğmak şartıyla ana rahmine düşünce** kazanılır. Örneğin babasının ölümünden önce ana rahmine düşen çocuk, tam ve sağ doğarsa babasının mirasçısı olur. Ancak bunun için çocuğun bir an için dahi olsa yaşamış olması gerekir.

Hak Ehliyetinin İlkeleri	**Genellik İlkesi:** Her insanın hak ehliyeti vardır.
	Eşitlik İlkesi: Bütün insanlar hukuk düzeninin sınırları içinde (eşit şartlarda olanlara eşit işlem) haklara ve borçlara sahip olmakta eşittirler.

NOT

Hak sahibi olmak ve kişi olmak aynı anlama gelmektedir. (Haklara ve borçlara sahip olmak) Ancak kişilik tam ve sağ doğmak ile başlarken, hak ehliyeti cenin tam ve sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düşünce başlar.

B) Fiil Ehliyeti: Bir kişinin kendi fiil ve işlemleri ile lehine haklar, aleyhine ise borçlar oluşturabilme yeteneğidir.

- Fiil ehliyeti, kişinin kendi çabasıyla, aktif bir biçimde lehine haklar ya da aleyhine borçlar kurabilme gücüdür.
- "Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı kısıtlı olmayan her ergin" fiil ehliyeti vardır.

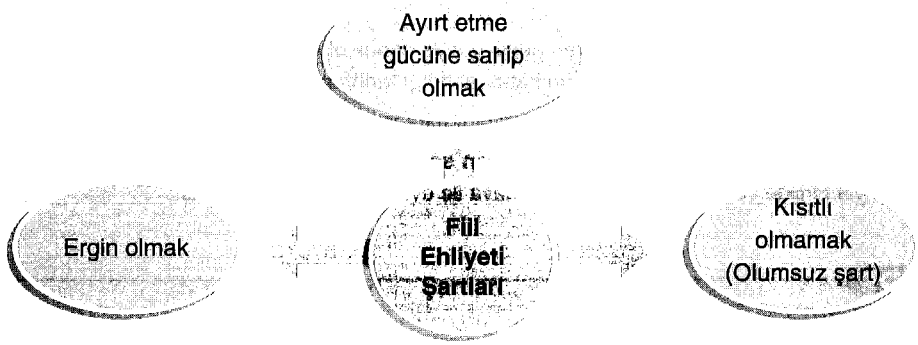

- **Temyiz Kudretine (Ayırtım Gücüne) Sahip Olma:** Temyiz kudreti; bir kişinin fiil ve işlemlerinin sebeplerini, neticelerini, etkilerini ayırt edebilme ve bunlara uygun olarak hareket edebilme yeteneğidir.

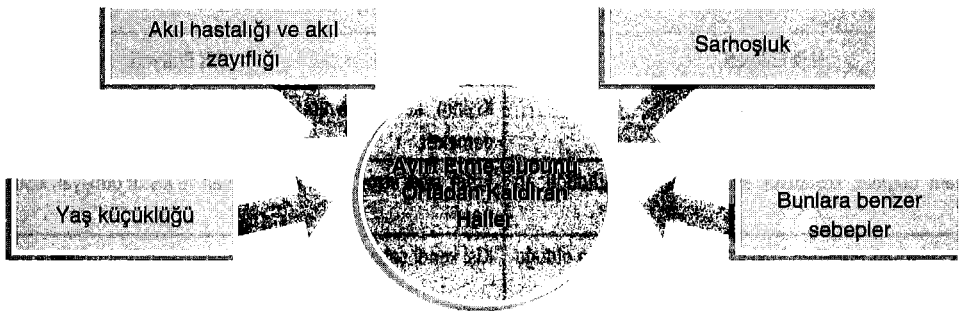

- **Reşit Olmak (Ergin Olmak)**
  - Erginlik **kanunun aradığı yaşı (18) doldurmaktır**. Buna "normal - kanuni erginlik" denir. Ancak 18 yaşın doldurulmasından önce de kişi iki hâlde ergin olabilmektedir. Buna da "erken erginlik" denir. Erken erginlik hâli de, iki şekilde ortaya çıkabilir: "Evlilik erginliği" ve "Yargısal erginlik".
  - Evlenme kişiyi ergin kılar. Evlenme ile kazanılan erginlik kesindir, yani evlenme daha sonra ortadan kalksa bile erginlik devam eder.
  - Olağan evlenme yaşı erkek ve kadında yasal temsilcinin izni alındıktan sonra **17 yaşın doldurulmasıdır.**
  - Olağanüstü evlenme yaşı ise (gebelik gibi durumlarda) her iki cins için de hâkim kararı alındıktan sonra **16 yaşın doldurulmasıdır.**
  - **15 yaşını dolduran çocuk**, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir. Yargısal erginlik kararı kesindir, geri alınamaz. Bir kimse reşit olmakla yaşça büyütülmüş de olmaz. Örneğin küçük yaştan beri babasının dükkânında çalışan ve babasının ölümü üzerine; kendisinin babasına ait işletmeyi yürütebilecek bir olgunlukta olması, annesinin uygun görmesi ve hâkimin de bu durumu onun menfaatine bulması durumunda erginlik kararı verebilir.

ERGİNLİK	
Normal Erginlik	• "Yaş erginliği" de denilen normal erginlik, "*18 yaşın doldurulmasıyla*" (kendiliğinden) kazanılır.
Evlenme Erginliği	• **Olağan Evlenme:** Kadın ve erkekte "*17 yaşın doldurulması ve yasal temsilcinin izniyle*" **mümkündür.** • **Olağanüstü Evlenme:** Kadın ve erkekte "*16 yaşın doldurulması ve hâkim kararı ile*" **mümkündür.**
Mahkeme Kararı ile Erginlik (Kaza - i Rüşt)	• **15 yaşını dolduran** çocuk, **kendi isteği** ve **velisinin rızasıyla** bir **menfaatini ileri sürerek, mahkemece ergin** sayılabilir. Küçüğün mahkeme kararı ile ergin kılınabilmesinin bazı şartları vardır. Bunlar: ■ 15 yaşın doldurulmuş olması ■ Küçüğün istemde bulunması ■ Küçüğün menfaatinin olması ■ Küçük velayet altında ise velisinin onayı, vesayet altında ise vesayet dairelerinin izni ■ Yetkili mahkemenin ergin kılma kararı vermiş olması

NOT

Evlilik yoluyla veya mahkeme kararı ile ergin olanlar kanunun, belirli bir işlem için özel bir yaş öngörüldüğü hâllerde, bu yaş tamamlanmadıkça o hakka sahip olamaz ve onu kullanamaz. Örneğin ehliyet almak, oy kullanmak gibi. Diğer bir deyişle erken erginlikler yaş erginliği değil, medeni hakları kullanma erginlikleridir.

■ **Kısıtlı Olmamak (Mahcur Olmamak)**

- ➤ Kısıtlanma, kanunda belirtilen sebeplerden birinin varlığı durumunda, **ergin** bir kişinin fiil ehliyetinin mahkeme kararı ile sınırlandırılması veya kaldırılmasıdır.
- ➤ Kısıtlama kararının en önemli sonucu, kısıtlanan kimsenin ayırt etme gücüne sahip olması koşuluyla, **sınırlı ehliyetsiz** hâle gelmesidir.
- ➤ Kısıtlanan kimse vesayet altına konur ve kendisine bir vasi atanır.
- ➤ Kısıtlanan ergin çocuklar kural olarak vesayet altına alınmayıp velayet altında bırakılır.
- ➤ Küçükler kural olarak velayet altında bulundukları için **yalnızca ergin kişiler kısıtlanabilir.**
- ➤ Velisi bulunmayan küçüğe kısıtlanmasına gerek olmaksızın sulh hukuk mahkemesince vasi atanır.

KISITLILIK SEBEPLERİ	• Akıl hastalığı, Akıl zayıflığı — Sağlık raporu gereklidir. • Savurganlık, Alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, Kötü yönetim, Kötü yaşam — Kişi, kendisini ve ailesini yoksullaştırmaktadır. • 1 yıl ve daha üzeri bir özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olma — Mutlak kısıtlama nedenidir. • Yaşlılık, sakatlık, deneyimsizlik ve ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemeyen bir kişinin istekte bulunması (kendi isteği ile kısıtlılık)

FİİL EHLİYETİNE GÖRE GERÇEK KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Tam Ehliyetliler	Tam Ehliyetsizler	Sınırlı Ehliyetliler	Sınırlı Ehliyetsizler
Ergin, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan kişilerdir.	**Ayırt etme gücü olmayan** kişilerdir. Ergin olup olmamaları önem arz etmez.	Ergin, ayırt etme gücüne sahip kısıtlı olmayan ancak kendilerine **yasal danışman** atanan kimselerdir.	**Ayırt etme gücüne sahip ergin olmayan çocuklar** ile ayırt etme gücüne sahip ergin ama **kısıtlı** olan kişilerdir.

TAM EHLİYETLİ

- Ayırt etme gücüne sahip, ergin ve kısıtlanmamış kişiler tam fiil ehliyetine sahipler, yani tam ehliyetlidir.
- Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir.
- Tam ehliyetliler, ayırt etme gücüne sahip olduklarından haksız fiillerinden sorumlulukları tamdır.

TAM EHLİYETSİZ

- Ayırt etme gücü olmayan kimselerdir. Ergin olup olmamalarının bir önemi yoktur. Küçük çocuklar, akıl hastalığı, akıl zayıflığı gibi nedenlerden dolayı akla uygun bir şekilde davranamayan erginlerdir.
  - Bu kişilerin fiil ehliyeti yoktur.
  - Tam ehliyetsiz kişi küçükse ve ebeveyni hayattaysa velayet altındadır; erginse ve ebeveyni yoksa kendisine vasi tayin edilir.
  - Bu kişiler adına yapılacak hukuki işlemler yasal temsilcileri (veli/vasi) aracılığıyla yapılır.
  - Bu kişilerin haksız fiil sorumlulukları yoktur. Ancak, kusursuz sorumluluk hâllerinde, sebepsiz zenginleşme denen durumlarda tam ehliyetsizlerin de sorumlu tutulması mümkündür. Bu durumda tam ehliyetsizler hakkaniyet gereği haksız fiillerinden sorumlu tutulabilmektedir. Örneğin zengin bir akıl hastası başkasına verdiği zarardan hakkaniyet gereği sorumlu tutulabilir.

SINIRLI EHLİYETLİ

- Ayırt etme gücüne sahip, ergin olup, kısıtlı değillerdir ancak korunmaları bakımından fiil ehliyetinin sınırlanması gerekli görülen ergin kişilerdir. Bu amaçla bu kişilere **mahkeme tarafından "yasal danışman"** atanır. Kendilerine yasal danışman atanmış tam ehliyetliler sınırlı **ehliyetlilerdir** diyebiliriz. Örneğin; köyde çobanlık yapan A'ya mirasla holding kaldığını düşünelim. A, ergin, ayırtetme gücüne sahip ve kısıtlı da değildir. Ancak holdingi yönetme konusunda tecrübesizdir. Bu nedenle kendisine talebi ile bir yasal danışman atanması uygundur.
- Bu kişiler Türk Medeni Kanunu'nun 429. maddesinde 9 bent hâlinde sayılan işlemleri ancak yasal danışmanlarının olumlu rızasını almak suretiyle yapabilirler. Bu işlemler:
  - Dava açma ve sulh olma,
  - Taşınmazların alımı, satımı, rehnedilmesi ve bunlar üzerinde başka bir ayni hak kurulması,
  - Kıymetli evrakın alımı, satımı ve rehnedilmesi,
  - Olağan yönetim sınırları dışında kalan yapı işleri,
  - Ödünç verme ve alma,
  - Anaparayı alma,
  - Bağışlama,
  - Kambiyo taahhüdü altına girme,
  - Kefil olmadır.
- Kendilerine yasal danışman atanan kişiler, kanunda belirtilmiş olan işlemler dışında kalan işlemler bakımından tam fiil ehliyetlerine sahiptirler.
- Sınırlı ehliyetliler, ayırt etme gücüne sahip olduklarından haksız fiillerinden sorumlulukları tamdır.

SINIRLI EHLİYETSİZ

- Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve ayırt etme gücüne sahip kısıtlılardır. Örneğin, aklı başında 17 yaşında bir çocuk sınırlı ehliyetsizdir. Aynı şekilde, aklı başında ama kötü yaşam nedeniyle hakkında kısıtlama kararı verilmiş 40 yaşındaki bir kişi sınırlı ehliyetsizdir. Ayırt etme gücüne sahip olduklarından haksız fiillerinden sorumludurlar.

Tek Başına Yapabilecekleri İşlemler

- Karşılıksız kazanmalar (bağışı kabul etmek gibi)
- 15 yaşını doldurmak kaydıyla vasiyetname yapmak
- Yönetimi meslek, sanat ve eğitim sebebiyle kendilerine bırakılmış işler (Ailesinin şehir dışına okumak için gönderdiği 17 yaşındaki bir çocuk yurt kiralama, defter kitap alma gibi işlemleri tek başına yapabilir.)
- Nişanı bozma, boşanma, babalık davası açma gibi kişiye sık sıkıya bağlı hakları tek başına kullanabilirler. (bozucu haklar)

Yasal Temsilci (veli/vasi) Onayı İle Yapabilecekleri İşlemler

- Borçlandırıcı işlemler (alım-satım, kira)
- Evlenme, nişanlanma, ad değiştirme, evlilik dışı doğan çocuğu tanıma (kurucu haklar)

Hiç Yapamayacakları Yasak İşlemler

- Önemli bağışlamalar yapma,
- Vakıf kurma,
- Kefil olma,
- Rekabet yasağı sözleşmesi yapma gibi sınırlı ehliyetsizlere **yasaklanmış işlemleri** yasal temsilcileri izin verse bile yapamazlar.

NOT

Sınırlı ehliyetsizler için; cebime sadece para giriyorsa ve karşılığında bir şey vermiyorsam (karşılıksız kazanmalar) bu işlemi tek başıma yapabilirim. Cebime para giriyor ve karşılığında para çıkıyorsa (satım sözleşmesi) ancak onay ile yapabilirim. Cebimden sadece para çıkıyor ve karşılığında hiçbir şey almıyorsam (kefil olmak, bağış yapmak gibi) bunlar bana yasak işlemlerdir.

HISIMLIK KAVRAMI VE TÜRLERİ

- Hısımlık veya akrabalık sadece **gerçek kişiler** arasındaki yakınlık bağını ifade eden hukuksal bir terimdir. Hısımlık ve akrabalık **kan hısımlığı, kayın hısımlığı ve yapay hısımlık** (evlatlık ilişkisi) olarak üç şekilde kurulur.
  - Birbirinden veya ortak soydan gelenler arasındaki hısımlığa **"kan hısımlığı" (soy hısımlığı)** denir.
  - Evlenme sonucu kurulan kişinin, eşinin kan hısımları ile oluşan hısımlık ilişkisine **"kayın hısımlığı" (sıhri hısımlık)** denir.
  - Evlat edinme sonucu evlatlık ile evlat edinen arasında **mahkeme kararıyla** kurulan hısımlık ilişkisine de **"yapay hısımlık" (suni hısımlık)** denilmektedir.

1. KAN HISIMLIĞI

- Kan hısımlığı, **birbirinin soyundan** veya **ortak bir soydan** gelen kişiler arasındaki hısımlıktır. Kan hısımlığını ikiye ayırır:
  - Biri diğerinden gelen kişiler arasında **üst soy - alt soy hısımlığı** vardır.
  - Biri diğerinden gelmeyip de, ortak bir soydan gelen kişiler arasında **yan soy hısımlığı** vardır.

Üst Soy - Alt Soy Kan Hısımlığı

- Biri diğerinden üreyen kişiler arasındaki hısımlıktır. Bu hısımlık düz bir çizgi üzerinde gösterilir. Kişinin ürediği yer üst soyu, kişiden üreyenler ise altsoyudur. Bu durum hem anne hem de baba yönünden söz konusudur.

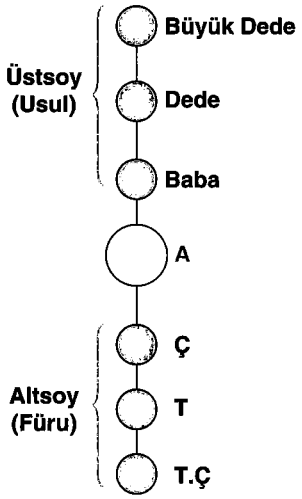

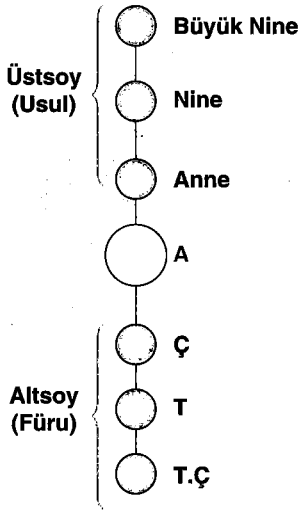

Yan soy hısımlığı (Yan çizgi hısımlığı)

- Birbirinden değil, ortak bir soydan gelen kişilerin hısımlığına denir. O hâlde, iki kimsenin birbirlerinin yan soy hısmı olabilmeleri için, her ikisinin de ortak bir kökten gelmeleri gerekir. Kardeşler arasındaki hısımlık veya amca, hala, dayı ve teyze ile yeğen arasındaki hısımlık böyledir.

Tam kan yan soy hısımlığı

- Aynı ortak kökten gelen kişiler arasındaki hısımlık, tam kan yan soy hısımlığıdır. Ana ve babaları bir olan kardeşler arasında tam kan yan soy hısımlığı vardır.

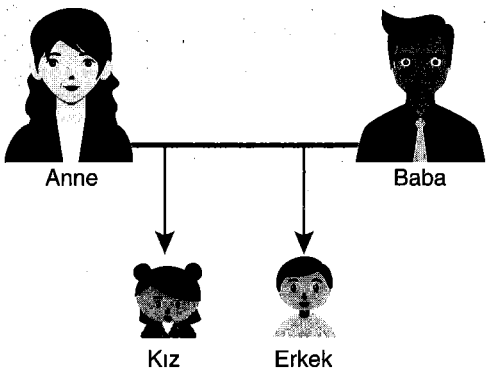

Yarım kan yan soy hısımlığı

- Sadece bir tek kökün ortak olduğu yan soy hısımlığı, **yarım kan yan soy hısımlığı** olarak isimlendirilir. Anaları bir babaları ayrı veya babaları bir anaları ayrı kardeşler arasında durum böyledir.

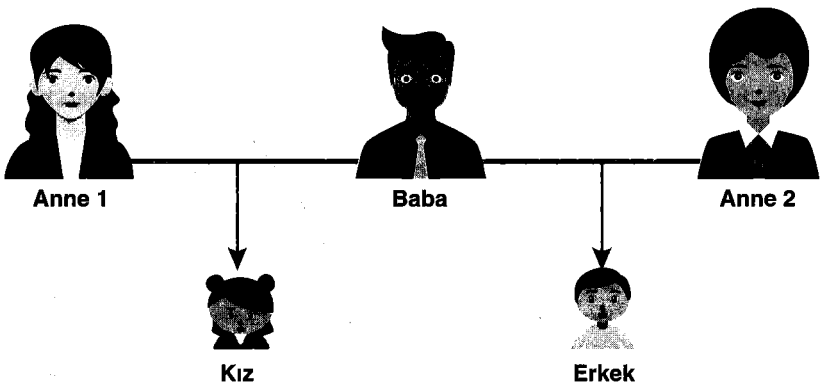

Hısımlıkta Dereceler

Hısımlıkta dereceler doğum sayısına göre belirlenir.

- **Birinci derece kan hısımları;** anne, baba ve çocuklardır.
- **İkinci derecede kan hısımları;** kardeşler, torunlar, dede ve ninedir (babaanne, anneanne)
- **Üçüncü derece kan hısımları;** kardeş çocukları yani yeğenler, amca, hala, dayı, teyzedir, 3. derece hısımların çocukları 4 derece hısımlar olur.

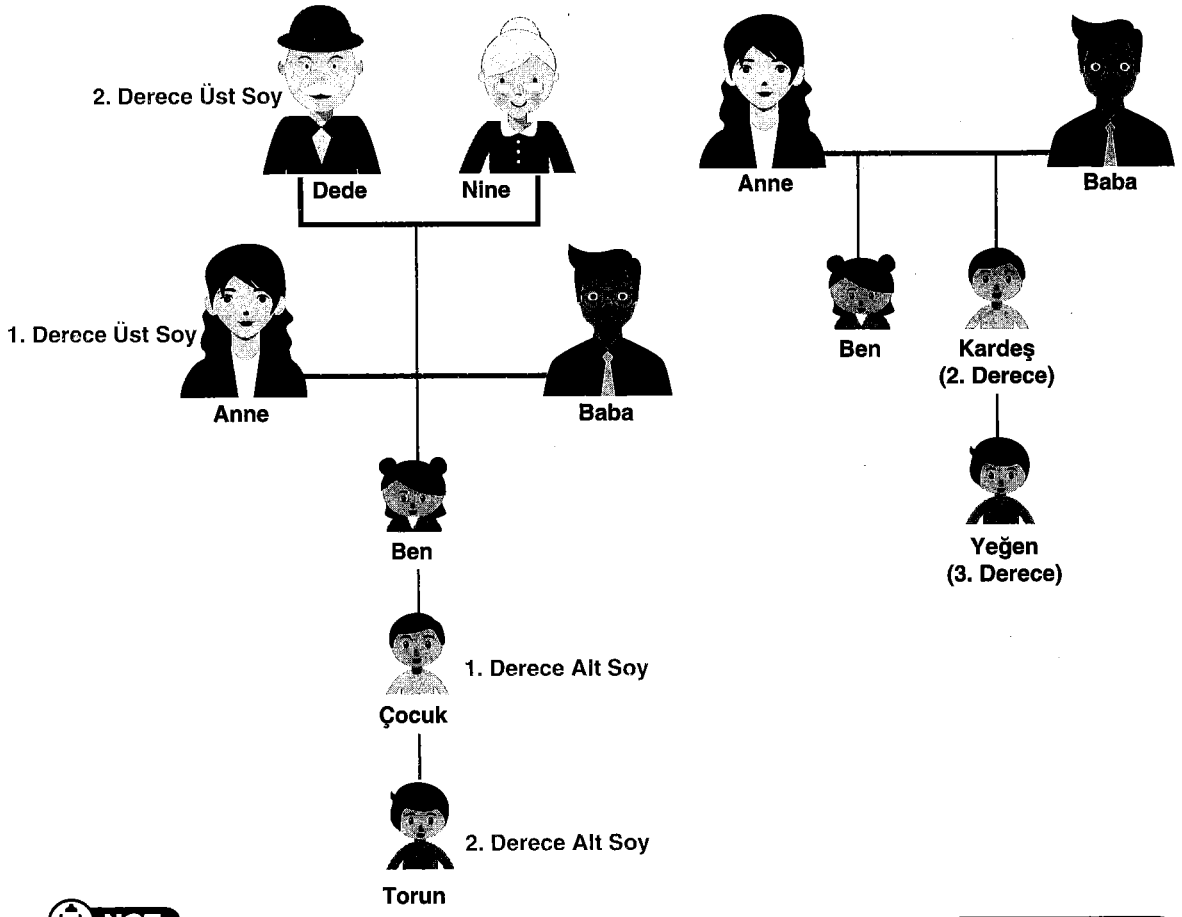

NOT

Alt soy ve üst soyda dereceler birden başlarken, yan soyda derecelerden ikiden başlar (kardeşler). Alt soy ve üst soyda dereceler birden başlarken, yan soyda derecelerden ikiden başlar (kardeşler).

2. KAYIN HISIMLIĞI

- Eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları, aynı tür ve dereceden kayın hısımları olurlar.
- Kayın hısımlığı, eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları arasındaki hısımlıktır.
- Evlenme ile iki eş arasında herhangi bir hısımlık bağı oluşmaz. Aynı şekilde, evlenme ile eşlerin kan hısımları da birbirleriyle hısım hâline gelmezler. **Hem eşler, hem de her iki eşin kan hısımları arasında hiçbir hısımlık yoktur.**
- Kayın hısımlığının derecesi, kan hısımlığındaki derecenin aynısıdır. Eşin anası, babası, kardeşleri, kuzenleri diğer eşin aynı tür ve dereceden kayın hısımlarıdır. Örneğin eşin anası ve babası, birinci derece üst soy kayın hısımı, kardeşi ikinci derece yan soy kayın hısımıdır.

NOT

Kayın hısımlığının en önemli sonuçlarından biri ölüm, boşanma gibi nedenlerle evlilik sona erse de, doğmuş olan kayın hısımlığının ortadan kalkmamasıdır. Evlilik sona ermiş bulunsa da eski eşler birbirlerinin üst soy-alt soy kan hısımları ile evlenemezler.

3. EVLAT EDİNMEDEN DOĞAN HISIMLIK (YAPAY HISIMLIK)

- Evlat edinen ile evlatlık ve onun alt soyu arasında doğan suni (yapay) hısımlıktır. Bu hısımlığın kaynağı, evlat edinme işlemine yönelik mahkeme kararıdır.
- Evlat edinmeden doğan hısımlık, sadece evlat edinenle evlatlık ve evlatlığın alt soyu arasındadır. Evlat edinenin hısımları ile evlatlık arasında hiçbir hısımlık doğmaz.
- Evlatlık, evlat edinene çocukları gibi birinci derece alt soyu, evlatlığın çocuğu ise torun gibi ikinci dereceden alt soyu olur.

Kanun hükümlerine göre evlat edinmenin koşulları şunlardır:

- Evlat edinen bekâr ise 30 yaşın doldurulmuş olması gerekir.
- Evliler için de 30 yaşın doldurulması veya en az 5 yıldan beri evli olunması gerekir.
- Evlat edinenler ile evlatlık arasında en az 18 yaş fark bulunması gerekir.
- Eşler tarafından en az 1 yıldan bu yana çocuğa bakılmış ve eğitilmiş olması gerekmektedir.

YERLEŞİM YERİ (İKAMETGÂH)

- Yerleşim yeri, kişinin hukuki adresidir. Yani yerleşim yeri, kişinin hukuken bağlı olduğu hukukça tanınan adresidir.
  - Medeni Kanun'da yerleşim yeri, ***bir kimsenin sürekli kalma niyeti ile oturduğu yer olarak*** tanımlanmıştır.
  - Sürekli kalma niyeti olmaksızın oturulan yere ise **konut** denir.
  - Bir öğretim kurumuna devam etmek için bir yerde bulunma veya **eğitim, sağlık, bakım veya ceza kurumuna konulma**, yeni ikametgâh edinme sonucunu doğurmaz.

Üç tür yerleşim yeri vardır:

1. İradi Yerleşim Yeri

- Kişilerin yerleşmek niyetiyle oturmayı tercih ettikleri yere **"iradi yerleşim yeri"** denir. Ergin olan kişiler, yerleşim yerini diledikleri yerde seçme hakkına sahiptirler.
- Bu yerleşim yeri, kişinin serbest iradesiyle seçebilmekte ve değiştirebilmektedir.
- Evli kadın kocasının yerleşim yeri dışında bir yeri yerleşim yeri olarak seçebilir.

2. İtibari yerleşim yeri

- Bir kimse, yerleşmek niyetiyle oturduğu yerden kesin olarak ayrılmış bulunduğu hâlde, henüz yerleşmek niyetiyle yeni bir yerleşim yeri seçmemişse; bu durumda olan kişi yeni bir yerleşim yeri seçinceye kadar, artık oturmadığı eski yerleşim yeri onun için **"itibari yerleşim yeri"** sayılır.
- Yine önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye'de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olan kimsenin hâlen oturduğu yer onun yerleşim yeri sayılır. Özetle kişinin asli yerleşim yeri yoksa meskeni onun yerleşim yeri sayılır.
- **O hâlde, itibari yerleşim yeri sahipleri şu kimselerdir:**
  - Yeni bir yerleşim yeri seçmeksizin eskisini terk etmiş olanlar,
  - Yerleşim yeri belli olmayanlar,
  - Yabancı ülkedeki yerleşim yerini terk etmiş olup Türkiye'de yerleşmek niyeti olduğu hâlde henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olanlar.

2. Kanuni yerleşim yeri

- Yerleşim yeri kanunla belirlenmiş olan kimseler şunlardır:
  - Velayet altındaki çocuklar
  - Vesayet altındaki kimseler
- Velayet altında bulunan çocuğun yerleşim yeri, ana ve babasının; ana ve babanın ortak yerleşim yeri yoksa çocuğun kendisine bırakıldığı ana veya babanın yerleşim yeridir. Ergin olmayan evlatlığın yerleşim yeri evlat edinenin yerleşim yeridir.
- Vesayet altındakilerin yerleşim yeri ise bağlı oldukları vesayet makamının yani **sulh hukuk mahkemesinin** bulunduğu yerdir. Vesayet makamının izni olmadıkça vesayet altındaki kişi yerleşim yerini değiştirmez.

Zorunluluk ilkesi

- Yeni bir yerleşim yeri edinilmeden eski yerleşim yeri terk edilemez. Dava açma, oy kullanma gibi işlemlerde gereklidir.

Teklik ilkesi

- Herkes ancak bir tek yerleşim yeri sahip olabilir. Kişinin Ankara veya İstanbul'da evi olabilir. Ancak bunlardan sadece biri kişinin yerleşim yeri olabilir.
- Fakat bu kural **sınai ve ticari kuruluşlar hakkında uygulanmaz.** Zira ticari işletmelerde birden fazla şube bulunabilir ve bu şubeler mahkemelerde davacı veya davalı olabilirler.

Ad Kavramı

Geniş bir içeriğe sahip olan ad kavramına öncelikle kişilerin öz adları ve soyadları girer. Bunun yanında müstear ad, lakap, ticaret unvanı, işletme adı da geniş anlamda ad olarak kabul edilir.

I. **Öz Ad:** Öz ad, aynı aileye mensup olan kimseleri birbirinden ayırmaya yarar. Öz ad, çocuk doğduğu zaman ana ve baba tarafından konur. Evlilik dışında doğan çocuğun babası bilinmiyorsa veya çocuk babaya bağlanamıyorsa, öz adı ana tarafından konur. Ana ve babası bilinmeyen çocuğun adı, idare tarafından konur.

NOT

Nüfus kütüğüne kaydedilen ad, ancak haklı sebeplerin varlığı hâlinde **mahkeme kararıyla** (asliye hukuk) değiştirilebilir.

II. **Soyadı:** Soyadı, bir kişinin belli bir aileye mensup olduğunu ortaya koyar. Çocuklar soyadını doğumla birlikte kazanırlar. Kadınlar, evlenme sözleşmesinin tamamlanmasıyla birlikte yasa gereği kocalarının soyadını alırlar. Evli kadınlar istedikleri takdirde eşlerinin soyadının önünde önceki (kızlık) soyadlarını da kullanabilirler. Evlatlık da evlatlık işleminin tamamlanmasıyla birlikte evlat edinenin soyadını alır. Fakat ergin (reşit ise) olan evlatlık isterse, evlat edinenin soyadını almayarak kendi ailesinin soyadını kullanmaya devam edebilir.

III. **Müstear ad (Mahlas):** Müstear ad veya lakap, bir kimsenin çeşitli etkinliklerinde (sanat, edebiyat, sinema) kendi adını gizlemek maksadıyla kendi kendine takmış olduğu addır. Müstear adların özellikle sinema, sanat, edebiyat ve basın/gazetecilik yaşamında yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Peyami Safa (Server Bedii), Cevat Şakir Kabaağaçlı. (Halikarnas Balıkçısı)

IV. **Lakap:** Lakap, kişilere belli özelliklerinden dolayı başkaları/toplum tarafından takılmış addır. Bununla birlikte başkaları tarafından takılan her ad lakap olarak kabul edilmez. Dolayısıyla her lakap, ad üzerindeki hakkı koruyan düzenlemelerden yararlanamaz. Lakabın korumadan yararlanabilmesi için o kimsenin belli bir çevrede o lakapla tanınmış ve isim yapmış olması gerekir.

TÜZEL KİŞİLER

- Belirli ve sürekli bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulan, bağımsız bir varlık hâlinde örgütlenmiş kişi ve mal topluluklarıdır. Tüzel kişiler, kamu hukuku tüzel kişileri ve özel hukuk tüzel kişileri olarak ikiye ayrılır.

Özel Hukuk Tüzel Kişileri

- Özel hukukta faaliyet göstermek üzere kurulan tüzel kişilerdir. Özel hukuk tüzel kişileri, gerçek kişilerle eşit haklara sahiptir.
- **Kişi topluluğu niteliğindeki tüzel kişiler:** Dernekler, ticaret şirketleri, sendikalar ve siyasi partilerdir.
- **Mal topluluğu niteliğindeki tüzel kişiler:** Vakıflardır.

Dernekler

- Gerçek veya tüzel **en az 7 kişinin** kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere bilgi ve çalışmalarını birleştirmeleriyle oluşan kişi topluluklarıdır.
- Dernekler tek bir amaç için kurulabilir.
- Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar.
- Derneğin zorunlu organları, **genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu**dur.
- Kuruluş amacı aynı olan 5 dernek bir federasyonu, en az 3 federasyon da bir araya gelerek bir konfederasyonu oluşturur.

Vakıflar

- Vakıflar derneklerden farklı olarak mal topluluğudur.
- Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip **mal topluluklarıdır**.
- Ölüme bağlı tasarruf (vasiyetname) ile vakıf kurulabilir.
- Vakıf birden fazla amaç için kurulabilir.
- Vakıf, yerleşim yeri **asliye hukuk mahkemesi** nezdinde tutulan sicile tescille tüzel kişilik kazanır.
- Vakıfların tek zorunlu organı **yönetim organıdır**.

Şirketler

- Ticaret şirketleri tüzel kişiliğe haizdir. Türk Medeni Kanunu'nun 48'inci maddesi çerçevesinde bütün haklardan yararlanabilir ve borçları üstlenebilirler.

NOT

Dernek ve vakıflar Medeni Kanun'da düzenlenmiş özel hukuk tüzel kişileridir. Ticaret şirketleri ise Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir.

NOT

Dernekler ve vakıflar kazanç amacı gütmeyen, **şirketler ve kooperatifler** ise kazanç amacı güden özel hukuk tüzel kişileridir.

NOT

Tüzel kişiler hak ehliyetlerini tabi olduğu kuruluş sistemine uygun olarak kuruldukları andan itibaren kişilik kazanırlar. Fiil ehliyetlerini ise zorunlu organlarını (genel kurulu, yönetim kurulu, denetim kurulu gibi) oluşturdukları an kazanırlar.

Kamu Hukuku Tüzel Kişileri

- Kamu hukukunda düzenlenen tüzel kişilerdir. Kanunla veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi'yle kurulurlar. Kamu hukuku tüzel kişileri ikiye ayrılır:
- **Kamu idareleri:** Devlet, il özel idaresi, belediyeler ve köyler.
- **Kamu Kurumları:** TRT, TCDD, RTÜK, ODALAR, Üniversiteler, YÖK gibi.

ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİLERİ		KAMU HUKUKU TÜZEL KİŞİLERİ	
Kişi Topluluğu	**Mal Topluluğu**	**Kamu İdaresi / Kişi Topluluğu**	**Kamu Kurumu / Mal Topluluğu**
• Dernek • Şirket • Sendika • Siyasi parti • Kooperatif	• Vakıf	• Devlet • İl özel idaresi • Belediye • Köy	• YÖK • SGK • TRT • TCDD • RTÜK • TÜBİTAK • ÜNİVERSİTE • ODALAR • BAROLAR

AİLE HUKUKU

"Aile", evlilik ile birbirlerine bağlanan eşler ve bunlara soy bağı ile bağlanan kişilerdir. Aile hukuku, medeni hukukun, kişilerin aile çevresindeki ilişkilerini düzenleyen kısmıdır. Aile kavramı altında aile üç farklı şekilde düzenlenmiştir:

- **Dar anlamda aile,** eşlerden meydana gelen topluluktur.
- **Geniş anlamda aile,** eşler ve çocuklardan meydana gelen topluluktur.
- **En geniş anlamda aile,** ev reisinin otoritesine tabi olarak aynı çatı altında yaşayan kimselerden meydana gelmiş topluluktur.

- **Nişanlılık:** Nişanlanma bir evlenme vaadidir. Nişanlanma akdinin tek bir muhtevası olabilir o da tarafların birbirine evlenme vaadinde bulunmalarıdır. Kurucu unsurları; karşılıklı evlenme vaadi ve nişanlanacak kişilerin ayrı cinsten olmalarıdır.
- **Evlenme:** Evlilik, ayrı cinse mensup kişilerin tam ve sürekli hayat ortaklığı kurmak üzere hukukun aradığı koşullara uygun olarak birleşmesidir.
  - Erkek veya kadın, 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez.
  - On sekiz yaşını doldurmamış, 17 yaşını doldurmuş küçükler, yasal temsilcinin izniyle evlenebilirler.
  - Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.
- **Boşanma:** Evliliğin yasal olarak sona ermesine denir. Boşanma sadece kanunda öngörülen sebeplerin varlığı hâlinde açılacak bir dava ile ve **hâkim kararı ile** mümkündür. Boşanma davasını eşler açar.
- **Velayet:** Küçüklerin (ergin olmayanların) ve bazı durumlarda ergin kısıtlı çocukların, kişiliklerinin ve mallarının korunması ile onların temsili konusunda ana - babanın sahip oldukları hak ve yükümlülüklerin tümünü ifade eder. Velayet küçüklerin ana ve babalarınca ortaklaşa kullanılır. Ana - babadan birisi yoksa diğeri tarafından tek başına kullanılır.
- **Vesayet:** Gerek velayet altındaki küçüklerin gerekse ergin kısıtlıların şahıslarının ve mallarının korunmasına ve onların temsiline yönelik olan kurumdur. Korunmaya muhtaç kişilerin, kişilik haklarının ve mal varlıklarının korunması için **sulh hukuk mahkemesi tarafından** atanan kurumdur.
- **Kayyım:** Belirli işleri görmek veya mal varlığını yönetmek için atanır. Kayyım kanunda yazılı hâllerde, alakadarların müracaatı üzerine veya doğrudan doğruya **sulh hukuk mahkemeleri** tarafından tayin olunur.

MİRAS HUKUKU

- **Miras:** Bir kimsenin ölümü üzerine veya ölümle aynı sonuçları doğuran olayla (gaiplik, ölüm karinesi) mirasçılara geçen özel hukuk ilişkilerinin tümüne miras denir.
- **Tereke:** Ölenin miras yoluyla intikal edebilen mal varlığının bütününe verilen addır. Bu mal varlığı hak ve borçlar ile hukuki ilişkilerinin tümünü ifade eder. Kişinin sağlığında elde ettiği hak ve borçlardan oluşan mal varlığı ölümünde tereke adını alır.
- **Muris:** Ölümü nedeniyle, kendisine ait özel hukuk ilişkilerinin hukuki sonucu (akıbeti) düzenlenen kişidir. Miras bırakan sıfatı sadece gerçek kişiler için söz konusu olabilir.
- **Mirasçı:** Miras bırakanın ölümü ile tereke üzerinde külli hâlef sıfatıyla hak sahibi olan kimsedir. Mirasçı sıfatı gerçek veya tüzel kişiler için söz konusu olabilir.
- **Yasal Mirasçılar:** Mirasçılıkları kanuna dayanan ve kanunda belirtilen koşulların oluşmasıyla kendiliğinden mirasçı olabilen kişiler yasal mirasçılardır. Ölenin **kan hısımları, sağ kalan eşi,** varsa **evlatlığı** ve bunlar yoksa **devlettir.**
- **Atanmış Mirasçı:** Miras bırakanın sağlığında yaptığı vasiyetname veya miras sözleşmesi gereği (miras bırakanın iradesiyle) mirasçı olan kimselerdir. Atanmış mirasçılık çoğu zaman yasal mirasçı olmayan kimseler için söz konusu olur.
- **Ölüme Bağlı Tasarruf:** Murisin ölümünden sonra yerine getirilmesini istediği arzularını içeren kavramdır. **Vasiyetname ve miras sözleşmesi** olmak üzere iki türlüdür.
- **Vasiyetname:** Murisin, ölümünden sonra geçerli olmak üzere tek taraflı irade beyanı ile yaptığı tasarruftur. Vasiyetname düzenleyebilmek için ayırt etme gücüne sahip olmak ve 15 yaşını doldurmuş olmak gerekir. Bu iki şartın vasiyetnamenin yapıldığı sırada mevcut ve bir arada bulunması şarttır.
- **Miras Sözleşmesi:** İki taraflı olarak yapılan ölüme bağlı bir tasarruftur. Miras sözleşmesi yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip olmak ve ergin olmak gerekir.

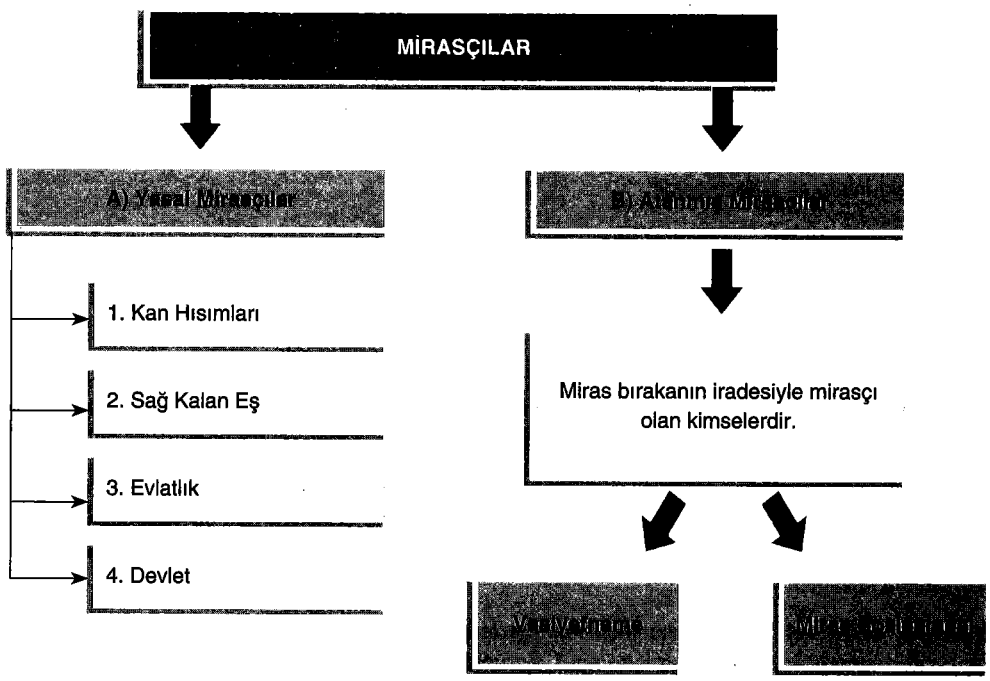

EŞYA HUKUKU

EŞYANIN ÖZELLİKLERİ				
Maddi (Cismani) olma. Elle tutulur, gözle görülür olma anlamına gelir.	**Sınırlanabilir olma.** Derede akan su şişelenirse eşya olur.	**Hukuki hâkimiyete elverişli olma.** Mars'taki toprak parçası eşya olmaya müsait değildir.	**Kişisel olmama.** İnsan vücudu eşya değildir.	**Ekonomik değer taşımalı.** Parasal değeri olmalıdır.

Eşya hukukun temel konusunu **ayni haklar** oluşturur. Eşya üzerinde doğrudan hâkimiyet sağlayan ve herkese karşı ileri sürülebilen haklara, **ayni hak** adı verilir. Ayni hakların bir kısmı sahibine tam ve geniş yetkiler verdiği hâlde (mülkiyet gibi) bazıları sınırlı haklar tanır.

- **Mülkiyet hakkı:** Sahibine (malike), hakkın konusu olan **eşyayı kullanma, ondan yararlanma ve onunla ilgili her türlü tasarrufta bulunma** yetkilerini birlikte veren sınırsız ve tam bir ayni haktır. Eğer eşyaya bir kişi malik ise buna tek mülkiyet; birden fazla kişi malikse birlikte mülkiyet adı verilir.

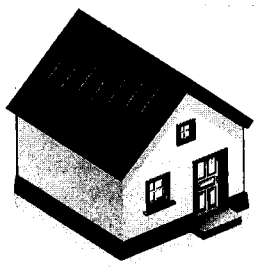

Kullanabilirim (Mesken)

Yararlanabilirim (Kiralamak)

Tasarruf edebilirim (Satmak)

- **Sınırlı ayni haklar:** Mülkiyet hakkının verdiği yetkilerden birisini veya ikisini içerir. Bu haklar sahibine, mülkiyet hakkı gibi tam ve geniş değil, sınırlı yetkiler veren ayni haklardır. Bu haklar, **irtifak hakkı, rehin hakkı, taşınmaz yükü** (gayrimenkul mükellefiyeti) dür.
  - **İrtifak hakkı:** Bir eşya üzerinde kullanma veya yararlanma yetkisini veya her ikisini hak sahibine tanır.
    - **İntifa Hakkı:** İntifa hakkı, hak sahibine konusu olan mal üzerinde tam bir kullanma ve yararlanma yetkisi veren devredilemeyen kişiye bağlı bir irtifak hakkıdır.
    - **Oturma (Sükna) Hakkı:** Oturma hakkı, sahibine bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma yetkisi veren, devredilemeyen kişiye bağlı bir irtifak hakkıdır.
  - **Rehin hakkı:** Sahibine alacağını tahsil edemediği takdirde, rehnedilen şeyin satılarak, alacağını tahsil yetkisi verir.
  - **Taşınmaz yükü:** Bir taşınmazın malikini yalnız o taşınmazla sorumlu olmak üzere diğer bir kimseye bir şey vermek veya yapmakla yükümlü kılar. Taşınmaz yükü, hak sahibine yararlanma ve tüketme hakkı verir.
- **Zilyetlik:** Eşya üzerinde fiili egemenlik kurmak, eşyayı elinde bulundurmak demektir. Bir kimse bir eşyanın sahibi olmadığı hâlde zilyedi olabileceği gibi sahibi olduğu hâlde zilyedi de olmayabilir. Mülkiyet eşya üzerindeki bir hak iken zilyetlik ise eşyayı elinde bulundurmaktır.

ÖRNEK

Telefonu çalan kimse onun sahibi değil ama zilyedidir. Telefonu çalınan kimse de sahibi olduğu hâlde artık zilyedi değildir.

- **Tapu sicili:** Taşınmazların durumunu ve taşınmazlar üzerindeki ayni hakları takip etmek üzere devletin gözetim ve sorumluluğu altında tutulan resmî kayıtlardır.

BORÇLAR HUKUKU

Borçlar hukuku bireyle diğer bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir hukuk dalı olması nedeniyle "özel hukuk" türlerinden biridir.

Borçlar Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler

SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ İLKESİ	Kişilerin hukuk düzeninin çizdiği sınırlar içerisinde dilediği sözleşmeyi, dilediği kişiyle, dilediği içerikte, dilediği şekilde kurabilmesi, değiştirebilmesi ve dilediğinde sona erdirebilmesi demektir. **Sınırları:** Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.
EŞİTLİK İLKESİ	Borç ilişkisinin tarafları olan alacaklı ve borçlu eşittir. Tarafların hiçbiri diğerine karşı üstün değildir.
ŞEKİL SERBESTİSİ İLKESİ	Sözleşmenin geçerliliği, kanunda açıklık olmadıkça hiçbir şekle bağlı değildir. Bu sebeple taraflar sözleşmeyi ister adi sözlü, ister adi yazılı veya resmî yazılı şekilde yapabilirler.
NİSPİLİK İLKESİ	Borç ilişkisi sadece tarafları arasında bağlılık yaratır. Alacaklı dava ve talep hakkını yalnızca borçluya karşı ileri sürebilir.
DÜRÜSTLÜK İLKESİ	Bir kimsenin haklarını kullanırken ve borcunu yerine getirirken dürüst (ortalama - makul) biçimde hareket etmesi gereğini anlatır. Örneğin bozuk para ile kira ödemek dürüstlüğe uygun değildir.
KUSURLU SORUMLULUK İLKESİ	Kusursuz sorumluluk hâlleri dışında bir kişi, başkasının uğradığı zarardan ancak kusuru varsa sorumlu tutulabilir.
İVAZLILIK (KARŞILIKLILIK) İLKESİ	Sözleşmeler kural olarak, karşılıklı borç doğururlar. Örneğin satıcı malı teslim eder, alıcı da mala karşılık ücret öder.
ÜÇÜNCÜ KİŞİ ALEYHİNE BORÇ KURULAMAMASI İLKESİ	Kimse irade dışında borç altına sokulamayacağı için taraflar bir araya gelip üçüncü kişiyi borçlu olarak seçemezler. Örneğin A, B'ye benim borcumu C ödeyecek derse ve C buna onay vermezse borç ilişkisi kurulmuş olmaz.
BORÇLUNUN YERLEŞİM YERİNDE BORCUN İFASI İLKESİ	Aksine bir hüküm yoksa borç, doğduğu sırada borçlunun yerleşim yeri neredeyse orada ifa edilmelidir. Para ve parça borçları dışındaki borçlar bu kural gereği borçlunun yerleşim yerinde ifa edilmelidir.

BORÇ İLİŞKİSİNİN UNSURLARI

Borç ilişkisinin unsurları borcun tarafları (alacaklı ve borçlu) ve borcun konusudur. (edim)

ALACAKLI	BORÇLU	EDİM
Borç ilişkisinin aktif tarafıdır. Bir borç ilişkisinde, borç konusunun ifa edilmesini talep etme hakkına sahip olan kişidir.	Borç ilişkisinin pasif tarafıdır. Aralarındaki borç ilişkisinden dolayı karşısındaki alacaklıya bir edimde bulunma yükümlülüğü altına girmiş olan taraftır.	Bir borç ilişkisinde alacaklının isteyebileceği, borçlunun da yerine getirmekle yükümlü olduğu davranış biçimidir. Edim **borcun konusu**dur. Edimin konusu, **bir şey vermek, bir şey yapmak veya bir şey yapmamak** şeklinde ortaya çıkar. Edim ahlaka, adaba, kanuna (hukuka) uygun olmalı ve edimin konusu imkânsız olmamalıdır.

BORCUN KAYNAKLARI

SÖZLEŞMELER	HAKSIZ FİİLLER	SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMELER
İki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıyla yaptığı sözleşmeler borç doğururlar. Sözleşmelerden **"ifa borcu"** doğar. Satım veya kira sözleşmesi gibi.	Hukuka aykırı ve kusurlu bir fiille bir başkasına zarar veren kişi bunu gidermelidir. Haksız fiillerde zarar veren zarar verilene karşı **"tazminat borcu"** altına girmektedir. **Unsurları** • Hukuka aykırılık • Kusur • Zarar • İlliyet bağı	Bir kimse mal varlığında haklı bir sebep olmaksızın diğer bir kimsenin mal varlığı aleyhine zenginleşirse **"iade borcu"** altına girer. **Unsurları** • Zenginleşme • Fakirleşme • İlliyet bağı • Haklı bir nedenin bulunmaması

BORÇ İLİŞKİSİNDE SORUMLULUK

BORÇ NE İLE YERİNE GETİRİLECEKTİR?

• Mal Varlığı İle Sorumluluk	• Şahıs İle Sorumluluk
Borçlar hukukunda borçlu borçtan sadece mal varlığı ile sorumludur. Mal ile sorumluluk olma ise kendi içinde sınırlı ve sınırsız sorumluluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Sınırlı sorumluluk ya belli bir mal ile sınırlılık ya da belli bir miktar ile sınırlı sorumlu olma şeklinde ortaya çıkmaktadır.	Şahıs ile sorumluluk borcunu ödemeyen borçlunun belli bir süre özgürlüğünden alıkonulmasıdır (hapsedilmesidir). Anayasa'nın 38. maddesi borçlunun hapis cezası ile cezalandırılmasını yasaklamıştır. Parası olmayan kişinin canını alamazsınız.

BORCU SONA ERDİREN HÂLLER

İfa	Borcun konusu olan edimin borç ilişkisine uygun olarak yerine getirilmesidir.
İbra	Alacaklının, borçluyla yaptığı bir sözleşmeyle alacağından vazgeçerek, borçluyu borçtan kurtarmasıdır.
Yenileme (Tecdit)	Mevcut bir borcun, yeni bir borç meydana getirilerek sona erdirilmesidir.
Birleşme	Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesi ile borç sona erer.
Takas	İki kişi arasındaki aynı cinsten karşılıklı muaccel (vadesi gelmiş) borçların, taraflardan birinin tek taraflı beyanı ile sona erdirmesidir.
Kusursuz İmkânsızlık (İfa İmkânsızlığı)	Sözleşmenin kurulmasından sonra borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle borcu ifa imkânının tamamen ya da kısmen ortadan kalkmasıdır.

Zamanaşımı: Belli bir süre içinde hakkını talep etmemiş olan alacaklının, alacağını dava yolu talep etme imkânını kaybetmiş olmasını ifade eder. Borcu eksik borç hâline getirir. Eksik borçlar, borçlu tarafından kendi isteği ile yerine getirilmediği takdirde alacaklı tarafından dava ve cebri icra yoluyla takip edilemeyen borçlardır.

Eksik borçlar

- Zamanaşımına uğramış borçlar
- Kumar borçları
- Evlenme tellallığından doğan borçlar
- Ahlaki ödevden doğan borçlar

NOT

Kanunda farklı bir zamanaşımı süresi öngören hüküm bulunmadıkça her alacak on (10) yıllık zamanaşımı süresine tabidir.

NOT

Zamanaşımı veya borçlunun ölümü borcu sona erdirmez. Zamanaşımı borcu eksik borç hâline getirir. Borçlunun ölümünde de borç mirasçılara geçer.

TİCARİ HUKUKU

Ticaret hukuku, ticari iş ve işletmelere uygulanan bütün işlem fiilleri düzenleyen hukuk dalıdır.

Ticaret Hukukunun Alt Dalları

Ticari İşletme Hukuku	**Esnaf,** ister gezici olsun ister, bir dükkânda veya bir sokağın belli yerlerinde sabit bulunsun, iktisadi faaliyeti, sermayesinden fazla bedeni çalışmasına dayanan ve geliri Cumhurbaşkanınca çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan sanat ya da ticaretle uğraşan kimsedir. **Ticari işletme** "esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir." Ticari işletmeler kural olarak tacir tarafından işletilir. Türk Ticaret Kanunu'na göre tacir "Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa kendi adına işleten kişiye **tacir** denir." Tacir gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi (şirketler) de olabilir.
Şirketler Hukuku	**Şirket Türleri** **Limited şirket,** 1 veya daha fazla gerçek ya da tüzel kişi tarafından bir ticaret unvanı altında kurulan şirkettir. **Anonim şirket,** sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız mal varlığıyla sorumlu olan şirkettir. En az 1 kişi ile kurulur. **Kollektif şirket,** ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla gerçek kişiler arasında kurulan ve ortakların sorumluluğu şirket alacaklarına karşı sınırlanmamış olan şirkettir. En az 2 kişi ile kurulur. **Komandit şirket,** ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan, şirket alacaklılarına karşı ortaklardan en az birinin sorumluluğu sınırlandırılmamış olan ve diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermayeyle sınırlandırılmış olan şirkettir. En az 2 kişi ile kurulur.
Kıymetli Evrak Hukuku	**Poliçe,** senedi düzenleyen (keşideci) tarafından senedi ödeyecek kişiye (muhatap) hitaben yazılan ve senedi tahsil edecek olana (lehtar) verilen, emre yazılı senettir. **Bono,** senedi düzenleyen kişi (keşideci) senedin alacaklısına (lehtara) karşı belirli bir miktar parayı ödemeyi taahhüt eder. Bonoya borç senedi de denir. **Çek,** düzenleyenin (keşideci) muhataba, çek bedelini tahsil edecek kişiye (lehtar) belirli bir miktar para ödemesi konusunda yazılı talimatıdır. Çeki ödeyecek olan muhatap bankadır.
Deniz Ticaret Hukuku	Deniz ticaret hukuku ticaret gemileriyle denizde yük ve yolcu taşıma işlerini düzenler.
Sigorta Hukuku	**Sigorta sözleşmesi,** sigortacının bir prim karşılığında, kişinin parayla ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi yükümlendiği sözleşmedir. **Sigorta primi,** sigorta ettirenin sigortacıya ödeyeceği primdir. **Sigorta tazminatı,** sigorta edilen risk gerçekleştiğinde, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tazminattır.
Taşıma Hukuku	Taşıyıcı, taşıma sözleşmesiyle eşya veya yolcu taşıma işini veya ikisini birlikte üstlenen kişidir.

NOT

Adi şirketler Ticaret Kanunu'nda değil Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Adi şirketlerin tüzel kişiliği yoktur ve en az iki kişi ile kurulur.

DEVLETLER ÖZEL HUKUKU

Farklı ülke vatandaşları arasındaki özel hukuk ilişkilerinde hangi devletin kanunun uygulanacağını belirleyen kurallar bütünüdür. Devletler özel hukukunun üç alt dalı vardır.

Vatandaşlık Hukuku	Kişileri ve eşyaları devlete bağlayan hukuki ve siyasi bağa **uyrukluk** denir. Bir devlete uyrukluk bağı ile bağlanan gerçek kişilere **vatandaş** denir.
Yabancılar Hukuku	Yabancıların yararlanabileceği hakları düzenler. Örneğin memur olmak gibi haklardan yararlanamazlar.
Kanunlar İhtilafı	Farklı devletlerin vatandaşları arasındaki özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda hangi devletin yargı organlarının yetkili olduğu ve hangi devletin kanunlarının uygulanacağını düzenler.

Vatandaşlık

- Vatandaşlık **doğumla** veya **sonradan** kazanılır.
- Türk ananın veya Türk babanın (anne veya babadan birinin Türk vatandaşı olması yeterlidir) çocuğu Türk'tür. **(doğumla kazanılan vatandaşlık)**
- Vatandaşlık **yetkili makamın kararı, evlenme, evlat edinme veya göçmenlik** gibi sebeplerden dolayı sonradan da kazanılabilir.

NOT

Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancılar Türkiye'de 5 yıl ikamet etmelidir. Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancılar en az 3 yıl evli kalmalıdır.

Vatandaşlık; vatandaşın kendi isteğiyle, vatandaşlığa sonradan alınmışsa bu kararın iptal edilmesiyle veya **Cumhurbaşkanı'nın kaybettirme kararı ile** son bulur. Kişi kendi isteği ile **İçişleri Bakanlığınca**, kendi isteği dışında ise **Cumhurbaşkanı kararı** ile vatandaşlıktan çıkarılır.

NOT

Vatandaşlıktan çıkarma işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Aşağıda belirtilen eylemlerde bulundukları resmi makamlarca tespit edilen kişilerin Türk vatandaşlığı **Cumhurbaşkanı kararı** ile kaybettirilebilir.
• Yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunup da bu görevi bırakmaları kendilerine yurt dışında dış temsilcilikler, yurt içinde ise mülki idare amirleri tarafından bildirilmesine rağmen, üç aydan az olmamak üzere verilecek uygun bir süre içerisinde kendi istekleri ile bu görevi bırakmayanlar.
• Türkiye ile savaş hâlinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde Cumhurbaşkanı'nın izni olmaksızın kendi istekleriyle çalışmaya devam edenler.
• İzin almaksızın yabancı bir devlet hizmetinde gönüllü olarak askerlik yapanlar.

1) KARMA HUKUK DALLARI

A. İŞ HUKUKU

İşçi ile işveren arasındaki ilişkileri düzenler. Hizmet akdine (iş sözleşmesi) dayanır.

- Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye **işçi,** işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara **işveren,** işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye **iş ilişkisi** denir.
- İşveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birime **iş yeri** denir.
- İşveren adına hareket eden ve işin, iş yerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan kimselere **işveren vekili** denir.
- İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle iş yerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla, aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarına **grev** denir.
- İş yerinde faaliyetin tamamen durmasına neden olacak tarzda, işveren veya işveren vekili tarafından kendi kararıyla veya bir kuruluşun verdiği karara uyarak, işçilerin topluca işten uzaklaştırılmasına **lokavt** denir.
- **Sendikalar:** En az 7 İşçi veya işverenin hizmet akdine dayanarak yürüttükleri iş faaliyetlerinde, ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak için oluşturdukları ve izin alınmadan kurulan tüzel kişiye denir.

B. FİKİR VE SANAT ESERLERİ HUKUKU

- Ekonomik değer taşıyan fikri emek ürünlerini koruyan hukuk dalıdır.

C. BANKACILIK HUKUKU

- Bankayı merkez alarak bankayı ve bankanın hukuki işlerini düzenleyen bir hukuk dalıdır.

D. HAVA HUKUKU

- Uçuş, hava yolculuğu ile ilgili olan kuralları bünyesine alan hukuk dalıdır.

E. TOPRAK HUKUKU

- Tarım topraklarını konu edinen ve bu konudaki hukuki ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır.

F. ÇEVRE HUKUKU

- Doğal çevrenin korunmasına yönelik hukuki ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır.

HAK KAVRAMI VE HAKLARIN TÜRLERİ

Hak, kişilerin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaatleridir. Hak kavramı sahip oldukları niteliklerine göre, kamu hakları ve özel haklar olarak ikiye ayrılır.

- Kamu hakları, kamu hukukundan doğar ve çoğunlukla bireylerin devlete karşı ileri sürebileceği haklardır.
- Özel haklar, özel hukuktan doğar ve çoğunlukla bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler.

I. KAMU HAKLARI

Kamu hakları, Anayasa'da yer alan haklardır. Bu haklar "Temel Hak ve Ödevler" başlığı altında, **"kişi hak ve hürriyetleri", "sosyal ve ekonomik haklar" ve "siyasi haklar"** olmak üzere üç temel grubu ayrılır.

KİŞİNİN HAKLARI (NEGATİF STATÜ HAKLARI)	SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR (POZİTİF STATÜ HAKLARI)	SİYASİ HAKLAR (AKTİF STATÜ HAKLARI)
Kişiyi devlet ve topluma karşı koruyucu nitelik taşıdıklarından koruyucu haklar, devletin müdahale etmemesi gereken haklardır. Bu haklarda devlet hareketsiz kalmalıdır. **Örnek:** Kişi güvenliği hakkı, konut dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, dernek kurma gibi.	Sosyal devlet olmanın gereği olarak devletten yardım, hizmet ve destek talep/isteme haklarıdır. Bu haklarda devlet para harcamalıdır. **Örnek:** Ailenin korunması, çevre hakkı, konut hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sendika kurma, sporun geliştirilmesi, sağlık hakkı, eğitim hakkı gibi.	Bireylerin devlet yönetimine katılmalarını sağlayan katılma haklarıdır. Bu haklarda devlet seçim sandığı kurmalıdır. **Örnek:** Seçme seçilme hakkı, parti kurma hakkı, kamu hizmetine girme hakkı, dilekçe hakkı, vatandaşlık hakkı, vergi ödevi, vatan hizmeti, bilgi edinme hakkı gibi.

II. ÖZEL HAKLAR

Kişilerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen genellikle özel hukuktan doğan haklardır.

Nitelikleri Bakımından Özel Haklar	Konuları Bakımından Özel Haklar	Devredilebilmeleri Bakımından Özel Haklar	Hukuksal Sonuç ve Etkileri Bakımından Özel Haklar
Mutlak Haklar	Mal varlığı Hakları	Devredilebilen Haklar	Yenilik Doğurmayan (Alelade) Haklar
Nispi Haklar	Kişilik Hakları	Devredilemeyen Haklar	Yenilik Doğuran (İnşai) Haklar

1. NİTELİKLERİ BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

Hak sahibinin hakkını **ileri sürebileceği kişiler (çevre) yönünden** mutlak ve nispi haklar olarak ikiye ayrılır. Böylelikle herkese karşı ileri sürülebilen hakları ifade etmek için "mutlak haklar" ve herkese karşı ileri sürülemeyen hakları ifade etmek için "nispi haklar" ayrımı yapılmıştır.

NİTELİKLERİ BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

A. NİSPİ HAKLAR

Mutlak haklardan farklı olarak herkese karşı değil yalnızca belirli bir hukuki ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilen haklardır. Bu haklar yalnızca ilişkinin tarafları arasında hüküm ve sonuç doğururlar. Nispi haklar genellikle borç ilişkisinden doğan haklardır. Borç ilişkisinin taraflarından birisine "alacaklı" diğerine "borçlu" adı verilir. **"Alacak hakkı"** herkese karşı değil yalnızca borçluya karşı ileri sürülmektedir.

B. MUTLAK HAKLAR

Sahibine maddi ve maddi olmayan mallar ile kişiler üzerinde en geniş yetkiler tanıyan herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Sahibi olduğumuz mutlak haklara herkes uymak ve saygı göstermek zorundadır. Mutlak haklar mallar üzerinde olabileceği gibi kişiler üzerinde de olabilir.

a. Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar

Hukuki anlamda "mal" kavramı para ile ölçülebilen ve başkalarına devri mümkün olan haklardır. Mallar, maddi mallar (eşya) ve maddi olmayan mallar (zihinsel çaba ürünü) olmak üzere ikiye ayrılır.

- **Maddi Mallar (Eşya) Üzerindeki Mutlak Haklar**

  Maddi mal, elle tutulabilen, gözle görülebilen kişi dışı varlıklardır. Örneğin ev, tarla, otomobil maddi maldır. Maddi mallara hukukta **"eşya"** denir. Eşya üzerindeki mutlak haklara da **"ayni haklar"** denir. Ayni haklardan sahibine tam ve sınırsız yetki veren hak "mülkiyet" hakkıdır.

  Sahibine sınırlı yetkiler tanıyan haklara ise "sınırlı ayni haklar" denir.

  - **Mülkiyet Hakkı:** Sahibine menkul (taşınır) veya gayrı menkul (taşınmaz) bir eşya üzerinde kullanma, semerelerinden yararlanma ve üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilme yetkisi veren tam ayni haktır. Örneğin evimi mesken olarak kullanabilir, kiraya verip gelir elde edebilir veya satabilirim.
  - **Sınırlı Ayni Haklar:** Sahibine eşya üzerinde tam bir yetki veremeyen, sınırlı yetkiler veren haklardır. Bunlar mülkiyet hakkının sahibine tanıdığı yetkilerden birini veya bir kaçını hak sahibine tanıyan haklardır. Bu haklar **"irtifak hakkı", "taşınmaz yükü"** ve **rehin hakkı"** olmak üzere üçe ayrılır. Örneğin birer irtifak hakkı çeşidi olan "oturma (sükna) hakkı" kişiye bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma hakkı verirken, "intifa hakkı" sahibine eşyayı hem kullanma hem de yararlanma yetkisi verir. Ancak ikisinde de eşyayı devretme yetkisi yoktur.

NOT

İntifa hakkı, kişiye eşya üzerinde mülkiyet hakkından sonra en geniş yetki veren haktır.

- **Maddi Olmayan Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar**

  Maddi olmayan mallar, somut bir varlığı olmayan, insan aklının ürünü olan, ekonomik değere sahip mallardır. Bu haklar kişinin somut olmayan ancak para ile ölçülebilir, devredilebilir, herkese karşı ileri sürülebilir mutlak haklarıdır. Fikir ve sanat eserleri (müzik bestesi, şiir, roman, hikâye) üzerindeki hakka **"telif hakları"**, markalar, ticaret unvanları, icat, buluş, patent gibi haklara da **"sınai haklar"** adı verilmektedir.

b. Kişiler Üzerindeki Mutlak Haklar

- **Kişinin Kendi Şahsı Üzerindeki Mutlak Haklar**

  İnsanın bedensel ve manevi bütünlüğüne yönelik haklardır. Bu haklara **"kişilik hakları"** denir. Bu haklar parayla ölçülemez, başkalarına devredilemez.

ÖRNEK

Kişinin vücut bütünlüğü, sesi, ismi, görüntüsü, sırları, aile itibarı, özel hayatı, şerefi, haysiyeti gibi değerler.

- **Kişinin Başkasının Şahsı Üzerindeki Mutlak Hakları**

  Ergin olmayan çocuklar (18 yaşını doldurmamış) ile kısıtlı ergin kimseler üzerindeki haklardır.

  - **Velayet:** Anne ve babanın ergin olmayan çocukları veya ergin ama kısıtlı çocukları üzerinde sahip olduğu veli olmaktan kaynaklanan bakım, gözetim ve mallarını yönetme yetkisidir.
  - **Vesayet:** Velayet altında olmayan çocuklar ile ergin ama kısıtlı kimseler üzerinde vasi olmaktan kaynaklanan kişinin korunması, mallarının yönetilmesi yetkisidir.

Bu ayrım hakkın para ile ölçülüp ölçülememesini esas almaktadır. Para ile ölçülebilen haklar mal varlığı, para ile ölçülemeyen haklar şahıs varlığı haklarıdır.

a. Mal Varlığı Hakları

Parasal değeri bulunan hak ve borçların oluşturduğu haklardır. Kişinin hak ve alacakları "aktif' mal varlığı" hakları, borçları ise kişinin "pasif mal varlığı" haklarıdır. Kural olarak başkalarına devredilebilen ve kişinin ölümü ile de mirasçılarına geçebilen haklardır.

ÖRNEK

Mülkiyet hakkı, alacak hakkı, telif hakkı, sınai haklar.

b. Şahıs (Kişi) Varlığı Hakları

Kişilik hakları, para ile ölçülemeyen, başkalarına devredilemeyen, miras yolu ile de mirasçılara geçmeyen, ölümle sona eren, kişiye ve onun kişilik değerlerine ait olan haklardır.

ÖRNEK

Kişinin yaşam, isim, şeref, haysiyet, nişanlanma, evlenme, nişanı bozma, soy bağının reddi, evlilik dışı doğan çocuğu tanıma hakkı gibi.

3. DEVREDİLEBİLMELERİ BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

Hakkın başkasına devredilip devredilememesi, mirasa konu olup olmaması bakımından haklar "devredilebilen haklar" ve "devredilemeyen haklar" olarak ayrılmaktadır.

a. Devredilebilen Haklar

Miras yolu ile veya sözleşme gibi hukuki bir işlemle başkasına devredilebilen kişiye bağlı olmayan haklardır. Mal varlığı hakları böyledir.

ÖRNEK

Mülkiyet hakkı, alacak hakkı, rehin hakkı, telif hakları, sınai haklar.

NOT

Nafaka hakkı, sükna (oturma) hakkı ve intifa hakkı mal varlığı olmalarına karşın bir başkasına devredilemez.

b. Devredilemeyen Haklar

Miras yolu ile veya sözleşme gibi hukuki bir işlemler başkasına devredilemeyen kişiye bağlı olan haklardır. Bu hakların bazıları yalnızca hak sahibi tarafından kullanılır. Temsilci vasıtasıyla kullanılamaz. Bunlara "kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar" denir.

ÖRNEK

Nişanlanma, evlenme, nişanı bozma, ad değiştirme, vasiyet hakkı.

4. HUKUKSAL SONUÇ VE ETKİLERİ BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

Hakların bir kısmı kullanıldıklarında yeni bir hukuksal durum yaratırken bir kısmının kullanılması yeni bir hukuksal durum ortaya çıkarmaz. Haklar, kullanımlarına göre, "yenilik doğuran haklar" ve "yenilik doğurmayan haklar" olmak üzere ayrılır.

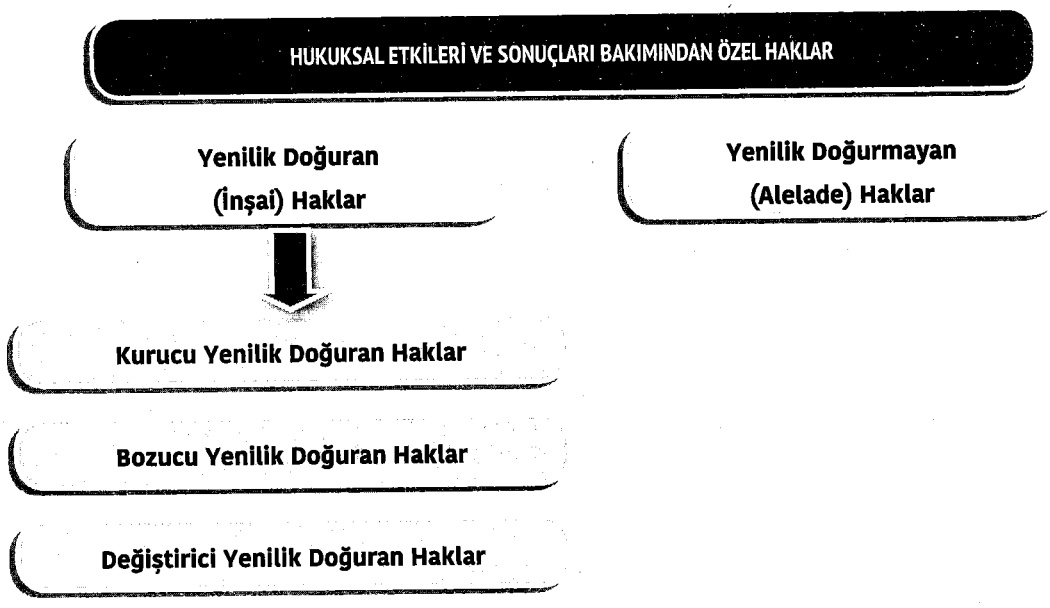

a. Yenilik Doğurmayan (Alelade) Haklar

Kullanılmalarıyla yeni bir hukuksal durum yaratmayan haklardır.

ÖRNEK

Anne ve babanın velayet hakkını kullanıp çocuklarına öğüt vermesi veya bir kimsenin mülkiyetinde olan bir eşyayı kullanması yeni bir hukuksal durum yaratmaz, hukuksal durumu değiştirmez veya sona erdirmez.

b. Yenilik Doğuran Haklar

Hak sahibine tek taraflı irade beyanı ile yeni bir hukuksal ilişki yaratmak, var olan hukuki ilişkiyi sona erdirmek veya hukuki ilişkiyi değiştirmek yetkisi veren haklardır. Böylece doğurdukları sonuçlar bakımından kurucu, değiştirici ve bozucu olmak üzere üç tür yenilik doğurucu hak vardır.

- **Kurucu Yenilik Doğuran Haklar**

  Hak sahibinin tek taraflı irade açıklamasıyla hukuki ilişki oluşturan haklardır.

ÖRNEK

Alım hakkı, gerialım hakkı, önalım hakkı, kabul beyan, evlilik dışı doğan çocuğu tanıma, evlenme hakkı.

- **Bozucu Yenilik Doğuran Haklar**

  Hak sahibinin tek taraflı irade açıklamasıyla var olan mevcut hukuki ilişkiyi sonlandıran haklardır.

ÖRNEK

İşverenin hizmet sözleşmesini feshetmesi, bir kimsenin vekili azletmesi, kira sözleşmesinin feshinin bildirilmesi, boşanma hakkının mahkemeden istenmesi, vasiyetnamenin iptalinin mahkemeden istenmesi.

- **Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar**

  Hak sahibine tek taraflı irade beyanı ile var olan hukuki ilişki üzerinde değişiklik yapma yetkisi veren haklardır. Hak sahibi kendisine tanınmış tercih veya seçim hakkını kullanarak var olan hukuksal durum üzerinde değişiklik meydana getirmektedir.

ÖRNEK

Satın aldığı malın ayıplı çıkması durumunda, ayıplı malı yenisi ile değiştirme veya iade etmeyerek satış bedelinde indirim talep etme var olan hukuksal durumdan kaynaklı kişiye tanınan tercih haklarıdır.

NOT

Değiştirici yenilik doğuran hakların asıl amacı var olan hukuki ilişkinin devamını sağlamaktır.

HAKLARI MEYDANA GETİREN / SONLANDIRAN DURUMLAR

Hukuki Olay	Hukuki Fiil	Hukuki İşlem
Hukuk düzeninin kendisine hukuki sonuç bağladığı bütün olaylardır. **Doğa Olayları:** Doğmak(kişilik kazandı), ölmek (kişiliği kaybetti)	Hukukun sonuç bağladığı insan iradesi ile olan davranışlardır. Hukuka uygun veya aykırı olabilir. **Hukuka Uygun:** Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. **Hukuka Aykırı:** Hırsızlık yapmak, birini dövmek. **Örnek:** Çöpten oyuncak bebek buldum (kazandım), oyuncak bebeği çöpe attım (kaybettim).	Bir veya birden fazla kişinin hukuksal sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarıdır. Tek taraflı veya çok taraflı olabilir. **Tek Taraflı:** Vasiyetname, mirasın reddi. **İki Taraflı:** Sözleşmeler **Çok Taraflı:** Kararlar **Örnek:** Otomobilimi sattım. (ben kaybettim/karşı taraf kazandı)

HAKLARIN KAZANILMA YOLLARI

Hakkın bir kimseye bağlanmasına "hakkın kazanılması" denir. Haklar aslen, devren, tesisen (kurma) ve zamanaşımı yoluyla kazanılır. Burada hakların aslen ve devren kazanılması üzerinde duracağız.

Aslen Kazanma	Devren Kazanma
Daha önce bir kimseye ait olmayan veya sahibi bilinmeyen bir hakkın ilk olarak bir kimsece elde edilmesidir. Kazanılan mal taşınırsa **"sahiplenme"** taşınmazsa **"işgal"** adını alır. Ayrıca bir şairin şiiri üzerindeki **telif hakkı**, anne ve babanın çocuğu üzerindeki **velayet hakkı** da böyledir. **Sahiplenme:** A'nın ormanda mantar toplaması veya çöpe atılmış ceketi alması. **İşgal:** Tapuda kayıtlı olmayan veya sahibi anlaşılamayan bir gayrimenkulü yirmi yıl aralıksız, çekişmesiz bir şekilde mal sahibi gibi kullanan kimse, mahkemeden bu gayrimenkulün tapuda kendi adına tescil edilmesini isteyebilir.	Önceden başka birine ait olan hakkın yeni sahibine herhangi bir işlemle geçmesidir. Kazanılan mal taşınırsa **"zilyetliğin devri ya da taşınırın teslimi"** ile taşınmazsa **"tapuya tescil"** ile devri kazanılır. **Taşınırlarda:** Satıcı A'nın beyaz eşyayı alıcı B'ye teslim etmesi veya ormanda toplanan mantarların başkasına satılması. **Taşınmazlarda:** Satıcı A'nın dairesini tapuda B adına tescil ettirmesi.

HAKLARIN KAZANILMASINDA GEÇERLİ İLKE (İYİ NİYET)

Hakkın kazanılmasında **iyi niyet (subjektif iyi niyet)** ilkesi geçerlidir. İyi niyet "bir hakkın kazanılmasındaki engeli bilmemek" anlamına gelir. Diğer bir deyişle iyi niyet, bir hakkın kazanılması veya bir hukuki sonucun doğması yönünden mevcut bir engeli, bir eksikliği veya benzeri bir olguyu bilmemek ve bilecek durumda olmamaktır.

ÖRNEK

A emaneten bilgisayarını kullanması için B'ye bırakmıştır. C de B'den bilgisayarı satın almıştır. Eğer burada C iyiniyetliyse bilgisayarın mülkiyetini kazanır. A, C'den malın kendisine ait olduğunu ileri sürerek iadesini isteyemez. Burada problem A ve B arasında gerçekleşmiştir.

HAKLARIN KULLANILMASINDA GEÇERLİ İLKE (DÜRÜSTLÜK)

Hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesinde **dürüstlük (objektif iyi niyet)** ilkesi geçerlidir. Dürüstlük "hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesinde normal, makul, aklı başında biri gibi davranmak" anlamına gelir.

NOT

Dürüstlük yasaların bize verdiği hakları kullanmak, dürüstlüğe aykırı davranmak ise yasaların bize vermediği hakları kullanmaktır. Kullandığımız hak başkasına da zarar veriyorsa buna hakkın kötüye kullanılması denir. Hakkın kötüye kullanılmasını kanun korumaz.

ÖRNEK

Borçlunun meblası yüksek olan borcunu, haklı bir neden olmaksızın madeni para ile ödemesi dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz.

Dürüst Davranma Kuralına Aşağıda Sayılan Durumlarda Başvurulur

- Hakların kullanılması
- Borçların yerine getirilmesi
- Kanunların ve sözleşmelerin yorumlanması
- Sözleşmelerin kurulmasında ve tamamlanması
- Sözleşmelerdeki boşlukların doldurulması
- Sözleşmelerin yeni koşullara uyarlanması

NOT

Hakların kazanılmasında ve bir hukuksal sonucun doğmasında **"iyi niyet"** ilkesi, hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesinde ise **"dürüstlük ilkesi"** geçerlidir.

HAKLARIN KORUNMASI

DEVLET TARAFINDAN KORUNMA	HAK SAHİBİ TARAFINDAN KORUNMA
• Talep Hakkı • Dava Hakkı	• Meşru Müdafaa (Haklı Savunma) • Iztırar (Zaruret - Zorunluluk) Hâli • Kendi Gücüyle Koruma (Kuvvet Kullanma)

Devlet Tarafından Korunma

a. Talep Hakkı

Talep, kişinin hakkını elde etmek veya hakkına saygı gösterilmesin sağlamak için borçluya ya da hakka saldırıda bulunana karşı kullandığı bir yetkidir. Bu talep sözlü, yazılı veya noter (ihtarname) aracılığıyla olabilir. Kişi iyi niyetli ise bu talebe olumlu karşılık vererek başvuran kişinin hakkını yerine getirir, verdiği zararı tazmin eder.

b. Dava Hakkı

Başkasının hakkını ihlal eden kişi kötü niyetli ise hakkı ihlal edilen kişinin talep hakkını yerine getirmez. Bu durumda kişinin hakkını ihlal edenlere karşı devletin resmi makamlarına başvurması, mahkemelere dava açması gerekir.

Hak Sahibi Tarafından Korunma

a. Meşru Müdafaa (Haklı Savunma)

Bir kimsenin kendisinin veya bir başkasının canını veya malını hâlen devam eden haksız bir saldırıdan korumak amacıyla saldırı ile dengeli bir savunma ile saldırıyı bertaraf etmesidir.

ÖRNEK

Bir kadını döven kişiyi etkisiz kılmak amacıyla kişinin saldırganla mücadele etmesi ve saldırganın bileğini kırması durumunda kişi Borçlar Kanunu'na göre, verdiği zarardan dolayı sorumlu tutulmayacak ve Ceza Kanunu'na göre kendisine ceza verilmeyecektir.

b. Iztırar Hâli (Zorunluluk - Zaruret Hâli)

Bir kimse, kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak amacıyla saldırı ile ilgilisi bulunmayan bir şahsın mallarına zarar vermişse bundan ancak hakkaniyet (tazminat) ölçüsünde sorumludur.

ÖRNEK

Depremden kurtulmak için aşağıda park hâlindeki bulunan arabanın üzerine pencereden atlayıp arabaya zarar verilmesi hâlinde, kişi verdiği zarardan hakkaniyet ölçüsünde sorumludur ancak ceza kanununa göre, cezai sorumluluğa tabi tutulmayacaktır.

c. Kendi Gücüyle Koruma (Kuvvet Kullanma)

Bir kimsenin bir hakkını korumak için devlet güçlerinden yararlanacak durumu yok ise ya da devlet gücünün harekete geçmesine kadar hakkın kaybı söz konusu ise kendi gücüyle hakkını koruyabilir.

NOT

Kuvvet kullanmada kişi yalnızca kendi hakkını korumak için bu yola başvurabilir, haklı savunma ve ıztırar hâlinden farklı olarak üçüncü kişinin hakkını korumak için kuvvet kullanılamaz.

ÖRNEK

Dağ başında bir otel işletmecisi, konaklama parası ödemeden gitmekte olan müşterisinin görevlilere bıraktığı otomobil anahtarını alıkoyabilir veya otomobilinin lastiğini patlatabilir.

1. **Aksi sözleşme ile kararlaştıramayan, uyulması zorunlu hukuk kuralları aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Emredici
B) Tamamlayıcı
C) Yorumlayıcı
D) İlga edici
E) Yetki verici

2. **Aşağıdakilerden hangisi toplumsal düzen kurallarından biri değildir?**

A) Davranış kuralları
B) Hukuk kuralları
C) Din kuralları
D) Ahlak kuralları
E) Görgü kuralları

3. **Aşağıdakilerden hangisi medeni hukukun bir alt dalı değildir?**

A) Kişiler hukuku
B) Aile hukuku
C) Miras hukuku
D) Eşya hukuku
E) Vergi hukuku

4. **Aşağıdakilerden hangisi kişinin özel hakları arasında yer almaz?**

A) Alacak hakkı
B) Velayet hakkı
C) Mülkiyet hakkı
D) Telif hakkı
E) Sendika kurma hakkı

5. **Aşağıdakilerden hangisi hukuk kurallarının amaçlarından biri değildir?**

A) Toplum içindeki eşitsizlikleri tamamen ortadan kaldırmak
B) Kişiler arası uyuşmazlıkları gidermek
C) İnsan ihtiyaçlarını karşılamak
D) Toplumu modernleştirmek
E) Adaleti gerçekleştirmek

6. I. Anayasa
II. Kanun
III. Yönetmelik
IV. Cumhurbaşkanı Kararnamesi
V. Genelge

Normlar hiyerarşisine göre, yukarıdaki kuralların üstünlük sıralanması aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

A) I - II - III - IV - V
B) I - II - IV - III - V
C) I - IV - II - III - V
D) I - IV - III - II - V
E) I - II - V - IV - III

7. **Aşağıdakilerden hangisi hukukun yardımcı kaynakları arasında yer alır?**

A) Yönetmelikler
B) Bilimsel görüşler
C) Örf ve âdet hukuku
D) Cumhurbaşkanı kararnameleri
E) Anayasa Mahkemesi kararları

8. **Belli bir ülkede fiilen yürürlükte olan yazılı ve yazısız hukuk kurallarının tümüne ne ad verilir?**

A) Pozitif hukuk
B) Tabii hukuk
C) Tarihî hukuk
D) Mevzu hukuk
E) Doğal hukuk

/benimhocam

9. **Aşağıdakilerden hangisi ceza hukukunda "suçta ve cezada kanunilik ilkesinin" sonuçlarından biri değildir?**

A) Kıyas yasağı
B) İdarenin işlemleri suç oluşturma yasağı
C) Hüküm verme yasağı
D) Geçmişe yürüme yasağı
E) Örf ve âdet hukuku yasağı

10. **Bir kimsenin kendi davranışı ile lehine haklar, aleyhine borçlar yaratabilmesine ne ad verilir?**

A) Koruma ehliyeti
B) Fiil ehliyeti
C) Miras ehliyeti
D) Hak ehliyeti
E) Yönetim ehliyeti

11. **Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen kısıtlanma sebepleri arasında hangisi yoktur?**

A) Yaş küçüklüğü
B) Savurganlık
C) Akıl hastalığı
D) Kötü yaşam
E) 1 yıl ve üzeri özgürlüğü bağlayıcı hapis cezası

12. **Kişilerin haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken uymaları gereken ilke hangisidir?**

A) Takdir yetkisi
B) Dürüstlük
C) Kayyımlık
D) İyi niyet
E) Hukuk yaratma

13. **Türk Medeni Kanunu'na göre, kadın ve erkek kaç yaşını doldurmadıkça evlenemez?**

A) 15 B) 16 C) 17 D) 18 E) 19

14. **Yenilik doğuran haklarla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

A) Fesih bildirimi - Değiştirici yenilik doğuran hak
B) İstifa - Bozucu yenilik doğuran hak
C) Alım - Kurucu yenilik doğuran hak
D) Ayıplı malı ayıpsızı ile değiştirme - Değiştirici yenilik doğuran hak
E) Kabul beyanı - Kurucu yenilik doğuran hak

15. **Aşağıda verilen hukuki olay ve yaptırımlarından hangisi yanlıştır?**

A) Hukuka aykırı bir şekilde yapılan vergilendirme işlemi - İptal
B) Resmî evlendirme memuru önünde yapılmayan bir evlilik - Yokluk
C) Hukuka aykırı bir davranış sonucu verilen zararı karşılama - Tazminat
D) Bir hukuki işlemin kişiliğe, ahlaka, adaba ve kamu düzenine aykırı olması - Mutlak butlan
E) Vesayet altındaki kişinin vasi onayı almadan yaptığı satım sözleşmesi - Nispi butlan

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	A	E	E	A	B	B	A	C	B	A	B	C	A	E

1. **Türk Medeni Kanunu'na göre, gerçek kişilerde hak ehliyeti ne zaman başlar?**

A) Ana rahmine düşünce
B) Tam ve sağ doğunca
C) Ayırt etme gücüne sahip olunca
D) On sekiz yaşını doldurunca
E) Tam ve sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düşünce

2. **Aşağıdakilerden hangisi fiil ehliyetinin şartları arasında yer almaz?**

A) Vesayet altına alınmamış olmak
B) Engelli olmamak
C) Mümeyyiz olmak
D) Kısıtlı olmamak
E) Reşit olmak

3. **Ölümüne kesin gözüyle bakılacak şekilde ortadan kaybolduğu takdirde cesedi bulunamayan bir kimsenin nüfus kaydına, ikametgâhındaki en büyük mülki amirin emriyle ölüm kaydı düşülmesine ne ad verilir?**

A) Gaiplik
B) Ölüm karinesi
C) Vesayet altına alınma
D) Birlikte ölüm karinesi
E) Kadük olma

4. **Aşağıdakilerden hangisi kazanç amacı güden özel hukuk tüzel kişilerinden biridir?**

A) Sendika
B) Dernek
C) Vakıf
D) Komandit şirket
E) Siyasi parti

5. **Anneleri bir babaları ayrı olan iki kardeş arasındaki hısımlık bağı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Tam kan yan soy hısımlığı
B) Yarım kan yan soy hısımlığı
C) Tam kan kayın hısımlığı
D) Yarım kan üst soy hısımlığı
E) Kayın hısımlığı

6. **Aşağıdakilerden hangisi harcama üzerinden alınan vergi türlerinden biri değildir?**

A) Gelir vergisi
B) Damga vergisi
C) Sigorta işlemler vergisi
D) Banka işlemleri vergisi
E) Katma değer vergisi

7. **Aşağıdakilerden hangisi gerçek kişiler için kişiliği sona erdiren hâllerden biridir?**

A) Vesayet altına alınmak
B) Vatandaşlıktan çıkarılmak
C) Akıl hastası olmak
D) Kısıtlılık
E) Gaiplik

8. **Aşağıda verilen tanımlamalardan hangisi yanlıştır?**

A) Kayyım: Belirli işleri görmek veya mal varlığı yönetmek için mahkemece atanan kişi veya kişilerdir.
B) Velayet: Anne ve babanın ergin olmayan veya ergin ama kısıtlı olan çocukları üzerinde sahip olduğu bakım, denetim ve gözetim hakkıdır.
C) Vasi: Velayet altında olmayan çocuklar ile kısıtlıların haklarını korumak için mahkemece atanan kişidir.
D) Yasal danışman: Ergin, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan kimselere mahkemece atanan, mal varlığına ilişkin belli konularda oyu, görüşü alınması gereken kişidir.
E) Veli: Vesayet altındaki küçüğü temsil eden, vesayet yetkisi sahibi anne ve babadır.

/benimhocam

9. Özel hukuk tüzel kişileri hakkında aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Dernek en az yedi gerçek veya tüzel kişi ile kurulur.

B) Vakıf mal topluluğu şeklindeki özel hukuk tüzel kişisidir.

C) Sendika aynı iş kolundaki en az yedi işçi veya işveren tarafından kurulur.

D) Ticaret şirketleri maddi amaç gütmek üzere kurulan tüzel kişilerdir.

E) Vakıf kurmak için en az yedi gerçek veya tüzel kişi gereklidir.

10. Aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Nişanlanma evlenme vaadiyledir.

B) Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir.

C) Ergin ve ayırt etme gücü olan bir kimse hakkında mahkemece kısıtlılık kararı verilirse kişi sınırlı ehliyetsiz olur.

D) Olağanüstü bir sebep ileri sürerek evlenmek isteyen kadın ve erkek en az on yedi yaşını doldurmuş olmalıdır.

E) Bir şeyi vermek, yapmak veya yapmamak şeklinde borçlunun yerine getirmek ile yükümlü olduğu davranışa edim denir.

11. Türk Borçlar Kanunu'na göre, aşağıdakilerden hangisi haksız fiilin unsurları arasında yer almaz?

A) Fakirleşme

B) Hukuka aykırılık

C) Zarar

D) İlliyet (Nedensellik) bağı

E) Kusur

12. Kanun koyucunun istemi dışında oluşan ve hukuki olaya uygulanabilecek hiçbir kanun hükmünün bulunmaması ne tür boşluk türüdür?

A) Kural içi boşluk

B) Örtülü kanun boşluğu

C) Açık kanun boşluğu

D) Gerçek hukuk boşluğu

E) Gerçek olmayan kanun boşluğu

13. Ahmet Bey Millî Eğitim Bakanlığında görevli bir memurdur. Ancak psikiyatrik bir rahatsızlığından dolayı sık sık bankadan kredi çekmektedir. Bu sebeple kızı Leyla Hanım mahkemeye dilekçe ile başvurarak Ahmet Bey'in fiil ehliyetinin alınmasını ve kendisinin vasi olarak tayin edilmesini talep etmiştir. Ancak resmî sağlık kurulu verdiği raporda, Ahmet Bey'in fiil ehliyetinin alınmasına gerek olmadığını sadece bir yasal danışman atanmasının yeterli olacağını belirtmiştir.

Buna göre, kendisine mahkeme kararı ile yasal danışman atanan Ahmet Bey'in fiil ehliyeti aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tam ehliyetli B) Sınırlı ehliyetli

C) Tam ehliyetsiz D) Sınırlı ehliyetsiz

E) Sınırsız ehliyetli

14. Bir kimsenin, bilerek sebep olmadığı zarardan ya da ortaya çıkacak bir tehlikeden kendisini veya bir başkasını derhâl kurtarmak için başkasının malına zarar vermesi hâlinde cezalandırılmamasına ne ad verilir?

A) Iztırar hâli B) Kuvvet kullanma

C) Haklı savunma D) Meşru müdafaa

E) Zor kullanma

15. Satıcı Erdal, telefonu alıcı Bayram'a satar. Bayram, satın aldığı telefonu üç gün sonra gelip teslim alacaktır. Ancak Erdal, aynı telefonu bu kez Yelda'ya satar ve teslim eder. Bu durumda Bayram, telefon üzerinde mutlak hak elde etmediğinden, telefonun kendisine teslimini Yelda'dan isteyemez. Bayram, hakkını sadece Erdal'a karşı ileri sürülebilir.

Yukarıda verilen örnekte telefonun mülkiyetinin Yelda'ya geçmesinde ve Bayram'ın hakkını sadece Erdal'a karşı ileri sürebilmesinde Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nun hangi ilkeleri geçerlidir?

A) Dürüstlük ilkesi - Eşitlik ilkesi

B) İyi niyet ilkesi - Nispilik ilkesi

C) Dürüstlük ilkesi - Nispilik ilkesi

D) İyi niyet ilkesi - Sözleşme özgürlüğü ilkesi

E) Dürüstlük ilkesi - Karşılıklılık ilkesi

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
E	B	B	D	B	A	E	E	E	D	A	C	B	A	B

/benimhocam

1. **Ahmet ile anne bir kız kardeş olan Derin'in kızı Şule arasındaki hısımlığın türü ve derecesi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?**

A) Üçüncü dereceden tam kan yan soy hısımlığı
B) Dördüncü dereceden yarım kan yan soy hısımlığı
C) Üçüncü dereceden yarım kan yan soy hısımlığı
D) Dördüncü dereceden yarım kan altsoy hısımlığı
E) Üçüncü dereceden tam kan altsoy hısımlığı

2. **Türk Medeni Kanunu'nda** "Velâyet altında bulunan çocuğun yerleşim yeri, ana ve babasının yerleşim yeridir. Vesayet altındaki kişilerin yerleşim yeri, bağlı oldukları vesayet makamının bulunduğu yerdir." **şeklinde tanımlanan yerleşim yeri aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Kanuni yerleşim yeri
B) İtibari yerleşim yeri
C) İradi yerleşim yeri
D) Kısa süreli yerleşim yeri
E) Uzun süreli yerleşim yeri

3. **Hukukun kendisine hukuki sonuç bağladığı insan iradesi ile olan davranışlara ne ad verilir?**

A) Hukuki olay
B) Hukuki mesele
C) Hukuki fiil
D) Hukuki işlem
E) Sözleşme

4. **Zengin veya yoksul fark etmez otomobil ile kırmızı ışıkta geçen herkesin aynı cezayı ödemesi, çocuk veya ergin ayırmadan aynı suçu işleyen herkese aynı cezanın verilmesi ne tür adalete örnektir?**

A) Denkleştirici
B) Dağıtıcı
C) Paylaştırıcı
D) Dikey
E) Bozucu

5.
- Çöpe atılmış bir eşyayı almak
- Bir otomobil satmak

Yukarıdaki olaylarda hakkın kazanılması ve kaybedilmesi hangi yollar ile olmuştur?

A) Hukuki işlem / Hukuki olay
B) Hukuki olay / Hukuki fiil
C) Hukuki fiil / Hukuki işlem
D) Hukuki olay / Hukuki olay
E) Hukuki fiil / Hukuki fiil

6. Ali'nin güreş dalında lisans alabilmesi için ergin olması gerekmektedir.

Buna göre, Ali <u>en az</u> kaç yaşını doldurmak kaydıyla mahkemece ergin kılınabilir?

A) On dört B) On beş C) On altı
D) On yedi E) On sekiz

7. I. Ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar
II. Ayırt etme gücü olan ve kısıtlı olmayan erginler
III. Ayırt etme gücüne sahip çocuklar
IV. Kendilerine yasal danışman atanmış olanlar

Yukarıdakilerden hangileri fiil ehliyetine göre, sınırlı ehliyetsizdir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
D) I, II ve IV E) III ve IV

8. **Aşağıdakilerden hangisi medeni yargıdaki ilk derece mahkemelerden biri <u>değildir</u>?**

A) Sulh hukuk mahkemesi
B) Vergi mahkemesi
C) İş mahkemesi
D) Ağır ceza mahkemesi
E) Asliye ticaret mahkemesi

/benimhocam

9. **Adını değiştirmek isteyen Halim Bey aşağıdakilerden hangisine başvurmalıdır?**

A) İcra dairesi
B) Nüfus müdürlüğü
C) Mülki amir
D) Mahkeme
E) Kaymakamlık

10. **4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 1. maddesine göre, hâkim önüne gelen bir uyuşmazlığı çözmek için örf ve âdet hukukunda da hüküm bulamazsa aşağıdakilerden hangisini yapmalıdır?**

A) Kanun hükmünü uygular.
B) Takdir yetkisini kullanır.
C) Yazısız hukuk kurallarından yararlanır.
D) Hukuk yaratır.
E) Yardımcı kaynaklardan yararlanır.

11. **Bir eşyayı fiili hâkimiyet iradesiyle elinde bulundurma aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?**

A) Zilyetlik B) Mülkiyet
C) Rehin D) Alacak
E) İpotek

12. Üniversite öğrencisi Ahmet yüksek sesle müzik dinleyerek komşularını sürekli rahatsız etmekte, saygısız ve bencilce davranmaktadır. Aynı binada oturan ev sahibine kirayı genellikle gece yarısından sonra ödemekte, ev sahibinin kendisini huzursuz hissetmesine neden olmaktadır.

Buna göre, Ahmet Medeni Kanun'a ilişkin aşağıdaki ilkelerden hangisine aykırı davranmaktadır?

A) İyi niyet ilkesi
B) Dürüstlük ilkesi
C) İspat yükü
D) Takdir yetkisi
E) Hukuk yaratma ilkesi

13. **Aşağıdaki sözleşmelerden hangisi kesin hükümsüz değildir?**

A) Ahlaka aykırı yapılmış bir sözleşme
B) Kişilik haklarına aykırı yapılmış bir sözleşme
C) Henüz vadesi dolmamış bir sözleşme
D) Kamu düzenine aykırı yapılmış bir sözleşme
E) Konusu imkânsız olan bir sözleşme

14. I. Sözleşmeler
II. Haksız fiiller
III. Sebepsiz zenginleşmeler

Yukarıdakilerden hangileri borcun kaynakları arasında yer alır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

15. **Aşağıdakilerden hangisi için mahkeme kararına gerek yoktur?**

A) Yerleşim yeri değiştirme kararı
B) Adın değiştirilmesi kararı
C) Gaiplik kararı
D) Nüfusa hatalı yazılan yaşın düzeltilmesi kararı
E) Boşanma kararı

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
C	A	C	A	C	B	B	B	D	D	A	B	C	E	A

1. **Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkimin, hukuka ve hakkaniyete göre karar vermesi hangi boşluklarda mümkündür?**

   A) Hukuk boşluğu
   B) Gerçek kanun boşluğu
   C) Kural içi boşluk
   D) Örtülü kanun boşluğu
   E) Açık olmayan kanun boşluğu

2. **Bir kimseye taşınır ve taşınmaz malları üzerinde kullanma, semerelerinden yararlanma ve malları üzerinde hukuk düzeni içerinde tasarrufta bulunma yetkisi veren tam ayni hak aşağıdakilerden hangisidir?**

   A) Mülkiyet hakkı
   B) İntifa hakkı
   C) Geçit hakkı
   D) Taşınmaz yükü
   E) Patent hakkı

3. **Aşağıdakilerden hangisi bir özel hukuk tüzel kişisidir?**

   A) Beşiktaş Belediyesi
   B) Datçalılar Derneği
   C) Kırşehir İl Özel İdaresi
   D) Sabancı Üniversitesi
   E) Dalyan köyü

4. Ahmet Bey'in, Millî Eğitim Bakanlığına veri hazırlama memuru olarak ataması yapılmıştır. Ancak her nasılsa iki ay sonra Ahmet Bey'in atama işlemi iptal edilmiş ve memurlukla ilişiği kesilmiştir.

   Bu konuda dava açmak isteyen Ahmet Bey hakkını hangi yargı kolunda aramalıdır?

   A) Adli yargı
   B) Anayasa yargısı
   C) İdari yargı
   D) Uyuşmazlık yargısı
   E) Hesap yargısı

5. **Türk Medeni Kanunu'na göre, aşağıdakilerden hangisi yasal mirasçılar arasında yer almaz?**

   A) Kan hısımları
   B) Evlatlık
   C) Atanmış mirasçı
   D) Sağ kalan eş
   E) Devlet

6. **Aşağıdakilerden hangisi bir kamu hukuku tüzel kişisidir?**

   A) Yuva Derneği
   B) Şanlıurfa Vakfı
   C) Çorum İl Özel İdaresi
   D) Kartal Limited Şirketi
   E) Kepezler Yapı Kooperatifi

/benimhocam

7. I. Hakların kazanılması - iyi niyet ilkesi
   II. Hakların kullanılması - dürüstlük ilkesi
   III. Borcun ifası - dürüstlük ilkesi

   Hakların kazanılması, kullanılması ve borcun ifasında aranan ilkeler ile ilgili yukarıdakilerden hangileri doğrudur?

   A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
   D) II ve III E) I, II ve III

8. Kaza sonucu yaralanan bir kişiye ilk müdahaleyi yapmak isteyen doktorun, orada bulunan bir aracın camını kırarak ilk yardım çantasını alıp tıbbi malzemeleri kullanmasıyla doktor mala zarar verme suçunu işlemiş olmaz.

   Bu durumda doktor hangi hukuka uygunluk durumundan yararlanır?

   A) Meşru müdafaa
   B) Haklı savunma
   C) Kuvvet kullanma
   D) Iztırar hâli
   E) Kendi gücüyle koruma

9. **Aşağıdakilerden hangisi Türk Ceza Kanunu'nda yer alan ceza türlerinden biridir?**

A) İdam
B) Genel müsadere
C) Adli para cezası
D) Kınama cezası
E) İdari para cezası

10. "Gaiplik kararının istenebilmesi için ölüm tehlikesinin üzerinden en az ---- veya son haber tarihinin üzerinden en az ---- geçmiş olması gerekir."

Yukarıdaki ifadede boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) bir yıl - iki yıl
B) bir yıl - üç yıl
C) bir yıl - dört yıl
D) bir yıl - beş yıl
E) bir yıl - on yıl

11. Ahmet kira sözleşmesinden kaynaklı kira alacağına yönelik dava ve talep hakkını yalnızca kiracı Ali'ye karşı ileri sürebilmektedir.

Bu durum borçlar hukukuna ilişkin aşağıdaki ilkelerden hangisinin bir sonucudur?

A) Sözleşme özgürlüğü
B) Dürüstlük ilkesi
C) Karşılıklılık ilkesi
D) Nispilik ilkesi
E) Kusurlu sorumluluk ilkesi

12. **Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarına ne ad verilir?**

A) Siyasi parti
B) Kooperatif
C) Sendika
D) Dernek
E) Vakıf

13. **Sözleşmelerde tarafların bilerek veya bilmeden bıraktığı boşlukları doldurmaya yarayan hukuk kuralları aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Emredici hukuk kuralları
B) Tamamlayıcı hukuk kuralları
C) Yorumlayıcı hukuk kuralları
D) Tanımlayıcı hukuk kuralları
E) Yetki verici hukuk kuralları

14. I. Borçlu
II. Edim
III. Alacaklı

Yukarıdakilerden hangileri borcun unsurları arasında yer alır?

A) I ve II B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

15. **Aşağıdakilerden hangisinde verilen hak ve niteliği yanlış verilmiştir?**

A) Alacak hakkı - Nispi hak
B) Mülkiyet hakkı - Mutlak hak
C) Vücut dokunulmazlığı hakkı - Kişilik hakkı
D) Nafaka hakkı - Devredilebilen hak
E) Telif hakkı - Mal varlığı hakkı

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
C	A	B	C	C	C	E	D	C	D	D	E	B	E	D

SİZİN NOTUNUZ

I. ANAYASA HUKUKUNA GİRİŞ

A. ANAYASA KAVRAMI VE TARİHÇESİ

1. Tanım

Anayasa; yasama, yürütme ve yargı gibi devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve bu organlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla siyasi iktidarın sınırlanması ve bölünmesine yönelik hukuki ve siyasi yöntemler bütünü olarak tanımlanabilir.

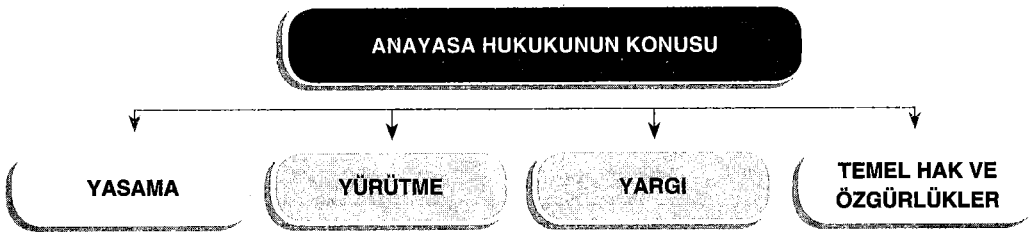

Anayasa kavramı maddi ve şeklî anlamda olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır.

- **Maddi anlamda anayasa:** Bir anayasanın düzenlediği konulardan yola çıkılarak yapılan tanımdır. Buna göre Anayasa, devletin niteliğini, yapısını, temel organların kuruluşunu ve bu organlar arasındaki ilişkileri, bununla birlikte temel hak ve hürriyetleri de ilgilendiren hukuk kuralları bütünüdür.
- **Şeklî anlamda anayasa:** Bir hukuk kuralının düzenlediği konulara bakılmaksızın kuralın var olan normlar arasındaki en üst sırada yer alması, diğer mevzuatlara göre daha zor değiştirilmesi, diğer normların kendisine uygun olmak zorunda olmasını ifade eder.

2. Tarihçe

Anayasa tarihçileri tarafından kabul edilen ilk anayasal belge 1215 tarihinde İngiltere'de yayınlanan **Magna Charta Libertatum** (Büyük Özgürlük Fermanı)'dır. Bu ferman krala başkaldırışı, bozulduğu düşünülen düzene, rejime karşı çıkışı barındırır.

Dünyanın ilk yazılı Anayasası, **1787'de kabul edilen 7 maddeden oluşan Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'dır**. İkinci anayasa 1791'de kabul edilen Fransız Anayasası'dır.

B. İKTİDAR TİPLERİ

1. Asli - Tali Kurucu İktidar

Anayasa yapan iktidarlara **kurucu iktidar** denir. Kurucu iktidarlar, asli kurucu ve tali kurucu olmak üzere ikiye ayrılır.

- **Asli Kurucu İktidar:** Bir ülkenin siyasal rejiminde devrim, savaş, hükûmet darbesi (27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askerî müdahaleleri) veya ülkenin parçalanması sebebiyle bir hukuk boşluğu meydana gelmesi ya da bağımsızlığın kazanılması veya yeni bir devletin kurulması gibi durumlarda hiçbir hukuk kuralıyla bağlı olunmaksızın sil baştan yeni bir anayasa oluşturan iktidardır.
- **Tali Kurucu İktidar:** Bir ülkenin anayasasını mevcut anayasal kural ve usuller çerçevesinde değiştiren iktidardır (Örneğin 2017 Anayasa değişikliklerini gerçekleştiren iktidar gibi). Asli kurucu iktidarın aksine, tali kurucu iktidar hukuken sınırlı bir iktidar olup bu iktidarın yaptığı anayasa değişiklikleri geçerliliğini yürürlükte olan mevcut anayasadan alır.

NOT

Kurucu iktidar ile kurulmuş iktidar birbirine karıştırılmamalıdır. Kurucu iktidar, bir devletin anayasasını yapan ya da değiştiren iktidardır. 1982 Anayasası'nı yapan Millî Güvenlik Konseyi kurucu iktidara örnek oluşturur. Kurulmuş İktidar ise anayasa tarafından kurulmuş olan iktidardır. Kurulmuş iktidar, kurucu iktidar tarafından yapılan anayasa ile kurulan devlet organlarını ifade eder ve bunlar da başlıca devlet organları olan yasama, yürütme ve yargıdan oluşur. 1982 Anayasası'nda düzenlenmiş olan TBMM, Cumhurbaşkanı ve bağımsız mahkemeler kurulmuş iktidar olarak nitelendirilir.

C. ANAYASA TÜRLERİ

1. Yazılı - Yazısız Anayasa

- **Yazılı Anayasa:** Yetkili organlarca yapılmış ve bir anayasada bulunması gereken kuralları yazılı metne dökülmüş sistematik belgeler hâlinde düzenleyen belgelerdir.
- **Yazısız Anayasa:** Devletin temel organlarından kuruluşu ve işleyişi alanındaki örf ve âdet hukuku kurallarından ibaret olan, yazılı bir metne sahip olmayan anayasayı ifade etmektedir. İngiltere anayasası böyledir.

2. Çerçeve Anayasa - Ayrıntılı (Kazuistik) Anayasa

- **Çerçeve Anayasa:** Çok fazla ayrıntıya inmeyen, sadece genel bir çerçeve çizen detayları kanunlara bırakan anayasalardır.
- **Ayrıntılı (Kazuistik) Anayasa:** Bu tür anayasalar mümkün olan her ayrıntıya yer veren çok maddeli uzun ve ayrıntılı anayasalardır.

NOT

23 madde ve bir ek toplam 24 maddeden oluşan 1921 Anayasası, tek çerçeve anayasamızdır.

3. Yumuşak Anayasa - Katı (Sert) Anayasa

- **Yumuşak Anayasa:** Değiştirilmesi sıradan yasalar ile aynı şartlara tabi olan, değiştirilmesi için özel çoğunluk ya da usuller öngörülmeyen anayasalardır.
- **Katı Anayasa:** Değiştirilmesi için diğer yasalara göre daha nitelikli çoğunluk ve yöntemler öngören anayasadır.

NOT

1921 Anayasası Türk anayasalarındaki tek yumuşak anayasadır.

NOT

Bir anayasayı katı yapan bazı özellikler şunlardır:

- Anayasada değiştirilemez maddelerin varlığı
- Değiştirilemez maddeler dışındaki maddelerin değiştirilmesinin teklif ve kabul sayılarında özel nitelikli çoğunlukların aranması
- Anayasanın yapılmasından sonra belli bir süre veya dönem boyunca değiştirilmesinin yasaklanması
- Anayasa değişikliği için halk oylaması usulünün aranması

ANAYASA TÜRLERİ			
Yumuşak Anayasa	**Sert (Katı) Anayasa**	**Kazuistik (Ayrıntılı) Anayasa**	**Çerçeve Anayasa**
• 1921 Anayasası	• 1924 Anayasası • 1961 Anayasası • 1982 Anayasası	• 1924 Anayasası • 1961 Anayasası • 1982 Anayasası	• 1921 Anayasası

II. DEVLET VE HÜKÛMET SİSTEMLERİ

Devletin Temel Unsurları			Devletin Temel Organları		
Ülke (Toprak)	Millet (Ulus)	Egemenlik (Bağımsızlık)	Yasama	Yürütme	Yargı

Devlet yasama, yürütme ve yargı organları ile iradesini ortaya koyan egemenliği kullanma gücüne sahip, belli bir toprak parçası üzerinde örgütlenmiş politik örgütlenmedir. Devlet yasama faaliyeti ile toplum düzenini sağlayacak ve vatandaşların uyması gereken genel kuralları koyar, yürütme organı da bu genel kuralları kendine has şekilde özel hallere uydurarak uygular. Yargı ise bağımsız mahkemeler aracılığı ile kuralların yorumundan çıkacak anlaşmazlıkları çözüme bağlar, suçluları cezalandırır, uyuşmazlıkları giderir.

Devletin elinde bulundurduğu kuvvetlerin tek bir elde toplanması ya da ayrı organlara verilerek ayrılmaları hükûmet sistemleri ile ilişkilendirilir. Buna göre devletin bütün kuvvetleri tek bir elde toplandığında kuvvetler birliğinden söz edilirken; kuvvetlerin ayrı organlara verilmesi durumunda kuvvetler ayrılığı söz konusu olmaktadır.

A. Devlet Şekilleri

Egemenlik Kaynağına Göre Devlet		Hukuki Yapısına Göre Devlet	
Monarşi	Cumhuriyet	Üniter	Federal

1. Egemenlik Kaynağına Göre Devlet Şekilleri

a. Monarşi

Bir hükümdarın - kralın devlet başkanı olduğu yönetim biçimidir. Yönetimin soya dayandığı devlet şeklidir. Devlet başkanı veraset yoluyla başa gelmektedir. Monarşiler, sadece kralın egemen olduğu "mutlak monarşi" ya da kralın yanında meclisin de egemenliği paylaştığı "meşruti monarşi" olmak üzere ikiye ayrılır.

Monarşiler	
Mutlak Monarşi: Sadece kral egemendir.	**Meşruti Monarşi:** Kralın yanında meclis de egemenliği paylaşır.

NOT

Osmanlı İmparatorluğu I. ve II. Meşrutiyet Dönemi'nde "Meşruti Monarşi" ile yönetilmiştir.

b. Cumhuriyet

Devlet başkanının veraset dışı bir yolla yani seçimle göreve geldiği devlet şeklidir. Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği temsilcileri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir.

2. Hukuki Yapısına Göre Devlet Şekilleri

a. Tek Yapılı Devletler

Üniter (Tekçi) Devlet

Ülkenin tamamında aynı hukuk kurallarının hâkim olmasıdır. Ülkede yasamada birlik olması, yürütme kuvvetinin tek olması ve tek bir yargılama sisteminin bulunmasıdır.

ÖRNEK

Türkiye, Yunanistan, Fransa.

b. Birleşik Yapılı Devletler

Federal Devlet

Federasyon, uluslararası kişiliğe sahip bir merkezî devlet (federal devlet) ile uluslararası kişiliğe sahip olmayan bölgesel devletlerin (federe devletlerin) aralarında ortak yazılı bir anayasa ile yetki paylaşımı yaparak oluşturdukları devlet topluluğuna denir.

Federal devlet sisteminin temel özellikleri şunlardır:

- Federal devlet ile federe devletlerarasında yapılan yetki paylaşımının yazılı bir anayasa ile yapılması zorunludur.
- Federasyonda federal devlet ve federe devlet olmak üzere iki tür devlet vardır.
- Federe devletler, içişlerinde serbest dışişlerinde federal devlete bağlıdırlar.
- Federal devletin uluslararası tüzel kişiliği varken federe devletin yoktur.
- Federe devletler arasında yasa birliği yoktur.
- Federe ve federal olmak üzere iki ayrı vatandaşlık vardır.
- Federal devletlerde yetki uyuşmazlıklarının çözümünü sağlayacak bir yüksek mahkemenin varlığı zorunludur.
- Federal devletin yasama organının çift meclisli olması zorunludur.
- Federe devletlerin federal devletten ayrılma hakkı yoktur.

ÖRNEK

ABD, Almanya, Rusya, Kanada, İsviçre, Avusturya, Avustralya

B. Hükûmet Sistemleri

Devletin özellikle **yasama ve yürütme şeklindeki kuvvetlerinin** ne tür bir denge gözetilerek dağıtılacağı esasından yola çıkılarak anayasal demokrasilerde ve demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlara hükûmet sistemi denir.

Hükûmet sistemlerinin sınıflandırılmasında, **yasama ile yürütmenin** hangi organda birleştiği veya bunlar arasındaki ilişkinin yoğunluğu temel hareket noktası olmuştur. Dolayısıyla hangi hükûmet sistemi olursa olsun, yargının yasama ve yürütme organlarından bağımsız tutulması esastır. Ancak bazı kuvvetler birliğine dayalı hükûmet sistemlerinde yargı erkinin de yasama ve yürütme erki ile birlikte kullanıldığını görmekteyiz.

Kuvvetler Birliği		Kuvvetler Ayrılığı		
Meclis Hükûmeti Sistemi (Yasamada Birleşme)	Mutlak Monarşi (Yürütmede Birleşme)	Başkanlık Sistemi (Sert Ayrılık)	Parlamenter Sistem (Yumuşak Ayrılık)	Yarı Başkanlık Sistemi (Yumuşak Ayrılık)

1. Kuvvetler Birliği

a. Mutlak Monarşi

Yasama, yürütme ve yargı yetkisinin bir kişide (kral veya padişah) birleşmesidir.

b. Meclis Hükûmeti Sistemi

Yasama ve yürütme yetkileri yasamada toplanır. **1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'yla bir dönem Türk tarihinde de uygulanan** bir hükûmet modelidir. Bu sistemde, yasama ve yürütme güçleri mecliste toplanır ve düzenleme yetkisini elinde tutan meclis, çıkardığı kanunların uygulanmasını kendi üyeleri arasından seçtiği hükûmet (bakanlar) eliyle yerine getirir.

Özellikleri

- Güçlerin Mecliste toplandığı, meclisin üstünlüğüne dayanan hükûmet sistemidir.
- Bakanlar tek tek meclis içinden ve meclis tarafından seçilir.
- Meclis başkanı hem yasamanın hem de hükûmetin başkanıdır.
- Devlet başkanlığı makamı yoktur.
- Bakanlar kurul hâlinde çalışmadıklarından yasama organına karşı bireysel olarak sorumludur. Bu sebeple yasama, yürütmeyi yani bakanları görevden alabilir.
- Yasama, yürütme ve yargı mecliste toplanmıştır.
- Meclis tek olmak zorundadır.
- Meclisin devamlı olması gerekir.

ÖRNEK

1921 Anayasası'nda Meclis Hükûmeti Sistemi uygulanmıştır.

2. Kuvvetler Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı, kuvvetin kuvveti denetlemesidir. Kuvvetler ayrılığı teorisinin kurucusu **Montesquieu**'dur.

Montesquieu'ya göre, yasama ve yürütme yetkisi aynı kişi veya memurlar topluluğuna verilirse ortada özgürlük diye bir şey kalmaz; çünkü aynı hükümdarın ya da aynı senatonun, şiddet kullanarak uygulama için ağır kanunlar yapmasından korkulur. Yargılama yetkisi, yasamayla yürütmeden ayrılmazsa yine özgürlük yoktur. Yargı yasamayla birleştirilseydi yurttaşların yaşamı üzerindeki iktidar keyfi olurdu. Çünkü yargıç aynı zamanda kanun koyucu olurdu. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin başlıca amaçları şunlardır: Siyasi iktidarı sınırlandırmak, keyfi yönetimi önlemek, temel hak ve hürriyetleri güvence altına almak, Devlet organları arasında denge ve kontrolü sağlamaktır.

a. Başkanlık Sistemi

Bu sistem, kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan, yürütmenin tek kanatlı olduğu yani Devlet başkanında toplandığı, devlet başkanının halk tarafından seçildiği bir sistemdir. Bu sistemde yürütme organının göreve gelmesinde veya görevden ayrılmasında yasama organının herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır. Aynı zamanda yürütme organı da yasamayı feshedemez. Başkanlık sisteminin en tipik örneği **ABD**'dir.

Özellikleri

- Kuvvetler birbirinden sert bir şekilde ayrılmıştır.
- Yürütme organı tek yapılıdır ve devlet başkanından oluşur.
- Devlet başkanını halk seçer.
- Devlet başkanı yasama organına karşı siyasal açıdan sorumlu değildir.
- Bakanlar sekreter konumundadır ve bakanları devlet başkanı seçer.
- Bakanlar devlet başkanına karşı sorumludur.
- Bir kimse hem yasamada hem de yürütmede görev alamaz.
- Yasama yürütmenin, yürütme de yasamanın görevine son veremez.

ÖRNEK

ABD, Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Venezuela, Kazakistan, Ermenistan.

NOT

Başkanlık sisteminden farklı olarak Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'nde Cumhurbaşkanı dilediği zaman erken seçime karar verip hem Meclisi hem de kendi seçimini yenileyebilir. Yine TBMM'de üye tam sayısının beşte üç (360) çoğunluğu ile erken seçim kararı verip hem TBMM hem de Cumhurbaşkanı seçimini yenileyebilir.

b. Parlamenter Sistem

Parlamenter sistem; kuvvetler ayrılığına dayanan ancak kuvvetlerin ayrılmaktan öte iç içe geçtiği ve yasama ile yürütme organının karşılıklı birbirlerinin varlığını sona erdirebildikleri yumuşak kuvvetler ayrılığının olduğu hükûmet sistemidir. Yürütme organını, sembolik yetkilere sahip Devlet başkanı ve sorumlu Bakanlar Kurulu oluşturur. Yürütme düalist yapıdadır. Kural olarak kuvvetler birbirinden ayrı olmakla birlikte birbirlerine karşılıklı olarak bağlıdır. Parlamenter sistem yasama ve yürütme arasındaki bir dengeye dayanır. Parlamenter sistemde devlet başkanlığı soydan geçen bir hükümdarlık olabileceği gibi, devlet başkanı parlamento tarafından da seçilebilir. Devlet başkanı yasama organı karşısında sorumsuzdur.

NOT

1982 Anayasası'nda 16 Nisan 2017 yılında yapılan referanduma kadar parlamenter sistem uygulanmış ancak anayasa değişikliği 24 Haziran 2018 seçimlerinin ardından tümü ile yürürlüğe girmiş ve Türkiye, **Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'ne** geçmiştir.

Özellikleri

- Kuvvetler birbirinden yumuşak bir biçimde ayrılmıştır.
- Yürütme çift yapılı olarak düzenlenmiştir.
- Devlet başkanı (Cumhurbaşkanı veya kral) sembolik yetkilere sahiptir.
- Bakanlar Kurulu yasama organı içerisinden doğar ve kural olarak yasama organına karşı sorumludur.
- Başbakanın milletvekili olma zorunluluğu vardır.
- Bakanların milletvekili olma zorunluluğu yoktur. Meclis dışından da bakan atanabilir.
- Bakanlar Meclise karşı hem bireysel hem de kolektif olarak sorumludur.
- Bakanlar Kurulu yasama organının güveni ile göreve devam eder.
- Yasama organı, yürütme organının (hükûmetin) görevine son verebilir.

ÖRNEK

İngiltere, Almanya, Yunanistan, İspanya, İsrail, Japonya.

c. Yarı Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sistemi, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin bazı özelliklerinin birleştiği bir hükûmet sistemidir. En tipik örneğiFransa 'dır.

- Bu sistemde Cumhurbaşkanı doğrudan doğruya halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı, başbakan ve ilgili bakanların karşı imzaları olmaksızın tek başına kullanabileceği önemli yasal yetkilere sahiptir. Bu özelliklerden Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve geniş anayasal yetkilere sahip olması başkanlık sisteminin özellikleridir.
- Parlamentoya karşı sorumlu Başbakan ve Bakanlar Kurulu vardır. Parlamentonun güvenine tabi Başbakan ve Bakanlar Kurulunun olması da parlamenter sistemin özelliklerindendir.

ÖRNEK

Fransa, Finlandiya, Portekiz, Avusturya

TÜRKİYE'DE HÜKÛMET SİSTEMLERİ

1876 KANUNUESASİ	1921 ANAYASASI	1924 ANAYASASI	1961 ANAYASASI	1982 ANAYASASI
Meşruti Monarşi	Meclis Hükûmeti Sistemi	Karma Hükûmet Sistemi	Parlamenter Hükûmet Sistemi	Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi

III. DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasi, halkın egemenliği temeline dayanan, halkın iktidar olmasını savunan bir anlayıştır.

A. Demokrasinin Temel Unsurları

- **Millî Egemenlik:** Ülkeyi yönetme yetkisinin halka ait olmasıdır.
- **Özgürlük:** Bireylerin başkalarına zarar vermeden davranışlarda özgür olmasını ifade eden ve insanların doğuştan sahip olduğu bir haktır.
- **Çoğulculuk:** Farklı fikir ve görüşlere saygı duyulması, toplumda çok sesliliğin olmasını ifade eder. Çoğulculuğun olabilmesi için insanların siyasi partiler kurarak görüşlerini ifade edebilmesi gerekir.
- **Eşitlik:** Herkesin yasalar önünde eşit olmasını ifade eder.
- **Hukuk devleti:** Otoriteyi sınırlayan kurallar olmalıdır.
- **Temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmalı:** Herkesin doğuştan sahip olduğu temel hak ve hürriyetlerin yasaların güvencesi altına alınmasıdır.

B. Demokrasinin Uygulanma Biçimleri

Doğrudan Demokrasi ▶ **Temsili Demokrasi** ▶ **Yarı Doğrudan Demokrasi**

- **Doğrudan demokrasi:** Temsilci olmadan, halkın kendisini yönetmesidir. Devlete ilişkin tüm kararlar aracısız olarak insanların oyuyla alınır. İdeal demokrasi şeklidir ancak uygulaması zordur.
- **Temsili demokrasi:** Egemenlik hakkının temsilciler vasıtasıyla kullanıldığı demokrasi türüdür. Türkiye ve dünyanın büyük bölümünde uygulanan demokrasi türüdür.
- **Yarı doğrudan demokrasi:** Halkın hem kendisi hem de temsilcileri ile kendini yönetmesidir. Temsili ile doğrudan demokrasilerin birleşimidir. İktidarın kullanımı temsilcilerdedir. Ancak halkın talebine göre halkoyu yapılabilir.

Araçları

- **Halkoyu (referandum):** Parlamentoda kabul edilen yasaların halkın oylarına sunulmasıdır.
- **Halk vetosu:** Temsilciler (parlamento) tarafından kabul edilen yasaların halkın kendiliğinden harekete geçerek (imza toplama gibi) reddetmesidir.
- **Halk girişimi:** Halkın bir konuda yasa çıkarılması veya değişiklik yapılması için imza toplayarak parlamentoyu harekete geçirmesidir.
- **Temsilcilerin azledilmesi:** Halkın görevinden memnun olunmayan temsilcileri görevden alabilmesidir.

NOT

Türkiye'de referandum ilk kez 1961 Anayasası ile uygulama bulmuştur. Ancak referandum düzenli ve sistematik olarak hukukumuza girmesi yani bir anayasal kural olması ilk kez 1982 Anayasası ile olmuştur.

NOT

Türkiye'de bugüne kadar toplam 7 kez referandum yapılmıştır.

OSMANLI - TÜRK ANAYASAL GELİŞMELERİ

I. OSMANLI DÖNEMİ ANAYASAL GELİŞMELER

1808 Sened-i İttifak ▶ 1839 Tanzimat Fermanı ▶ 1856 Islahat Fermanı

Modern çağın bir ürünü olarak ortaya çıkan anayasa kavramı, devlet iktidarının kurallarla sınırlanması ile siyasi iktidarın keyfi yönetiminin önlenebileceği düşüncesinden doğmuştur. Bu bakımdan başta anayasalar olmak üzere, iktidarın sınırlanmasıyla ilgili herhangi bir belge veya metin anayasal gelişme olarak kabul edilmektedir.

Osmanlı Türk tarihinde anayasal anlamda ilk gelişme olarak **1808 tarihli Sened-i İttifak** gösterilmektedir.

A. Sened-i İttifak (1808)

Sened-i İttifak, 7 Ekim 1808 yılında Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın girişimiyle Padişah II. Mahmut ile Âyanlar arasında imzalanmış giriş, yedi madde ve bir ekten oluşan ilk anayasal belgedir.

Özellikleri

- Misak niteliğindedir.
- Padişahın yetkilerini kendi isteği dışında sınırlayan ilk belgedir.
- Padişah II. Mahmut ile Âyanlar arasında imzalanmıştır.
- Bu sözleşme ile padişah Âyanların varlığını tanımıştır.
- İngiltere'de ortaya çıkan ve kralın yetkilerini sınırlandıran ilk belge olan **Magna Carta Libertatum**'a benzer.

B. Tanzimat Fermanı (1839)

Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından kaleme alınan Gülhane Hattı Hümayunu, 3 Kasım 1839'da, sarayın bahçesinde, yabancı devlet temsilcileriyle halkın önünde Padişah Abdülmecit adına okunarak ilan olunmuştur. Ferman, tarihimizde ilk **"Haklar Bildirgesi"** olarak kabul edilmektedir.

Özellikleri

- Osmanlıda ilk kez "Kanun Üstünlüğü" getirilmiştir.
- Bu belge bir anayasa değildir, padişahın fermanıdır.
- Padişahın yetkileri ilk kez kendi isteğiyle sınırlandırılmıştır.
- Belge; askere almada adalet, vergide adalet getirmiştir.
- Genel müsadere yasaklamış ve mülkiyet hakkını getirmiştir.
- Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi ve mahkemelerin aleniliği bu fermanla gelmiştir.

C. Islahat Fermanı (1856)

Islahat Fermanı'nın esasları Kırım Savaşı sonrası Hariciye Nazırı Ali Paşa ile İngiltere, Fransa ve Avusturya elçileri arasında kararlaştırılmıştır. Ferman, Sultan Abdülmecit tarafından ilan edilmiştir.

Özellikleri

- Gayrimüslimlere yönetim ve eğitim - öğretim alanında eşitlik tanınmıştır.
- Gayrimüslimler memur olabilecek ve bedelli askerlik yapabileceklerdir.
- Gayrimüslimler yerel meclislere katılabileceklerdir.
- Gayrimüslimler mahkemelerde tanıklık yapabilecektir.
- İşkence ve kötü muamale kaldırılacaktır.

ANAYASALAR

1876 Kanunuesasi → 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye) → 1924 Anayasası → 1961 Anayasası → 1982 Anayasası

A. I. MEŞRUTİYET (KANUNUESASİ (1876))

- İlk Osmanlı anayasası olan Kanunuesasi, 24 Aralık 1876 tarihinde Padişah II. Abdülhamid tarafından bir Hattı Hümayun ile ilan edilmiştir.
- Kanunuesasi, bütün üyeleri padişahça atanan Meclis-i Mahsusa adındaki 28 üyeli bir kurul tarafından Belçika, Prusya gibi ülkelerin anayasalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.
- Kanunuesasi ile **mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçiş** sağlanmıştır.
- Anayasaya göre Osmanlı Devleti;
  - Üniter bir devlettir. Başkenti İstanbul'dur. Dini İslam'dır. Dili Türkçedir.
  - Devlet başkanlığı babadan oğula geçer ve padişah aynı zamanda halifedir.
  - Temel hak ve hürriyetler ilk kez anayasada düzenlenmiştir.
  - Yürütme gücü padişaha aittir. Sadrazamı ve bakanları atamak, görevden almak padişahın yetkisindedir.
  - Padişahın Meclis-i Umumînin toplantıya çağrılması, tatil edilmesi ve Heyet-i Mebusânı fesih yetkisi bulunmaktadır.
  - Yasama yetkisi, Heyet-i Âyan ve Heyet-i Mebusandan oluşan **Meclis-i Umumî** adı verilen çift meclisli bir parlamentoya aittir.

Meclisi Umumi	
Heyeti Âyan: Üyeleri padişah tarafından atanır ve ömür boyu görev yapar.	**Heyeti Mebusan:** Üyeleri halk tarafından 4 yıl için seçilir.

  - Kanunların din kurallarına ve Kanunuesasi'ye uygunluğunu denetleme görevi ikinci meclis olan Heyet-i Âyana aittir.
  - Padişah meclisi feshedebildiği hâlde meclisin böyle bir yetkisi yoktur.
  - Meclis padişaha bağlılık yemini ediyordu.
  - Padişahın kanunlar üzerinde mutlak veto yetkisi vardır.
  - Padişahın muhalifleri sürgün, basını sansür etme gibi yetkileri vardır.
  - Örgütlenme yasağı vardır.

NOT

24 Nisan 1877'de "Ruslar 93 Harbi" olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı'nı başlattılar. Meclis-i Umumî hükûmete sert eleştiriler yöneltip buna padişahı da katınca, Sultan Abdülhamid 28 Haziran 1877'de ikinci meclisi dağıttı. Savaşı bahane ederek Meclisi tatile sokmuş ve 30 yılı aşkın bir süre toplamamıştır. Daha sonra Kanunuesasi'de, 1909 tarihli olanı başta olmak üzere çeşitli tarihlerde değişiklik yapılmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısıyla II. Abdülhamid 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan ederek Kanunuesasi'yi tekrar uygulamaya koymuştur. Kanunuesasi'de, II. Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonra, Meşrutiyet'e yönelik 31 Mart Ayaklanması'nın bastırılması ve Padişah II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra 1909 yılında önemli değişiklikler yapılmıştır.

1909 Değişiklikleri

- Padişahın doğrudan kullandığı yetkileri azaltılmış, Meclisi Mebusanın yetkileri arttırılmıştır.
- Temel hak ve özgürlükler genişletilmiştir.
- Padişahın meclisi kapatma yetkisi Âyan Meclisinin onayına ve 3 ay içinde seçim yapılmasına bağlanmıştır.
- Sansür, sürgün, örgütlenme yasağı kaldırılmıştır.
- Kanun teklifi için Heyet-i Mebusanın padişahtan izin alması kaldırılmıştır.
- Padişahın mutlak veto yetkisi geciktirici vetoya dönüştürülmüştür.
- Bakanlar Kurulu "Meclise karşı" sorumlu hâle getirilmiştir.

B. 1921 TEŞKİLAT-I ESASİYE

I. İnönü Savaşı'ndan sonra I. TBMM tarafından, 20 Ocak 1921'de kabul ve ilan edilmiştir.

Genel Özellikleri

- 1921 Anayasası, 1876 tarihli Kanunuesasi'yi resmî olarak yürürlükten kaldırmamıştır. İkili anayasal dönem 1924 Anayasası'nın ilanına kadar devam etmiştir.

NOT

Kendisinden önceki anayasayı yürürlükten kaldırmayan tek anayasadır.

- 23 temel madde ve bir de ek madde olmak üzere toplam 24 maddeden oluşan kısa bir anayasadır.
- 1921 Anayasası tek çerçeve ve tek yumuşak anayasadır.
- Seçimler 2 yılda bir yapılır.
- Hükûmet sistemi olarak **MECLİS HÜKÛMET SİSTEMİNİ** benimsemiştir. Kuvvetler birliği ve meclis üstünlüğü esastır.
- Anayasanın 1. Maddesi'ne göre **"EGEMENLİK KAYITSIZ VE ŞARTSIZ MİLLETİNDİR."**

NOT

Millî egemenlik ilkesinin kabul edildiği ilk anayasadır.

NOT

1921 ve 1924 anayasaları egemenliği kullanma yetkilerini meclise vermiştir. Egemenliğin yetkili organlar eliyle kullanılması, diğer adıyla kuvvetler ayrılığı (yasama, yürütme ve yargı) ilk kez 1961 Anayasası ile gelmiştir.

- İktisadi ve coğrafi açıdan ülke vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar da nahiyelere ayrılmıştır. Yerinden yönetim ilkesi benimsenmiştir.
- Temek hak ve özgürlüklere yer vermeyen, yargıdan hiç söz etmeyen tek anayasadır (Bu konularda kanunuesasi geçerlidir).

NOT

1921 Anayasası, anayasa hukukunun konusu olan yasama ve yürütmeden bahsetmiş ancak yargı ile temel hak ve özgürlüklerden bahsetmemiştir. Bu konularda 1876 tarihli Kanunuesasi geçerlidir.

Meclis, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir. II. TBMM Dönemi'nde, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile Teşkilatı-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklikler yapmıştır.

1923 Anayasa Değişiklikleri

- Türkiye Devleti'nin **hükûmet şekli** Cumhuriyet'tir.
- "Devletin dini İslam'dır." ibaresi anayasaya eklenmiştir.
- "Devletin dili Türkçedir." ibaresi anayasa eklenmiştir.
- Cumhurbaşkanının TBMM içinden ve TBMM üyeleri tarafından bir seçim dönemi için seçilir. Cumhurbaşkanı ihtiyaç duyarsa Bakanlar Kuruluna ve Meclise başkanlık eder. Devletin başkanı Cumhurbaşkanı'dır.
- Başbakan, meclis üyeleri içinden Cumhurbaşkanı tarafından atanacaktır. Diğer bakanlar ise Başbakan tarafından yine meclis üyeleri arasından seçilir.

NOT

I. TBMM Dönemi'nde 1 - 2 Kasım 1922'de saltanat makamı kaldırılmış, II. TBMM Dönemi'nde ise 13 Ağustos 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmış ve 3 Mart 1924'te de halifelik makamı kaldırılmıştır.

C. 1924 ANAYASASI (TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU)

1924 Anayasası II. TBMM Dönemi'nde 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilmiştir. 1924 Anayasası, Kanunuesasi ve 1921 Anayasalarını yürürlükten kaldırarak ikili anayasa dönemine son vermiştir.

Genel Özellikleri

- Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ilan edilen ilk anayasadır.
- 1924 Anayasası katı bir anayasadır. 1924 Anayasası'nın 1. maddesine göre, "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." Devlet şeklinin cumhuriyet olduğu hükmünün değiştirilmesi 102. maddeyle yasaklanmıştır.
- Anayasanın 2. Maddesi'nde başkentin Ankara ili olduğu ilk kez düzenlenmiştir.
- Genel seçimlerin 4 yılda bir yapılacağını hükme bağlamıştır. Seçmen yaşı 18 olarak düzenlenmiştir.
- Bir karma hükûmet sistemi benimsemiştir ki buna **"kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı sistemi"** ismi verilmektedir. Anayasası, meclis hükûmeti ile parlamenter sistem arasında **karma bir hükûmet sistemi** kurmuştur.
- Temel hakları "Türklerin Kamu Hakları" başlığı altında düzenlemiştir. Ancak **sosyal ve ekonomik haklara yer vermemiştir.**
- Çoğunlukçu demokrasi anlayışına sahiptir. Egemenlik yetkisinin yalnızca Meclis tarafından kullanılması meclis-te sayısal çoğunluğu elinde tutan partilerin mutlak yönetimine sebep olmuştur.
- Anayasanın üstünlüğü ilkesi 1924 Anayasası'nın 103. Maddesi'nde ilk kez ilan edilmiştir. Ancak bu dönemde kanunların anayasası uygunluğunu denetleyecek bir Anayasa Mahkemesi yoktur.
- 1924 Anayasası, kanunların yorumlanması yetkisini mahkemelere değil, yasama organına vermiştir. Buna yasama yorumu denir. Yasama yorumu **sadece 1924 Anayasası'nda** vardır.

Çoğunlukçu demokrasi, sayı ve parmak üstünlüğüdür. Mutlak demokrasi de denilen bu rejimde, farklı görüş ve eğilimlere yönetimde söz hakkı tanınmaz. Çoğunluğun aldığı kararlar sınırsızdır, mutlaktır ve tartışılmaz. **Örnek:** 1924 Anayasası	Çoğulcu demokraside ise çoğunluğun mutlak egemenliği reddedilir. Azınlıkta kalanların, siyasal ve kültürel haklarının kabul edilmesi gerektiğini ve azınlığın da bir gün çoğunluk olabilme hakkının verilmesini savunan demokrasi, çoğulcu demokrasidir. **Örnek:** 1961 Anayasası

1924 Anayasası Değişiklikleri

1928 Anayasa değişiklikleri;

- "Devletin dini İslam'dır." ibaresi Anayasadan çıkarılmıştır.
- Milletvekili yemininindeki "vallahi" ibaresi yerine, "namusum üzerine söz veririm" ibaresi gelmiştir.
- TBMM'nin görevleri arasından, dinsel hükümlerin yerine getirilmesi çıkarılmıştır.

1934 Anayasa değişiklikleri;

- Kadınlara, milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiş, **GENEL OY** ilkesi tam olarak uygulanmıştır.
- Seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır.

1937 Anayasa değişiklikleri;

- Cumhuriyet Halk Partisinin 6 ilkesi **ALTI OK** Anayasaya girmiştir. Buna göre; "Türkiye Devleti laik, halkçı, milliyetçi, cumhuriyetçi, devletçi ve inkılapçıdır."

1945 yılında Anayasanın içeriği değiştirilmeden dili Türkçeleştirilmiştir, 1952 tarihinde tekrar orijinal hâline geri döndürülmüştür.

1924 Anayasası Döneminindeki Gelişmeler

- Kadınlara 1930 yılında belediye seçimlerinde seçme seçilme, 1933 yılında muhtar ve ihtiyar heyeti seçme seçilme hakkı tanınmıştır.
- **1946'da Çok Partili Yaşama Geçiş:** İlk kez birden çok partinin seçimlere katıldığı seçimler 1946 seçimleridir.
- **1946'da Tek Dereceli Seçim:** 1946 seçimleri, tek dereceli seçim sistemine dayanan ilk seçimlerdir.
- **1950'de Gizli Oy - Açık Sayım ve Döküm:** 1950 seçimleri, gizli oy açık sayım ve döküme dayalı ilk seçimlerdir.
- **1950'de Yüksek Seçim Kurulu kuruldu:** 1950 seçimleri, yargı denetimi altında yapılan ilk seçimlerdir.

NOT

Türk siyasal hayatında kadınlar seçimlere BMV ile katılmışlardır. Belediye(1930), Muhtarlık (1933) ve Vekillik (1934).

D. 1961 ANAYASASI

1961 Anayasası, 27 Mayıs Askerî Darbesi sonucunda oluşturulan **Millî Birlik Komitesi** (askerî kanat) ve **Temsilciler Meclisinden** (sivil kanat) oluşan Asli Kurucu Meclis tarafından hazırlanmıştır. Daha sonra Anayasa tasarısı 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunulmuş ve % 61,5 evet oyu alarak kabul edilmiştir. Türk tarihinde yapılan ilk referandumdur.

Genel Özellikleri

- Referandum ile kabul edilen ilk anayasadır.
- 1924 Anayasası gibi sert ve kazuistik bir anayasadır.
- Yasa yapma yetkisi TBMM'ye, yargı yetkisi bağımsız mahkemelere ve yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna verilerek parlamenter sisteme geçilip tam anlamıyla kuvvetler ayrılığı ilk kez benimsenmiş oldu.
- TBMM, **Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi** olmak üzere iki meclisten oluşturulmuştur.

NOT

Türk Anayasa tarihinde çift meclisli anayasalar, 1876 Kanunuesasi ve 1961 Anayasası'dır. Kanunuesasi'de Meclis-i Umumi iki bölümden oluşmaktaydı. Bunlar Meclis-i Âyan ve Meclis-i Mebusandı. 1961 Anayasası'nda TBMM iki bölümden oluşmaktaydı. Bunlar Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisiydi.

ayasası'nda (1937 değişikliğiyle) düzenlenen halkçılık, inkılapçılık ve devletçilik ilkeetçilik ilkesini ise "millî devlet" şeklinde kabul etmiştir.

- Sosyal devlet, hukuk devleti, demokratik devlet, insan haklarına da yer bulmuştur.
- Sosyal devlet ilkesini ilk defa kabul eden anayasa 1961 Anayasası'dır. 1924 Anayasası'nda yer almayan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevleri ilk defa anayasal düzeyde tanıyan Anayasa'dır.
- Temel hak ve özgürlükler 1924 Anayasası'ndaki gibi tek başlık (Türklerin Kamu Hakları) altında değil kişi hakları, sosyal ve ekonomik haklar, siyasi haklar olarak üç ayrıma tabi tutulmuştur.
- 1924 Anayasası gibi anayasanın üstünlüğünü kabul etmiş ve bu üstünlüğü sağlayacak, kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek olan Anayasa Mahkemesini kurmuştur.
- Hâkimlik teminatını sağlamak için Yüksek Hâkimler Kurulunu kurmuştur. Danıştay, Yargıtay, Uyuşmazlık Mahkemesi, Askerî Yargıtay yüksek mahkeme olarak Anayasa'da düzenlenmiştir.
- 1950'de kurulan Yüksek Seçim Kurulu ve 1924 kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı ilk kez Anayasa'da yer almıştır.
- TRT ve Üniversitelere özerklik verilmiştir.
- 1960'ta kurulan Devlet Planlama Teşkilatı Anayasa'da düzenlenmiştir.

NOT

DPT, 1982 Anayasası'nda yer almamış, 2011 yılında kaldırılmıştır.

1961 Anayasası'nın Düzenlediği İlkler

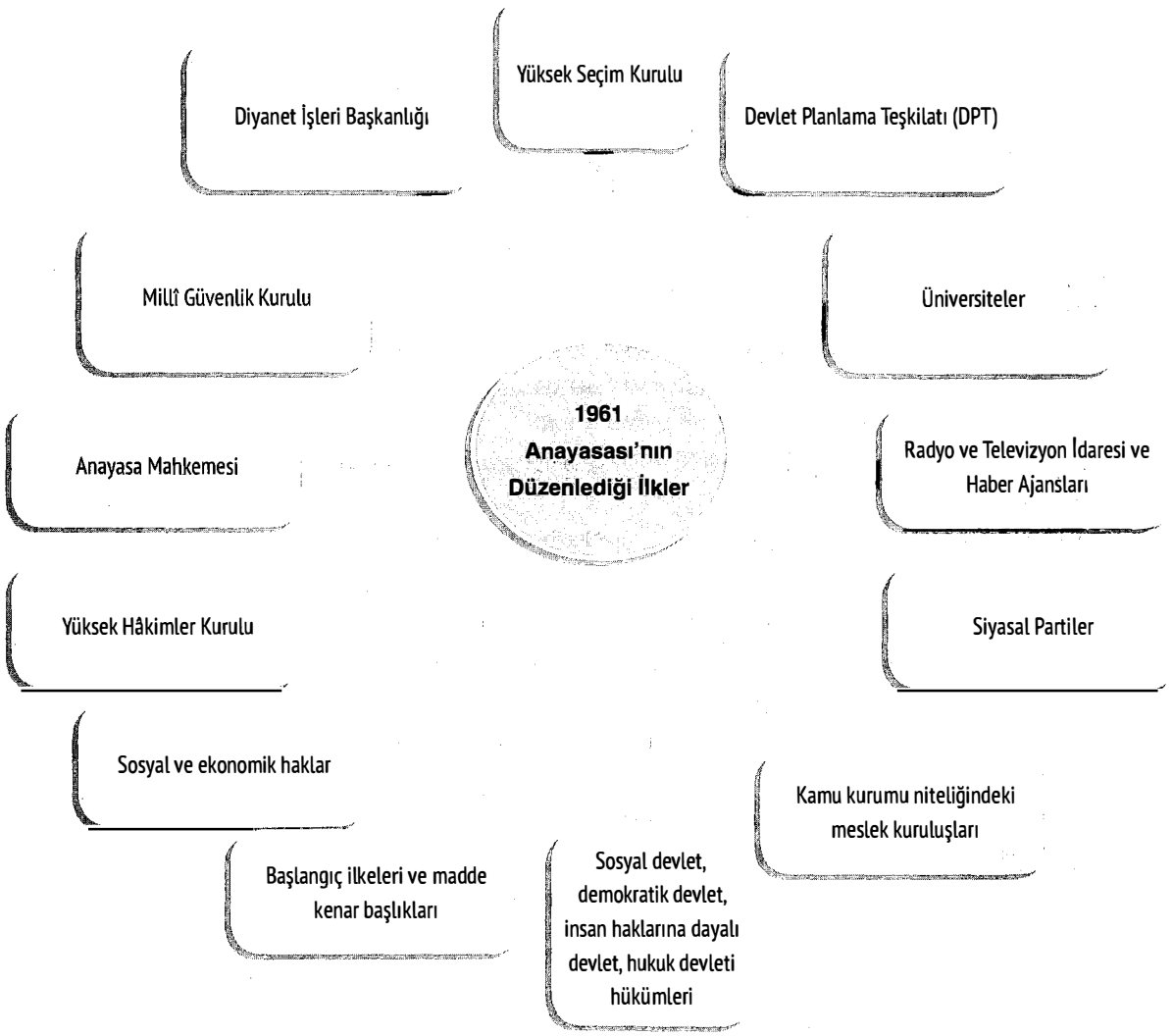

1970'lere doğru yaşanan siyasi tıkanıklıklar ve şiddet olaylarının yaygınlaşması üzerine 12 Mart 1971 yılında bir muhtıra yayınlanmıştır. Daha sonra partiler üstü bir hükûmet kurularak 1961 Anayasası'nda birtakım değişiklikler yapıldı.

1961 Anayasası'nda 1971 - 1973 Değişiklikleri

- Bakanlar Kuruluna Olağan Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilmiştir.
- Bakanlar Kuruluna vergi, resim ve harçlar oranlarında değişiklik yapabilme yetkisi verilmiştir.
- Üniversitelerin özerkliği zayıflatılmış, TRT'nin özerkliği kaldırılmıştır.
- Bütün temel hak ve özgürlükleri için geçerli GENEL SINIRLAMA hükümleri getirildi. (2001 yılında özel sınırlamaya dönüştürüldü)
- Devlet memurlarının sendikal hakları kaldırıldı.
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruldu (2004'te kaldırıldı).
- Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kuruldu (2017'de kaldırıldı).
- Siyasi partilere hazine yardımı getirildi.
- Anayasa Mahkemesinin anayasa değişikliklerini sadece şekil bakımından denetleyeceği hükmü getirilmiştir.

12 Eylül 1980 Darbesi, ülkede yaşanan siyasi cinayetler, ekonomik bunalım, Cumhurbaşkanının seçilememesi, siyasi istikrarsızlık gibi sebeplerle ordunun emir komuta zinciri içerisinde yönetime el koymasıdır. Darbe sonrasında 1961 Anayasası yürürlükten kaldırılmış, başbakan Süleyman Demirel'in hükûmetinin görevine son verilmiş, Meclis lağvedilerek bütün siyasi partiler kapatılmıştır. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren devlet başkanı oldu. Yasama yetkisinin kullanmak üzere Kenan Evren ve kuvvet komutanlarından oluşan Millî Güvenlik Konseyi kuruldu.

E. 1982 ANAYASASI

12 Eylül 1980 askerî darbesi sonucunda hazırlanmıştır. **Millî Güvenlik Konseyi** ve **Danışma Meclisi** yeni anayasayı hazırlamış ve halk oylamasına sunulmuştur. Halk oylamasında % 91,5 evet oyu ile kabul edilmiştir. Halk oylamasında sadece anayasa yürürlüğe girmemiş Cumhurbaşkanı seçimi de birleştirilerek Kenan Evren 7 yıllık bir süre için Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Genel Özellikleri

- 1982 Anayasası kuvvetler ayrılığına dayanan en kazuistik ve en sert anayasadır.
  - 1924 ve 1961 Anayasalarında Anayasa'nın birinci maddesinin değiştirilmesi yasaklanmışken 1982 Anayasası'nda değiştirilemez madde sayısı üçe çıkarılmıştır.
- 1982 Anayasası ilk kez Cumhurbaşkanının onaylamadığı anayasa değişikliğinin halkoyuna sunulabileceğini düzenlemiştir.
  - Böylelikle referandum ilk kez anayasal bir kural hâlini almıştır.
- 1982 Anayasası'nda otorite hürriyet dengesinde otorite ağır bastığı bir anayasadır.
- Siyasi karar alma mekanizmalarından tıkanıkları giderici çözümler getirmiştir.
  - Cumhurbaşkanına TBMM seçimlerini yenileme yetkisi verilmiştir.
  - Cumhuriyet Senatosu kaldırılarak tek meclis (TBMM) sistemi benimsenmiştir.
  - Siyasi partilerin grup kurması için milletvekili sayısı 10'dan 20'ye çıkarıldı(Yasama işlemlerini hızlandırmak amacıyla).
  - Mecliste toplanmayı kolaylaştırmak için toplantı yeter sayısı üye tamsayısının salt çoğunluğundan (301) üye tam sayısının üçte birine düşürüldü (200).
- 1982 Anayasası yürütme organını daha fazla güçlendirmiştir.
  - Cumhurbaşkanının yetkileri arttırıldı.
- 1982 Anayasası daha az katılımcılığı benimseyen bir anayasadır (depolitizasyon).

siyasi partiler yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamazlar, kadın ve gençlik

1982 Anayasası'nın İlkleri

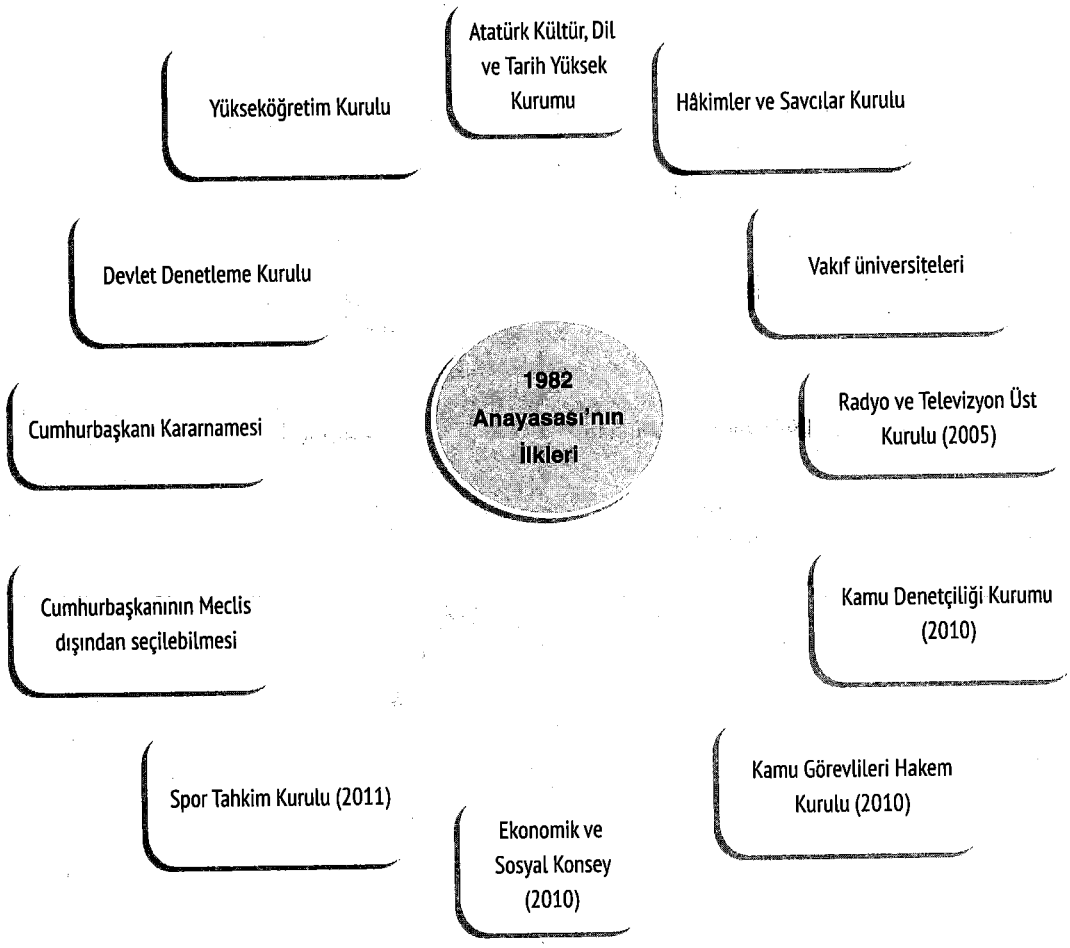

1961 ve 1982 Anayasalarının Hazırlanmasının Karşılaştırılması

Benzerlikleri	Farkları
• Her iki anayasa da askerî bir darbe sonucu hazırlanmıştır. 1961 Anayasası için oluşturulan askerî yapı **Millî Birlik Komitesi**, 1982 Anayasası için **Millî Güvenlik Konseyi**dir. • Her iki anayasanın hazırlanmasında askerî kanadın dışında sivil kurucu meclisler de vardır. 1961 Anayasası için oluşturulan sivil yapı **Temsilciler Meclisi**, 1982 Anayasası için **Danışma Meclisi**dir. Bu sivil yapılar genel seçim ile oluşmamıştır. • Her iki Anayasa da Kurucu Meclisler tarafından kabul edildikten sonra halkoyuna sunularak kabul edilmiştir.	• 1961 Anayasası için yapılan halk oylamasında siyasi partilerin (Demokrat Parti hariç, iki parti CHP ve CKMP) aktif rolü vardır. Ancak 1982 Anayasası için yapılan halk oylamasında siyasi partilerin rolü olmamıştır. • 1961 Anayasası için yapılan halk oylaması sadece anayasanın oylanması ile sınırlı iken, 1982 Anayasası için yapılan referandum hem anayasa değişikliği için hem de Cumhurbaşkanı seçimi için yapılmıştır. • 1961 Anayasası'nda referandumda hayır çıkması hâlinde ne yapılacağı belirtilmiş iken (yeni meclis kurulacağı öngörülmüştü) 1982 Anayasası'nda böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. • 1961 Anayasası **"insan haklarına dayalı devlet"** ilkesi benimsenmişken 1982 Anayasası **"insan haklarına saygılı devlet ilkesi"** benimsenmiştir.

1. "Millî egemenlik" **ilkesini kabul eden ilk Anayasa aşağıdakilerden hangisidir?**

   A) 1876 Kanunuesasi
   B) 1921 Teşkilat-ı Esasiye
   C) 1924 Anayasası
   D) 1961 Anayasası
   E) 1982 Anayasası

2. **Aşağıda verilen devlet ve idari yapılanması hangisinde yanlış verilmiştir?**

   A) ABD - Federal
   B) Fransa - Üniter
   C) Rusya - Federal
   D) Türkiye - Üniter
   E) Almanya - Üniter

3. **Aşağıda verilen anayasalar ve benimsedikleri hükûmet sistemleri hangisinde yanlış verilmiştir?**

   A) Kanunuesasi - Meşruti Monarşi
   B) Teşkilatı Esasiye - Meclis Hükûmeti Sistemi
   C) 1924 Anayasası - Karma Hükûmet Sistemi
   D) 1961 Anayasası - Parlamenter Hükûmet Sistemi
   E) 1982 Anayasası - Karma Hükûmet Sistemi

4. **Aşağıda verilen anayasa ve o anayasa ile gelen kurumlardan hangisi yanlış verilmiştir?**

   A) 1982 Anayasası - Devlet Denetleme Kurulu
   B) 1961 Anayasası - Millî Güvenlik Kurulu
   C) 1924 Anayasası - Cumhuriyet Senatosu
   D) 1961 Anayasası - Anayasa Mahkemesi
   E) 1982 Anayasası - Yükseköğretim Kurulu

5. **Türk Anayasa tarihi hakkında aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

   A) Tek yumuşak ve çerçeve Anayasa 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'dur.
   B) Anayasanın üstünlüğüne yer veren ilk anayasa 1924 Anayasası'dır.
   C) Demokratik devlet, sosyal devlet, hukuk devleti ve insan haklarına ayalı devlet ifadeleri ilk kez 1961 Anayasası ile gelmiştir.
   D) Anayasa Mahkemesi, Millî Güvenlik Kurulu, Yüksek Hâkimler Kurulu ilk kez 1961 Anayasası ile düzenlenmiştir.
   E) 1921 Anayasası, yasama ve yürütme yetkisini meclise yargı yetkisini ise bağımsız mahkemelere vermiştir.

6. **1921 Anayasası'nın 1923 değişiklikleri arasında hangisi yoktur?**

   A) Türkiye Devleti'nin hükûmet şekli Cumhuriyet'tir.
   B) Devletin millî marşı "İstiklal Marşı"dır.
   C) Devletin resmî dili Türkçedir.
   D) Devletin resmî dini İslam'dır.
   E) Devletin başkanı Cumhurbaşkanıdır.

7. **Aşağıdakilerden hangisi hukukumuza ilk defa 1961 Anayasası ile gelmemiştir?**

   A) Kamu Denetçiliği Kurumu
   B) Sosyal Devlet İlkesi
   C) Millî Güvenlik Kurulu
   D) Anayasa Mahkemesi
   E) İnsan Hakları Kavramı

8. **Aşağıda verilen olay ve ilk kez geldiği anayasalardan hangisi yanlıştır?**

   A) Hukuk devleti ilkesi - 1961 Anayasası
   B) Laik devlet ilkesi - 1924 Anayasası
   C) İnsan hakları - 1982 Anayasası
   D) Sosyal devlet ilkesi - 1961 Anayasası
   E) Cumhuriyet - 1921 Anayasası

/benimhocam

9. **Aşağıda verilen meclisler ve yer aldıkları anayasalar hangisinde <u>yanlış</u> verilmiştir?**

A) Âyan Meclisi - Kanunuesasi
B) Cumhuriyet Senatosu - 1961 Anayasası
C) Mebusan Meclisi - Kanunuesasi
D) Millet Meclisi - 1961 Anayasası
E) Meşveret Meclisi - Kanunuesasi

10. **Aşağıdaki anayasalardan hangisi halk oylaması ile yürürlüğe girmiştir?**

A) Kanunuesasi ve 1921 Anayasası
B) 1924 Anayasası ve 1982 Anayasası
C) 1921 Anayasası ve 1924 Anayasası
D) 1921 Anayasası ve 1961 Anayasası
E) 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası

11. I. Kamu Denetçiliği Kurumu
II. Cumhurbaşkanı Kararnamesi
III. Devlet Denetleme Kurulu
IV. Yükseköğretim Kurulu

Yukarıdakilerden hangileri <u>ilk kez</u> 1982 Anayasası ile gelmiştir?

A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
D) I, II ve III E) I, II, III ve IV

12. **Cumhuriyet Halk Partisi'nin** "altı ok"**u hangi yıl anayasaya girmiştir?**

A) 1921 B) 1928 C) 1934
D) 1937 E) 1950

13. **Cumhuriyet Dönemi'nde tek dereceli ve gizli oya dayalı seçimler <u>ilk kez</u> hangi seçimlerde uygulanmıştır?**

A) 1923 - 1924
B) 1924 - 1934
C) 1934 - 1946
D) 1946 - 1950
E) 1950 - 1961

14. **Kısa ve öz hükümlerden, genel hatlardan oluşan anayasa aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Sert (katı) anayasa
B) Çerçeve anayasa
C) Yazısız anayasa
D) Kazuistik anayasa
E) Yumuşak anayasa

15. **Aşağıdakilerden hangisi başkanlık hükûmet sistemi ile ilgili <u>yanlıştır</u>?**

A) Yürütme tek yapılıdır ve başkandan oluşur.
B) Devlet başkanı halk tarafından seçilir.
C) Devlet başkanı yasama organının güven oylaması iler göreve başlar.
D) Devlet başkanı yasama organına karşı siyasal açıdan sorumsuzdur.
E) Bir kişi hem yasama organında hem de yürütme organında görev alamaz.

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
B	E	E	C	E	B	A	C	E	E	E	D	D	B	C

SİZİN NOTUNUZ

1982 ANAYASASI GENEL ESASLARI VE DEVLETİN NİTELİKLERİ

1982 Anayasası bir başlangıç metni, 177 ana madde ve 21 geçici maddeden oluşur.

- Başlangıç kısmı
- Genel esaslar - (1 - 11)
- Temel hak ve hürriyetler - (12 - 74)
- Cumhuriyetin Temel Organları - yasama, yürütme ve yargı - (75 - 160)
- Mali ve ekonomik hükümler, bütçe ve kesin hesap - (161 - 173)
- Çeşitli hükümler - inkılap kanunları - (174)
- Geçici hükümler (21 geçici madde)
- Son hükümler, anayasanın değiştirilmesi - (175 - 177)

NOT

Madde kenar başlıklarışadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağıntıyı gösterir. Bu nedenle başlıklar anayasa metnine dâhil değildir.

A) BAŞLANGIÇ METNİ

1982 Anayasası başlangıç metni ile başlar. Başlangıç metni, Anayasa'nın 1. Maddesi'nden önce yer alan, madde numarası olmayan ve Anayasa'ya hâkim olan temel felsefeyi yansıtan bir metindir. Anayasanın herhangi bir maddesi gibi bağlayıcıdır ve anayasaya dâhildir.

Başlangıç Metninin Özet İlkeleri

- Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılık,
- Atatürk milliyetçiliği,
- Atatürk medeniyetçiliği,
- Millî egemenlik,
- Anayasanın ve hukukun üstünlüğü,
- Hürriyetçi demokrasi,
- Kuvvetler ayrılığı,
- Laiklik,
- Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği,
- Çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi,
- Yurtta sulh, cihanda sulh,
- Her Türk vatandaşının onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı,
- Türk vatandaşlarının millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu.

NOT

Başlangıç metni anayasaya ilk kez 1961 Anayasası ile girmiştir. Başlangıç metnine her ne kadar 2. Maddede atıf yapılmış olsa da başlangıç metni ilk üç maddede yer almadığı için değiştirilebilir.

B) 1982 ANAYASASI GENEL ESASLAR

1982 Anayasası'nın genel esaslar kısmı, Anayasa'nın 1. Maddesi'nden başlayarak 11. Maddesi'ne kadar olan ve 11. Madde'yi de içine alan bölümdür. Bu kısımda Devletin şekli, temel nitelikleri, egemenliğin hangi organlar eliyle kullanılacağı, eşitlik ilkesi ve Anayasanın üstünlüğü ilkesi belirtilmiştir.

I. DEĞİŞTİRİLEMEYECEK HÜKÜMLER

1982 Anayasası'nın Değiştirilemeyecek Hükümler başlıklı 4. Maddesi'ne göre:

- Anayasa'nın 1. Maddesi'ndeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile
- 2. Maddesi'ndeki Cumhuriyet'in nitelikleri ve
- 3. Maddesi'ndeki hükümleri

değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez. 1982 Anayasası'nın ilk 3 maddesi şu şekildedir:

Madde 1: Devletin Şekli	**Madde 2:** Cumhuriyetin Nitelikleri	**Madde 3:** Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti.
• Türkiye Devleti bir Cumhuriyet'tir.	• Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde; ■ İnsan haklarına saygılı ■ Atatürk milliyetçiliğine bağlı ■ Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan ■ Demokratik ■ Laik ■ Sosyal bir ■ Hukuk devletidir.	• Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür (Üniter Devlet). ■ Dili Türkçedir. ■ Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. ■ Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. ■ Başkenti Ankara'dır.

NOT

Bunlar dışında örneğin; millî egemenlik, Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi, Devletin amaç ve görevleri, kuvvetler ayrılığı, anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü, temel hak ve özgürlükler, eşitlik ve yargı bağımsızlığı gibi kavramların değiştirilemez hükümler olmadığına dikkat etmek gerekir.

II. DEVLETİN ŞEKLİ

Madde 1: Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Anayasa'nın 1. Maddesi'ne göre, Cumhuriyet, Devlet şekli olarak belirlenmiş, egemenliğin bir kişiye veya zümreye değil, millete ait olduğu vurgulanmıştır. Cumhuriyet monarşinin karşıtı; devlet başkanının verasete dayanmadığı bir devlet şeklidir. Cumhuriyet siyasal rejimin adıdır. Bir ülkenin Cumhuriyet ile yönetilmesi o ülkenin demokratik bir ülke olduğu anlamına da gelmez.

NOT

Cumhuriyet, hukukumuza ilk kez 1921 Anayasası'nın 1923 değişikliği ile girmiştir.

III. CUMHURİYET'İN NİTELİKLERİ

Madde 2: Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

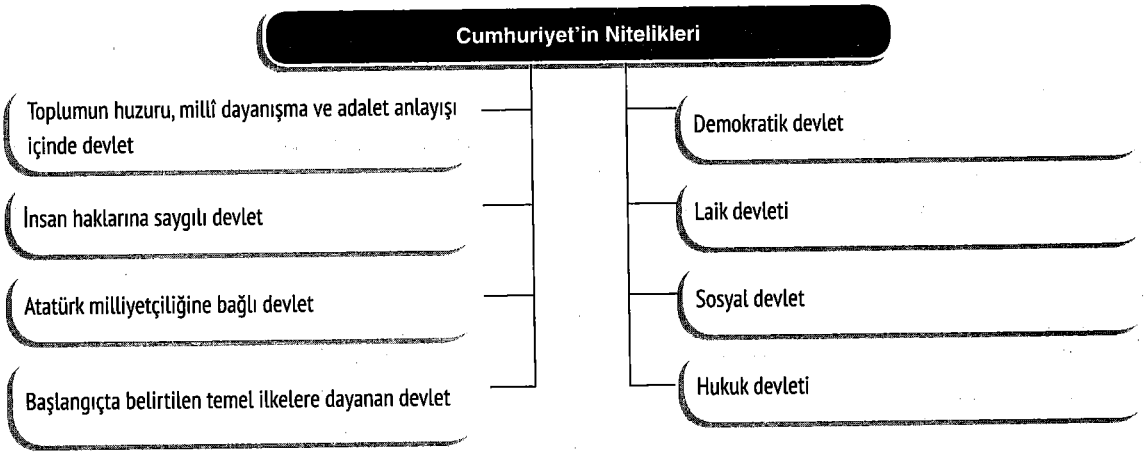

a. İnsan Haklarına Saygılı Devlet İlkesi

1961 Anayasası'nda **insan haklarına dayanan** devlet ibaresi kullanılırken 1982 Anayasası'nda **insan haklarına saygılı** devlet ifadesi kullanılmıştır.

b. Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet

Milliyetçilik ilkesi 1924 Anayasası'nda 1937 yılında yapılan değişiklikle ilk kez yer almıştır. 1982 Anayasası'nda da Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu belirtilerek **subjektif millet anlayışı** benimsenmiştir. Bu milliyetçilik, ırk, din, mezhep esasına değil (objektif milliyetçilik), kültür birliğine ve birlikte yaşama istek ve iradesine dayanır.

"Atatürk milliyetçiliğine bağlılık" aynı zamanda devletin ulusal niteliğine de işaret etmektedir. Bunun Anayasadaki yansımaları;

- Resmî dilin Türkçe olduğuna ilişkin düzenleme
- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğuna yönelik üniter yapıyı korumaya yönelik düzenleme
- Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk sayılmasına yönelik düzenleme, Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet ilkesinin sonucudur.

c. Başlangıçta Belirtilen Temel İlkelere Dayana Devlet

1982 Anayasası başlangıç metni ile başlar. Başlangıç metni, Anayasa'nın 1. Maddesi'nden önce yer alan, madde numarası olmayan bir metindir. Anayasanın herhangi bir maddesi gibi bağlayıcıdır ve başlangıç metni anayasaya dâhildir.

d. Demokratik Devlet

Anayasa'nın 6. Maddesi'ne göre, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Ulusal egemenlik ülkedeki yönetim biçiminin halkın kendi kendisini yönetmesi esasına dayanan demokratik sistem olmasını gerektirir.

Demokrasinin Asgari Şartları

- Etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir.
- Seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır.
- Seçimler serbest olmalıdır.
- Birden çok siyasi parti bulunmalıdır.
- Muhalefetin iktidar olma şansı bulunmalıdır.
- Temel hak ve hürriyetler tanınıp güvence altında olmalıdır.

Seçimlerin Tabi Olduğu Temel İlkeler

- **Seçimlerin Serbestliği İlkesi:** Baskı ve zorlama olmaksızın vatandaşların özgürce oy kullanabilmeleridir.

NOT

Anayasa Madde 175'te yer alan, "Halk oylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahallî genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır". hükmü Anayasanın serbest oy ilkesine bizzat Anayasa ile sınırlama getirdiğinin göstergesidir.

- **Genel Oy İlkesi:** Servet, öğrenim düzeyi, cinsiyet, ırk, din, dil gibi sınırlamalar olmadan herkesin oy hakkına sahip olmasıdır.

NOT

1924 Anayasası'nın 1934 yılında yapılan anayasa değişikliği ile kadınlara da milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilerek genel oy ilkesi benimsenmiş oldu.

- **Eşit Oy İlkesi:** Herkesin sadece 1 oy hakkına sahip olmasını ifade eder.

- **Gizli Oy Açık Sayım - Döküm İlkesi:** Oy vermenin gizli; sayım ve dökümün ise herkese açık yapılması anlamına gelir.

NOT

Gizli oy ve açık sayım ilkesi ilk kez, 1950 yılında benimsenmiştir. Gizli oy esasına göre yapılan ilk seçimler, 1950 seçimleridir.

- **Tek Dereceli Seçim İlkesi:** Seçmenlerin seçilecek kişileri araya başka seçmenler girmeden doğrudan seçmenleridir.

NOT

Türkiye'de 1946 seçimlere kadar iki dereceli seçim sistemi vardı. Tek dereceli seçim ilkesi ilk kez 1946 seçimlerinde uygulanmıştır.

- **Seçimlerin Yargısal Denetimi:** Seçimlerin yargısının olmasıdır (Yüksek Seçim Kurulu).

NOT

Bu ilkeye göre yapılan ilk seçimler 1950 seçimleridir.

e. Laik Devlet İlkesi

Laikliğin, "din hürriyeti" ve "din ve devlet işlerinin ayrılığı" olarak iki özelliği vardır.

Laik devletin unsurları şunlardır:

- Resmî bir devlet dininin olmaması
- Devletin bütün dinlere karşı tarafsız olması
- Devletin, bütün dinlerin mensuplarına eşit davranması
- Din kurumlarıyla devlet kurumlarının ayrılmış olması
- Devlet yönetiminin din kurallarından etkilenmemesi

Din Hürriyeti

İnanç Hürriyeti: Anayasanın 24. Maddesi'ne göre, "herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir". **İnanç hürriyeti sınırsız bir hürriyettir.**

İbadet Hürriyeti: Kişinin inandığı dinin gerektirdiği ibadetleri, **âyin** ve törenleri serbestçe yapabilmesidir. **İbadet hürriyeti sınırsız değildir.**

Türkiye'de Laikliğin Anayasal Aşamaları

- **1928'de** "Devletin dini İslam'dır." ibaresinin anayasadan çıkarılması ilk anayasal adımdır.
- Şeri hükümler TBMM'nin görevleri arasından çıkarılmış ve milletvekili yemin şekli değiştirilmiştir.
- **1937 yılında** laiklik ilkesi diğer Atatürk ilkeleri ile birlikte Anayasaya girmiştir.

f. Sosyal Devlet İlkesi

Sosyal devlet, devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayışı ifade eder. Diğer bir deyişle Devletin para harcamasıdır.

Sosyal devlet, herkese insan onuruna yaraşır asgari bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan bir devlet anlayışı olarak da tanımlanabilir.

Sosyal devletin amaçları şunlardır:

- Sosyal adalet ve sosyal barışın sağlanması
- Herkes için, insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi sağlanması
- Millî gelirin arttırılması ve bunun **adaletli dağılımının** sağlanması
- İşsizliğin önüne geçilmesi, istihdam olanaklarının artırılması
- Toplumsal dengenin sağlanması, fırsat eşitliğinin sağlanması
- Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, çalışanların korunması vb.

Sosyal Devletin Gerçekleştirmenin Araçları

- **Vergi adaleti:** Herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi sosyal devletin önemli araçlarından biridir (artan oranlı bir vergilendirme).
- **Kamulaştırma:** Özel mülkiyet kapsamı altında bulunan bir taşınmazın, taşınmazın sahibi kişinin isteği dışında ve ancak belirli bir bedel karşılığında, kamu mülkiyetine geçirilme işlemidir.
- **Devletleştirme:** Kamu hizmeti özelliği olan özel girişimlerin kamu yararının zorunlu kıldığı şartlarda devlete aktarılmasına yönelik işlemlerdir.
- **Planlama:** Toplumun ekonomik kaynaklarının ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek maksadıyla bilimsel ve akılcı kullanılmasını sağlamaya yönelik düzenlenmelerdir.
- **Sosyal haklar:** Sosyal adaleti sağlamaya yönelik; sosyal eşitsizlikleri gidermek, toplum içinde ekonomik bakımdan zayıf olan sınıf ve grupları koruma/kollamaya yönelik haklardır.

NOT

Sosyal devlet ilkesi ve sosyal ekonomik haklara ilk kez 1961 Anayasası'nda yer verilmiştir.

g. Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk devleti, devletin bütün eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu ve vatandaşların da hukuki güvenlik içinde bulunduğu bir sistemdir.

Hukuk devletinin unsurları şunlardır:

- Yasama ve yürütme işlemleri yargısal denetime tabi olmalıdır.
- Yargı bağımsız olmalı ve hâkimler teminatlı olmalıdır.
- Kuvvetler ayrılığına dayalı demokratik bir rejim olmalıdır.
- Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı benimsenmiş olmalıdır.
- Temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmış olmalı ve ancak kanunla sınırlandırılabilmelidir.
- İdarenin faaliyetleri önceden bilinebilir yani belirli (idarenin kanuniliği) olmalıdır.
- Adil yargılanma hakkı olmalı ve herkesin hak arama özgürlüğü bulunmalıdır.
- **İdarenin mali sorumluluğu olmalıdır:** İdarenin kişilere verdiği zararlardan dolayı tazminat sorumluluğu vardır.
- **Kanuni hâkim güvencesi olmalıdır:** Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Yani suçun işlenmesi anında o davaya bakmakla görevli mahkeme tarafından yargılanmasını ifade eder.
- **İdarenin bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine tabi olmalıdır:** İdarenin bütün işlem ve eylemlerine karşı yargı yolunun açık olması hukuk devletinin bir gereğidir. Bu ilkeye Anayasa ile bazı sınırlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamalara "yasama kısıntısı" adı verilir.

- Hâkimler ve Savcılar Kurulunun **meslekten çıkarma hariç** kararları
- Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri
- Silahlı kuvvetlerin mensuplarına verilen disiplin cezaları
- Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları
- Yüksek Hakem Kurulu kararları
- Tahkim Kurulu kararları

Madde 3: Devletin Bütünlüğü, Resmî Dili, Bayrağı, Millî Marşı ve Başkenti

- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. **(Üniter Devlet)**
- Dili Türkçedir.
- Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.
- Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.
- Başkenti Ankara'dır.

Madde 4: Değiştirilemeyecek Hükümler

- Anayasanın 1. Maddesi'ndeki devletin şeklinin cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2. Maddesi'ndeki cumhuriyetin nitelikleri ve 3. Maddesi değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Madde 5: Devletin Temel Amaç ve Görevleri

1982 Anayasası'na göre devletin temel amaç ve görevleri şunlardır:

- Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü,
- Ülkenin bölünmezliğini,
- Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak,
- Toplumun refah ve huzurunu sağlamak,
- Kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik, sosyal engelleri kaldırmak, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için uygun koşulları yaratmak için çalışmaktır.

Madde 6: Egemenlik

- Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir.
- Türk milleti, egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır.
- Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 7: Yasama Yetkisi

- Yasama yetkisi **Türk milleti adına TBMM**'nindir. Bu yetki devredilemez.

Madde 8: Yürütme Yetkisi ve Görevi

- Yürütme yetkisi ve görevi, **Cumhurbaşkanı tarafından** anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

Madde 9: Yargı Yetkisi

- Yargı yetkisi, **Türk milleti adına bağımsız** ve **tarafsız mahkemelerce** kullanılır.

Madde 10: Kanun Önünde Eşitlik

- Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayrım gözetmeksizin kanun önünde eşittir.
- **Kadınlar** ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.
- **Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler** için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olamaz (2010 anayasa değişikliği).
- Hiçbir kişiye, aileye zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.
- Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

NOT

Anayasa **kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri, malul ve gaziler** için pozitif ayrımcılık yapılabileceğini belirtmiştir.

Madde 11: Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı

- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.
- **Kanunlar anayasaya aykırı olamaz.**

1. **Aşağıdakilerden hangisi için Anayasada pozitif ayrımcılık belirtilmemiştir?**

   A) İşçiler
   B) Çocuklar
   C) Malul ve gaziler
   D) Özürlüler
   E) Kadınlar

2. **1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi Anayasa'ya dâhil değildir?**

   A) Genel hükümler
   B) Başlangıç metni
   C) Geçici hükümler
   D) Son hükümler
   E) Madde kenar başlıkları

3. **1982 Anayasası'nın "Başlangıç" metninde aşağıdakilerden hangisi yer almaz?**

   A) Anayasa ve hukukun üstünlüğü
   B) Millî egemenlik ilkesi
   C) Atatürk medeniyetçiliği anlayışı
   D) Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi
   E) Hürriyetçi demokrasi

4. **Aşağıdakilerden hangisi demokrasi için zorunlu bir şart değildir?**

   A) Hukuk devleti
   B) Etkin siyasal makamların seçimle iş başına gelmesi
   C) Cumhuriyet
   D) Özgürlüklerin güvence altına alınması
   E) Kuvvetler ayrılığı

5. **Aşağıdakilerden hangisi laik devletin unsurları arasında yer almaz?**

   A) Devletin resmî bir dininin olmaması
   B) Devletin din mensuplarına eşit davranması
   C) Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması
   D) Dini ayin, ibadet ve tören hürriyetinin mutlak olması
   E) Hukuk kurallarının din kurallarına dayandırılmaması

6. **1982 Anayasası'nın 3. Maddesi'nde aşağıda yer alan hükümlerden hangisi yoktur?**

   A) Resmî dilin Türkçe olması
   B) Millî marşın İstiklal Marşı olması
   C) Türkiye Devletinin bir hukuk devleti olması
   D) Türk Devletinin vatanı ve milletiyle bölünmez bütünlüğü
   E) Bayrağın şekli kanunda belirtilen ay yıldızlı al bayrak olması

7. **1982 Anayasası'na göre, hangisi Cumhuriyet'in nitelikleri arasında gösterilemez?**

   A) Laik devlet
   B) Sosyalist devlet
   C) Demokratik devlet
   D) Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet
   E) Hukuk devleti

8. **Aşağıdakilerden hangisi hukuk devletinin şartlarından biri değildir?**

   A) İdare vatandaşlara verdiği zararlardan mali açıdan sorumlu olmalı
   B) Temel hak ve hürriyetler güvence altında olmalı ve ancak kanunla sınırlanmalı
   C) Yasama ve yürütmenin işlemleri yargı denetiminde olmalı
   D) Din ve devlet işleri birbirinden ayrılmış olmalı
   E) Yargı bağımsız olmalı ve hâkimler teminatlı olmalı

/benimhocam

9. **1982 Anayasası'nın değiştirilemeyecek hükümleri arasında hangisi gösterilemez?**

A) Devletin dilinin Türkçe olması
B) Devletin millî marşının "İstiklal Marşı" olması
C) Sosyal ve hukuk devleti ilkesi
D) Devletin şeklinin Cumhuriyet olması
E) Yasama yetkisinin TBMM'ye ait olması

10. **Aşağıdakilerden hangisi, sosyal devletin özellikleri arasında yer almaz?**

A) Fırsat eşitliği ilkesi
B) Mali güce göre vergilendirme ilkesi
C) Sosyal güvenlik ilkesi
D) Tek dereceli seçim ilkesi
E) Sosyal barışın sağlanması ilkesi

11. "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür." **hükmü aşağıdakilerden hangisine yöneliktir?**

A) Demokratik devlet
B) Hukuk devleti
C) Laik devlet
D) Üniter devlet
E) İnsan haklarına saygılı devlet

12. **1982 Anayasası'na göre, devletin şekli aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Parlamenter Hükûmet Sistemi
B) Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi
C) Federasyon
D) Cumhuriyet
E) Monarşi

13. **1982 Anayasası'nın 2. maddesi içerisinde aşağıdakilerden hangisi yer almaz?**

A) Hukuk devleti
B) Üniter devlet
C) İnsan haklarına saygılı devlet
D) Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan devlet
E) Sosyal devlet

14. **Aşağıdakilerden hangisi Anayasa'nın üstünlüğünü gösterir?**

A) Türkiye devletinin bir Cumhuriyet olması
B) Türkiye devletinin sosyal bir devlet olması
C) Kanunların Anayasa'ya aykırı olmaması
D) Herkesin kanun önünde eşit olması
E) Egemenliğin millete ait olması

15. **Demokratik bir seçimin asgari şartları arasında hangisi yer almaz?**

A) Tek dereceli seçim
B) Yargı denetimi altında yapılan seçim
C) Genel oy ilkesine dayalı seçim
D) Eşit oya dayalı seçim
E) Açık oy ve gizli sayıma dayalı seçim

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	E	D	C	D	C	B	D	E	D	D	D	B	C	E

SİZİN NOTUNUZ

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

1982 Anayasası'nda temel hak ve hürriyetler Anayasa'nın ikinci kısmında düzenlenmiştir. Anayasa'nın 12. maddesine göre "Herkes, **kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez** temel hak ve hürriyetlere sahiptir." Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

I. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI

Sınırlama, belirli bir temel hak ve özgürlüğün Anayasa'da öngörülen ya da belirlenen alanı içinde kişiye sağlanan olanakların kanun koyucu tarafından daraltılmasıdır.

Durdurma, temel hak ve özgürlüklerden belirli bir süre içinde yararlanılma veya temel hak ve özgürlüklerin kullanılmalarının olanaksızlığını anlatır.

1982 Anayasası temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasını olağan ve olağanüstü dönemlerde iki ayrı sisteme bağlamıştır.

Anayasa'ya göre, olağan dönemlerde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, olağanüstü hâllerde ise temel hak ve hürriyetlerin durdurulması mümkündür.

13. maddeye göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının şartları şu şekildedir:

- Sınırlama ancak **KANUNLA (TBMM)** yapılmalıdır.
- Sınırlama Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen **özel sebeplere dayanmalıdır.**(2001)
- Sınırlama Anayasa'nın **sözüne ve ruhuna** uygun olmalıdır.
- Sınırlama **demokratik toplum düzeninin gereklerine** aykırı olmamalıdır.
- Sınırlama temel hak ve hürriyetlerin **özlerine dokunmamalıdır.**(2001) Haklarımız sınırlanabilir ancak tümüyle kullanılamaz hâle getirilemez.
- Sınırlama **laik Cumhuriyet'in gereklerine aykırı olmamalıdır.**(2001)
- Sınırlama **ölçülülük ilkesine aykırı olmamalıdır.** (2001) Bu ilkeye göre, sınırlanma için kullanılan araç, ulaşılmak istenen amaç için gerekli, elverişli ve orantılı olmalıdır.

NOT

Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile anayasal haklar içerisinde sadece **sosyal ve ekonomik haklar** düzenlenebilir, SINIRLANAMAZ.

II. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KÖTÜYE KULLANILMAMASI

Bu ilke, 1961 Anayasası'nın 1971 Anayasa değişikliği ile getirilmiştir. Anayasa'nın 14. maddesine göre; "Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyet'i ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbiri, devlete veya kişilere, Anayasa'yla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasa'da belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz". Bu madde ile Anayasa, hakları kullanacaklara bir doğal sınır çizmekte ve kişilerin hakları bu doğal sınır içerisinde kullanmasını öğütlemektedir.

III. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN DURDURULMASI

Anayasa'ya göre temel hak ve özgürlükler **savaş, seferberlik ve olağanüstü hâllerde** kısmen veya tamamen durdurulabilir.

Temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulabilmesi için şu şartlar gereklidir:

- **SAVAŞ, SEFERBERLİK VE OLAĞANÜSTÜ HÂLLERDEN** biri mevcut olmalıdır.
- Milletlerarası antlaşmalardan doğan haklar ihlal edilmemelidir.
- Ölçülülük ilkesine aykırı sınırlama yapılmamalıdır.
- **SERT ÇEKİRDEK HAKLARA** dokunulmamalıdır.

Bu haklar;

- Savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında; kişinin yaşam hakkına, maddi ve manevi bütünlüğüne dokunulamaz.
- Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bundan dolayı suçlanamaz.
- Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez.
- Suçluluğu mahkemece sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz (masumiyet/suçsuzluk karinesi)

NOT

Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile çekirdek haklar hariç temel hak ve hürriyetlerin tamamı sınırlanabilir veya durdurulabilir.

IV. TEMEL HAKLARIN SINIRLANDIRILMASINDA YABANCILARIN DURUMU

Yabancılar yani ülkenin içinde yaşayan Türk vatandaşı olmayan gerçek veya tüzel kişiler için de temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, Anayasa'nın 16. Maddesi'nde düzenlenmiştir. Bu madde gereği yabancıların hakları **uluslararası hukuka uygun olarak sadece kanun** ile sınırlanabilir. Bu çerçevede yabancılar için temel hak ve özgürlükler şu şekilde sınırlanabilir:

- Sınırlama kanunla yapılmalıdır.
- Bu kanun milletlerarası hukuka uygun olmalıdır.

V. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIFLANDIRILMASI

Anayasa, temel hak ve hürriyetleri üç kategori hâlinde düzenlemiştir: "Kişinin hakları ve ödevleri" , "Sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler" ve "Siyasi haklar ve ödevler". Bu ayrım **George Jellinek** tarafından yapılan temel hak ve hürriyetleri ayırma yöntemidir.

Kişinin Hak ve Ödevleri (Negatif Statü Hakları)	Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler (Pozitif Statü Hakları)	Siyasi Hak ve Ödevler (Aktif Statü Hakları)
• Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı • Zorla çalıştırma yasağı • Kişi hürriyeti ve güvenliği • Özel hayatın gizliliği • Konut dokunulmazlığı • Haberleşme hürriyet • Yerleşme ve seyahat hürriyeti • Din ve vicdan hürriyeti • Düşünce ve kanaat hürriyeti • Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti • Bilim ve sanat hürriyeti • Basın hürriyeti • Süreli ve süresiz yayın hakkı • Basın araçlarının korunması • Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı • Düzeltme ve cevap hakkı • Dernek kurma hürriyeti • Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı • Mülkiyet hakkı • Hak arama hürriyeti • Kanuni hâkim güvencesi • Suç ve cezalara ilişkin esaslar • İspat hakkı • Temel hak ve hürriyetlerin korunması	• Ailenin korunması ve çocuk hakları • Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi • Kıyılardan yararlanma • Toprak mülkiyeti • Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması • Kamulaştırma • Devletleştirme ve özelleştirme • Çalışma ve sözleşme hürriyeti • Çalışma hakkı ve ödevi • Çalışma şartları ve dinlenme hakkı • Sendika kurma hakkı • Sendikal faaliyet • Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı • Grev hakkı ve lokavt • Ücrette adaletin sağlanması • Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması • Konut hakkı • Gençliğin korunması • Sporun geliştirilmesi ve tahkim • Sosyal güvenlik hakkı • Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler • Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları • Tarihî, kültürel ve doğal varlıkların korunması • Sanatın ve sanatçının korunması • Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları	• Türk vatandaşlığı • Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları • Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma • Siyasi partilerin uyacakları esaslar • Hizmete girme • Mal bildirimi • Vatan hizmeti • Vergi ödevi • Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı
Kişiyi devlete ve topluma karşı koruyan haklar	**Kişinin devletten yardım/ destek/hizmet istemesini sağlayan haklar**	**Kişiyi devletin yönetimine katan/yönetimde söz sahibi olmasını sağlayan haklar**
Devlet kişiye karşı hareketsiz kalmalıdır.	**Devlet kişilere para harcamalıdır.**	**Devlet kişilere sandık kurmalıdır.**

KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ (NEGATİF STATÜ HAKLARI – KORUYUCU HAKLAR)

Kişi hak ve ödevleri Anayasa'nın 17. ve 40. maddeleri arasında düzenlenen haklardır. Negatif statü haklar, vatandaşın doğuştan kazandığı ve devletin müdahale edemeyeceği, özel alan sınırlarını çizen, bireyi devlete karşı **koruyan haklardır**. Devlet bu haklara müdahale edemez. Devlet kişilere karşı hareketsiz/negatif kalmalıdır.

Kişinin Hak ve Ödevleri (Negatif Statü Hakları)
• **Madde 17:** Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı
• **Madde 18:** Zorla çalıştırma yasağı
• **Madde 19:** Kişi hürriyeti ve güvenliği
• **Madde 20:** Özel hayatın gizliliği
• **Madde 21:** Konut dokunulmazlığı
• **Madde 22:** Haberleşme hürriyet
• **Madde 23:** Yerleşme ve seyahat hürriyeti
• **Madde 24:** Din ve vicdan hürriyeti
• **Madde 25:** Düşünce ve kanaat hürriyeti
• **Madde 26:** Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti
• **Madde 27:** Bilim ve sanat hürriyeti
• **Madde 28:** Basın hürriyeti
• **Madde 29:** Süreli ve süresiz yayın hakkı
• **Madde 30:** Basın araçlarının korunması
• **Madde 31:** Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı
• **Madde 32:** Düzeltme ve cevap hakkı
• **Madde 33:** Dernek kurma hürriyeti
• **Madde 34:** Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı
• **Madde 35:** Mülkiyet hakkı
• **Madde 36:** Hak arama hürriyeti
• **Madde 37:** Kanuni hâkim güvencesi
• **Madde 38:** Suç ve cezalara ilişkin esaslar
• **Madde 39:** İspat hakkı
• **Madde 40:** Temel hak ve hürriyetlerin korunması

I. KİŞİNİN DOKUNULMAZLIĞI, MADDİ VE MANEVİ VARLIĞI

Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

> Meşru müdafaa hâli, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hâllerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

II. ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI

Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır.

> Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hâllerde vatandaşlardan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

III. KİŞİ HÜRRİYETİ VE GÜVENLİĞİ

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

- Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi,
- Bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması,
- Bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi,
- Toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi,
- Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; hâlleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç **en geç 48 saat** ve toplu olarak işlenen suçlarda **en çok 4 gün** içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal ve savaş hâllerinde uzatılabilir.

IV. ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KORUNMASI

A. Özel Hayatın Gizliliği

Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Herkes, kendisiyle ilgili **kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına** sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hâllerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir. **(2010 değişikliği)**

B. Konut Dokunulmazlığı

Kimsenin konutuna dokunulamaz.

C. Haberleşme Hürriyeti

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

V. YERLEŞME VE SEYAHAT HÜRRİYETİ

- Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.
- Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, **ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak** sınırlanabilir. (2010 değişikliği)
- Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Yerleşme hürriyeti,	**Seyahat hürriyeti,**
• **Suç işlenmesini önlemek,** • Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, • Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve • Kamu mallarını korumak amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.	• Suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve • **Suç işlenmesini önlemek** amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

VI. DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİ

- Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.
- 14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir.
- Kimse; ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

VII. DÜŞÜNCE VE KANAAT HÜRRİYETİ

- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.
- Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. DÜŞÜNCEYİ AÇIKLAMA VE YAYMA HÜRRİYETİ

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

IX. BİLİM VE SANAT HÜRRİYETİ

Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasa'nın 1'inci, 2'nci ve 3'üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

X. BASIM VE YAYIMLA İLGİLİ İLKELER

A. Basın Hürriyeti

- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.
- Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

B. Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı

- Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

XI. TOPLANTI HAK VE HÜRRİYETLERİ

A. Dernek Kurma Hürriyeti

- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.
- Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı

- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

XII. MÜLKİYET HAKKI

- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak **kamu yararı amacıyla**, kanunla sınırlanabilir.

XIII. HAKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

A. Hak Arama Hürriyeti

- Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile **adil yargılanma hakkına** sahiptir.
- Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

B. Kanuni Hâkim Güvencesi

- Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.
- Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

C. Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar

- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
- Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.
- Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.
- Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.
- Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.
- Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez. (2001 değişikliği)
- Ceza sorumluluğu şahsidir.
- Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz. (2001 değişikliği)
- Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez. (2004 değişikliği)
- İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.
- Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez. (2004 değişikliği)

XIV. İSPAT HAKKI

Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir.

A. Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler (Pozitif Statü Hakları – İsteme Hakları)

Pozitif statü hakları Anayasa'nın ikinci kısmında 41 ila 65 maddeleri arasında sayılmıştır ve anayasamızda sosyal ekonomik hak ve ödevler olarak geçmektedir. Pozitif statü hakları, kişi adına devletin vatandaşların yaşamını kolaylaştırmak için devlete sorumluluk yükleyen haklardır. Bu haklarda vatandaş devletten bir şey istemektedir. Bu sebepten pozitif statü hakları isteme hakları olarak da geçmektedir. Bu haklarda devlet mali imkânları ölçüsünde para harcamalıdır.

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler (Pozitif Statü Hakları)	
• **Madde 41:** Ailenin korunması ve çocuk hakları	• **Madde 54:** Grev hakkı ve lokavt
• **Madde 42:** Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi	• **Madde 55:** Ücrette adaletin sağlanması
• **Madde 43:** Kıyılardan yararlanma	• **Madde 56:** Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması
• **Madde 44:** Toprak mülkiyeti	• **Madde 57:** Konut hakkı
• **Madde 45:** Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması	• **Madde 58:** Gençliğin korunması
• **Madde 46:** Kamulaştırma	• **Madde 59:** Sporun geliştirilmesi ve tahkim
• **Madde 47:** Devletleştirme ve özelleştirme	• **Madde 60:** Sosyal güvenlik hakkı
• **Madde 48:** Çalışma ve sözleşme hürriyeti	• **Madde 61:** Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler
• **Madde 49:** Çalışma hakkı ve ödevi	• **Madde 62:** Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları
• **Madde 50:** Çalışma şartları ve dinlenme hakkı	• **Madde 63:** Tarihî, kültürel ve doğal varlıkların korunması
• **Madde 51:** Sendika kurma hakkı	• **Madde 64:** Sanatın ve sanatçının korunması
• **Madde 52:** Sendikal faaliyet	• **Madde 65:** Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları
• **Madde 53:** Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı	

I. AİLENİN KORUNMASI VE ÇOCUK HAKLARI

- Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.
- Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.
- Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.
- Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

II. EĞİTİM VE ÖĞRENİM HAKKI VE ÖDEVİ

- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.
- Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.
- Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.
- İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.
- Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.
- Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.
- Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.

III. KAMU YARARI

A. Kıyılardan Yararlanma

Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

B. Toprak Mülkiyeti

Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır.

Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hâllerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak,

- Tarım reformunun uygulanması,
- Büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi,
- Yeni ormanların yetiştirilmesi,
- Kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir.

Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hâllerde, taksitlendirme süresi 5 yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her hâlde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hâllerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

IV. ÇALIŞMA VE SÖZLEŞME HÜRRİYETİ

Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

V. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir.

Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

> Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

VI. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV HAKKI VE LOKAVT

A. Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı

İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler. Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması hâlinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. **Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları** kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

NOT

Anayasa, özel sektör çalışanları olan işçiler ve işverenler arasında yapılan sözleşmeye **toplu iş sözleşmesi**, kamu görevlileri ile Devlet arasında yapılan sözleşmeye ise **toplu sözleşme** adını vermiştir.

B. Grev Hakkı ve Lokavt

- Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması hâlinde işçiler grev hakkına sahiptirler.
- Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hâllerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak **Yüksek Hakem Kuruluna** başvurabilir. **Yüksek Hakem Kurulunun kararları** kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

NOT

Toplu sözleşme (kamu görevlileri – Devlet) sırasında çıkan uyuşmazlıklar Kamu Görevlileri Hakem Kurulunca (2010 Anayasa değişikliği) toplu iş sözleşmeleri(işçi – işveren) sırasında çıkan uyuşmazlıklar ise Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Hakem kurullarının kararları kesindir, yargı yolu kapalıdır.

VII. SAĞLIK, ÇEVRE VE KONUT

A. Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması

- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.
- Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.

B. Konut Hakkı

- Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

VIII. GENÇLİK VE SPOR

A. Gençliğin Korunması

- Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

B. Sporun Geliştirilmesi ve Teşvikine

- Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur.

Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. **Tahkim Kurulu kararları** kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

IX. SOSYAL GÜVENLİK HAKLARI

A. Sosyal Güvenlik Hakkı

- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.
- Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

B. Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

- Devlet **harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri** korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.
- Devlet, **engellilerin** korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.
- **Yaşlılar**, devletçe korunur, Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.
- Devlet, **korunmaya muhtaç çocukların** topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

X. SANATIN VE SANATÇININ KORUNMASI

- Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur.

XI. DEVLETİN İKTİSADİ VE SOSYAL ÖDEVLERİNİN SINIRLARI

- Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

F. SİYASİ HAK VE ÖDEVLER (AKTİF STATÜ HAKLARI – KATILMA HAKLARI)

Siyasi haklar Anayasa'nın 66. ve 74. maddeleri arasında belirtilmiş haklardır. Aktif statü hakları, vatandaşın siyasi hayata katılmasını sağlayan katılma hakları olarak bilinmektedir. Yani aktif statü hakları, vatandaşların devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardandır. Bu sebepten aktif statü hakları, katılma hakları olarak da bilinmektedir.

Siyasi Hak ve Ödevler (Aktif Statü Hakları)	
Bu haklardan sadece Türk vatandaşları yararlanır.	**Madde 66:** Türk vatandaşlığı **Madde 67:** Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları **Madde 68:** Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma **Madde 69:** Siyasi partilerin uyacakları esaslar **Madde 70:** Kamu hizmetine girme **Madde 71:** Mal bildirimi **Madde 72:** Vatan hizmeti
	Madde 73: Vergi ödevi **Madde 74:** Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

I. TÜRK VATANDAŞLIĞI

- Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.
- Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür.
- Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir.
- Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.
- Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı **yargı yolu kapatılamaz**.

II. VERGİ ÖDEVİ

- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.
- Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.
- Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.
- Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi **Cumhurbaşkanı'na** verilebilir.

NOT

Yeni vergi koymak kanunla TBMM'ye ait iken, kanunla belirtilen tarifeler içinde kalmak kaydıyla oranlarında değişiklik yapmak Cumhurbaşkanı'na verilebilir.

III. KAMU HİZMETLERİNE GİRME HAKKI

A. [illegible]

Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

B. [illegible]

Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

NOT

Her Türk'ün, kamu hizmetlerine girme hakkına sahip olması hizmete alınmada serbestlik ve eşitlik ilkelerinin esas olduğunu, hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilmemesi ise hizmete alınmada liyakat ilkesinin esas olduğunu gösterir.

IV. VATAN HİZMETİ

Vatan hizmeti, her Türk'ün hakkı ve ödevidir.

V. SEÇME, SEÇİLME VE SİYASİ FAALİYETTE BULUNMA HAKLARI

- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

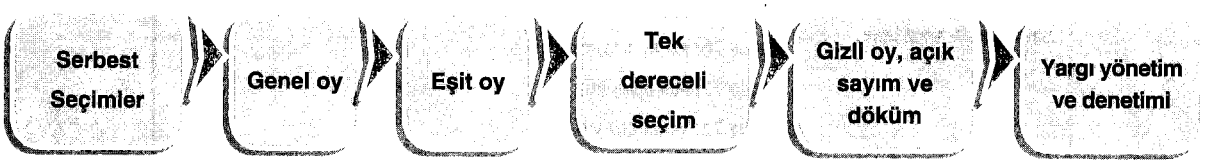

- 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

OY KULLANMAYANLAR	
• Silahaltında bulunan er ve erbaşlar • Askerî öğrenciler, • Taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç (kasıtlı suçlardan) ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler,	Anayasa ile
• Kısıtlılar, • Kamu hizmetlerinden yasaklılar, • Seçmen kütüğüne kayıtlı olmayanlar	Kanun ile

NOT

Ceza infaz kurumlarında ve tutukevlerinde bulunan **tutuklular** oy kullanabilir. Yine ayrıca ceza infaz kurumlarında bulunan **taksirli suçlardan hükümlüler de** oy kullanabilir.

- Seçim kanunları, **TEMSİLDE ADALET** ve **YÖNETİMDE İSTİKRAR** ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.
- Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma

- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekir.
- Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.
- Siyasi partiler **ÖNCEDEN İZİN ALMADAN** kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

NOT

Siyasi Patiler Kanunu'na göre, siyasi partiler, parti üyesi olabilme şartlarını taşıyan 30 gerçek Türk vatandaşı tarafından, bildirisini ve belgelerini İçişleri Bakanlığına vermek suretiyle önceden izin almadan tüzel kişilik kazanır.

SİYASİ PARTİLERE ÜYE OLAMAYANLAR
Hâkimler ve savcılar,
Sayıştay dâhil yüksek yargı organları mensupları,
Devlet memurları
Sözleşmeli personel
Silahlı kuvvetler mensupları
Yükseköğretim öncesi öğrencileri
Yükseköğretim Kurulu üyeleri
Yüksek Seçim Kurulu üyeleri
Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri

NOT

Yükseköğretim öğrencileri ve elemanları siyasi partilere üye olabilir. Buna göre, yükseköğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenir ve **yükseköğretim elemanları siyasi partilerin sadece merkez organlarında** görev alabilir.

NOT

Kamu kurumlarında işçi statüsünde çalışan kamu personeli siyasi partilere üye olabilir.

Siyasi Parti Gelirleri

- Siyasi Partiler Kanunu'na göre, genel seçimlerde **oyların %3'ünden fazlasını alan** partilere devlet hazine yardımı yapar.

NOT

Anayasa, siyasi partilerin yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyruklu olmayan gerçek veya tüzel kişilerden yardım almasını yasaklamıştır.

Siyasi Partilerin Uyacakları Esaslar

- Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur.
- Siyasi partiler, **ticari faaliyetlere girişemezler.**
- Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir.

Siyasi Partilerin Mali Denetimi

- Siyasi partilerin mali denetimini Sayıştay ya da başka bir organ değil **doğrudan Anayasa Mahkemesi** yapar.
- Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken **Sayıştaydan yardım sağlar.** Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

NOT

Siyasi partilerin mali denetimini, Sayıştaydan yardım sağlayarak Anayasa Mahkemesi yapar.

Siyasi Partilerin Kapatılması

- Siyasi partilerin kapatılması, **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince** kesin olarak karara bağlanır.

NOT

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın açtığı dava üzerine siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili kararı Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 2/3 çoğunluğunun kararı ile verir.

Siyasi Partilerin Kapatılma Sebepleri ve Sonuçları

- Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68'inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması hâlinde temelli kapatma kararı verilir.

SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMA SEBEPLERİ
• Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,
• İnsan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine,
• Millet egemenliğine,
• Demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz,
• Sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz,
• Suç işlenmesini teşvik edemez.
• Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım almak

- Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.
- **Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.**
- Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dâhil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazete'de gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak **5 yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi** olamazlar.
- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler **temelli olarak** kapatılır.

NOT

Siyasi partiler yurt dışında teşkilatlanabilir, Türk uyruklu gerçek veya tüzel kişilerden maddi yardım alabilir.

VI. DİLEKÇE, BİLGİ EDİNME VE KAMU DENETÇİSİNE BAŞVURMA HAKKI

- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.
- Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

NOT

Anayasa'ya göre, dilekçe hakkından sadece vatandaşlar yararlanmaz. Karşılıklılık esası gözetilmek ve Türkiye'de ikamet etmek şartıyla yabancılar da bu haktan yararlanabilir.

- Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. **Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak** kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.
- Kamu Başdenetçisi **Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından** 4 turlu gizli oyla 4 yıl için seçilir.

Anayasa'ya göre, Kamu başdenetçisinin seçimi şu şekildedir:

1. Tur	TBMM üye tam sayısının 2/3'ünün (400) oyunu alan aday seçilir, yoksa 2. tura geçilir.
2. Tur	TBMM üye tam sayısının 2/3'ünün (400) oyunu alan aday başkan seçilir, yoksa 3. tura geçilir.
3. Tur	TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunu (301) alan aday başkan seçilir, yoksa 4. tura geçilir.
4. Tur	En çok oy alan iki aday katılır, bunlar arasından fazla oy alan aday TBMM Başkanı seçilir. (Basit çoğunluk)

NOT

Bilgi edinme hakkı ve Kamu Denetçiliği Kurumu ilk kez Anayasa'ya 2010 Anayasa değişikliği ile gelmiştir.

NOT

Kamu Başdenetçisinin seçim usulü ile TBMM Başkanı'nın seçim usulü aynıdır.

NOT

Dilekçe hakkı ve kamu denetçisine başvurma hakkı Türk vatandaşları ve karşılıklılık esası gözetilmek şartıyla Türkiye'de ikamet eden yabancıların devlete karşı idari yoldan hak arama yollarıdır.

NOT

Bilgi edinme hakkı, bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerinden dolayı sahip oldukları bilgilere erişim hakkıdır. Bu hak demokratik yönetim ve şeffaflık ilkelerinin kamu yönetiminde gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin yerleşerek güçlenmesini amaçlamaktadır.

I. Temel Hak ve Ödevleri ile İlgili Önemli Bilgiler

a. Hak Olmanın Yanı Sıra Ödev Boyutunda Olan Haklar

- Çalışma hakkı ve ödevi
- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi
- Çevre hakkı
- Vatan hizmeti

b. Sadece Ödev Olan Haklar

- Mal bildiriminde bulunma
- Vergi verme

c. İzin Alınmadan Kullanılabilen Haklar

- Basımevi kurmak
- Süreli ve süresiz yayın yapmak
- Dernek kurmak
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek
- Sendika kurmak
- Siyasi parti kurmak

NOT

Anayasa'ya göre, izin sistemine bağlanması öngörülen tek hak, RADYO VE TELEVİZYON, SİNEMA VE BENZERİ YOLLARLA YAYIM YAPMA hakkıdır.

d. Sadece Türk Vatandaşlarına Tanınan Siyasi Haklar

- Vatan hizmeti
- Siyasi parti kurma, partilere girme hakkı
- Seçme, seçilme, siyasi faaliyette bulunma, halk oylamasına katılma
- Kamu hizmetine girme

e. Yabancılara Tanınan Siyasi Haklar

- Dilekçe hakkı
- Bilgi edinme hakkı
- Kamu denetçisine başvurma hakkı
- Vergi ödevi

f. İsim Benzerliği Olan Hak ve Ödevler

Negatif Statü Hakları	Pozitif Statü Hakları	Aktif Statü Hakları
• Zorla çalıştırılma yasağı • Konut dokunulmazlığı • Dernek kurma hürriyeti • Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı • Bilim ve sanat hürriyeti • Mülkiyet hakkı	• Çalışma ve sözleşme hürriyeti • Çalışma hakkı ve ödevi • Çalışanların dinlenme hakkı • Grev ve lokavt hakkı • Konut hakkı • Sendika kurma • Sanat ve sanatçının korunması • Toprak mülkiyeti	• Vatandaşlık hakkı • Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı • Parti kurma, girme, ayrışma hakkı • Kamu hizmetine girme hakkı • Mal bildirimi • Vatan hizmeti • Vergi ödevi • Dilekçe hakkı • Bilgi edinme hakkı • Kamu denetçisine başvurma hakkı

1. **1982 Anayasası'na göre, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanmasına ilişkin aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

A) Sınırlama kanun veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile olabilir.
B) Sınırlama ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.
C) Sınırlama hakkın özüne dokunamaz.
D) Sınırlama laik Cumhuriyet'in gereklerine aykırı olamaz.
E) Sınırlama Anayasa'nın sözüne ve ruhuna aykırı olamaz.

2. **Aşağıdakilerden hangisi** "sosyal ve ekonomik haklar" **arasında sayılmamıştır?**

A) Sağlık ve çevre hakkı
B) Sanat ve sanatçının korunması
C) Çalışma ve sözleşme hürriyeti
D) Eğitim ve öğrenim hakkı
E) Dernek kurma hakkı

3. **1982 Anayasası'na göre, yabancılar için temel hak ve hürriyetler nasıl sınırlanabilir?**

A) Kanunla
B) Milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla
C) Cumhurbaşkanı Kararnamesi'yle
D) İdari kararla
E) Yönetmelikle

4. **Aşağıda verilen hak ve statü eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?**

A) İspat Hakkı - Negatif Statü
B) Çalışma Hakkı - Pozitif Statü
C) Vergi Ödevi - Aktif Statü
D) Mülkiyet Hakkı - Pozitif Statü
E) Bilim ve Sanat Hürriyet - Negatif Statü

5. **Suç ve cezalara ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğünü yerine getiremediği için hürriyetinden alıkonulamaz.
B) İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz.
C) Kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayıcı bir beyanda bulunmaya zorlanamaz.
D) Olağanüstü hâl dışında ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.
E) Kanuna aykırı elde edilen bulgular delil olarak kabul edilemez.

6. **Aşağıdakilerden hangisi** "kişinin hakları ve ödevleri" **arasında yer almaz?**

A) Kişi hürriyeti
B) Konut dokunulmazlığı
C) Grev hakkı
D) Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı
E) Kanuni hâkim güvencesi

7. **Aşağıdakilerden hangisi** "siyasi hak ve ödevler" **arasında yer almaz?**

A) Vergi ödevi
B) Vatandaşlık hakkı
C) Toplu sözleşme hakkı
D) Kamu hizmetine girme hakkı
E) Vatan hizmeti

8. **Aşağıdakilerden hangisi, siyasi partilerin kapatılma nedenleri arasında gösterilemez?**

A) Sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlamak
B) Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım almak
C) İnsan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırılık
D) Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırılık
E) Kadın kolları, gençlik kolları kurmak ve yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunmak

/benimhocam

9. **Siyasi partiler hakkında kapatma davasını resen aşağıdakilerden hangisi açar?**

A) Ankara Cumhuriyet Başsavcısı
B) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı
C) Anayasa Mahkemesi başkanı
D) Danıştay Başsavcısı
E) Bir siyasi parti grubu

10. **İdarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri incelemek üzere oluşturulan Kamu Denetçiliği Kurumu aşağıdakilerden hangisine bağlıdır?**

A) Danıştay
B) TBMM Başkanlığı
C) Anayasa Mahkemesi
D) Cumhurbaşkanı
E) Yargıtay

11. **1982 Anayasası'na göre, hangisi seçimlerde geçerli olan bir ilke değildir?**

A) Tek dereceli seçim
B) Seçimlerin yargı denetiminde olması
C) Gizli sayım
D) Genel oy
E) Eşit oy

12. **1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi siyasi partilere üye olabilir?**

A) Subay ve astsubaylar
B) İşçi statüsündeki kamu görevlileri
C) Memur statüsünde bulunan kamu görevlileri
D) Sayıştay üyeleri
E) Danıştay üyeleri

13. **Türk vatandaşlarıyla birlikte karşılıklılık esası gözetilmek şartıyla Türkiye'de ikamet eden yabancıların da yararlanabileceği hak hangisidir?**

A) Vatan hizmeti
B) Mal bildirimi
C) Siyasi parti kurma hakkı
D) Dilekçe hakkı
E) Kamu hizmetine girme hakkı

14. **Türk vatandaşlığı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Türk babanın çocuğu Türk'tür.
B) Türk annenin çocuğu Türk'tür.
C) Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.
D) Vatandaşlık kanunun gösterildiği şartlarda kazanılır ve kaybedilir.
E) Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili işlemlere karşı yargı yolu kapalıdır.

15. **Savaş, seferberlik veya olağanüstü hâllerde dahi durdurulamayacak sert çekirdek haklar arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?**

A) Yaşama hakkı
B) Masumiyet karinesi
C) Konut dokunulmazlığı
D) Kişinin maddi ve manevi bütünlüğü
E) Suç ve cezaların geçmişe yürütülememesi

benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	E	B	D	D	C	C	E	B	B	C	B	D	E	C

1. I. Toplu sözleşme yapmak
II. Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurmak
III. Grev yapmak
IV. Sendika kurmak

1982 Anayasası'na göre, yukarıdakilerden hangileri memurlara tanınan haklar arasında yer alır?

A) I ve II B) II ve III C) III ve IV
D) I, II ve IV E) I, III ve IV

2. **Bir siyasi partinin kapatılmasına sebep olan milletvekili kaç yıl boyunca herhangi bir siyasi partinin üyesi, yöneticisi, kurucusu veya denetçisi olamaz?**

A) 1 B) 3 C) 5 D) 6 E) 7

3. "Suçluluğu mahkemece sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz." **kuralı aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?**

A) Kanuni hâkim güvencesi
B) Yargılamanın aleniliği
C) Hâkimlik ve savcılık teminatı
D) Adil yargılanma hakkı
E) Masumiyet karinesi

4. **Aşağıdakilerden hangisi pozitif statü hakları arasında yer almaz?**

A) Toprak mülkiyeti
B) Devletleştirme
C) Kamulaştırma
D) Vergi ödevi
E) Konut hakkı

5. **Aşağıdakilerden hangisi isteme hakları arasında yer almaz?**

A) İspat hakkı
B) Çevre hakkı
C) Sağlık hakkı
D) Sendika hakkı
E) Grev hakkı

6. **Aşağıdakilerden hangisi koruyucu haklar arasında yer almaz?**

A) Dernek kurma hakkı
B) Haberleşme hakkı
C) Hak arama hürriyeti
D) Zorla çalıştırılma yasağı
E) Vatandaşlık hakkı

benimhocam

7. **Anayasa Mahkemesi siyasi partilerin mali denetimini yaparken aşağıdakilerden hangisinden yardım alır?**

A) Yargıtay
B) Danıştay
C) Sayıştay
D) Devlet Denetleme Kurulu
E) Hazine ve Maliye Bakanlığı

8. **Aşağıdakilerden hangisi seçimlerde oy kullanabilir?**

A) Seçmen kütüğünde adı olmayanlar
B) Kısıtlılar
C) Askerî öğrenciler
D) Taksirli suçlardan hükümlüler
E) Silahaltındaki er ve erbaşlar

9. I. Kamu Başdenetçisi TBMM tarafından seçilir.
II. Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.
III. Kamu Denetçiliği Kurumu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlıdır.

Kamu Denetçiliği Kurumu hakkında yukarıda verilen bilgilerden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

10. **Siyasi partilerin kapatılması ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Kapatma davasını Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı açar.
B) Kapatma davası Anayasa Mahkemesinde görülür.
C) Temelli kapatılan bir parti başka bir ad altında kurulabilir.
D) Yabancı devletlerden maddi yardım almak temelli kapatma sebebidir.
E) Anayasa Mahkemesi partiyi kapatmayıp hazine yardımından mahrum bırakabilir.

11. **Aşağıdaki anayasal haklardan hangisinden sadece Türk vatandaşları yararlanabilir?**

A) Dilekçe hakkı
B) Konut dokunulmazlığı
C) Sosyal güvenlik hakkı
D) Mülkiyet hakkı
E) Kamu hizmetine girme hakkı

12. **Aşağıdakilerden hangisi aktif statü hakları arasında yer almaz?**

A) Grev hakkı
B) Vatandaşlık hakkı
C) Vergi ödevi
D) Bilgi edinme hakkı
E) Vatan hizmeti

13. "Hiç kimse kanunen tabi olduğu bir mahkemeden başka bir mercii önüne çıkarılamaz." **kuralı aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?**

A) Hak arama hürriyeti
B) Masumiyet karinesi
C) Kanuni hâkim güvencesi
D) Konut dokunulmazlığı
E) Yargılamanın aleniliği

14. **Temel hak ve hürriyetlere ilişkin aşağıda verilen eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?**

A) Zorla çalıştırılma yasağı - Negatif statü
B) Gençlik ve spor - Pozitif statü
C) Basın hürriyeti - Negatif statü
D) Vatan hizmeti - Pozitif statü
E) Konut dokunulmazlığı - Negatif statü

15. **Temel hak ve hürriyetlerin olağanüstü hâllerde sınırlanmasına ilişkin aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

A) Savaş, seferberlik veya olağanüstü hâl olmalıdır.
B) Sınırlama ancak kanunla olmalıdır.
C) Milletlerarası hukuka uygun olmalıdır.
D) Ölçülülük ilkesine uygun olmalıdır.
E) Masumiyet karinesine dokunulmamalıdır.

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
D	C	E	D	A	E	C	D	E	C	E	A	C	D	B

DEVLETİN TEMEL ORGANLARI

Devletin yapısını oluşturan organlar, Cumhuriyet'in temel organları olarak isimlendirilen; **yasama, yürütme** ve **yargı** organlarıdır.

YASAMA	YÜRÜTME	YARGI
Türkiye Büyük Millet Meclisi	Cumhurbaşkanı	Bağımsız ve tarafsız mahkemeler
Toplum düzenini sağlayacak ve vatandaşların uyması gereken genel kuralları koyar.	Genel kuralları kendine has şekilde özel hâllere uydurarak tatbik eder.	Kuralların yorumundan çıkacak anlaşmazlıkları çözüme bağlar, suçluları cezalandırır; kamusal alandaki ve özel hukuk alanındaki uyuşmazlıkları giderir.

YASAMA

Anayasa'nın 7. Maddesi'ne göre "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir." Bu yetki devredilemez.

I. YASAMA FONKSİYONUNUN ÖZELLİKLERİ

1982 Anayasası'na göre yasama (yasa yapma) yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir. TBMM'nin kanun yapma, kanunları değiştirme ve kanunları kaldırma yetkisine yasama yetkisi denir.

Yasama yetkisinin genellik, aslilik, devredilmezlik, süreklilik olmak üzere birtakım özellikleri bulunmaktadır.

A. Yasama Yetkisinin Genelliği

- TBMM'nin, Anayasaya aykırı olmamak şartıyla her konuda, dilediği kadar ayrıntılı düzenleme yapabilmesidir. Örneğin Anayasa'ya aykırı olmamak şartıyla herhangi bir kurum kurabilir, kurumun üyelerinin kaç adet olacağını, üyelerini kimin seçeceğini, kurumun görevlerini detaylı bir şekilde kanunla düzenleyebilir.

B. Yasama Yetkisinin Aslîliği (İlk Hüviyet)

- TBMM'nin, Anayasadan aldığı yetkiye dayanarak araya herhangi bir yetkilendirici işlem girmeden bir konuyu doğrudan doğruya düzenleyebilmesidir. Yani herhangi bir konuyu, TBMM doğrudan düzenleyebilme yetkisine sahiptir. Devlette bir konuyu ilk olarak meclisin düzenlenmesine aslilik denir.

C. Yasama Yetkisinin Devredilmezliği

- Anayasa'nın 7. Maddesi'ne göre "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir." Bu yetki devredilemez. Dolayısıyla yasama organı kanun yapma yetkisinin bir başka makama devredemez.

D. Yasama Yetkisinin Süreklîliği

- Yasama yetkisinin hiçbir şekilde kesintiye uğramamasıdır. Anayasa, Meclisin kanun yapma yetkisini tatil veya savaş gibi durumlarla sınırlamamıştır.

II. YASAMA ORGANININ KURULUŞU

A. TBMM'NİN KURULUŞU

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen **600** milletvekilinden oluşur.

- 1982 Anayasası'nın ilk hâlinde milletvekili sayısı, 400'dür.
- 1987 Anayasa değişikliği ile milletvekili sayısı 450'ye çıkarılmıştır.
- 1995 Anaya değişikliği ile milletvekili sayısı 550'ye çıkarılmıştır.
- 2017 Anayasa değişikliği ile milletvekili sayısı 600'e çıkarılmıştır.

NOT

Milletvekili sayısı Anayasa ile belirlenir. Milletvekillerinin illere dağılımını ise ilin nüfusuna göre Yüksek Seçim Kurulu belirler.

III. TBMM SEÇİMLERİ VE SEÇİM DÖNEMİ

TBMM seçimleri **kendi içerisinde ikiye** ayrılır: Tüm ülkede ve tüm üyeler için yapılan **genel seçimler** ile boşalan ilerde ve boşalan sandalyeler için yapılan **ara seçimler.**

A. GENEL SEÇİMLER

1. Normal Seçimler

- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri 5 yılda bir aynı günde yapılır.
- Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.
- Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması hâlinde ikinci oylama yapılır.

2. Seçimlerin Ertelenmesi

- **Savaş** sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin **1 yıl** geriye bırakılmasına (ileri bir tarihe ertelenmesine) karar verebilir.
- Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

3. Erken Genel Seçimler

- 1982 Anayasası'na göre TBMM seçimlerini yenileme yetkisi **"TBMM"** ve **"Cumhurbaşkanı"**na aittir.

TBMM Kararı ile Seçimlerin Yenilenmesi	Cumhurbaşkanı Kararı ile Seçimlerin Yenilenmesi
Türkiye Büyük Millet Meclisi, **üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu (360)** ile seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu hâlde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hâlinde Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.	Cumhurbaşkanı da hiçbir gerekçe göstermeyerek TBMM seçimlerini yenileyebilir. Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi hâlinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. **NOT:** Hakkında Meclis tarafından soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz.

- Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de 5 yıldır.

B. ARA SEÇİMLER

Ara seçim, iki milletvekili genel seçimi arasında TBMM üyeliklerinde boşalma olması hâlinde sadece boşalan bu üyelikler için yapılan seçimdir. Örneğin beş milletvekilinin koltuğu boşalmış olsa dahi onlar için de sadece bu milletvekillerinin seçildiği illerde seçim yapılabilir.

Anayasa'nın 78. Maddesi'nde düzenlenen ara seçim için bazı sınırlar getirilmiştir. **Bu sınırlar şu şekilde özetlenebilir:**

1. Ara seçim her yasama döneminde sadece 1 defa yapılır.
2. Ara seçime genel seçimlerden 30 ay geçmedikçe gidilemez.
3. Genel seçimlere son 1 yıl kala ara seçime gidilemez.

Ancak Anayasa bu ilkelere de istisnalar getirmiştir. Bu istisnalar:

a. Boşalan üyeliklerin sayısı, üye tam sayısının (600'ün) %5'ini (30) bulduğu hâllerde, ara seçimlerinin 3 ay içinde yapılmasına karar verilir. Bu durumda ara seçim yapılması zorunludur. Yani genel seçimlerin üzerinden 30 ay geçmesi beklenmez ve ara seçim sadece bir kez yapılır kuralına da bakılmaz. **Sınırı:** Genel seçimlere son 1 yıl kala ara seçim yapılamaz kuralı boşalan üye sayısının %5'i bulması durumunda da geçerlidir.

b. Bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde hiç üyesi kalmamışsa, son koltuk boşaldıktan itibaren 90 gün sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. **Sınırı:** Bu durum sınırsız, engelsiz ara seçimdir. Diğer bir deyişle böyle bir durumda 1 kez kuralı, 30 ay kuralı, ve son 1 yıl kuralı geçerli değildir.

IV. SEÇİMLERİN GENEL YÖNETİM VE DENETİMİ

Anayasa'nın 79. Maddesi gereği seçimler, **YARGI ORGANLARININ** genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Bu amaçla Yüksek Seçim Kurulu kurulmuştur.

A. Yüksek Seçim Kurulu

- **7 asıl ve 4 yedek** üye olmak üzere toplam **11 üyeden** oluşur.
- Üyelerin 6'sını **Yargıtay Genel Kurulu** kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçer.
- Üyelerin 5'ini **Danıştay Genel Kurulu** kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçer.
- Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.
- Üyeler 6 yıllığına seçilir. Süresi biten üye tekrar seçilebilir.

B. Yüksek Seçim Kurulunun Görevleri

- Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma,
- Seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etmek
- Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etmek **(2017 değişikliği).**
- Seçim çevrelerini ve seçim çevrelerinin çıkaracağı milletvekili sayısını belirleme yetkisi Yüksek Seçim Kurulunun görevidir.

NOT

Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz. Kararları kesindir ve yargı yolu kapalıdır. Yüksek Seçim Kurulu bir yargı organı olmasına rağmen Anayasa'da yasama bölümünde düzenlenmiştir.

V. TBMM ÜYELERİNİN SEÇİMİ

A. Seçim Sistemi

Ülkemizde milletvekili seçimlerinde benimsenen seçim sistemi, Anayasa'da belirtilmemiş olup, **Milletvekili Seçim Kanunu'na göre,** nispi temsil seçim sistemi türü olan %7 ülke barajlı klasik d'Hont yöntemidir. Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların %7'sini geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar.

B. Milletvekili Seçilme Yeterlilikleri

Milletvekili seçilme yeterliliği Anayasa'nın 76. Maddesi'nde bazı şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar şu şekilde sıralanabilir:

Milletvekili Seçilme Yeterlilikleri
Türk vatandaşı olmak
[illegible] olmak
18 yaşını doldurmuş olmak (2017 değişikliği)
Askerlikle ilişiği olmamak (2017 değişikliği) **NOT:** 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile "askerlik görevini yapmış olmak" ifadesi "askerlik ile ilişiği olmamak" şeklinde değiştirilmiştir.
Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak
Kısıtlı olmamak
Taksirli suçlar hariç, toplam 1 yıl veya daha fazla hapis ya da ağır hapis cezası almamış olmak **NOT:** Süresi ne kadar olursa olsun trafik kazası gibi taksirli suçlardan hapis cezası alanlar milletvekili olabilirler. Fakat kasıtlı suçlardan toplamda bir yıl ve üzeri hapis cezası alanlar milletvekili olamazlar. Ancak bu suçlardan hüküm giyenlerin genel affa uğramaları durumunda milletvekili seçilebileceklerine dikkat etmek gerekir.
Affa uğramış olsa bile zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi **yüz kızartıcı suçlarla** kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymemiş olmak. **NOT:** Bu sayılan suçlardan süresi ne olursa olsun hapis cezası alanlar asla milletvekili adayı olamazlar. Affın herhangi bir önemi yoktur.

C. Milletvekili Adayı Olmak İçin Görevlerinden Çekilmeleri Gerekenler

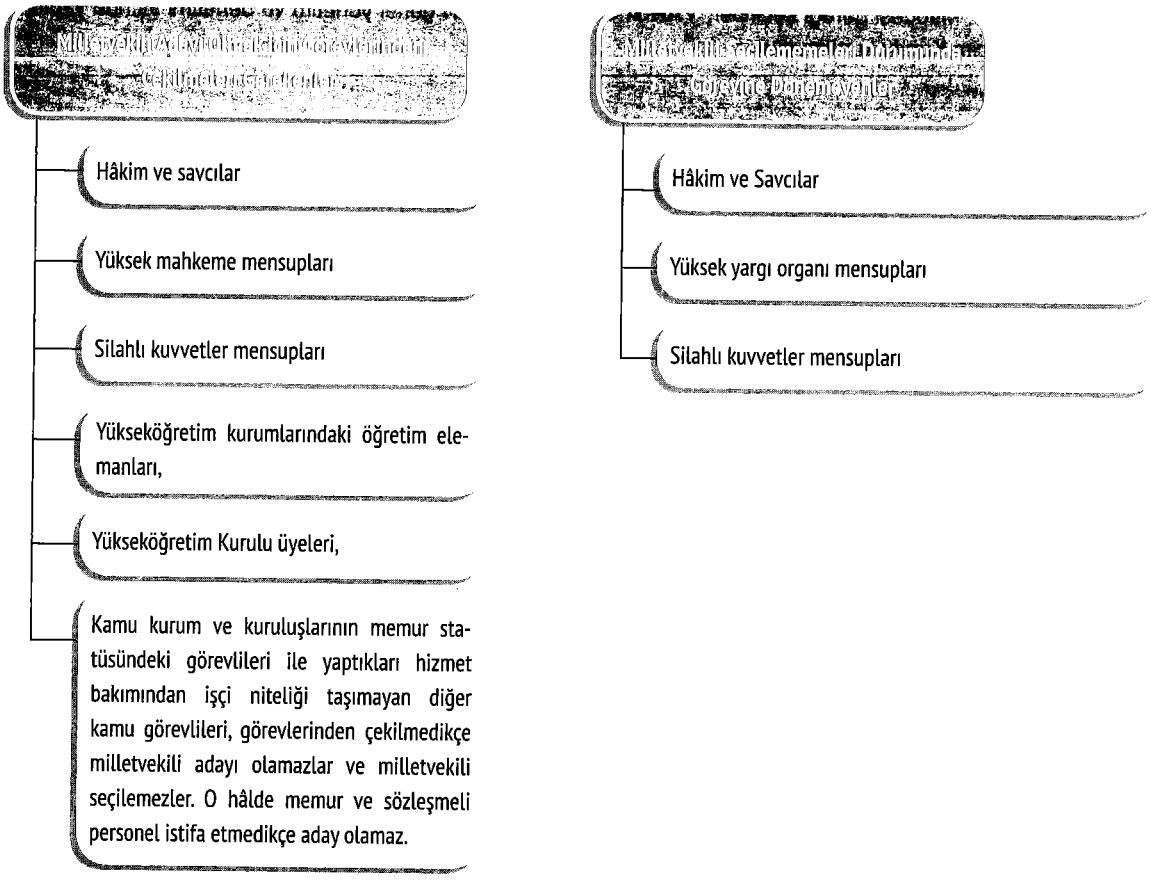

VI. TBMM ÜYELERİNİN HUKUKİ STATÜSÜ

A. Milletin Temsili

- Anayasa'nın 80. Maddesi'ne göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, **BÜTÜN MİLLETİ** temsil ederler.

B. Milletvekilinin Göreve Başlaması

Milletvekilliği sıfatı, İl Seçim Kurulu tarafından, milletvekili seçildiğine dair tutanağın düzenlendiği an kazanılır. Milletvekilinin göreve başlamak için **Anayasa'nın 81. Maddesi gereği and içmesi** gerekir. And içmeyen milletvekili göreve başlayamaz.

NOT

1982 Anayasası'na göre TBMM önünde and içecekler,

- Milletvekilleri
- Cumhurbaşkanı
- Cumhurbaşkanı yardımcıları
- Bakanlar

C. Milletvekilliğiyle Bağdaşmayan İşler (Yasama Uyumsuzluğu)

- Anayasa milletvekillerinin bazı işleri yapmalarını ve bazı görevleri almalarını yasaklamıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri,

- Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda,
- Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda,
- Özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler.

D. Parlamenter Muafiyeti (Yasama Bağışıklığı)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin daha iyi çalışması, çalışmalarının aksamaması, üyelerinin görevlerini serbestçe ve güvende yürütebilmeleri amacıyla milletvekillerine anayasada bazı ayrıcalıklar tanınmıştır. Parlamento üyelerini görevlerini serbestçe yerine getirmesini sağlamak amacıyla tanınan bu ayrıcalıklar yasama bağışıklıkları ya da parlamenter muafiyetler olarak da adlandırılır.

Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı, kamu yararı amacıyla parlamento üyelerine tanınmış olan bağışıklık ve ayrıcalıklardır.

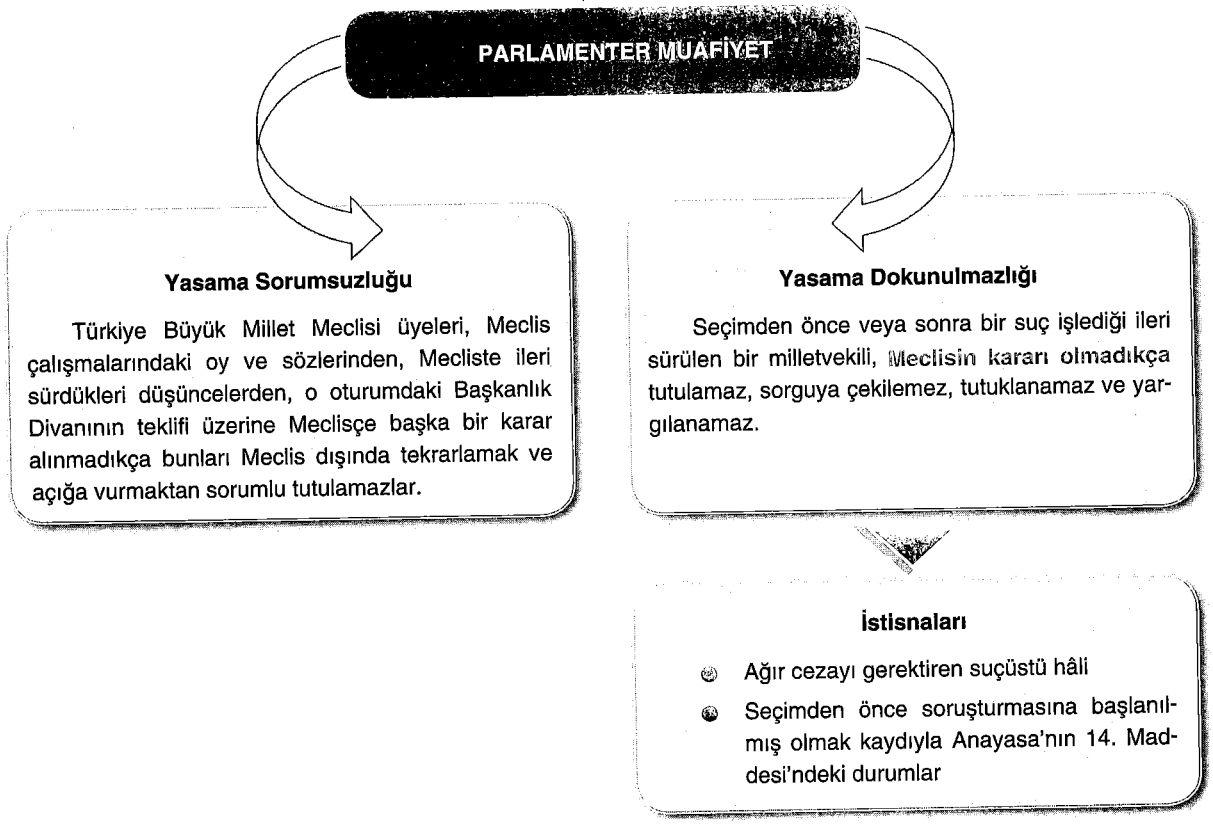

- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki **oy** ve **sözlerinden**, Mecliste ileri sürdükleri **düşüncelerden**, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.
- Yasama sorumsuzluğu, TBMM üyelerinin söz, düşünce ve oy hürriyetini tam olarak koruma altına almaktadır. Bu sorumsuzluk sonucunda Meclis üyeleri çekinmeden ve serbestçe düşünce ve sözlerini açıklayacak ve oylarını kullanacaktır.

Özellikleri

Yasama sorumsuzluğu mutlaktır, TBMM tarafından kaldırılamaz.

Yasama sorumsuzluğu süreklidir, ölünceye kadar devam eder. Yasama sorumsuzluğu kapsamındaki bir fiilden ötürü milletvekilliği sona ermiş eski Meclis üyeleri hakkında da soruşturma açılamaz.

Yasama sorumsuzluğu milletvekillerini ceza davalarına karşı mutlak korur. Hukuk davalarına karşı koruma sağlamaz. Örneğin kişilik haklarına karşı bir saldırı olması durumunda tazminat davası açılabilir.

Yasama dokunulmazlığı Meclis üyelerinin bir suç gerekçesi ile Meclisin izni olmadan tutulamamasını, tutuklanamamasını, sorgulanamamasını ve yargılanamamasını ifade eder. TBMM üyelerini keyfi, asılsız veya siyasi suçlamalara ve bunların cezai takibatlarına karşı korumaktadır. Buna göre; Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, **TBMM**'nin kararı olmadıkça **TUTULAMAZ, SORGULANAMAZ, TUTUKLANAMAZ VE YARGILANAMAZ.**

Yasama dokunulmazlığı kişi hakkında delil toplanmasına engel değildir. Savcı hakkında suçlama bulunan milletvekili ile ilgili delil toplayabilir, iddianame hazırlayıp mahkemeye sunabilir.

Özellikleri

Dokunulmazlık mutlak değildir. Geçicidir. Milletvekilliği sıfatı sona erdikten sonra dokunulmazlık da sona erer.

Dokunulmazlık ancak **TBMM tarafından** kaldırılabilir.

Yasama dokunulmazlığı milletvekilini sadece **ceza davalarına** karşı korur. Hukuk davalarına karşı koruma sağlamaz.

Dokunulmazlığın kaldırılması her bir suç için ayrı ayrı istenmelidir. Bir suçtan dolayı dokunulmazlığın kaldırılması milletvekilinin diğer suçlardan yargılanmasına olanak sağlamaz.

Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması

Yasama dokunulmazlığı ancak TBMM tarafından kaldırılabilir. Meclis tarafından yasama dokunulmazlığının kaldırılması için toplantıya katılanların salt çoğunluğu (basit çoğunluk) yeterlidir, **NİTELİKLİ ÇOĞUNLUK ARANMAZ.** TBMM'deki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

NOT

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karşı, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak **7 GÜN** içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için **Anayasa Mahkemesine** başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini **15 GÜN** içerisinde kesin karara bağlar.

NOT

Görevleriyle ilgili olmayan suçlarından dolayı, **Bakanlar ve Cumhurbaşkanı yardımcıları** da yasama dokunulmazlığından yararlanır.

E. Milletvekilliği Sıfatının Sona Ermesi

TBMM üyeleri, belli bir süre için görev yapmak üzere parlamento üyeliğine seçilmektedirler. Bu sürenin sonunda yeniden seçilemeyen milletvekilleri ile bir daha aday olmayan milletvekillerinin üyelikleri kendiliğinden sona ermektedir. Bazı durumlarda ise normal olarak belirlenmiş görev süresi henüz tamamlanamadan milletvekillerinin üyelikleri, çeşitli nedenlere bağlı olarak sona erebilmektedir.

Milletvekilliğini Sona Erdiren Durumlar		
Kendiliğinden Sona Erme	**TBMM Kararı ile Sona Erme**	**Mahkeme Kararı ile Sona Erme**
• Ölüm • Seçimlerin yenilenmesi • Cumhurbaşkanı seçilme • Cumhurbaşkanı yardımcısı seçilme • Bakan seçilme • Vatandaşlığın kaybı • Mahallî idare organlarına seçilme	• İstifa (Basit Çoğunluk) • Milletvekilliği ile bağdaşmayan işleri sürdürme (Basit Çoğunluk) • Devamsızlık (Üye tam sayısının salt çoğunluğu - 301) Milletvekilliğinin meclisçe sona erdirilmesi kararlarına karşı ilgili milletvekili ya da başka bir milletvekili 7 gün içinde Anayasa Mahkemesinden iptalini isteyebilir. Anayasa Mahkemesi kararını 15 gün içinde açıklar.	• Seçilmeye engel bir suçtan kesin hüküm giyme • Kısıtlanma Mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle üyelik sıfatı sona erer.

1. Milletvekilliğinin Kendiliğinden Sona Ermesi

- **Milletvekilinin Ölümü:** Ölüm hâli ile hukuken buna benzer sonuç doğuran bir durum olarak kişi hakkında yargı organları tarafından gaiplik karar verilmesi, kişinin milletvekilliği sıfatını kendiliğinden ortadan kaldırmaktadır.
- **Seçimlerin Yenilenmesi:** Seçimlerin normal süresinde veya süresinden önce erken seçim yoluyla yenilenmiş olması hâlinde, yeniden seçilemeyenler veya çeşitli nedenlerle aday olmayan veya olamayan milletvekilleri bakımından seçim tarihi itibarıyla üyelik sona ermektedir.
- **Milletvekilinin Cumhurbaşkanı Seçilmesi:** Cumhurbaşkanlığına aday gösterilen bir milletvekilinin seçilmesi durumunda Anayasa'nın 101. Maddesi gereği meclis üyeliği sona erer.
- **Milletvekilinin Bakanlık ya da Cumhurbaşkanlığı yardımcılığına atanması:** 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile kuvvetlerin sert ayırımı olarak nitelenebilecek bir hükûmet sistemine geçilmiştir. Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan seçilen milletvekilinin Meclis üyeliği sona ermektedir.
- **Vatandaşlığın Kaybı:** Milletvekilliği sıfatının sona ermesine neden olan hâllerden birisi olarak vatandaşlığın kaybı konusu, Anayasa'nın 76. Maddesi'nde yazılı bulunan milletvekili seçilebilme yeterliliği ile ilgilidir. Seçimden önce şart olduğu gibi sonradan kaybedilmesi de milletvekili seçilme yeterliliğinin ortadan kalkmasına neden olur.
- **Mahallî idare organlarına seçilme:** Milletvekilleri mahallî idareler seçimlerinde belediye başkan adayı olabilirler. Mahâlli idare organlarına seçilen milletvekilinin 15 gün içinde karar vermesi gerekmektedir. Mahallî idare organındaki görevine devam etmeyi seçtiği takdirde meclis üyeliği sona erer.

2. Milletvekilliğinin Mahkeme Kararı ile Sona Ermesi

- **Milletvekilinin istifası:** İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğunun TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilmesinden sonra, TBMM Genel Kurulunda yapılacak oylama sonrası katılanların salt çoğunluğu ile kararlaştırılır.
- **Üyelikle bağdaşmayan görevi sürdürmekte ısrar etme:** Milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin üyeliğinin düşmesi, TBMM Genel Kurulunda yapılacak gizli oylama sonrası katılanların salt çoğunluğu ile kararlaştırılır.
- **Devamsızlık:** Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak **1 ay içerisinde toplam 5 birleşim günü** katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, TBMM Genel Kurulunda yapılacak oylama sonrası üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla kararlaştırılır.

3. Milletvekilliğinin Mahkeme Kararı ile Sona Ermesi

- **Kesin hüküm giyme:** Milletvekilinin seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giymesi durumunda kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle meclis üyeliği sona erer.
- **Kısıtlanma hâli:** Milletvekilinin ilgili kanun gereği fiil ehliyetinin zarar görmesine neden olan kısıtlanma hâlinde, kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle üyelik sıfatı sona erer.

NOT

Milletvekilliğinin Düşmediği Durumlar

- Partisinden istifa etmek
- Beyan ve eylemleri ile partisinin kapatılmasına sebep olmak
- TBMM başkanı seçilmek
- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN GÖREV VE YETKİLERİ

Meclisin Kanunla Yaptığı İşlemler
• Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak • Anayasayı değiştirmek • Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu tekliflerini görüşmek ve kabul etmek • Para basılmasına karar vermek • Uluslararası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak • Genel ve özel af ilan etmek • Olağanüstü hâlde Cumhurbaşkanınca çıkarılan kararnameleri onaylamak
Meclisin Parlamento Kararı ile Yaptığı İşlemler
• Savaş ilanına karar vermek • Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kullanılmasına karar vermek • Yabancı ülkelere asker göndermek veya yabancı askerlerin ülkede kalmasına izin vermek • Cumhurbaşkanınca ilan edilen olağanüstü hali onaylamak, kaldırmak veya uzatmak • Cumhurbaşkanının bir suç işlediği iddiasıyla cezai sorumluluk sürecinin başlatılması ve Yüce Divana gönderilmesi • Cumhurbaşkanı yardımcılarının ve bakanların Yüce Divanda yargılanmasına karar vermek • TBMM İç Tüzüğü'nü yapmak veya değiştirmek • Kalkınma planlarını onaylamak • Milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermek • Milletvekilliğinin düşürülmesine karar vermek • TBMM Başkanını seçmek • Kamu Başdenetçisini seçmek (2010 değişikliği) • Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üyelerini seçmek • Sayıştay başkan ve üyelerini seçmek (Sayıştay Kanunu'na göre) • Hâkimler ve Savcılar Kuruluna 7 üye seçmek (2017 değişikliği) • Anayasa Mahkemesine 3 üye seçmek(2010 değişikliği)

NOT

Milletvekilleri aşağıdakilerin seçilmesinde rol oynar.

- TBMM Başkanı (Sadece milletvekilleri seçer.)
- Kamu Başdenetçisi (Sadece milletvekilleri seçer.)
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeleri (Sadece milletvekilleri seçer.)
- Sayıştay başkan ve üyeleri (Sadece milletvekilleri seçer.)
- Anayasa Mahkemesi üyeleri (3 üye)
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri (7 üye)

NOT

Parlamento kararları Meclisin kendi iç işleyişini ilgilendiren, yürütme organı ve yargı organları ile ilişkilerini düzenleyen kanun dışında yaptığı işlemlerdir.

KANUNLAR İLE PARLAMENTO KARARLARI ARASINDAKİ FARKLAR	
Kanun	**Parlamento Kararları**
Cumhurbaşkanı Resmî Gazete'de yayımlar.	Meclis Başkanı Resmî Gazete'de yayımlar.
Vatandaşlar için, hak ve yükümlülük doğurur.	Vatandaşlar için, hak ve yükümlülük doğurmaz.
Anayasa Mahkemesi denetimi var.	Anayasa Mahkemesi denetimi yok.

Kural olarak parlamento kararları anayasal denetime tabi değildir. Bu kuralın 3 istisnası vardır ve Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenir.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü
- Milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması
- Milletvekili sıfatının düşürülmesi kararı

7 gün itiraz / 15 gün karar süresi

Yasama İşlemleri

Yasama organının belli bir sonuca yönelik irade açıklamasına yasama işlemleri denir. Yasama işlemleri "kanun" ve "parlamento kararları" olmak üzere ikiye ayrılır. TBMM'nin hangi işlemlerini kanun hangi işlemlerini parlamento kararı ile yaptığını yukarıda belirtmiştik. TBMM'nin kanun dışındaki bütün işlemlerini parlamento kararı ile yaptığına dikkat etmek gerekir.

A) KANUN KAVRAM, DEĞİŞTİRME VE KALDIRMA

Kanunlar Maddi ve Şekli Olmak Üzere İkiye Ayrılır:	
Maddi Kanun: Genel, soyut, sürekli, kişilik dışı, bir defa uygulanmakla tükenmeyen ve objektif nitelikli kanunlardır.	**Şeklî Kanun:** Belirli bir olay ya da kişilere özgü ve bunlarla sınırlı olmak üzere çıkarılan öznel, somut, bireysel, bir kere kullanılmakla tükenen ve sürekli olmayan hukuk kurallarıdır.
Türk Ticaret Kanunu	Genel ve Özel Af Kanunu
Türk Medeni Kanunu	Para Basılmasına Dair Kanun
Türk Ceza Kanunu	Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu
Türk Borçlar Kanunu	Bedelli Askerlik Kanunu

Kanunların Yapılması ve Yürürlüğe Girmesi

1. Kanunun Teklif Edilmesi

- Anayasa'ya göre, kanun teklif etmeye sadece milletvekilleri yetkilidir.
- Bir milletvekili tek başına ya da birden çok milletvekili birlikte kanun teklifi edebilir.
- Bütçe ve kesin hesap kanunu teklifi vermeye ise Cumhurbaşkanı yetkilidir.

2. Kanun Teklifinin Görüşülmesi

- Kanun teklifleri, Meclis Başkanlığı'na sunulur ve Başkanlık tarafından önce havale edilen ilgili komisyonda, sonra Genel Kurulda görüşülür. İç tüzüğe göre genellikle kanunlar ivedilikle (1 kez) görüşülür.

NOT

Anayasa değişikliği teklifleri ivedilikle görüşülemez iki kez (48 saat arayla) görüşülür.

3. Kanunların Kabul Edilmesi

- Kanun tekliflerinin Mecliste görüşülebilmesi için Meclis toplantı yeter sayısının hazır olması zorunludur **(Üye tam sayısının 1/3'ü, 200 milletvekili)**.
- Kanun teklifinin kabul edilebilmesi için **TBMM üye tam sayısının en az $\frac{1}{4}$'ünün bir fazlasından (151 milletvekili)** az olmamak şartıyla toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kabul eder.
- Genel ve özel af kanununun Meclisten geçmesi için TBMM üye tam sayının en az 3/5'inin (360) kabulü gerekmektedir.
- Meclis tarafından reddedilen kanun teklifleri, aynı yasama dönemi içinde tekrardan Meclisin önüne getirilebilmesi için, **1 tam yılın geçmesi** gerekir.
- Bir yasama dönemi içinde sonuçlandırılamayan kanun teklifleri **KADÜK** olur.

NOT

Anayasa değişiklikleri ile birlikte TBMM'de nitelikli çoğunlukla çıkarılan ikinci kanun **AF KANUNUDUR**.

NOT

Anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar dışında diğer kanunlar için gizli oylama zorunlu değildir.

4. Kanunların Yayımlanması için Cumhurbaşkanına Gönderilmesi

- Kabul edilen kanunlar Cumhurbaşkanına gönderilir.
- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük millet Meclisince kabul edilen kanunları **15 gün içinde** yayımlar.

5. Cumhurbaşkanınca Kanunun Geri Gönderilmesi

- Cumhurbaşkanı yayımlanmasını **KISMEN VEYA TAMAMEN UYGUN BULMADIĞI** kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte **15 gün içinde**, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu **üye tam sayısının salt çoğunluğu ile (301)** hiçbir değişiklik yapmadan aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanmak zorundadır, bir daha geri gönderemez.
- Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir. Değiştirilerek Cumhurbaşkanına gönderilen kanunlar tekrardan geri gönderilebilir.

NOT

Cumhurbaşkanı **BÜTÇE KANUNLARINI** Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderemez. Cumhurbaşkanının Meclise geri gönderemediği tek kanun bütçe kanunudur.

6. Kanunların Yürürlüğe Girmesi

- Kanunun yürürlüğe girme tarihi, kanunun kendi metninde açıkça gösterilir.
- Kanunun yürürlüğe girme tarihi kanun metninde belirtilmemişse, kanun **Resmî Gazete'de yayımlandığı gün** yürürlüğe girer.

NOT

Kanunların yargısal denetimini **Anayasa Mahkemesi** yapar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları şunlardır:	
1. Anayasa Komisyonu	9. Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu
2. Adalet Komisyonu	10. Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu
3. Millî Savunma Komisyonu	11. Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu
4. İçişleri Komisyonu	12. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu
5. Dışişleri Komisyonu	13. Dilekçe Komisyonu
6. Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu	14. Plan ve Bütçe Komisyonu
7. Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	15. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu
8. Çevre Komisyonu	16. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

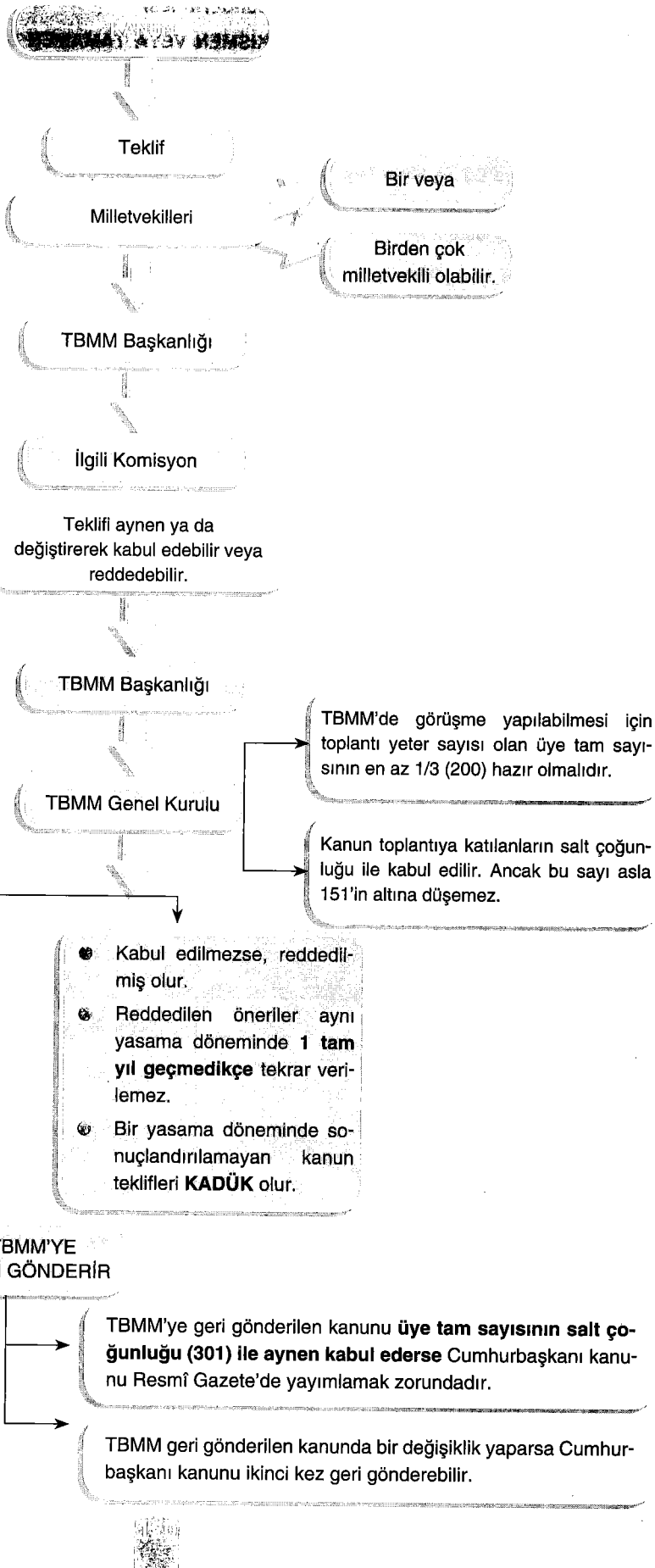
Teklif
Milletvekilleri
Bir veya
Birden çok milletvekili olabilir.
TBMM Başkanlığı
İlgili Komisyon
Teklifi aynen ya da değiştirerek kabul edebilir veya reddedebilir.
TBMM Başkanlığı
TBMM Genel Kurulu
TBMM'de görüşme yapılabilmesi için toplantı yeter sayısı olan üye tam sayısının en az 1/3 (200) hazır olmalıdır.
Kanun toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kabul edilir. Ancak bu sayı asla 151'in altına düşemez.
Kabul edilirse Cumhurbaşkanı'na gönderilir.
Kabul edilmezse, reddedilmiş olur.
Reddedilen öneriler aynı yasama döneminde 1 tam yıl geçmedikçe tekrar verilemez.
Bir yasama döneminde sonuçlandırılamayan kanun teklifleri KADÜK olur.
Cumhurbaşkanı 15 gün içinde
Resmî Gazete'de YAYIMLAR
veya
TBMM'YE GERİ GÖNDERİR
Kanun Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girer. Kanunda başka bir tarih belirtilmemişse yayımlandığı gün yürürlüğe girer.
TBMM'ye geri gönderilen kanunu üye tam sayısının salt çoğunluğu (301) ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı kanunu Resmî Gazete'de yayımlamak zorundadır.
TBMM geri gönderilen kanunda bir değişiklik yaparsa Cumhurbaşkanı kanunu ikinci kez geri gönderebilir.

Anayasanın Yapılması ve Yürürlüğe Girmesi

- Anayasanın değiştirilmesi için 1982 Anayasası özel bir yöntem öngörmüş ve Anayasasının değiştirilmesini zorlaştırmıştır. Bu bakımdan 1982 Anayasası sert bir anayasadır. Anayasanın değiştirilmesi, Anayasa'nın 175. Maddesi'nde düzenlenmiştir. Anayasanın değiştirilmesi teklif aşaması ile başlar.

1) Teklif

- Anayasanın değiştirilmesi, TBMM **üye tam sayısının en az 1/3'ü (200 milletvekili) tarafından** teklif edilebilir.
- Anayasanın ilk üç maddesi için değişiklik teklifi verilemez.

2) Görüşme

- Anayasaya göre, Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler TBMM Genel Kurulunda **2 DEFA** görüşülür. Buna Anayasa hukukunda **İVEDİLİKLE GÖRÜŞME YASAĞI** denir. İkinci görüşmeye, birinci görüşmenin bitiminden **48 SAAT** (serinleme süresi) geçmeden başlanamaz, yani **İVEDİLİKLE GÖRÜŞÜLEMEZ.**

3) Kabul

- Anayasaya göre, değiştirme teklifinin kabulü için Meclis üye tam sayısının en az 3/5'inin (360) **GİZLİ OYU** gereklidir.
- Anayasa değişiklikleri GİZLİ oyla oylanır.
- Anayasa, Anayasa değişikliklerinin kabul yeter sayısı;

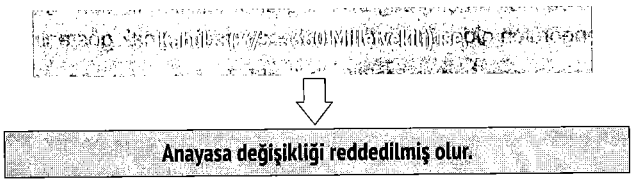

- Eğer teklif, 3/5 ile 2/3 arasında (360 - 400) bir oy alıp Cumhurbaşkanına gitmişse, Cumhurbaşkanı, bu Kanunu yayımlayamaz. 15 gün içerisinde ya geri gönderecek ya da halkoyuna sunacaktır. (Onaylama yetkisi olmadığı için buradaki halk oylaması, zorunlu referandum olarak görülür.)

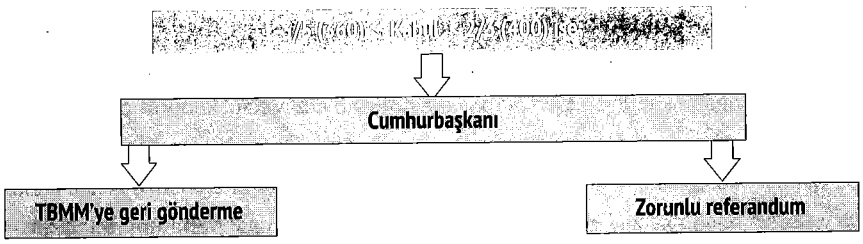

- Eğer teklif, 2/3'ten fazla (400 ve üstü) bir oy alıp Cumhurbaşkanına gitmişse, Cumhurbaşkanı, bu sefer isterse o kanunu yayımlar, isterse halkoyuna sunar, isterse de Meclise geri gönderir. (Burada yayımlama yetkisi de olduğu için, buradaki halk oylaması, ihtiyari yani isteğe bağlı halk oylaması olarak görülür.)

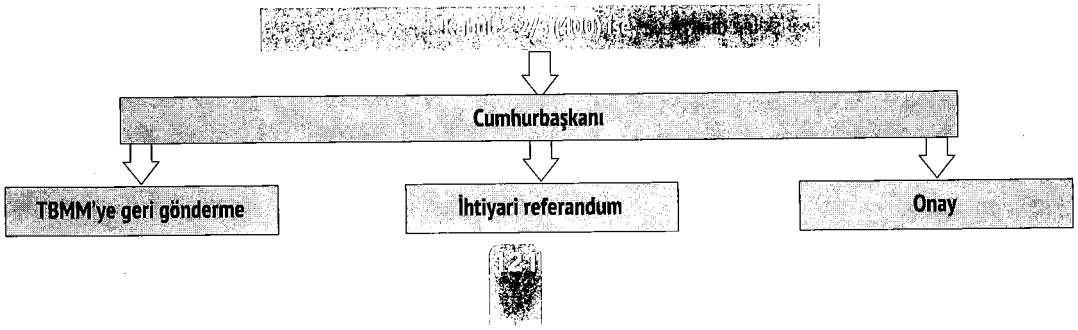

4) İmza ve Yayım

- Cumhurbaşkanı onaylarsa Resmî Gazete'de yayımlar ve anayasa değişikliği ileri bir tarih belirtilmemişse Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer ve süreç tamamlanır.

NOT

Anayasaya göre, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar kabul edilirken, bu kanunun halk oylamasına sunulması hâlinde Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını **TBMM** karara bağlar.

c) Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu Teklifini Görüşmek ve Kabul Etmek

- Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya **1 yıldan** fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir.
- Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.
- **CUMHURBAŞKANI** bütçe kanun teklifini, mali yılbaşından en az **75 gün** önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.
- Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun **55 gün** içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.
- Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.
- Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile cari ve izleyen yılların bütçelerine mali yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.
- Merkezî yönetim kesin hesap kanunu teklifi, ilgili olduğu mali yılın sonundan başlayarak en geç **6 ay** sonra **Cumhurbaşkanı tarafından** Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. **Sayıştay** genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç **75 gün** içinde Meclise sunar.
- Kesin hesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez. Kesin hesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu Hakkında Bilinmesi Gerekenler

- Bütçe ve kesin hesap kanunları teklifini TBMM'ye sunma görevi Cumhurbaşkanına aittir.
- Bütçe ve kesin hesap kanunları Cumhurbaşkanının veto edemediği kanunlardır.
- Bütçe ve kesin hesap kanunlarının çıkarılmasında özel bir çoğunluk aranmaz. Basit çoğunluk yeterlidir.
- Bütçe ve kesin hesap kanunların yapılmasını Anayasa iç tüzüğe bırakmamış bizzat kendisi düzenlemiştir.
- Bütçe ve kesin hesap kanunları **Anayasa Mahkemesinin yargısal denetimine tabidir.**

ç) Milletlerarası Antlaşmaların Onaylanmasını Uygun Bulmak

- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, **Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına** bağlıdır.

- Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve
- Süresi 1 yılı aşmayan antlaşmalar,
- Devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmeyen,
- Kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir.

- Bu takdirde bu antlaşmalar, yayımlarından başlayarak **2 AY İÇİNDE** Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.
- Milletlerarası bir antlaşmaya dayanan uygulama antlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari antlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren antlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.
- Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü antlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.
- Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar **kanun hükmündedir**. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile **Anayasa Mahkemesine başvurulamaz**.
- Usulüne göre yürürlüğe konulmuş **temel hak ve özgürlüklere ilişkin** milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda **milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.**

Antlaşmaları onaylamayı bir kanunla uygun bulmak **TBMM'nin** görevidir.

Antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak ise **Cumhurbaşkanının** görevidir.

E) GENEL VE ÖZEL AF İLAN ETMEK

- Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının beşte üç (360) çoğunluğu** ile genel ve özel af ilan edebilir.
- **Orman suçları**, af kapsamı dışındadır. Ormanları yakmak, tahrip etmek, yok etmek af kapsamına dâhil değildir.
- Genel af hâlinde, hükmolunan ceza ve suç (sabıka) düşer. Özel af hâlinde ise hükmolunan ceza düşer ancak suçluluk (sabıka) sona ermez.

GENEL AF, hem cezayı hem de suçu ortadan kaldırır.

ÖZEL AF, suçu değil, sadece cezayı ortadan kaldırır.

F) PARA BASILMASINA KARAR VERMEK

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, para basılmasına karar vermek yetkisini "kanun" biçiminde kullanır.

Banknot Basma Yetkisi Merkez Bankasına devretmiştir.

Madenî Para Basma Yetkisi Darphaneye devretmiştir.

G) SAVAŞ HÂLİ İLANI VE SİLAHLI KUVVET KULLANILMASINA İZİN VERME

- Milletlerarası hukukun meşru saydığı hâllerde savaş hâli ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği hâller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi **Türkiye Büyük Millet Meclisinindir.**
- Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhâl karar verilmesinin kaçınılmaz olması hâlinde **Cumhurbaşkanı** da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

VII. TBMM'NİN FAALİYETLERİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

A. TOPLANMA VE TATİL

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, **her yıl ekim ayının ilk günü (1 Ekim) kendiliğinden** toplanır.
- Meclis, bir yasama yılında **en çok 3 ay** tatil yapabilir.
- Meclisin tatil dışında çalışmalarına ara vermesi **15 günü geçemez** (İç tüzük hükmü).
- Ara verme veya tatil sırasında, **Cumhurbaşkanınca** doğrudan toplantıya çağrılır.
- **Meclis Başkanı** da doğrudan doğruya veya üyelerin 1/5'inin (120 mv.) yazılı istemi üzerine, dolaylı olarak Meclisi toplantıya çağırır.
- Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin ara verme veya tatil sırasında meclisin toplanmasına **olağanüstü toplantı** denir.

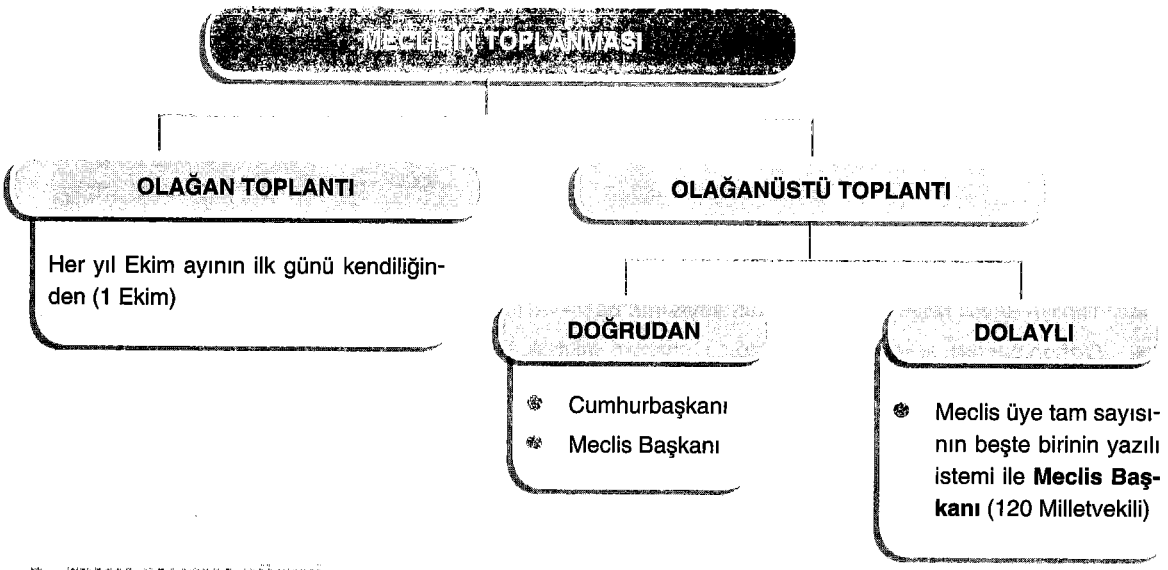

B. TBMM ÇALIŞMA DÜZENİ

Türkiye Büyük Millet Meclisinin anayasa ve iç tüzük ile belirlenmiş kendine has bir çalışma düzeni vardır.

- **Yasama Dönemi:** İki milletvekili genel seçimi arasındaki süre olup bu süre, anayasa uyarınca uzatılmadığı veya seçimler yenilenmediği takdirde beş yıldır.
- **Yasama Yılı:** 1 Ekim'de başlayıp 30 Eylül'de sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Kural olarak yasama yılının süresi de bir yıldır.
- **Birleşim:** Genel Kurulun belli bir gününde açılan toplantısıdır.
- **Oturum:** Bir birleşimin ara ile bölünen kısımlarından her biridir.

C. TBMM BAŞKANLIK DİVANI

- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, **Meclis üyeleri arasından** seçilen üyelerden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Meclis Başkanı ▶ **Başkanvekilleri** ▶ **Kâtip üyeler** ▶ **İdare Amirleri**

Başkanlık Divanının Seçimi ve Özellikleri

- Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler. Adaylar bireysel başvuru yaparlar.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde 2 seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi 2 yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise **O YASAMA DÖNEMİNİN SONUNA KADAR** devam eder.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Meclis başkanı seçimi **4 turda ve gizli oyla** yapılır.
- Meclis başkanı seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, **5 gün içinde** tamamlanır.

1. Tur	TBMM üye tam sayısının 2/3'ünün (400) oyunu alan aday seçilir, yoksa 2. tura geçilir.
2. Tur	TBMM üye tam sayısının 2/3'ünün (400) oyunu alan aday başkan seçilir, yoksa 3. tura geçilir.
3. Tur	TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunu (301) alan aday başkan seçilir, yoksa 4. tura geçilir.
4. Tur	En çok oy alan iki aday katılır, bunlar arasından fazla oy alan aday TBMM başkanı seçilir (Basit çoğunluk).

NOT

Kamu Başdenetçisinin seçim usulü ile Meclis başkanının seçim usulü aynıdır.

- Meclis başkanı ve başkanvekilleri Başkanlık Divanına seçildikten sonra da, partilerinin üyesi ve milletvekili olarak kalmaya devam ederler.
- TBMM başkanı seçilen kişinin milletvekilliği ve siyasi partisiyle ilişkisi devam eder. Ancak,
  - Meclis başkanı ve başkan vekilleri partilerinin Meclis içindeki ve dışındaki faaliyetlerine katılamazlar,
  - Görevlerinin gereği dışında Meclis tartışmalarına katılamazlar,
  - Meclis başkanı **HİÇBİR ZAMAN** Mecliste oy kullanamaz,
  - Oturumu yöneten başkanvekilleri yönettikleri oturumlarda oy kullanamazlar, ancak yönetmedikleri oturumlarda oy kullanabilirler.

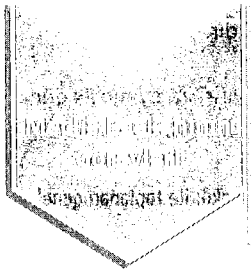

- Meclisi temsil etmek
- Genel Kurul görüşmelerini yönetmek
- Başkanlık Divanına başkanlık etmek
- Meclis toplantılarına başkanlık etmek
- Meclisin kolluk ve yönetim hizmetlerini yürütmek
- Meclisi olağanüstü durumlarda doğrudan ya da dolaylı olarak toplantıya çağırmak

D. SİYASİ PARTİ GRUPLARI

- Siyasi parti grupları, **en az 20 milletvekilinden** meydana gelir.

Siyasi Parti Gruplarının Yetki ve Ayrıcalıkları

- Üye sayıları oranında Başkanlık Divanına üye verirler.
- Meclis komisyonlarına sayıları oranında üye verirler.
- Siyasi parti grupları, genel görüşme ve meclis araştırması isteyebilir.
- Cumhurbaşkanlığına aday gösterebilirler (2017 değişikliği).
- TBMM'de **en fazla üyeye sahip olan iki siyasi parti grubu** Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilir.

Siyasi Parti Gruplarına Yasaklanmış İşlemler

- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili görüşme yapamazlar ve karar alamazlar.
- TBMM Başkanlığı için aday gösteremezler.
- Siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz (İç tüzük hükmü).

E. TBMM İç Tüzüğü

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı iç tüzük hükümlerine göre yürütür.
- Meclisin kendi içyapı, çalışma esas ve usullerini belirleyen iç tüzüğünü bizzat yapması, yürütme ve devletin diğer organları karşısındaki bağımsızlığını gösterir, buna yasama organının **"YÖNTEMSEL BAĞIMSIZLIĞI İLKESİ"** denir.
- Hukuki niteliği itibariyle bir parlamento kararı olmasına rağmen **Anayasa Mahkemesinin denetimine** tabidir.
- İç tüzük meclisin işleyişini, iktidar muhalefet ilişkilerini düzenlediği için bir bakıma **sessiz / gizli anayasa** olarak adlandırılır.

F. TBMM'NİN TOPLANTI VE KARAR YETER SAYISI

- **Toplantı Yeter Sayısı:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil **BÜTÜN İŞLERİNDE,** TBMM üye tam sayısının **en az 1/3'ü (200 Milletvekili)** ile toplanır.
  - Toplantı yeter sayısı sağlanmadan yapılan kanun ya da parlamento kararları veya herhangi bir yasama işlemi, Anayasaya veya iç tüzüğe aykırı olacağı için iptal sebebidir.
- **Karar Yeter Sayısı:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yok ise toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının 1/4 'ünün 1 fazlasından (151 milletvekilinden) az olamaz.
  - **Salt çoğunluk:** TBMM'de toplantıya katılanların sayısının yarısından bir fazlasıdır. Ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının 1/4 'ünün 1 fazlasından (151 milletvekilinden) az olamaz.
  - **Nitelikli çoğunluk:** TBMM üye tam sayısının (600) yarısından bir fazlasıdır (301). Dolayısıyla 301 (nitelikli salt çoğunluk) sayısı ve üzeri olan 3/5(360), 2/3(400) gibi sayılar nitelikli çoğunluklardır.

ÖRNEK

Örneğin anayasa bir oylama için özel bir çoğunluk aramamışsa (bu sayılar 301, 360 ve 400'dür); 400 milletvekili ile toplanan genel kurulda karar yeter sayısı 201'dir. Ancak çıkan sonucun hiçbir şekilde 151'in altına düşmemesi gerekir.

Nitelikli Çoğunluk Aranan Haller

- **Anayasanın değiştirilmesi:** Üye tam sayısının 3/5 (360) veya 2/3 (400) çoğunluğu
- **Genel ve özel af ilanı:** Üye tam sayısının 3/5 (360) çoğunluğu
- **Seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi:** TBMM üye tam sayısının 3/5 (360) çoğunluğu
- **Cumhurbaşkanının geri gönderdiği kanunu aynen kabul etmek:** TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğu (301)
- **Devamsızlık nedeniyle milletvekilliğinin düşürülmesi:** Üye tam sayısının salt çoğunluğu (301)

- **Meclis soruşturması:** Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar hakkında suç işledikleri iddiasıyla:
  - **Soruşturma açılmasının istenmesi:** Üye tam sayısının salt çoğunluğu (301)
  - **Soruşturma açılmasına karar verilmesi:** Üye tam sayısının 3/5 çoğunluğu (360)
  - **Yüce Divana sevk kararı:** Üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu (400)
- **Meclis Başkanı ve Kamu Başdenetçisinin seçimi:** İlk iki turda üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu (400), üçüncü turda üye tam sayısının salt çoğunluğu (301)
- **Anayasa Mahkemesine üye seçimi:** İlk oylamada üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu (400), ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu (301)
- **Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçimi:** İlk oylamada üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu (400), ikinci oylamada üye tam sayısının 3/5 çoğunluğu (360)

NOT

Meclisin; savaş ilan etmek, yasama dokunulmazlığının kaldırılması, olağanüstü hâl kararının onaylanması, milletlerarası antlaşmaların uygun bulunması, **bütçe ve kesin hesap kanunlarının kabulü** gibi yasama işlemleri için nitelikli çoğunluk aranmadığına dikkat etmek gerekir.

TBMM Üye Tam Sayısı	Toplantı Yeter Sayısı	Karar Yeter Sayısı
600 Milletvekili	TBMM üye tam sayısının en az 1/3'ü (200 milletvekili)	Toplantıya katılanların salt çoğunluğudur. Ancak karar yeter sayısı üye tam sayısının ¼'ünün 1 fazlasından az olamaz (151 milletvekili).

Nitelikli Çoğunluk: Anayasada bir oylama için 301, 360 ve 400 sayılarından biri aranmışsa nitelikli çoğunluk istenmektedir.

Üye Tam Sayısının Salt Çoğunluğu (301)	Devamsızlık nedeniyle milletvekilliğinin düşürülmesi
	Meclis Başkanı seçiminin 3. turu
	Kamu Başdenetçisi seçiminin 3. turu
	Cumhurbaşkanınca Meclise geri gönderilen kanunun Meclisçe aynen kabulü
	Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılması teklifi

Üye Tam Sayısının Beşte Üçü (360)	TBMM'nin erken seçim kararı alması
	Genel veya özel af ilanı
	Anayasa değişikliği teklifinin kabulü
	Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılmasına karar vermek
	Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçiminin 2. tur oylaması

Üye Tam Sayısının Üçte İkisi (400)	Meclis Başkanı seçiminin ilk iki turu
	Kamu Başdenetçisi seçiminin ilk iki turu
	Anayasa değişikliğinin Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması
	Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Yüce Divana sevk kararı
	Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçiminin 1. tur oylaması

- Anayasa değişikliklerinin maddelerinin ve tümünün kabul edilmesi
- Milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görevi sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin, milletvekilliğinin düşürülmesi
- Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında suç işledikleri iddiasıyla soruşturma açılmasına karar verilmesi ve Yüce Divana sevk kararı
- Meclis Başkanının seçimi
- Kamu Başdenetçisinin seçimi
- Hâkimler ve Savcılar Kuruluna 7 üye seçimi
- Anayasa Mahkemesine 3 üye seçimi

VIII. TBMM'NİN BİLGİ EDİNME VE DENETİM YOLLARI

- Türkiye Büyük Millet Meclisi **yazılı soru, meclis araştırması, genel görüşme ve meclis soruşturması** yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Anayasaya göre, Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İç Tüzüğü ile düzenlenir.

Yazılı Soru ▶ **Genel Görüşme** ▶ **Meclis Araştırması** ▶ **Meclis Soruşturması**

- **Yazılı Soru:** Milletvekillerinin yazılı olarak en geç **15 gün** içerisinde cevaplanmak üzere, **Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara** yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.
- **Meclis Araştırması:** Meclis araştırması, yasama organının **bir konuda bilgi edinmek için** kendi içinden oluşturduğu özel bir komisyon eliyle gerçekleştirdiği bilgi edinme ve denetim çalışmasıdır. Devlet sırları ile ticari sırlar meclis araştırmasına konu olmaz.
- **Genel Görüşme:** Toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.
- **Meclis Soruşturması (Cezai Denetim):** Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların görevleri sırasında ve görevleri ile ilgili olarak işlemiş oldukları iddia edilen suçlardan dolayı, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamanın başlamasını sağlayan ve bizzat yasama organı tarafından yerine getirilen hukuki süreci ifade eder.
  - Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında **görevleri ile ilgili suç işledikleri** iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) vereceği önergeyle** soruşturma açılması istenebilir.
  - Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tam sayısının beşte üçünün gizli (360) oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.
  - Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla (400)** Yüce Divana sevk kararı alabilir.
  - Yüce Divan yargılaması **3 ay** içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere **3 aylık** ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.
  - Bakan ve Cumhurbaşkanı yardımcılarının görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, **görevleri bittikten sonra da** yargılanmaları aynı usul ile yapılır.
  - Yüce Divanda **seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen** Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.
  - Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, **göreviyle ilgili olmayan suçlarda** yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

NOT

2017 Anayasa değişikliği ile **GENSORU** ve **SÖZLÜ SORU** meclisin bilgi edinme ve denetim yolları arasından çıkarılmıştır.

1. **Aşağıdakilerden hangisi TBMM'nin yetkileri arasında yer almaz?**

   A) Savaş ilanına karar vermek
   B) Genel veya özel affa karar vermek
   C) Para basılmasına karar vermek
   D) Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamını seçmek
   E) Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak

2. **1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi göreve başlarken mecliste and içmek zorunda değildir?**

   A) Cumhurbaşkanı
   B) Yargıtay 1. başkanı
   C) Bakanlar
   D) Milletvekilleri
   E) Cumhurbaşkanı yardımcıları

3. **Aşağıdakilerden hangisi TBMM üyeliğinin düşme nedenlerinden biri değildir?**

   A) TBMM başkanı seçilme
   B) Seçilmeye engel bir suçtan kesin hüküm giyme
   C) Bakan seçilme
   D) Kısıtlanma
   E) Cumhurbaşkanı seçilme

4. **Yüksek Seçim Kurulunun üye sayısı hakkında aşağıda verilenlerden hangisi doğrudur?**

   A) 5 asıl 4 yedek
   B) 3 asıl 3 yedek
   C) 7 asıl 4 yedek
   D) 5 asıl 5 yedek
   E) 11 asıl 4 yedek

5. **TBMM'nin genel ve özel af ilanına karar verme yetkisi içerisinde hangisi yer almaz?**

   A) Adam öldürme suçları
   B) Ormanları suçları
   C) Soykırım suçları
   D) Kaçakçılık suçları
   E) Terör suçları

6. **Aşağıdakilerden hangisi için Meclis Genel Kurulunda özel karar yeter sayısı aranmaz?**

   A) Anayasa'nın değiştirilmesi
   B) Genel ve özel af ilanı
   C) Savaş ilanı kararı
   D) Meclis Başkanının ilk üç turda seçimi
   E) Devamsızlık nedeniyle milletvekilinin vekilliğinin düşürülmesi kararı

7. **Aşağıdakilerden hangisi yasama dokunulmazlığından yararlanamaz?**

   A) Bakanlar
   B) Cumhurbaşkanı yardımcıları
   C) Sayıştay başkanı
   D) Meclis başkanı
   E) Milletvekilleri

8. **1982 Anayasası'na göre, TBMM'nin yapacağı tüm seçimler de dâhil her işte toplantı yeter sayısı aşağıdakilerden hangisidir?**

   A) 120 B) 151 C) 200 D) 301 E) 360

/benimhocam

9. **Seçimler ve halk oylamaları aşağıdakilerden hangisinin yönetim ve denetiminde yapılır?**

A) TBMM Başkanlık Divanı
B) Hâkimler ve Savcılar Kurulu
C) Yargı organları
D) Anayasa Mahkemesi
E) İçişleri Bakanlığı

10. **Aşağıdakilerden hangisi milletvekilliğinin sona erme sebepleri arasında yer almaz?**

A) Devamsızlık
B) Vatandaşlıktan çıkarılmak
C) Milletvekilliğinden istifa etmek
D) Yeniden seçilememek
E) Partisinden istifa etmek

11. **Milletvekilliği düşürülen veya dokunulmazlığı kaldırılan milletvekili meclisin bu kararına karşı hangi mercie itiraz eder?**

A) TBMM Başkanlık Divanı
B) Anayasa Mahkemesi
C) Yargıtay
D) Danıştay
E) Cumhurbaşkanı

12. **Cumhurbaşkanı aşağıdaki kanunlardan hangisini meclise geri gönderemez?**

A) Bütçe Kanunu
B) Uluslararası Antlaşmaların Onaylanmasını Uygun Bulma Kanunu
C) Af Kanunu
D) Para Basılmasına Dair Kanun
E) Ticaret Kanunu

13. **Yasama organının yapısı hakkında aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) TBMM genel oyla seçilen 600 milletvekilinden oluşmaktadır.
B) Milletvekili seçilebilmek için en az ortaokul mezunu olmak gerekir.
C) Cumhurbaşkanı beş yıllık süre dolmadan meclis seçimlerini yenileyebilir.
D) Milletvekilinin göreve başlaması için mecliste and içmesi gerekir.
E) TBMM savaş hâlinde seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

14. **TBMM çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içinde kaç birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliği düşürülebilir?**

A) 3 B) 5 C) 6 D) 7 E) 10

15. **Milletvekilinin yasama dokunulmazlığını aşağıdakilerden hangisi kaldırabilir?**

A) Sayıştay
B) TBMM
C) Yargıtay
D) Anayasa Mahkemesi
E) Danıştay

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
D	B	A	C	B	C	C	C	C	E	B	A	B	B	B

1. **Aşağıdakilerden hangisinin seçiminde milletvekilleri etkili değildir?**

   A) TBMM başkanı
   B) Cumhurbaşkanı
   C) RTÜK üyeleri
   D) Sayıştay başkan ve üyeleri
   E) Kamu Başdenetçisi

2. **Türkiye Büyük Millet Meclisi tatil ve ara vermede iken aşağıdakilerden hangisi meclisi doğrudan toplantıya çağırabilir?**

   A) Sadece Cumhurbaşkanı
   B) Sadece TBMM başkanı
   C) TBMM başkanı ve Cumhurbaşkanı
   D) 120 milletvekili
   E) 151 milletvekili

3. **Meclis üye tam sayısının yüzde beş ve üzeri eksilmesi durumunda ne kadar süre içerisinde ara seçime gidilmesi zorunludur?**

   A) 1 ay B) 3 ay C) 6 ay
   D) 1 yıl E) 2 yıl

4. **Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilebilmesi için en az karar yeter sayısı aşağıdakilerden hangisidir?**

   A) 151 B) 201 C) 301
   D) 360 E) 400

5. **Merkezî yönetim bütçe teklifi ile millî bütçe tahminlerini gösteren rapor mali yılbaşından en az kaç gün önce TBMM'ye sunulur?**

   A) 90 gün B) 75 gün C) 60 gün
   D) 55 gün E) 45 gün

6. **Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri arasında hangisi yer almaz?**

   A) Milletvekilliğinin düşürülmesine karar vermek
   B) Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek
   C) TBMM İç Tüzüğü'nü değiştirmek
   D) Anayasayı değiştirmek
   E) Bakanları denetlemek

7. **1982 Anayasası'na göre, bir siyasi parti grubu en az kaç milletvekilinden oluşmaktadır?**

   A) 10 B) 15 C) 20 D) 25 E) 30

8. **Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı hakkında aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?**

   A) TBMM başkanı Mecliste oy kullanamaz.
   B) TBMM başkanı Meclisi temsil eder.
   C) Siyasi partiler Meclis Başkanlığı için aday gösterebilir.
   D) Başkanvekilleri yönettikleri oturumlarda oy kullanamaz.
   E) TBMM Başkanlık Divanı üyeleri milletvekilidir.

/benimhocam

9. **1982 Anayasası'na göre, hangisi için bir milletvekili yeterli değildir?**

A) Kanun teklif etmek
B) Meclis başkanlığına aday olmak
C) Bakanlara yazılı soru önergesi vermek
D) Cumhurbaşkanı hakkında meclis soruşturması açılmasını istemek
E) Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karşılık Anayasa Mahkemesine itiraz etmek

10. **Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklar konusunda aşağıdakilerden hangisi doğrudur?**

A) Uyuşmazlık Mahkemesi kararı geçerlidir.
B) Kanun hükümleri geçerlidir.
C) Antlaşma hükümleri geçerlidir.
D) Anayasa Mahkemesi uyuşmazlığı çözer.
E) TBMM bir kanun çıkararak uyuşmazlığı giderir.

11. **Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?**

A) Kanun yapmak veya değiştirmek
B) Kamu Başdenetçisini seçmek
C) Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak
D) Anayasa Mahkemesine üye seçmek
E) Millî güvenlik politikalarını belirlemek

12. **Yüksek Seçim Kurulu ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

A) 7 asıl 4 yedek üyeden oluşur.
B) Yargıtay Genel Kurulu kendi üyeleri arasından 6 üyeyi seçer.
C) Danıştay Genel Kurulu kendi üyeleri arasından 5 üyeyi seçer.
D) Anayasa'da yargı bölümünde düzenlenmiştir.
E) Kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır.

13. **Meclis Başkanlık Divanı üyeleri arasında hangisi yoktur?**

A) TBMM başkanı
B) İdare amirleri
C) TBMM başkan vekilleri
D) TBMM saymanı
E) Kâtip üyeler

14. **1982 Anayasası'na göre, yazılı soru önergesine en geç kaç gün içinde cevap verilmesi gerekir?**

A) 5 B) 10 C) 15 D) 30 E) 60

15. **Mecliste boşalan üyeliklerin sayısı üye tam sayısının ne kadarını bulduğu takdirde üç ay içinde ara seçimlere gidilmesi zorunludur?**

A) 3 B) 5 C) 7 D) 10 E) 15

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
B	C	B	D	B	E	C	C	D	C	E	D	D	C	B

/benimhocam

1. **1982 Anayasası'na göre, dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin Meclis kararının Anayasa, kanun ve iç tüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulması durumunda Anayasa Mahkemesi hangi süre içinde kesin kararını vermelidir?**

A) 5 gün B) 15 gün C) 30 gün
D) 45 gün E) 60 gün

2. **1982 Anayasası'na göre milletvekilleri aşağıdakilerden hangisini temsil eder?**

A) Seçildiği partiyi
B) Meclis grubunu
C) Kendisini seçenleri
D) Tüm milleti
E) Seçildiği ili

3. **TBMM İç tüzüğü hakkında aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Parlamento kararıdır.
B) Anayasa Mahkemesi denetimi vardır.
C) İçtüzük değişiklikleri Cumhurbaşkanına gitmez.
D) Meclisin sessiz/gizli anayasası olarak kabul edilir.
E) İç tüzük kanun hükmündedir.

4. **Kanunların yapım süreci hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Kanun teklif etmeye milletvekilleri yetkilidir.
B) Tek bir milletvekili kanun teklifi yapabilir.
C) Kanun tekliflerinin mecliste görüşülmesi için toplantı yeter sayısı hazır olmalıdır.
D) Kanunda aksine bir hüküm yoksa kanunlar toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kabul edilir.
E) Cumhurbaşkanınca meclise iade edilen kanunlar tekrar Cumhurbaşkanına gönderilemez.

5. **1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi milletvekili adayı olamaz?**

A) 18 yaşını doldurmuş üniversite öğrencisi
B) İlkokul mezunu marangoz
C) Kasıtlı bir suçtan 1 yıl hüküm giymiş iş adamı
D) Taksirli bir suçtan beş yıl hüküm giymiş taksi şoförü
E) Doktora sebebiyle askerliğini ertelemiş öğrenci

6. **Aşağıdakilerden hangisinin milletvekili adayı olmak için görevinden istifa etmesine gerek yoktur?**

A) Hâkim ve savcılar
B) Baroya kayıtlı avukatlar
C) Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları
D) Kamu kurum ve kuruluşlarındaki memurlar
E) Sayıştay başkan ve üyeleri

7. **Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanları meclis soruşturması sonucunda Yüce Divana aşağıdakilerden hangisi gönderilebilir?**

A) Danıştay
B) Meclis başkanı
C) Yargıtay
D) Cumhurbaşkanı
E) Türkiye Büyük Millet Meclisi

8. **1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi Meclisin denetim yollarından biri değildir?**

A) Gensoru
B) Yazılı soru
C) Meclis araştırması
D) Genel görüşme
E) Meclis soruşturması

/benimhocam

9. TBMM Başkanlığı için adaylıklar açıklandıktan sonra en geç kaç gün içerisinde Meclis Başkanı seçimleri tamamlanır?

A) 2 B) 3 C) 5 D) 7 E) 10

10. Aşağıdakilerden hangisinde milletvekilleri etkili değildir?

A) Bütçe ve kesin hesap kanun teklifi hazırlamak
B) Yazılı soru önergesi vermek
C) Meclis Başkanlık Divanında yer almak
D) Anayasa değişikliği teklifi hazırlamak
E) Anayasa Mahkemesine iptal davası açmak

11. Meclisin tatil ve ara vermesine ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) TBMM her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.
B) TBMM bir yasama yılında en çok 3 ay tatil yapar.
C) Savaş hâlinde TBMM, toplantılarına ara veremez.
D) TBMM tatil ve ara vermedeyken doğrudan doğruya Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılabilir.
E) 120 milletvekilinin yazılı teklifi ile Meclis başkanı meclisi toplantıya çağırabilir.

12. Türkiye Büyük Millet Meclisi aşağıdakilerden hangisinin seçiminde etkili değildir?

A) Meclis başkanı
B) Cumhurbaşkanı yardımcısı
C) Kamu Başdenetçisi
D) Anayasa Mahkemesinin 3 üyesi
E) Hâkimler ve Savcılar Kurulunun 7 üyesi

13. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen kaç milletvekilinden oluşur?

A) 450 B) 500 C) 550 D) 600 E) 650

14. Cumhurbaşkanı kendisine gelen kanunları kaç gün içinde yayımlamak veya meclise geri göndermek zorundadır?

A) 5 B) 10 C) 15 D) 30 E) 60

15. Anayasanın değiştirilmesine ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Anayasanın ilk üç maddesi değiştirilemez.
B) Anayasa değişikliği için en az 200 milletvekilinin yazılı teklifi aranır.
C) Anayasa değişiklikleri mecliste iki defa görüşülür ve ivedilikle görüşme yasağı vardır.
D) Anayasa değişikliklerinin mecliste kabul edilmesi için en az meclis üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır.
E) Anayasa değişikliği teklifinin mecliste üye tam sayısının üçte iki ve üzeri bir oyla kabul edilmesi durumunda Cumhurbaşkanı değişikliği onaylamak zorundadır.

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
B	D	E	E	C	B	E	A	C	A	C	B	D	C	E

YÜRÜTME

1982 Anayasası'na göre, yürütme yetkisi ve görevi **Cumhurbaşkanı** tarafından yerine getirilir.

I. CUMHURBAŞKANI

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

A. CUMHURBAŞKANI SEÇİM YETERLİLİKLERİ

- Türk vatandaşı olmak
- 40 yaşını doldurmuş olmak
- Yükseköğrenim yapmış olmak
- Milletvekili seçilme yeterliğine sahip olmak

NOT

Cumhurbaşkanı milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından seçilecektir. Ancak milletvekili şartlarından farklı olarak 18 yaşını değil 40 yaşını doldurmuş olmak ve en az ilkokul mezunu olmak değil yükseköğrenim mezunu olmak gerekmektedir.

- Cumhurbaşkanı **HALK tarafından** seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıldır.
- Bir kimse **EN FAZLA 2 DEFA** Cumhurbaşkanı seçilebilir. Ancak Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hâlinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

B. CUMHURBAŞKANLIĞINA ADAY GÖSTERME

Cumhurbaşkanlığına;

- TBMM'deki **SİYASİ PARTİ GRUPLARI,**
- En son yapılan milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte **EN AZ %5'İNİ** almış olan siyasi partiler
- **EN AZ 100.000** seçmeninin imzası ile aday gösterebilir.

- Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

NOT

1982 Anayasası'nda Cumhurbaşkanı seçilen kişinin "partisi ile ilişiği kesilir" hükmü 2017 Anayasa değişikliği ile kaldırılarak **PARTİLİ CUMHURBAŞKANI modeline** geçilmiştir.

C. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ

- Cumhurbaşkanlığı seçimi **2 TURLUDUR.**

1. Tur	Genel oyla yapılacak seçimde, **GEÇERLİ OYLARIN SALT ÇOĞUNLUĞUNU** alan aday Cumhurbaşkanı seçilir (%50 + 1). İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa ilk oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır.
2. Tur	İkinci oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış 2 aday katılır ve **GEÇERLİ OYLARIN ÇOĞUNLUĞUNU** alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması hâlinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır.
İkinci Tura Tek Aday Kalması Durumunda	İkinci oylamaya tek adayın kalması hâlinde, bu oylama **REFERANDUM ŞEKLİNDE** yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir.
Seçimlerin Tamamlanamaması Durumunda	Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması hâlinde Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir. Seçimlerin tamamlanamaması hâlinde **yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.**

Cumhurbaşkanlığı Makamının Boşalması

- Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması hâlinde, **45 GÜN İÇİNDE** Cumhurbaşkanı seçimi yapılır.
- Yenisi seçilene kadar **Cumhurbaşkanı Yardımcısı** Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

TBMM seçimleri ile Cumhurbaşkanı seçimleri 5 yılda bir aynı günde yapıldığı için Cumhurbaşkanı makamının boşlaması TBMM seçimlerini de etkiler. Bu nedenle Anayasa iki farklı durum belirtmiştir.

1. Durum	2. Durum
■ Genel seçime 1 yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. ■ 1. durumda TBMM için bir erken seçim hâli oluşmaktadır. ■ Bu durumda Cumhurbaşkanlığı seçimi, makamın boşaldığı günden sonra gelen 60. günü takip eden ilk pazar günü TBMM genel seçimiyle bitlikte yapılır (CB Seçim Kanunu).	■ Genel seçimlere 1 yıldan fazla kalmışsa sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir. Seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır. ■ 2. durumda sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenecektir. TBMM seçimleri yenilenmeyecektir. ■ Bu durumda Cumhurbaşkanlığı seçimi, makamın boşaldığı günden sonra gelen 45 gün içindeki son pazar günü yapılır (CB Seçim Kanunu).

D. CUMHURBAŞKANINA VEKÂLET

Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hâllerinde, **Cumhurbaşkanı Yardımcısı** Cumhurbaşkanı'na vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

E. CUMHURBAŞKANININ GÖREV VE YETKİLERİ

1982 Anayasası Cumhurbaşkanına şu görev ve yetkileri tanımıştır:

- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır.
- Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir (2017 değişikliği).
- Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.
- Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.
- **KANUNLARI YAYIMLAR.**
- Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.
- Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İç tüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde **İPTAL DAVASI AÇAR.**
- Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.
- Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir (2017 değişikliği).
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir (2017 değişikliği).
- Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları **Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile düzenler (2017 değişikliği).
- Millî güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır (2017 değişikliği).
- Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.
- Milletlerarası antlaşmaları onaylar ve yayımlar.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına, **Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil** eder.
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir. (Meclis tatil veya ara vermede iken ülke ani bir silahlı saldırıya uğrarsa ancak bu yetkisini kullanabilir. Çünkü bu yetki esasen Meclise aittir).

- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır **(ÖZEL AF)**.
- Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarabilir (2017 değişikliği).
- Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir (2017 değişikliği).
- TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verir.
- TBMM'yi tatil veya ara verme sırasında toplantıya çağırabilir.
- Bütçe ve kesin hesap kanun teklifini TBMM'ye sunar.
- Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma, denetleme ve idari soruşturma yaptırır.
- Devlet Denetleme Kurulunun başkan ve üyelerini seçer.
- Millî Güvenlik Kuruluna başkanlık eder.
- Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırır.
- Üniversite rektörlerini seçer.
- Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçer.
- Olağanüstü hâl ilan edebilir.
- Anayasa Mahkemesine toplam 12 üye seçer.
- Danıştay'ın dörtte bir üyesini seçer.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Başsavcı vekilini seçer.
- Hâkimler ve Savcılar Kuruluna toplam 4 üye seçer.

F. CUMHURBAŞKANININ CEZAİ SORUMLULUĞU

Soruşturma Açılmasının İstenmesi

- Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301)** vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir.

Soruşturma Açılmasına Karar Verilmesi

- Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve **üye tam sayısının 3/5'inin gizli oyuyla (360)** soruşturma açılmasına karar verebilir.

NOT

Anayasa, hakkında Meclis tarafından soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanının, TBMM seçimlerini yenileme kararı almasını yasaklamıştır.

Cumhurbaşkanının Yüce Divana Sevki

- Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının 2/3'ÜNÜN (400) GİZLİ OYUYLA** Yüce Divana sevk kararı alabilir.
- Yüce Divan yargılaması 3 ay içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere 3 aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.
- Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.
- Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

NOT

Cumhurbaşkanının Yüce Divana sevk edildiğinde görevinin sona ermediğine, Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyerse ancak görevinin sona ereceğine dikkat etmek gerekir.

G. CUMHURBAŞKANI YARDIMCILARI

- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, **milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından** Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, **81. maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde** ant içerler.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, **Cumhurbaşkanına karşı** sorumludur.
- Cumhurbaşkanı yardımcısı, hakkında görevleriyle ilgili bir suç işlediği iddiasıyla Meclis soruşturması sonucunda Yüce Divanda yargılama yapılır.
- Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyen Cumhurbaşkanı yardımcısının görevi sona erer.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.
- Cumhurbaşkanı makamının herhangi bir sebeple boşalması durumunda, yenisi seçilene kadar **en yaşlı Cumhurbaşkanı Yardımcısı** Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.
- Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hâllerinde, **Cumhurbaşkanının belirleyeceği bir Cumhurbaşkanı Yardımcısı** Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

H. BAKANLAR

- Bakanlar, **milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından** Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır.
- Bakanlar, 81. maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde and içerler.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.
- Bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur.
- Bakan, hakkında görevleriyle ilgili bir suç işlediği iddiasıyla Meclis soruşturması sonucunda Yüce Divanda yargılama yapılır.
- Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyen bakanın görevi sona erer.
- Bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.
- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri ile teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** ile düzenlenir.

I. DEVLET DENETLEME KURULU

- Devlet Denetleme Kurulu; idarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulmuştur (yerindelik ve hukukilik denetimi).
- Devlet Denetleme Kurulu, **Cumhurbaşkanlığına** bağlıdır.

Devlet Denetleme Kurulunun Denetim Yetkisi İçinde Olanlar

- Devlet Denetleme Kurulu, **Cumhurbaşkanının isteği üzerine,**
  - Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta,
  - Kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında,
  - Her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında,
  - Kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü **İDARİ SORUŞTURMA inceleme, araştırma ve denetlemeleri** yapar.

Devlet Denetleme Kurulunun Denetim Yetkisi Dışında Olanlar

- **YARGI ORGANLARI**, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve Üyeleri

- Devlet Denetleme Kurulunun başkan ve üyeleri **Cumhurbaşkanınca** atanır.
- Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** ile düzenlenir.

NOT

Devlet Denetleme Kurulu **Türk Silahlı Kuvvetlerini, Jandarma Genel Komutanlığını, MİT Başkanlığını, Emniyet Genel Müdürlüğünü, Diyanet İşleri Başkanlığını, Adalet Bakanlığını, Baroları** denetleyebilir.

II. İDARENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ

- Anayasa'da yürütme organının düzenleyici işlemleri olarak yalnızca **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yönetmeliğe** yer verilmektedir.
- Cumhurbaşkanı kararnameleri olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve olağanüstü dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleri olarak ikiye ayrılır:

NOT

Yürütme organının adsız düzenleyici işlemleri de bulunmaktadır. Bunlar genelge, yönerge, tebliğ, sirküler gibi işlemlerdir.

1. Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

- Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarabilir.

NOT

Buna göre, Cumhurbaşkanı, herhangi bir organ ya da makamın teklifine veya onayına ihtiyaç duymaksızın asli yetkili olarak Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarma yetkisini sahiptir. Bu durum olağanüstü hâllerde çıkarılan kararnameler için de geçerlidir.

- Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenemez **(sosyal ve ekonomik haklar hariç tutulmuştur)**. Bu durumda Cumhurbaşkanı sosyal ve ekonomik haklar konusunda düzenleme yapabilecektir.
  - Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarılamaz.
  - Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarılamaz.
  - Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması hâlinde kanun hükümleri uygulanır.
  - Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi hükümsüz hâle gelir.
  - Cumhurbaşkanı kararnamelerinin yargısal denetimini Anayasa Mahkemesi yapar.

NOT

Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, şeklî anlamda bir yürütme işlemi olmakla birlikte bu kararnamelerin denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilir. Anayasa'nın 148'inci maddesi Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini şekil ve esas bakımından denetleyeceğine yer vermiştir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri **Anayasa Mahkemesince** denetlenecektir.

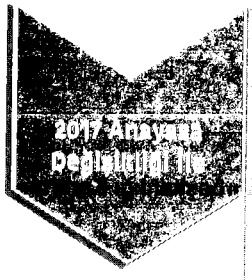

- Üst kademe kamu yöneticilerini atanması, görevlerine son verilmesi ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esaslar **Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile düzenlenir.
- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri ile teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması **Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile düzenlenir.
- Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, **Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile düzenlenir.
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri, **Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile düzenlenir.
- Kamu tüzel kişileri kanunla veya **Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile kurulur.

2. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri

- Olağanüstü hâllerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda, **SERT ÇEKİRDEK HAKLAR HARİÇ** her konuda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarabilir.
- Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazete'de yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

NOT

Olağanüstü hâllerde çıkarılan Cumhurbaşkanı kararnameleri olağan dönem Cumhurbaşkanı kararnamelerinden farklı olarak kanun hükmündedir.

- **SAVAŞ VE MÜCBİR SEBEPLERLE** Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri **3 AY İÇERİSİNDE** Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi hâlde olağanüstü hâllerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

NOT

Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin denetimini yapacak olan makam TBMM'dir. Bu kararnameler için yalnızca siyasal denetim söz konusudur; yargısal denetim mümkün değildir. Anayasa'nın 148'inci maddesine göre "olağanüstü hâllerde ve savaş hâllerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz".

NOT

Cumhurbaşkanı kararnameleri, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse **Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün** yürürlüğe girer.

3. Yönetmelik

- Yönetmelikler, **Cumhurbaşkanı, Bakanlıklar ve Kamu tüzelkişileri** tarafından çıkartılır.
- Yönetmelikler, Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren **kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin** uygulamasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelik çıkarabilirler.
- **Tüm yönetmelikler Resmî Gazete'de yayımlanmaz.** Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazete'de yayımlanacağı kanunda belirtilir.

Kamu Tüzel Kişiliği Olan Bazı İdareler	**Mahallî İdareler:** İl özel idaresi, belediye, köy **Kamu Kurumları:** Üniversiteler, ticaret ve sanayi odaları, barolar, YÖK, SGK, TRT, RTÜK, TCDD, İŞ KUR, Karayolları Genel Müdürlüğü gibi.
Kamu Tüzel Kişiliği Olmayan Bazı İdareler	**Taşra Örgütü:** İl ve ilçe idareleri (vatilik ve kaymakamlıklar), **Diyanet İşleri Başkanlığı** **Silah Kullanma Yetkisi Olanlar:** Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı, MİT Başkanlığı

Yargısal denetim

Danıştay	Cumhurbaşkanının, Bakanlıkların yönetmelikleri ile kamu kuruluşlarının ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ülke çapında uygulanacak yönetmelikleri (TRT, YÖK, RTÜK gibi)
İdare Mahkemeleri	Kamu kurumu ile kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşlarının belli bir yörede uygulanacak olan yönetmelikleri (İl özel idaresi, belediye gibi)

Yayınlanması

Resmî Gazete	Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve tüm ülke çapında uygulanacak yönetmelikler (TRT, YÖK, RTÜK gibi) Resmî Gazete'de yayımlanır.
Yerel Gazete	Yerel idareler tarafından çıkartılacak olan yönetmeliklerin de o yerde çıkan bir gazetede ilan edilmeleri öngörülmüştür (İl özel idaresi, belediye gibi).

NOT

Cumhurbaşkanının çıkaracağı yönetmeliklerin Resmî Gazete'de yayımlanacakları Anayasada açıkça belirtilmiştir.

NOT

Yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

III. BAŞKOMUTANLIK VE GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.
- Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, **Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı,** Cumhurbaşkanı sorumludur.
- Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup **SAVAŞTA** Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

NOT

Başkomutanlık TBMM'nin manevi varlığına aittir. TBMM'nin manevi varlığı adına Başkomutanlık yetkisi Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Savaşta ise Başkomutanlık yetkisini Cumhurbaşkanı namına Genelkurmay Başkanı kullanır.

NOT

Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıkları, **Millî Savunma Bakanlığına** bağlıdır.

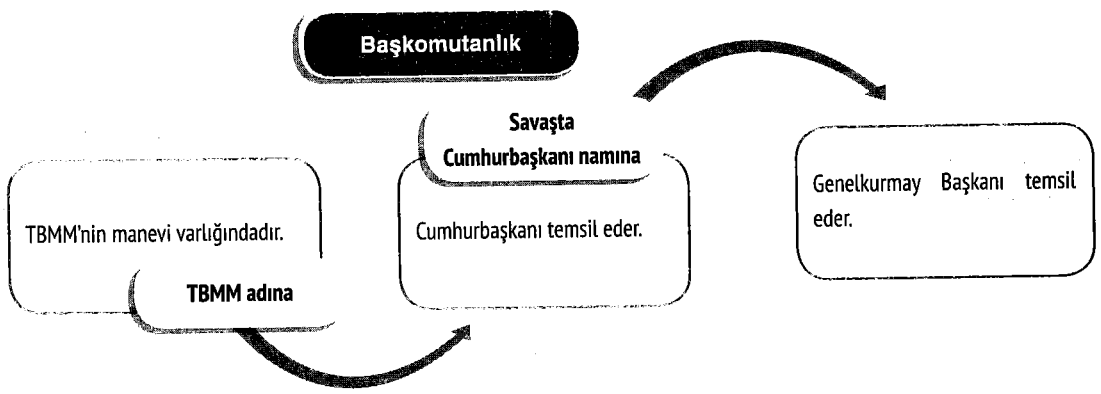

IV. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU

- Cumhurbaşkanı yardımcıları ⇒ **Cumhurbaşkanı katılmadığında başkanlık eder.**
- Adalet Bakanı
- Millî Savunma Bakanı
- İçişleri Bakanı
- Dışişleri Bakanı
- Genelkurmay Başkanı
- Kara Kuvvetleri Komutanı
- Deniz Kuvvetleri Komutanı
- Hava Kuvvetleri Komutanından oluşur.

Askerî kanat

- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanı Kararnamesi'ne göre kurul, **2 ayda** bir toplanır. Gerektiğinde kurul, doğrudan Cumhurbaşkanının çağrısı ile de toplanır.
- Kurul, **Cumhurbaşkanı başkanlığında** toplanır. Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu **CUMHURBAŞKANI YARDIMCISI** başkanlığında toplanır.
- Millî Güvenlik Kurulunun **gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları** ve **Genelkurmay Başkanının** önerileri dikkate alınarak **CUMHURBAŞKANINCA DÜZENLENİR.**
- Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki **GÖRÜŞLERİNİ CUMHURBAŞKANINA BİLDİRİR.**
- Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar **CUMHURBAŞKANINCA DEĞERLENDİRİLİR.**
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri **CUMHURBAŞKANI KARARNAMESİ'YLE** düzenlenir.
- Kurul toplantılarına üyeler dışında, gündemin özelliğine göre ilgili bakan ve kişiler de çağrılarak bilgi ve görüş alınabilir.

NOT

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri kurul toplantılarına katılır ancak MGK üyesi değildir. Cumhurbaşkanlığına bağlıdır.

NOT

2017 değişikliği ile **Jandarma Genel Komutanı Millî Güvenlik Kurulu** üyeliğinden çıkarılmıştır.

NOT

Millî Güvenlik Kurulu kararları Cumhurbaşkanı için **TAVSİYE NİTELİĞİNDE** kararlardır. Cumhurbaşkanı MGK'dan çıkan kararlara uymak zorunda değildir.

I. OLAĞANÜSTÜ HÂL YÖNETİMİ

2017 Anayasa değişikliği ile olağanüstü yönetim usulleri arasında yer alan **"sıkıyönetim"** usulüne son verilmiş, sıkıyönetime gerekçe teşkil eden durumlar olağanüstü hâl sebeplerine eklenerek olağanüstü hâl sebepleri artırılmıştır.

- Olağanüstü hâl ilan kararını **TEK BAŞINA CUMHURBAŞKANI** verebilir.

Olağanüstü hâl sebepleri

- Savaş hâli,
- Seferberlik,
- Savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi,
- Ayaklanma vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma,
- Ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması,
- Anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması,
- Şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması,
- Tabii afet veya
- Tehlikeli salgın hastalık ya da
- Ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hâllerinde

- Yurdun tamamında veya bir bölgesinde **6 AYI GEÇMEMEK ÜZERE İLAN EDEBİLİR.**
- Olağanüstü hâl ilanı kararı verildiği gün Resmî Gazete'de yayımlanır ve aynı gün **Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.**
- **Türkiye Büyük Millet Meclisi** tatilde ise derhâl toplantıya çağırılır; **MECLİS** gerekli gördüğü takdirde olağanüstü hâlin süresini **KISALTABİLİR, UZATABİLİR** veya **OLAĞANÜSTÜ HÂLİ KALDIRABİLİR.**
- **Cumhurbaşkanının** talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında **4 AYI** geçmemek üzere süreyi uzatabilir. **SAVAŞ** hâllerinde bu 4 aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hâl kararnameleri

- Olağanüstü hâllerde vatandaşlar için para, mal ve çalışma yükümlülükleri getirilebilir.
- Olağanüstü hâllerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda, sert çekirdek haklar hariç kişi hakları-sosyal ve ekonomik haklar ile siyasi haklarda Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlemeler, sınırlamalar veya durdurmalar yapabilir.

NOT

2017 Anayasa değişikliğinden önce sıkıyönetim ilan edilen yerlerde kolluk görev ve yetkisi askeri makamlara geçmekteydi. Sıkıyönetim uygulamasının anayasadan kaldırılması ile birlikte bu duruma son verilmiştir.

1. I. TBMM'de grubu bulunan herhangi bir siyasi parti

II. Tek başına veya birleşerek en son yapılan genel seçimde geçerli oyların yüzde beşini almış siyasi partiler

III. En az yüz bin seçmenin yazılı imzası

Yukarıdakilerden hangileri Cumhurbaşkanlığı için aday gösterebilir?

A) I ve II B) I, II ve III C) II ve III
D) I ve III E) Yalnız II

2. **Millî Güvenlik Kurulu ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

A) Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanır.
B) Gündemini millî savunma bakanı ve cumhurbaşkanı yardımcılarının önerilerini dikkate alarak Cumhurbaşkanı beliler.
C) Genelkurmay başkanı üyeler arasındadır.
D) Millî Güvenlik Kurulu kararları tavsiye niteliğindedir.
E) Millî Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı olmadığında Cumhurbaşkanı yardımcısı başkanlık eder.

3. **Aşağıdakilerden hangisi olağanüstü hâl ile ilgili yanlıştır?**

A) Olağanüstü hâl tek başına Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilir.
B) Olağanüstü hâl yurdun bir bölümünde ya da tümünde ilan edilebilir.
C) Vatandaşlar için para, mal ve çalışma yükümlükleri getirilebilir.
D) Temel hak ve hürriyetler kısmen ya da tamamen durdurulabilir.
E) Olağanüstü hâl ilk seferliğine en çok 3 ayı geçmemek üzere ilan edilir.

4. I. Cumhurbaşkanı

II. Bakanlıklar

III. Kamu tüzel kişileri

1982 Anayasası'na göre, yukarıdakilerden hangileri yönetmelik çıkarabilir?

A) I ve II B) I, II ve III C) Yalnız II
D) I ve III E) Yalnız III

5. **Aşağıdakilerden hangisi Cumhurbaşkanına verilen yetkiler arasında yer alır?**

A) Genel af ilan eder.
B) Sayıştay başkan ve üyelerini seçer.
C) Savaş ilan eder.
D) Genelkurmay Başkanını atar.
E) Para basılmasına karar verir.

6. **Cumhurbaşkanının görevleri arasında hangisi yer almaz?**

A) TBMM seçimlerini yeniler.
B) Millî Güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.
C) Devlet Denetleme Kurulunun başkan ve üyelerini seçer.
D) Uluslararası antlaşmaları onaylar ve yayımlar.
E) Her defasında 4 ayı geçmemek üzere olağanüstü hâlin süresini uzatır.

7. **Aşağıdakilerden hangisini Cumhurbaşkanı atamaz?**

A) Bakanlar
B) TBMM başkanı
C) Genelkurmay Başkanı
D) Cumhurbaşkanı yardımcıları
E) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

/benimhocam

8. I. Bakanlar
II. Cumhurbaşkanı yardımcıları
III. TBMM başkanı

Yukarıdakilerden hangileri için milletvekili olma şartı aranmaz?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

9. **İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak hangisi kurulmuştur?**

A) Millî Güvenlik Kurulu
B) Hazine ve Maliye Bakanlığı
C) Devlet Denetleme Kurulu
D) Millî Savunma Bakanlığı
E) Kamu Denetçiliği Kurumu

10. **Aşağıdakilerden hangisinin gerçekleşmesi durumunda Cumhurbaşkanının görevi sona erer?**

A) Bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından soruşturma açılması
B) 65 yaşını doldurması
C) Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan hüküm giymesi
D) Makamının herhangi bir sebeple toplamda 45 gün boşalması
E) Üyesi olduğu siyasi partinin seçim barajını aşamaması

11. **Devlet Denetleme Kurulu aşağıdakilerden hangisini denetleyemez?**

A) Türk Silahlı Kuvvetleri
B) Adalet Bakanlığı
C) Millî İstihbarat Başkanlığı
D) İstanbul Barosu
E) Adana Bölge İdare Mahkemesi

12. **Hakkında meclis tarafından soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı aşağıdakilerden hangisini yapamaz?**

A) Devlet Başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk milletinin birliğini temsil etmek
B) TBMM seçimlerini yenilemek
C) Olağanüstü hâl ilan etmek
D) Türk Silahlı Kuvvetlerini kullanmak
E) Millî Güvenlik Kurulunu toplamak

13. **Cumhurbaşkanı tarafından olağanüstü hâlde çıkarılan kararnameler ne hükmündedir?**

A) Anayasa
B) Kanun
C) Milletlerarası antlaşma
D) Yönetmelik
E) Genel emir

14. **Olağanüstü hâlde çıkarılan kararnameler ilgili durumlar hariç olmak üzere en geç ne kadar sürede Mecliste görüşülmezse kendiliğinden yürürlükten kalkar?**

A) 15 gün B) 1 ay C) 2 ay
D) 3 ay E) 6 ay

15. I. Yükseköğrenim mezunu olmak
II. Milletvekili seçilme şartlarını taşımak
III. Milletvekili olmak

Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan seçilebilmek için gerekli şartlar arasında yukarıdakilerden hangileri yer alır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
B	B	E	B	D	E	B	D	C	C	E	B	B	D	B

1. **Cumhurbaşkanı aşağıdaki yargı organlarından hangisine üye seçemez?**

   A) Danıştay
   B) Hâkimler ve Savcılar Kurulu
   C) Yüksek Seçim Kurulu
   D) Anayasa Mahkemesi
   E) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

2. **Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?**

   A) Cumhurbaşkanı TBMM tarafından seçilir.
   B) Cumhurbaşkanı seçimi iki derecelidir.
   C) Cumhurbaşkanı en fazla bir kez seçilebilir.
   D) Cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldır.
   E) Cumhurbaşkanı seçilen kişinin milletvekilliği sona erer.

3. **Cumhurbaşkanına aşağıdakilerden hangisi vekâlet eder?**

   A) İçişleri bakanı
   B) Cumhurbaşkanı başdanışmanı
   C) TBMM başkanı
   D) Cumhurbaşkanı yardımcısı
   E) Cumhurbaşkanı İdari İşler başkanı

4. **Cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**

   A) Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir.
   B) Son genel seçimlerde oyları tek başına veya birlikte yüzde beşi geçen partiler aday gösterebilir.
   C) Cumhurbaşkanı seçimi iki turludur.
   D) Bir kimse en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilir.
   E) Cumhurbaşkanı seçilen kişinin siyasi partisi ile ilişiği sona erer.

5. **Cumhurbaşkanını Yüce Divana göndermek yetkisi aşağıdakilerden hangisine aittir?**

   A) TBMM
   B) Anayasa Mahkemesi
   C) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı
   D) Danıştay
   E) Yargıtay

6. **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi için ayrıca bir yürürlük tarihi belirtilmediği durumda ne zaman yürürlüğe girer?**

   A) Resmî Gazete'de yayımlandığı gün
   B) Resmî Gazete'de yayımını izleyen yedi gün sonra
   C) Resmî Gazete'de yayımını izleyen on gün sonra
   D) Resmî Gazete'de yayımını izleyen on beş gün sonra
   E) Resmî Gazete'de yayımını izleyen otuz gün sonra

7. **Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması hâlinde kaç gün içinde yeni Cumhurbaşkanı seçimi yapılır?**

   A) 15 B) 45 C) 60 D) 75 E) 90

8. **Aşağıdakilerden hangisi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenemez?**

   A) İl ve ilçelerin kurulması
   B) Bakanların kurulması
   C) Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi
   D) Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği teşkilatı
   E) Üst kademe yöneticilerinin atanma usul ve esasları

/benimhocam

9. **Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığına ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Başkomutanlık TBMM'nin manevi varlığındadır.

B) Başkomutanlık Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

C) Savaşta Başkomutanlık yetkisini Cumhurbaşkanı namına Millî Savunma bakanı yerine getirir.

D) Millî Güvenliğin sağlanmasından TBMM'ye karşı Cumhurbaşkanı sorumludur.

E) Genelkurmay başkanı silahlı kuvvetlerin komutanı olup doğrudan Cumhurbaşkanınca atanır.

10. **Millî Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı katılmadığında aşağıdakilerden hangisi başkanlık eder?**

A) Genelkurmay başkanı

B) Cumhurbaşkanı yardımcısı

C) Millî İstihbarat başkanı

D) Cumhurbaşkanı İdari İşler başkanı

E) Millî Savunma bakanı

11. **Millî Güvenlik Kurulunun gündemini ilgililerin önerilerini dikkate alarak belirleme yetkisi aşağıdakilerden hangisine aittir?**

A) Cumhurbaşkanı

B) Millî İstihbarat başkanı

C) Genelkurmay başkanı

D) Emniyet Genel müdürü

E) Millî Güvenlik Kurulu Genel sekreteri

12. **Aşağıdakilerden hangisi Millî Güvenlik Kurulunun üyesi değildir?**

A) İçişleri bakanı

B) Jandarma Genel Komutanı

C) Genelkurmay başkanı

D) Hava Kuvvetleri Komutanı

E) Dışişleri bakanı

13. **Aşağıdakilerden hangisine seçilen kişinin meclis üyeliği sona ermez?**

A) Cumhurbaşkanı

B) TBMM başkanı

C) Adalet bakanı

D) Cumhurbaşkanı yardımcısı

E) Dışişleri bakanı

14. **Aşağıdakilerden hangisi olağanüstü hâl ile ilgili yanlıştır?**

A) Tehlikeli salgın hastalık olağanüstü hâl sebebidir.

B) Millî Güvenlik Kurulunun görüşünü aldıktan sonra Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilir.

C) Olağanüstü hâl başlangıçta en çok altı ay için ilan edilir.

D) Olağanüstü hâli onaylamak, uzatmak veya kaldırmak TBMM'nin görevidir.

E) Cumhurbaşkanının talebiyle TBMM tarafından dört ayı geçmemek üzere uzatılabilir.

15. **Yönetmeliklere ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri tarafından çıkarılabilir.

B) Kanun veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi'nin uygulamasını göstermek üzere çıkarılır.

C) Yönetmeliklerin yargısal denetimini Anayasa Mahkemesi yapar.

D) Tüm yönetmelikler Resmî Gazete'de yayımlanmaz.

E) Yürürlük tarihi belli olmayan yönetmelikler Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
C	E	D	E	A	A	B	A	C	B	A	B	B	B	C

SİZİN NOTUNUZ

YARGI

- 1982 Anayasası'nın 9. Maddesine göre, yargı yetkisi Türk milleti adına **BAĞIMSIZ ve TARAFSIZ** mahkemelere verilmiştir.

I. GENEL HÜKÜMLER

A. MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI

- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.
- Hiçbir organ, makam, merci veya kişi; yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.
- Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.
- Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

B. HÂKİMLİK VE SAVCILIK TEMİNATI

- Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan, **yani 65 yaşından önce**, emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.
- Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

C. HÂKİMLİK VE SAVCILIK MESLEĞİ

- Hâkimler ve savcılar adli ve idari yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.
- Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.
- Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.
- Hâkimler ve savcılar **idari görevleri yönünden** ADALET BAKANLIĞINA bağlıdırlar.

D. DURUŞMALARIN AÇIK VE KARARLARIN GEREKÇELİ OLMASI

- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

E. ADALET HİZMETLERİNİN DENETİMİ

- Adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır.

F. MAHKEMELERİN KURULUŞU

- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri **KANUNLA** düzenlenir.

2017 Anayasa değişikliği ile askerî yargıya son verilmiştir.

- 2017 Anayasa değişikliği Anayasa'nın 142. Maddesi'ne şu hüküm eklenmiştir;
  - **DİSİPLİN MAHKEMELERİ** dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak **SAVAŞ HÂLİNDE**, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

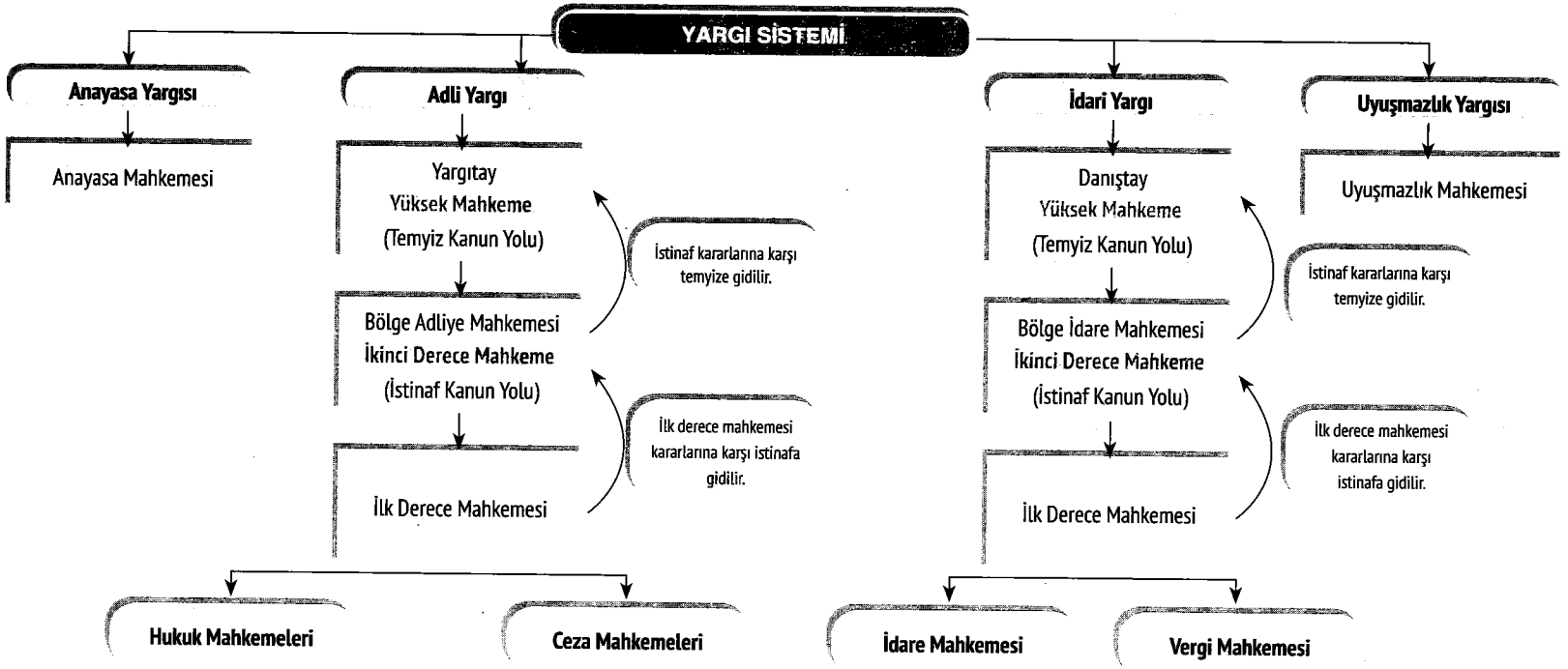

Genel Mahkemeler	• Sulh Hukuk Mahkemeleri
	• Asliye Hukuk Mahkemeleri
Uzmanlık Mahkemeleri	• İş Mahkemeleri
	• Aile Mahkemeleri
	• Asliye Ticaret Mahkemeleri
	• İcra Mahkemeleri
	• Kadastro Mahkemeleri
	• Tüketici Mahkemeleri
	• Fikri Sınaî Hukuk Mahkemeleri

Genel Mahkemeler	• Asliye Ceza Mahkemeleri
	• Ağır Ceza Mahkemeleri
Uzmanlık Mahkemeleri	• Trafik Ceza Mahkemeleri
	• Çocuk Ceza Mahkemeleri
	• Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri
	• İcra Ceza Mahkemeleri
	• Fikri Sınaî Ceza Mahkemeleri

Kanun Yolu: Bir davanın taraflarının, dava sonucunda verilen ve yanlış olduğunu düşündükleri kararın değiştirilmesi veya düzeltilmesi için bir üst mahkemeye başvurmalarıdır. Olağan kanun yolları **İSTİNAF** ve **TEMYİZ** olarak iki tanedir.

YÜKSEK MAHKEMELER

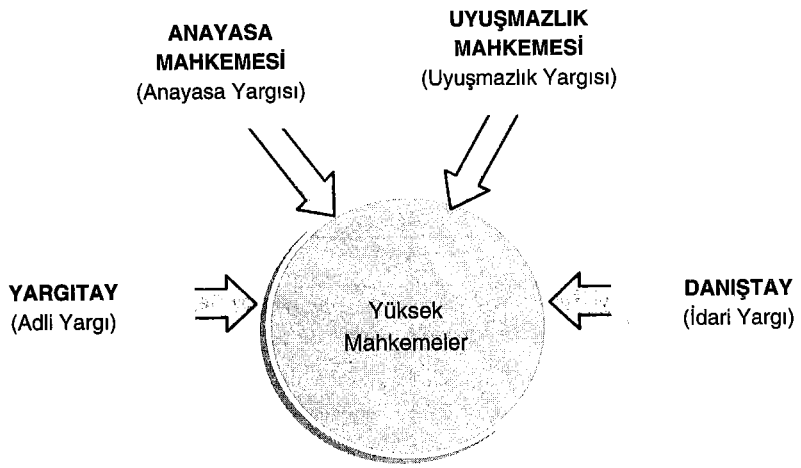

NOT

Hâkimler Savcılar Kurulu, Sayıştay (hesap yargısı) ve Yüksek Seçim Kurulu (seçim yargısı) yüksek mahkeme değildir.

NOT

Yüksek Seçim Kurulu, yani seçim yargısı diğerlerinden farklı olarak Anayasa'da YASAMA BÖLÜMÜNDE düzenlenmiştir.

Yargı Organı	Seçimi	Görev Süresi	Başkanı ve Görev Süresi
Anayasa Mahkemesi	12 üye: Cumhurbaşkanı 3 üye: TBMM	12 yıl (Tekrar seçilemez)	Kendi üyelerinden kendisi seçer. (4 yıl, tekrar seçilebilir)
Yargıtay	HSK (Tamamı)	12 yıl (Tekrar seçilemez)	Kendi üyelerinden kendisi seçer. (4 yıl, tekrar seçilebilir)
Danıştay	¼ üye: Cumhurbaşkanı ¾ üye HSK	12 yıl (Tekrar seçilemez)	Kendi üyelerinden kendisi seçer. (4 yıl, tekrar seçilebilir).
Uyuşmazlık Mahkemesi	3 üye: Yargıtay 3 üye: Danıştay	4 yıl (Tekrar seçilebilir)	Anayasa Mahkemesi kendi üyeleri arasından seçer. (4 yıl, tekrar seçilebilir).
YSK	6 üye: Yargıtay 5 üye: Danıştay	6 yıl (Tekrar seçilebilir)	Kendi üyelerinden kendisi seçer.
Sayıştay	TBMM (Tamamı)	Emekliliğe kadar (65 yaş)	TBMM Seçer.
HSK	2 DOĞAL ÜYE: Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı 4 üye: Cumhurbaşkanı 7 üye: TBMM	4 yıl (Tekrar seçilebilir)	Adalet Bakanını Cumhurbaşkanı atar.
Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Vekili	Yargıtay Genel Kurulunun göstereceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı seçer.	4 yıl (Tekrar seçilebilir)	

A. ANAYASA MAHKEMESİ

Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası ile kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, yasaların Anayasa uygunluk denetimini yapan ülkemizdeki en yüksek mahkemedir.

1. Kuruluşu

- Anayasa Mahkemesi **15 ÜYEDEN** oluşur. Anayasa Mahkemesi, 12'si Cumhurbaşkanı, 3'ü de TBMM tarafından seçilen 15 üyeden kurulur.

15 ÜYE	
3 ÜYEYİ TBMM	**12 ÜYEYİ CUMHURBAŞKANI**
• 2 üyeyi **Sayıştay Genel Kurulunun** kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden gizli oy ile seçer. • 1 üyeyi ise **baro başkanlarının** serbest avukatlar arasından göstereceklerı üç aday arasından seçer.	• 3 üyeyi **Yargıtay Genel Kurullarınca** kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer. • 2 üyeyi **Danıştay Genel Kurullarınca** kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer. • 3 üyeyi **Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan** yükseköğretim kurumlarının en az ikisi hukukçu olmak üzere hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer. • 4 üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az 5 yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından **doğrudan** seçer.

Anayasa Mahkemesine Üye Seçilebilmenin Şartları

- 45 yaşın doldurmuş olmak
- Avukatların en az 20 yıl fiilen avukatlık yapmış olması
- Birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dâhil en az 20 yıl çalışmış olması
- Yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış olması
- Üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az 20 yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış olması
- Anayasa Mahkemesi raportörlerinin en az 5 yıl raportörlük yapmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekillerinin Seçimi

- Anayasa Mahkemesi başkan ve başkanvekillerini **kendi üyeleri arasından kendisi seçer**. Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile 4 YIL için 1 başkan ve 2 başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Üyelerin Görev Süresi

- Anayasa Mahkemesi üyeleri **12 yıl** için seçilirler.
- Bir kimse **2 defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez.**
- Anayasa Mahkemesi üyeleri 65 yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

Çalışma ve Yargılama Usulü

- Anayasa Mahkemesi, **Genel Kurul** ve **2 Bölüm** hâlinde çalışır.

Genel Kurul	2 Bölüm
Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az **10 üye** ile toplanır ve salt çoğunlukla karar alır.	Başkanvekili başkanlığında **4 üyenin** katılımıyla toplanır ve salt çoğunlukla karar alır.
Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara bakılır.	Bireysel başvuruları karara bağlar.

Anayasa Mahkemesinin toplantıya katılanların **2/3 oy çokluğu** ile karar vermesinin şart olduğu durumlar:

- Anayasa değişikliğinde iptale karar verilmesi,
- Siyasi partilerin kapatılmasına karar verilebilmesi,
- Siyasi partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi.

- Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.
- Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler.
- Yüce Divan sıfatıyla bakılan davalar duruşmayla karar bağlanır. Yine, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir.

NOT

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri **KANUNLA;** Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İÇ TÜZÜKLE düzenlenir.

Anayasa Mahkemesinin Görevleri

• Siyasi partilerin kapatılmasına ve devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davalara bakmak
• Siyasi partilerin mal edinimlerini ve mali denetimini yapmak
• Uyuşmazlık Mahkemesine, kendi üyeleri arasından başkan seçmek
• Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmak
• Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin iptal davalarına bakmak
• Milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin iptal davalarına bakmak
• Anayasa değişikliklerinin sadece şekil bakımından uygunluğunu denetlemek; kanunların, Cumhurbaşkanı kararnamelerinin, TBMM İç Tüzüğü'nün anayasaya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetlemek.
• Bireysel başvuruları karara bağlamak (2010 Değişikliği)

Yüce Divan Görevi

Anayasa Mahkemesi birtakım üst düzey kamu görevlilerini, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılama yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanını ise görevi sırasında işlediği bütün suçlardan dolayı yargılama yetkisine sahiptir.

Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılayabileceği üst düzey Devlet görevlileri şunlardır:

- Cumhurbaşkanı
- TBMM Başkanı
- Cumhurbaşkanı yardımcıları
- Bakanlar
- Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan, üye ve başsavcıları
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu başkan ve üyeleri
- Sayıştay başkan ve üyeleri
- Genelkurmay Başkanı
- Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları

Yüce Divanda, savcılık görevini **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcı vekili** yapar.

Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

NOT

2017 yılı Anayasa değişikliği ile **Jandarma Genel Komutanının**, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanmasına son verilmiştir.

NOT

Milletvekilleri, Yüksek Seçim Kurulu üyeleri, Uyuşmazlık Mahkemesi üyeleri Yüce Divanda yargılanmaz.

Kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, Anayasa mahkemesine başvurma usulüne göre;

1. İptal Davası (Soyut Norm Denetimi)
2. İtiraz Yolu / Def'i Yolu (Somut Norm Denetimi)
3. Bireysel Başvuru Yolu (Anayasa Şikâyeti)

şeklindedir.

Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi Görevi

Yasaların anayasaya uygunluğunun denetimi iki şekilde yapılmaktadır; "siyasal denetim" ve "yargısal denetim". Yasaların anayasaya uygunluğunu siyasal denetimi, yasaların teklif olarak parlamentoya sunulmasından yürürlüğe girmesine kadar (Cumhurbaşkanının veto etme yetkisi gibi) geçen sürede gerçekleştirilir.

Türk Anayasal sisteminde yasaların Anayasaya uygunluğunu yargısal denetimini **Anayasa Mahkemesi** yapmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin Denetimindeki Normlar

Kanunların, Cumhurbaşkanı kararnamelerinin ve TBMM İç Tüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. **Anayasa değişikliklerini** ise sadece **ŞEKİL BAKIMINDAN** denetler ve inceler.

Anayasa Mahkemesinin Denetim Usulleri

Anayasa mahkemesi, bir normu, **şekil** ve **esas** olmak üzere iki açıdan denetleyebilir.

Şekil bakımından denetim	Esas bakımından denetim
Anayasa yargısına tabi normların Anayasa'da belirtilmiş olan yetki, usul ve şekil kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığının araştırılmasıdır. • Anayasa değişiklikleri • Kanunlar • Cumhurbaşkanı kararnameleri • TBMM İç Tüzüğü için geçerlidir.	Bir normun içeriğinin, getirdiği hükümlerin Anayasa hükümlerine uygun olup olmadığının denetlenmesidir. • Kanunlar • Cumhurbaşkanı kararnameleri • TBMM İç Tüzüğü için geçerlidir.

NOT

Anayasa değişikliklerinin esas bakımından yargısal denetiminin olmadığına dikkat etmek gerekir. Bir norm, ancak kendisinden üstün düzeyde başka bir norma aykırı düştüğü takdirde geçersiz sayılabilir. Kendi düzeyindeki normlar arasında astlık-üstlük ilişkisi olmadığı için Anayasa değişikliklerinin içerik açısından Anayasaya aykırılığı söz konusu olamaz.

SOYUT NORM DENETİMİ (İPTAL DAVASI)

- Soyut norm denetimi, diğer adıyla iptal davası Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin kuralın Resmî Gazete'de yayımını takiben belli sürelerde Anayasa Mahkemesine dava açmalarıdır.

Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilecekler şunlardır:

- Cumhurbaşkanı
- TBMM üye tam sayısının en az 1/5'i (120 milletvekili)
- TBMM'de en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu

DAVA AÇMAYA YETKİLİ OLANLAR VE DAVA AÇMA SÜRELERİ

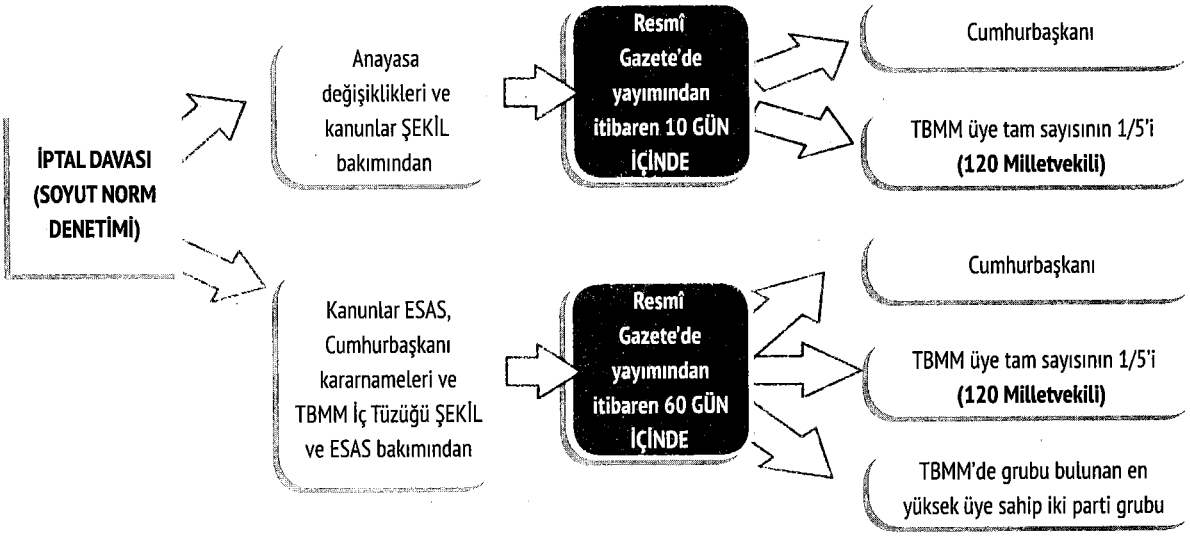

Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilecekler; Cumhurbaşkanı, TBMM üye tam sayısının en az beşte biri tutarındaki milletvekili ve Mecliste en yüksek üyeye sahip iki parti grubudur. Cumhurbaşkanı ve 120 milletvekili açılan bütün davalarda dava açma yetkisine sahipken, mecliste en yüksek üyeye sahip iki parti grubu ise sadece 60 günlük sürelerde dava açabilmektedir.

SOMUT NORM DENETİMİ (İTİRAZ YOLU) (ANAYASAYA AYKIRILIĞIN DİĞER MAHKEMELERDE İLERİ SÜRÜLMESİ)

- Mahkemelerde görülmekte olan bir dava sırasında taraflardan birinin veya mahkeme makamının uyuşmazlığın çözülmesinde uygulanacak olan anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmesi hâlinde işlemeye başlayan yargısal denetime somut norm denetimi (itiraz yolu) denmektedir.
- Somut norm denetimini beli başlı şartları şunlardır:
  - Bakılmakta olan, bir dava bulunmalıdır.
  - Davanın görüldüğü merciinin mahkeme niteliği taşıması gerekir.
  - Anayasa aykırılığı iddia edilen norm **Kanun ya da Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** olmalıdır.
  - Anayasaya aykırılık itirazına konu edilmiş normun, uyuşmazlığa uygulanacak norm olması gerekir.
  - Hâkim, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı erteler. Anayasa Mahkemesi işin kendisine gelişinden başlamak üzere **5 ay içinde** kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar vermezse mahkeme, mevcut kanun veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne göre davayı sonuçlandırır.
  - Anayasa Mahkemesi, anayasaya aykırılık iddiasını reddederse, kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından itibaren **10 yıl geçmedikçe** aynı kanunun anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

NOT

Somut norm denetimi esas denetimi ile sınırlıdır. Kanun ve Cumhurbaşkanı kararnameleri şekil bakımından somut norm denetiminin konusu olamaz.

BİREYSEL BAŞVURU (ANAYASA ŞİKÂYETİ)

- Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı ilk kez 2010 Anayasa değişikliği getirilmiştir. Bireysel başvurular Anayasa Mahkemesinde bölümlerde karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilmenin şartları şunlardır:

- Türk gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin yanı sıra yabancılar da Anayasanın kendilerine tanıdığı haklarla sınırlı olmak üzere bireysel başvuru hakkına sahiptir.
- Bireysel başvuru, Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlüklerinden **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** ve **buna ek Türkiye'nin taraf olduğu Protokoller** kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlalinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden kişiler tarafından yapılabilir.
- Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının yani idari ve yargısal başvuru yollarının (iç hukuk yolları) tüketilmiş olması şarttır.
- Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.
- Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruda yargılamanın duruşmalı yapılmasına karar verebilir.

NOT

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının kullanılabilmesi için ihlal edilen hak veya özgürlüğün **hem Anayasa'da hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS)** ya da **Türkiye'nin taraf olduğu AİHS ek protokollerinde** tanınması gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesinin Denetleyemediği Normlar

- Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanı Kararnamelerini
- Milletlerarası Antlaşmalar
- 3 istisna hariç Parlamento Kararları
  - TBMM İç Tüzüğü
  - Yasama dokunulmazlığının kaldırılması
  - Milletvekilliğinin düşürülmesi
- İnkılap Kanunları
  - Tevhidi Tedrisat Kanunu
  - Şapka İktisası Hakkında Kanun
  - Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun
  - Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikâh esası
  - Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun (rakamlar)
  - Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun
  - Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun
  - Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun

Anayasa Mahkemesinin Kararlarının Özellikleri

- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir.
- İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.
- Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi'nin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.
- Kanun, Cumhurbaşkanı Kararnamesi veya TBMM İç Tüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak **1 YILI GEÇEMEZ**.
- İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.
- İptal kararları geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazete'de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

II. YARGITAY

Görevi	• **ADLİYE MAHKEMELERİNCE** verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin **son inceleme** merciidir. • Kanunla gösterilen belli davalara da **ilk ve son derece** mahkemesi olarak bakar.
Üyelerini Kim Seçer	• **ÜYELERİNİN TAMAMI**, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından **Hâkimler ve Savcılar Kurulunca** üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.
Başkanını Kim Seçer	• Yargıtay birinci başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından **Yargıtay Genel Kurulunca** üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.
Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını Kim Seçer	• **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı vekili**, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği **5'er aday** arasından **CUMHURBAŞKANI TARAFINDAN** dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

ADLİ YARGI

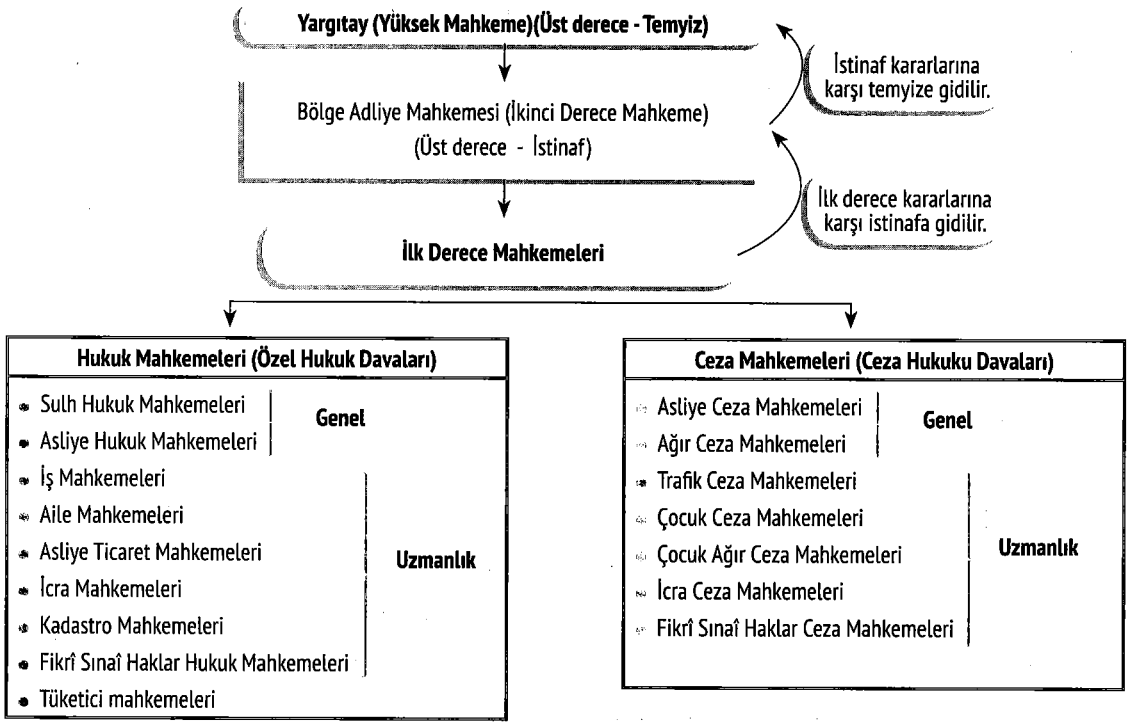

NOT

Adli yargıda üçlü bir yargılama sistemi vardır:

- İlk derece yargılaması (yerel mahkeme yargılaması - ilk derece mahkemesi)
- İkinci - üst derece - istinaf (maddi ve hukuki denetim - Bölge Adliye Mahkemesi) İlk derece mahkemesi kararlarını denetler.
- Üçüncü – üst derece - temyiz (hukuki denetim-Yargıtay) İstinaf mahkemesi kararlarını denetler.

III. DANIŞTAY

Görevi	• **İDARİ MAHKEMELERCE** verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. • Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.
Üyelerini Kim Seçer	• Danıştay üyelerinin, 3/4'ü birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından **Hâkimler ve Savcılar Kurulu**; 1/4'ü, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından **Cumhurbaşkanı** tarafından seçilir.
Başkanını, Başsavcısını Kim Seçer	• Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından **Danıştay Genel Kurulunca** üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla 4 yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.
Diğer Görevleri	• İdari davaları görmek, • Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında **2 AY İÇİNDE** düşüncesini bildirmek, • İdari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

İDARİ YARGI

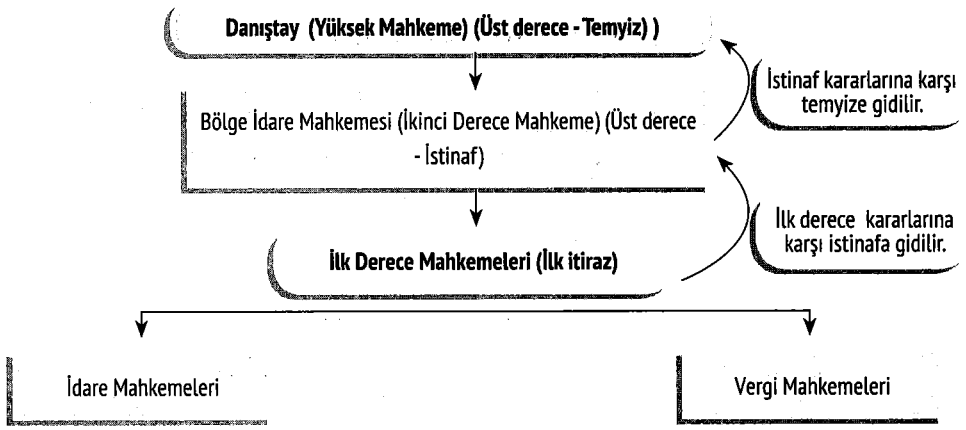

NOT

İdari yargıda üçlü bir yargılama sistemi vardır:

- İlk derece yargılaması (yerel mahkeme yargılaması - ilk derece mahkemesi)
- İkinci - üst derece - istinaf (Bölge İdare Mahkemesi) İlk derece mahkemesi kararlarını denetler.
- Üçüncü - üst derece - temyiz (hukuki denetim - Danıştay) İstinaf mahkemesi kararlarını denetler.

İSTİNAF, ilk derece mahkemesi kararlarının üst derece mahkeme tarafından denetlenmesini sağlayan bir kanun yoludur.

TEMYİZ, istinaf kararlarının üst derece mahkeme tarafından denetlenmesini sağlayan kanun yoludur.

Kanun Yolu: Bir karar veya hükmün kanun tarafından öngörülen başka mercilerce / üst derece mahkemeler tarafından incelenmesi/denetlenmesi demektir.

IV. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ

- Uyuşmazlık Mahkemesi **adli ve idari yargı mercileri** arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.
- Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.
- Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, **Anayasa Mahkemesinin kararı** esas alınır.

NOT

Uyuşmazlık Mahkemesi bir başkan ile altı asıl, altı yedek (3 asıl 3 yedek Yargıtay'dan, 3 asıl 3 yedek Danıştay'dan) üyeden kurulur. Mahkemenin başkanı Anayasa Mahkemesi üyeleri içinden seçilerek gönderilir. Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlık görevini Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından seçtiği bir üye yapar.

V. HÂKİMLER VE SAVCILAR KURULU (HSK)

- Hâkimler ve Savcılar Kurulu, **mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı** esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

1. Kuruluşu

- Hâkimler ve Savcılar Kurulu **13 ÜYEDEN** oluşur; **2 DAİRE** hâlinde çalışır.

2 DOĞAL ÜYE: Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarıdır.

Kurulun başkanı Adalet Bakanı'dır.

Adalet Bakanlığı müsteşarı kurulun tabi üyesidir.

7 üyeyi TBMM	• 3 üyeyi Yargıtay üyeleri arasından, • 1 üyeyi Danıştay üyeleri arasından, • 3 üyeyi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçer.
4 üyeyi Cumhurbaşkanı	• 3 üyeyi birinci sınıf adli yargı hâkim ve savcıları arasından, • 1 üyeyi birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcılar arasından seçer.

TBMM'nin Hâkimler ve Savcılar Kuruluna Üye Seçimi

• HSK üyeliği için başvurular TBMM başkanlığına yapılır.
• Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir.
• Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler.
• Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılamaması hâlinde ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır.
• Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar.
• Birinci oylamada üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılamaması hâlinde, ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında **AD ÇEKME USULÜ İLE** üye seçimi tamamlanır.

- Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki **30 gün içinde** yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden **30 gün içinde**, yeni üyelerin seçimi yapılır.
- Kurulun, adalet bakanı ile Adalet Bakanlığı müsteşarı dışındaki üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.
- Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.
- Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.
- Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.
- Kurula bağlı **Genel Sekreterlik** kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır.

HÂKİMLER VE SAVCILAR KURULUNUN GÖREVLERİ

- Yargıtay üyelerinin tamamını seçer.
- Danıştay üyelerinin $\frac{3}{4}$'ünü seçer.

Adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını

- Mesleğe kabul eder.
- Atama ve nakletme,
- Geçici yetki verme,
- Yükselme ve birinci sınıfa ayırma,
- Kadro dağıtma,
- Meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme,
- Disiplin cezası verme,
- Görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar.

NOT

Kurulun **meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki** kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

VI. SAYIŞTAY

- Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını **Türkiye Büyük Millet Meclisi** adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.
- Sayıştay'ın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren **15 GÜN içinde** bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler.
- Sayıştay'ın kesin hüküm niteliğindeki kararları dolayısıyla **idari yargı yoluna başvurulamaz.**
- Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.
- Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda **DANIŞTAY KARARLARI** esas alınır.

NOT

Sayıştay Kanunu'na göre, Sayıştay'ın başkan ve üyelerini TBMM seçer. Sayıştay bir hesap yargısıdır; ancak bir yüksek mahkeme değildir.

NOT

Sayıştay denetimlerini TBMM adına yapar.

1. I. Anayasa Mahkemesi – 13 üye
II. Yüksek Seçim Kurulu – 7 asıl 4 yedek üye
III. Hâkimler ve Savcılar Kurulu – 15 üye

Yargı organlarının üye sayılarına ilişkin yukarıda verilenlerden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

2. **Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderlerini aşağıdakilerden hangisi adına denetler?**

A) TBMM
B) Danıştay
C) Cumhurbaşkanı
D) Anayasa Mahkemesi
E) Hazine ve Maliye Bakanlığı

3. **1982 Anayasası'na göre, Adalet bakanı aşağıdakilerden hangisinin başkanıdır?**

A) Yargıtay
B) Sayıştay
C) Danıştay
D) Hâkimler ve Savcılar Kurulu
E) Anayasa Mahkemesi

4. **Aşağıdakilerden hangisinin başkanı Anayasa Mahkemesi üyesidir?**

A) Sayıştay
B) Uyuşmazlık Mahkemesi
C) Yüksek Seçim Kurulu
D) Yargıtay
E) Danıştay

5. **Hâkimler ve Savcılar Kurulu aşağıdakilerden hangisinin tüm üyelerini seçer?**

A) Yargıtay
B) Danıştay
C) Sayıştay
D) Uyuşmazlık Mahkemesi
E) Anayasa Mahkemesi

6. **Aşağıdakilerden hangisi Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru ile ilgili yanlıştır?**

A) Bireysel başvuru için olağan kanun yollarının tüketilmesi gerekir.
B) Bireysel başvuru kamu gücü ile ihlal edilen haklar için geçerlidir.
C) Bireysel başvuruya Anayasa Mahkemesinde bölümler bakar.
D) Bireysel başvurunun konusu hem Anayasa'da hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde birlikte düzenlenmiş haklardır.
E) Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapmak için Türk vatandaşı olmak gerekir.

7. **Aşağıdakilerden hangisi Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında yer almaz?**

A) Siyasi partilerin kapatılması davalarına bakmak
B) Yönetmeliklerin yargısal denetimini yapmak
C) Uyuşmazlık Mahkemesi başkanını seçmek
D) Siyasi partilerin mali denetimini yapmak
E) Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmak

8. **Hâkimler ve savcılar idari görevleri yönünden aşağıdakilerden hangisine bağlıdır?**

A) Hâkimler ve Savcılar Kurulu
B) Danıştay
C) Yargıtay
D) Anayasa Mahkemesi
E) Adalet Bakanlığı

/benimhocam

9. **Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesinde yargılananlar arasında hangisi yoktur?**

A) Yargıtay başkanı
B) Genelkurmay başkanını
C) Millî İstihbarat başkanı
D) Anayasa Mahkemesi başkanı
E) TBMM başkanı

10. **Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile ilgili aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?**

A) Kurulun başkanı Adalet Bakanı'dır.
B) Adalet Bakanlığı Müsteşarı kurulun tabii üyesidir.
C) Kurulun 4 üyesini Cumhurbaşkanı seçer.
D) Kurulun 7 üyesini TBMM seçer.
E) Kurulun her türlü kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır.

11. **1982 Anayasası'na göre, soyut norm denetimi (iptal davası) hakkında verilen sürelerden hangisi yanlıştır?**

A) Anayasa – şekil – 10 gün
B) TBMM İç Tüzüğü – esas – 10 gün
C) Kanun – esas – 60 gün
D) Cumhurbaşkanı Kararnamesi – şekil – 60 gün
E) Kanun – şekil – 10 gün

12. **Yargı organları hakkında aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?**

A) İdari yargının temyiz Danıştaydır.
B) Adli yargının temyiz merci Yargıtaydır.
C) Bölge adliye mahkemeleri adli yargıda, bölge idare mahkemeleri de idari yargıda üst derece istinaf mahkemeleridir.
D) Adli yargı ilk derece mahkemeleri hukuk ve ceza mahkemelerinden, idari yargı ilk derece mahkemeleri ise idare ve vergi mahkemelerinden oluşur.
E) Adli yargı mahkemeleri ile idari yargı mahkemeleri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını Anayasa Mahkemesi çözmekle görevlidir.

13. **Aşağıdaki hukuk normlarından hangisini denetlemek Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında yer almaz?**

A) Kanunlar
B) İnkılap kanunları
C) TBMM İç Tüzüğü
D) Anayasa değişiklikleri
E) Cumhurbaşkanı Kararnamesi

14. **Danıştay hakkında aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Üyelerinin dörtte biri Cumhurbaşkanı, dörtte üçü ise Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından seçilir.
B) Danıştay birinci başkanı Danıştay Genel Kurulu tarafından seçilir.
C) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında 6 ay içinde düşüncesini bildirir.
D) Türkiye Cumhuriyeti'nin en yüksek idare mahkemesidir.
E) İdari uyuşmazlıkları çözmekle görevlidir.

15. I. Siyasi partilerin kapatılma davalarına bakar.
II. Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapar.
III. Anayasa değişikliklerini esas bakımından denetler.
IV. Bireysel başvuruları karara bağlar.
V. Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçer.
VI. Uyuşmazlık Mahkemesinin başkanını kendi üyelerinden seçer.

Yukarıdakilerden hangileri Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında yer almaz?

A) I ve III B) II ve IV C) III ve V
D) V ve VI E) III, V ve VI

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
B	A	D	B	A	E	B	E	C	E	B	E	B	C	C

benimhocam

1. **Aşağıdakilerden hangisi Türk hukuk sisteminde yer alan mahkemelerden biri değildir?**

A) Aile mahkemeleri
B) Asliye ticaret mahkemeleri
C) Trafik ceza mahkemeleri
D) Fikri sınaî haklar hukuk mahkemeleri
E) Sosyal güvenlik mahkemeleri

2. **1982 Anayasası'na göre, aşağıdaki hukuk normlarından hangisi için iptal davası açabilecekler yanlış verilmiştir?**

A) Anayasa – şekil – Cumhurbaşkanı ve en az 120 milletvekili
B) Kanun – esas – Cumhurbaşkanı, en az 120 milletvekili, en yüksek üyeye sahip iki parti grubu
C) Kanun – şekil - Cumhurbaşkanı, en az 120 milletvekili, en yüksek üyeye sahip iki parti grubu
D) TBMM İç Tüzüğü – esas - Cumhurbaşkanı, en az 120 milletvekili, en yüksek üyeye sahip iki parti grubu
E) Cumhurbaşkanı Kararnamesi - şekil - Cumhurbaşkanı, en az 120 milletvekili, en yüksek üyeye sahip iki parti grubu

3. **Aşağıdaki yargı organlarından üyelerinden hangisinin görev süresi yanlış verilmiştir?**

A) Anayasa Mahkemesi üyeleri 12 yıl için seçilir ve bir kimse ikinci kez üye olamaz.
B) Yargıtay üyeleri 12 yıl için seçilir ve bir kimse ikinci kez üye olamaz.
C) Danıştay üyeleri 12 yıl için seçilir ve bir kimse ikinci kez üye olamaz.
D) Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri 4 yıl için seçilir ve süresi bitenler yeniden seçilemez.
E) Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay Başkanları kendi genel kurulları tarafından 4 yıl için seçilir ve süresi biten yeniden seçilebilir.

4. **Aşağıdakilerden hangisi adli yargıda yer alan mahkemelerden biri değildir?**

A) Vergi mahkemesi
B) Trafik ceza mahkemesi
C) İş mahkemesi
D) İcra mahkemesi
E) Kadastro mahkemesi

5. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülmekte olan bir davada taraflar somut olaya uygulanan kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Bunun üzerine hâkim davayı devam ettirmemiş, aykırılığa ilişkin dosyayı Anayasa Mahkemesine göndermiştir.

Anayasa Mahkemesinin bu davaya ilişkin denetimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Soyut norm denetimi
B) İptal davası
C) Somut norm denetimi
D) İdari denetim
E) Siyasi denetim

6. I. Danıştay
II. Bölge adliye mahkemesi
III. Yargıtay
IV. Bölge idare mahkemesi

Yukarıdakilerden hangileri bir davaya ilk derece (ilk itiraz) mahkemesi olarak bakamaz?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) I ve IV

/benimhocam

8. **Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri içinden belirleyeceği kaç aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir?**

A) 2 B) 3 C) 5 D) 6 E) 7

9. **1982 Anayasası'na göre, kanunların şekil bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açma süresi kaç gündür?**

A) 10 B) 30 C) 45 D) 60 E) 90

10. **1982 Anayasası'na göre, ağıdakilerden hangisi yüksek mahkemedir?**

A) Sayıştay
B) Yargıtay
C) Yüksek Seçim Kurulu
D) Hâkimler ve Savcılar Kurulu
E) Bölge Adliye Mahkemesi

11. I. Temyiz
II. İstinaf
III. Yüce Divan

Yukarıdakilerden hangileri ilk derece mahkemelerinin verdiği kararları denetleyen üst derece mahkemelerini ifade eder?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

12. **Aşağıdakilerden hangisi sadece ilk derece (ilk itiraz) mahkemesi olarak görev yapar?**

A) Danıştay
B) Bölge adliye mahkemesi
C) Ağır ceza mahkemesi
D) Yargıtay
E) Bölge idare mahkemesi

13. Aile mahkemesinde görülmekte olan bir davada verilen karara ilişkin mahkemece istinaf yolunun açık olduğu belirtilmiştir.

Buna göre ilgili kimse aşağıdakilerden hangisine başvurmalıdır?

A) Yargıtay
B) Bölge idare mahkemesi
C) Danıştay
D) Bölge adliye mahkemesi
E) Asliye hukuk mahkemesi

14. I. İdare mahkemesi
II. Bölge adliye mahkemesi
III. Sulh hukuk mahkemesi
IV. Bölge idare mahkemesi

Yukarıdakilerden hangileri ilk derece mahkemesi olarak görev yapar?

A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) I, II ve IV

15. **Anayasa Mahkemesine ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) Anayasa Mahkemesinin 3 üyesini TBMM, 12 üyesini Cumhurbaşkanı seçer.
B) Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi 12 yıldır.
C) Anayasa Mahkemesine üye olmak için 45 yaşın doldurulması gerekir.
D) Anayasa Mahkemesi başkanını Cumhurbaşkanı üyeler arasından seçer.
E) Anayasa Mahkemesinin iptal kararları geçmişe yürümez.

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
E	C	D	A	C	D	D	C	A	B	C	C	D	B	D

benimhocam

SİZİN NOTUNUZ

İDARE HUKUKU

Genel anlamda idare kavramı hem kamu hem özel kesim için geçerlidir. İdare hukukunun konusunu oluşturan idareler ise kamu idareleridir. Özel hukuk idareleri, şirket, dernek, vakıf idaresi veya sendikalar idare hukukunun konusu dışında kalır.

- İdare hukuku **genç** bir hukuk dalıdır.
- İdare hukuku **kamu hukukunun** bir dalıdır.
- İdare hukuku işlemleri **tek taraflıdır.** İdare hukuku işlemleri, idarenin tek yanlı irade açıklamasıyla meydana gelir. Temel amacı kamu yararını gerçekleştirmektir.
- İdare hukukundan doğan uyuşmazlıklar **idari yargıda çözümlenir.**
- İdare hukuku **"tedvin" (bir araya getirmek) edilmemiş, kanunlaştırılmamış** bir hukuk dalıdır. Medeni hukuk alanında medeni kanun veya ceza hukuku alanında ceza kanunu gibi kanunlar varken; idare hukukunda idare kanunu diye bir kanun yoktur.
- İdare hukuku, büyük ölçüde **içtihatlara dayanan bir** hukuk dalıdır. İdare hukuku büyük ölçüde Fransız Danıştay'ın vermiş olduğu kararlardan doğmuştur.
- İdare hukuku **"statü"** hukukudur. İdare hukukunda kanun ve kurallarla önceden belirlenmiş statüler, genel hukuki durumlar (memurluk, askerlik, öğrencilik) vardır. Bu genel hukuki durumlara statü denir.

İDARİ FONKSİYON

İdari fonksiyon, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin günlük toplumsal gereksinimleri karşılamak amacıyla yürüttüğü tüm kamusal faaliyetlerden oluşmaktadır.

- Konusu, kamu hizmetidir.
- Amacı her zaman kamu yararıdır.
- İdari işlemler ve idari eylemler ile yerine getirilir.
- İdareye kamu gücü kullanma yetkisi tanıyan bir faaliyettir.
- Zaman ve yoğunluk olarak sürekli bir devlet fonksiyonudur.
- Kendiliğinden (resen) harekete geçer. İdari fonksiyonun yürütülmesi için talebe gerek yoktur.

İDARE HUKUKUNUN KAYNAKLARI

İdare hukukunun kaynakları da genel olarak hukukun kaynaklarına büyük benzerlik gösterir.

İdare Hukukunun Kaynakları	
Asli Kaynaklar	**Yardımcı Kaynaklar**
• Anayasa • Kanun • Milletlerarası antlaşmalar • Cumhurbaşkanı kararnameleri • Yönetmelikler • Genelge, yönerge gibi diğer düzenleyici işlemler	• Mahkeme kararları (İçtihat) • Bilimsel Görüşler (Doktrin)

NOT

İdare hukuku statü hukuku olduğu için (her şey önceden genel ve soyut kanunlarla bellidir) örf ve adet hukuku idare hukukunda kaynak olamaz.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ İDARESİNİN GÖREVLERİ	
Millî Güvenlik	Türkiye de iç ve dış güvenliğin korunmasından ve Türk silahlı kuvvetlerinin yurt savunmasına hazır bulundurulmasından TBMM'ye karşı Cumhurbaşkanı sorumludur.
Kamu Hizmetleri	İdare organlarının ulaşım, eğitim, sağlık, çevre ve şehircilik gibi konulardaki faaliyetleridir.
Kolluk Faaliyetleri	İdarenin kamu düzenini korumak ve sağlamak amacıyla yapmış olduğu faaliyetlerdir.
Özendirme, Destekleme Faaliyetleri	İdare belirli kişi, sektör veya çalışmaları kamu yararı amaçlı olarak destekleyebilir. Turizm, dış ticaret, sanayi teşvikleri bunlara örnek verilebilir.
Planlama Faaliyetleri	İdarenin ileride ortaya çıkabilecek toplumsal gereksinimleri bu günden öngörme ve tercihler belirleme görevidir.
İç Düzen Faaliyetleri	İdarenin doğrudan topluma yönelik olmayan, personel alımı, hizmet-içi eğitimi, istihdamı, ihtiyaç duyduğu araç - gereç, malzemeyi ve taşınır - taşınmaz malları sağlamaya yönelik faaliyetleridir.

İDARE HUKUKUNA HÂKİM OLAN ANAYASAL İLKELER

- İdarenin kanuniliği ilkesi (kanuni idare ilkesi)
- Merkezden ve yerinden yönetim ilkeleri
- Yetki genişliği
- Kamu tüzel kişiliği
- İdarenin bütünlüğü ilkesi (hiyerarşi ve idari vesayet)
- Kanunsuz emir

İDARENİN KANUNİLİĞİ İLKESİ (KANUNİ İDARE İLKESİ)

Anayasa'nın 123. Maddesi'ne göre; idarenin kuruluş ve görevleri **kanunla** düzenlenir. Buna göre Anayasa idareyi düzenleme yetkisini TBMM'ye vermiştir diyebiliriz.

NOT

1982 Anayasası'nda

- Bakanlıkların kuruluşu ve örgütlenişinin,
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin kuruluşunun,
- Devlet Denetleme Kurulunun işleyişinin,
- Üst düzey kamu yöneticilerinin atama usul ve esaslarının Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlenmesi idare kanunla düzenlenir ilkesinin istisnalarıdır.

MERKEZDEN YÖNETİM İLKESİ

Merkezden yönetim, idarenin topluma sunacağı hizmetlerin Devlet merkezindeki idare tarafından kullanılması, tüm kararların Devlet tüzelkişiliği adına alınmasıdır.

Merkezî idarenin başkentteki yetkililerinden oluşan ve bütün kararların alındığı ve planlandığı yere **başkent teşkilatı**, merkezin başkent dışındaki tüm ülkeye yayılmış teşkilatına ise **taşra teşkilatı** denir. Merkezî idarenin taşra teşkilatında yer alan görevliler, başkentteki yetkililerce atanırlar; onların emir ve talimatları doğrultusunda hareket ederler ve de onlara hiyerarşi olarak adlandırılan bir hukuki bağ ile bağlıdırlar.

- Merkezin başkent örgütü **Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar** ve **başkente yardımcı kuruluşlardan** oluşur.
- Merkezin taşra örgütleri **il genel idaresi, ilçe idaresi ve bölge idaresi,** merkezin emir ve direktiflerini, bulundukları yerde uygulamakla görevli mülki idare birimleridir. Bunlar Devlet tüzel kişiliğini temsil ederler yani kamu tüzel kişilikleri yoktur, merkeze bağlıdırlar.

YARARLARI	SAKINCALARI
• Güçlü bir devlet yönetimi, otoritesi, güvenliği sağlar. • Hizmetler, tüm ülke düzeyinde yeknesak/standart bir biçimde yürür. • Kamu görevlileri yerel etkilerden kurtulur. • Bütçenin tekliğinden kaynaklı mali denetimi kolaydır. • Hizmetler daha az harcamayla yürür.	• Bürokrasi ve kırtasiyeciliğe yol açar. Hizmetler yavaş yürür. • Hizmetlerin yerel gereksinimlere göre yürütülmesi güçleşir. • Demokratik ilkelere uygun değildir. **NOT** Yetki genişliği bu sakıncıları azaltmak için düşünülmüştür.

YETKİ GENİŞLİĞİ İLKESİ

Yetki genişliği ilkesi, merkezden yönetim ilkesinin en önemli sakıncası olan **bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltmak ve büyük ölçüde yumuşatmak için** düşünülmüş bir araçtır. Genel yönetimin taşradaki en yüksek amirlerine (valiler) belli konularda merkeze danışmadan, merkez adına **kendiliklerinden karar alma yetkisinin** verilmesine yetki genişliği denir. Klasik örnek valinin merkeze danışmadan kar tatili vermesidir.

NOT

Anayasaya göre ülkemizde yetki genişliği ilkesi yalnızca merkezî idarenin taşra örgütlerinden **il genel idaresinde vali** tarafından uygulanmaktadır. Bu yetkiyi Türkiye'de sadece 81 kişi kullanabilir.

YERİNDEN YÖNETİM İLKESİ

Yerinden yönetim, topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin merkezî idare teşkilatı içinde yer almayan ve merkezî idare hiyerarşisine dâhil olmayan ayrı **kamu tüzel kişileri** tarafından yürütülmesidir.

Yerinden yönetim ilkesi, **belli bir yöre ve belli bir hizmet** itibariyle, iki biçimde uygulanmaktadır. Yerinden yönetim ilkesinin **belli bir yöre itibariyle** uygulanmasına **yerel yerinden (mahallî) yönetim** belli bir hizmet itibariyle uygulanmasına ise **hizmet bakımından yerinden yönetim (TRT, YÖK, TCDD gibi)** denmektedir. Anayasaya göre **il özel idaresi, belediye** ve **köy** olmak üzere üç yerel yönetim (mahallî idare) kuruluşu vardır.

YARARLARI	SAKINCALARI
• Bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltır. • Demokratik esaslara daha uygundur. • Hizmetler, yerel gereksinmelere daha uygun olarak belirlenir ve yürütülür.	• Ülke bütünlüğünün sarsılması tehlikesi vardır. • Hizmetlerin tüm ülke çapında standart yürütülmesi güçleşir. • Partizanca uygulamalar yüzünden kamu görevlileri yerel etki altında kalırlar. • Mali denetiminde güçlükler yaşanabilir.

KAMU TÜZEL KİŞİLİĞİ

Kamu tüzel kişileri, Devlet tarafından **kanunla veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile kurulan üstün ve ayrıcalıklı yetkilerle donatılmış kendilerine ait bütçeleri, mal varlıkları, personeli ve karar organı olan kuruluşlardır.

Kamu Tüzel Kişiliği Anayasayla Düzenlenmiş Kuruluşlar	Anayasada Geçip Kamu Tüzel Kişiliğini Kendi Kanunlarından Alan Kuruluşlar	Anayasada Olan Ama Kamu Tüzel Kişiliği Olmayan Kuruluşlar	Kamu Tüzel Kişiliği Olmayan Kuruluşlara Örnekler
• Devlet • İl özel idareleri • Belediyeler • Köyler • Üniversiteler • TRT • Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu • Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları (Odalar ve Barolar)	• YÖK • RTÜK • Kamu Denetçiliği Kurumu	• Diyanet İşleri Başkanlığı	• Diyanet İşleri Başkanlığı • Emniyet Genel Müdürlüğü • Genelkurmay Başkanlığı • Jandarma Genel Komutanlığı • Fakülteler • Mahkemeler • Valilikler • Kaymakamlıklar **NOT** Kamu tüzel kişiliği olmayan kuruluşlar YÖNETMELİK çıkaramaz.

NOT

Kamu tüzel kişiliği Devlet tüzel kişisinden özerk olmak demektir. Bu özerklik idari, mali ve hukuki yönden özerkliktir.
İdari özerklik: Kendi kararlarını almak ve uygulamak
Mali özerklik: Kendi bütçesini yapmak ve bütçeyi harcamak
Hukuki özerklik: Mahkeme önünde davacı ve davalı olmak

İDARENİN BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİ

Merkezde başkent teşkilatında Cumhurbaşkanı, bakanlıklar, başkente yardımcı kuruluşlar, taşrada ise iller ve ilçeler; yerinden yönetimde ise yerel yönetimler il özel idareleri, belediyeler ve köyler ve onlarca hizmet yerinden yönetim kuruluşu vardır. Bu birimler birbirlerinden ayrı ve parçalanmış bir görünüm sergileseler de gerek kuruluş ve gerekse görevleri yönünden birbirlerinden tamamen bağımsız değildirler. Nitekim Anayasa'nın 123. Maddesi'nde **idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu** açıkça belirtilmiştir. İdarenin kuruluş ve görevleri yönünden bütünlüğü, **hiyerarşi** ve **idari vesayet** olarak adlandırılan iki hukuki araçla sağlanır.

- **Hiyerarşi:** Aynı tüzel kişilik içinde hiyerarşi vardır.
- **İdari vesayet:** Farklı tüzel kişilikler arasında idari vesayet vardır.

Hiyerarşi

Aynı tüzel kişi içerisinde astlık - üstlük ilişkisini ifade eder. Hiyerarşi, **merkezî idare kuruluşlarının arasındaki bütünlüğü sağladığı gibi, aynı tüzel kişilik içinde yer alan çeşitli örgüt ve birimler arasında da** bütünlüğü sağlamaktadır.

Aralarında hiyerarşi ilişkisi vardır.

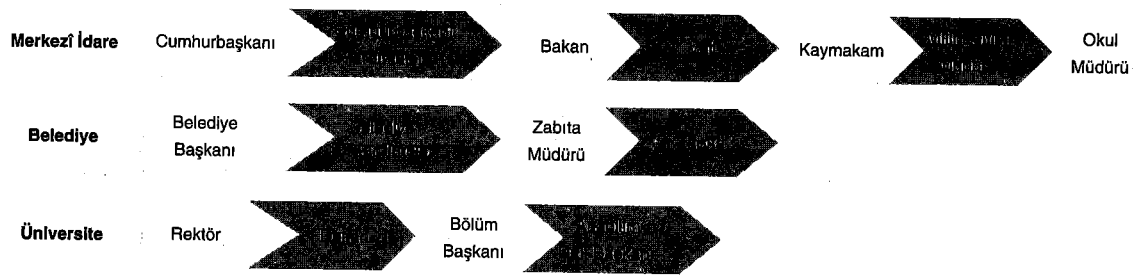

Hiyerarşik üst asta emir ve talimat verebilir. Üstün emir ve talimatlarının ast tarafından yerine getirilmesi zorunluluğunun istisnası **kanunsuz emir**dir.

KANUNSUZ EMİR

Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir.

- Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu hâlde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.
- **Konusu suç (TCK'ye aykırı) teşkil eden emir**, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.
- Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hâllerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

NOT

Hiyerarşik amir, astın işlemlerini değiştirebilir. Ancak astın yerine geçerek karar alamaz.

YETKİDE PARALELLİK İLKESİ

Bir idari işlemi tesis etmeye yetkili olan makamın, aksine bir hüküm bulunmadıkça, o işlemin ortadan kaldırılması, değiştirilmesi veya geri alınması sırasında yetkili olmasıdır. Örneğin bir atama kararı, kanunlarda aksi yönde bir düzenleme bulunmuyorsa yetkide paralellik ilkesi gereği yine aynı makam tarafından geri alınabilir.

İdari Vesayet

İdari vesayet ise merkezî idare kuruluşları ile yerinden yönetim kuruluşları arasındaki bütünlüğü sağlayan hukuki araçtır. **Bir kuruluşun kamu tüzel kişiliği var ve başka bir kamu tüzel kişisi tarafından denetleniyorsa** idari vesayet söz konusudur.

Anayasa'nın 127. maddesine göre aralarında vesayet ilişkisi vardır.

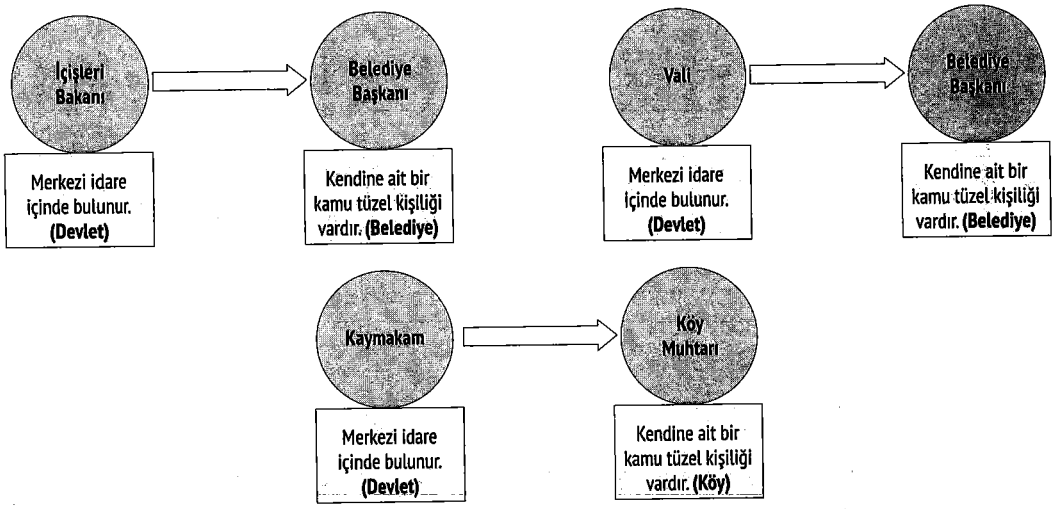

Merkezi idare (Devlet) ile hizmet yerinden yönetimler arasında idari vesayet vardır.

• Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı	• Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
• Adalet Bakanı	• Türkiye Barolar Birliği
• Millî Eğitim Bakanı	• Üniversiteler
• Millî Savunma Bakanı	• Makine Kimya Endüstrisi Kurumu
• Cumhurbaşkanı	• TRT
Devlet tüzel kişiliğinde yer alır.	**Hizmet bakımından yerinden yönetimde yer alır.**

İçtihatlara göre tüzel kişiliği olan bazı üst kuruluşlarla tüzel kişiliği olan bazı alt kuruluşlar arasında da vesayet ilişkisi vardır.

• Yükseköğretim Kurulu	• Üniversiteler
• RTÜK	• TRT
• Büyükşehir Belediyesi	• Büyükşehir ilçe belediyeleri
• Barolar Birliği	• Barolar
• Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	• Ticaret ve sanayi odaları
Kendine ait ayrı bir kamu tüzel kişiliği vardır.	**Kendine ait ayrı bir kamu tüzel kişiliği vardır.**

Hiyerarşi ve İdari Vesayet Denetiminin Karşılaştırılması

Hiyerarşi Denetimi	Vesayet Denetimi
Aynı tüzel kişilik içinde uygulanır.	Bir tüzel kişinin başka bir tüzel kişiyi denetlemesidir.
Genel ve olağan bir yetkidir. Kullanılması için kanuni bir dayanağa ihtiyaç yoktur.	**Özel, istisnai** bir yetkidir. Ancak kanunda açıkça gösterilen sınırlar ve usullere uygun kullanılabilir.
Üst asta emir ve talimat verebilir.	Vesayet makamı vesayet yetkisini kullandığı kuruluşa emir ve talimat veremez. Hukukilik denetimi ile sınırlıdır.

NOT

Hiyerarşik denetim ile vesayet denetimini birbirinden ayırmaya yarayan tek ölçüt, TÜZEL KİŞİLİK STATÜSÜdür. Aynı tüzel kişilik içinde hiyerarşi, farklı tüzel kişilikler arasında vesayet denetimi söz konusu olur.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ TEŞKİLAT YAPISI

Merkezden Yönetim (Devlet)

Başkent Teşkilatı

- İdari İşler Başkanlığı
- Cumhurbaşkanı Yardımcıları
- Cumhurbaşkanı Politika Kurulları
- Bağlı Kurum ve Kuruluşlar
- Cumhurbaşkanlığı Ofisleri
- Yüksek İstişare Kurulu

- Bakan Yardımcısı
- Hizmet Birimleri
- Taşra / Yurt Dışı Teşkilatları

- Danıştay
- Sayıştay
- MGK
- Ekonomik ve Sosyal Konsey

Taşra Teşkilatı

- Vali
- İl İdare Şube Başkanları
- İl İdare Kurulu

- Kaymakam
- İlçe İdare Şube Başkanları
- İlçe İdare Kurulu

Yerinden Yönetim

Yerel Yerinden Yönetimler

- Vali
- İl Genel Meclisi
- İl Encümeni

- Belediye Başkanı
- Belediye Meclisi
- Belediye Encümeni

- Muhtar
- Köy İhtiyar Meclisi
- Köy Derneği

Hizmet Yerinden Yönetimler

- **İdari Kamu Kurumları**
  - Karayolları Genel Müdürlüğü
  - Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
  - Orman Genel Müdürlüğü
  - Vakıflar Genel Müdürlüğü
- **Kamu İktisadi Kurumları**
  - TCDD
  - Ziraat Bankası
  - Toprak Mahsülleri Ofisi (TMO)
  - Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ)
- **Sosyal Kamu Kurumları**
  - SGK
  - Türkiye İş Kurumu
- **Bilimsel, Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları**
  - TRT, Üniversiteler, YÖK, TSE, TÜBİTAK, Devlet Tiyatroları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
- **Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları**
  - Ticaret ve Sanayi Odaları
  - Barolar Birliği
  - Tabip Odaları
  - Noterler Birliği
- **Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar**
  - RTÜK, EPDK, BDDK, SPK, Kamu İhale Kurumu, Rekabet Kurumu

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İDARİ YAPISI

Türkiye Cumhuriyeti İdaresi, Anayasaya göre, merkezden ve yerinden yönetim ilkelerine dayanır.

1. MERKEZÎ İDARE

Merkezî idare Devlet tüzel kişisi demektir. Merkezî idare (Devlet) **başkent teşkilatı** ile başkent teşkilatına bağlı **taşra teşkilatından** oluşmaktadır.

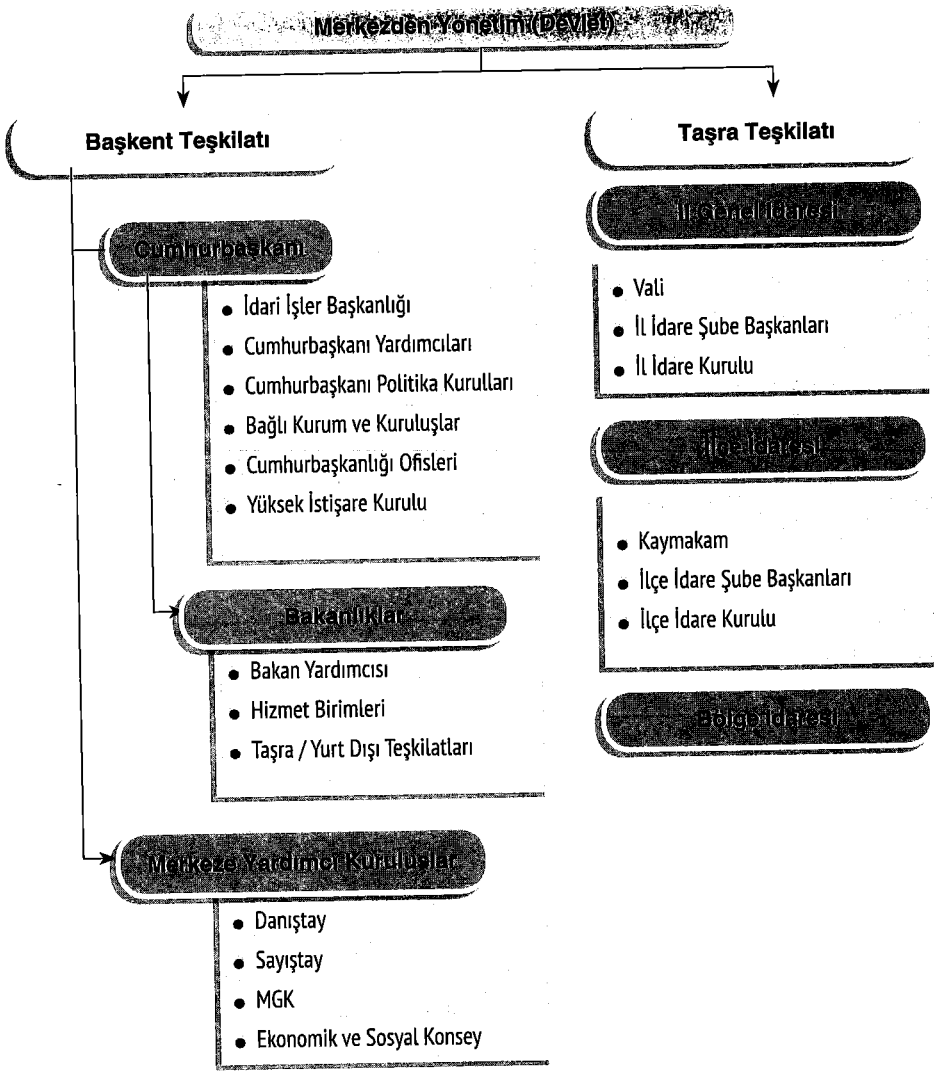

A. BAŞKENT TEŞKİLATI

Merkezî idarenin başkent örgütü, **Cumhurbaşkanlığı teşkilatı, bakanlıklar** ve **başkente yardımcı kuruluşlardan** oluşur.

1. CUMHURBAŞKANLIĞI

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı

- Cumhurbaşkanı
- Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü
- Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı
- Cumhurbaşkanı Yardımcıları
- Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları
- Cumhurbaşkanlığı Ofisleri
- Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurum ve Kuruluşlar
- Bakanlıklar

Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı

- **En yüksek Devlet memuru olan** İdari İşler Başkanı, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığının en üst amiridir.

Cumhurbaşkanı Yardımcıları

- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur.
- Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması hâlinde, yenisi seçilene kadar en yaşlı Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.
- Cumhurbaşkanının hastalık ve yurtdışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hâllerinde, Cumhurbaşkanının görevlendirdiği yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları

- Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu
- Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu
- Ekonomi Politikaları Kurulu
- Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu
- Hukuk Politikaları Kurulu
- Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu
- Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu
- Sosyal Politikalar Kurulu
- Yerel Yönetim Politikaları Kurulu

NOT

Cumhurbaşkanı, kurulların başkanıdır. Kurullar en **az üç üyeden** oluşur. Kurul üyeleri **Cumhurbaşkanınca** atanır.

Cumhurbaşkanlığı Ofisleri

- Dijital Dönüşüm Ofisi,
- Finans Ofisi,
- İnsan Kaynakları Ofisi
- Yatırım Ofisi

NOT

Ofisler, Cumhurbaşkanlığına bağlı, özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahiptir.

Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurum ve Kuruluşlar

- Devlet Arşivleri Başkanlığı
- Devlet Denetleme Kurulu
- Diyanet İşleri Başkanlığı
- İletişim Başkanlığı
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği
- Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı
- Millî Saraylar İdaresi Başkanlığı
- Savunma Sanayi Başkanlığı
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı
- Türkiye Varlık Fonu

NOT

Cumhurbaşkanlığına bağlı kuruluşlar arasında sadece Savunma Sanayi Başkanlığının kamu tüzel kişiliği bulunmaktadır.

NOT

Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığına bağlı olduğuna dikkat edilmelidir.

Bakanlıklar

- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle** düzenlenir.
- Bakanlar, **milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından** atanır ve görevden alınır.

Cumhurbaşkanı kararı ile atanan bazı kamu görevlileri

- Diyanet İşleri Başkanı
- Millî İstihbarat Başkanı
- Savunma Sanayi Başkanı
- Bakan Yardımcıları
- Cumhurbaşkanlığı Ofis Başkanları
- Cumhurbaşkanına Bağlı Kurum ve Kurul Başkanları
- TRT Genel Müdürü
- T.C. Merkez Bankası Başkanı
- Yükseköğretim Kurulu Üyeleri
- Rektörler
- Valiler
- Büyükelçiler
- Düzenleyici ve Denetleyici Kurul Başkan ve Üyeleri (RTÜK üyelerini TBMM seçer)

NOT

Kaymakamlar, Cumhurbaşkanının onayı ile atanırlar.

2. MERKEZE (BAŞKENTE) YARDIMCI KURULUŞLAR

Danıştay ▶ **Sayıştay** ▶ **Millî Güvenlik Kurulu** ▶ **Ekonomik ve Sosyal Konsey**

Danıştay

- Anayasaya göre, Danıştay, hem idari yargı sisteminin en üst düzey yüksek mahkemesi hem de merkezî yönetimin en yüksek danışma ve inceleme birimidir.
- Kamu hizmeti imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında 2 ay içinde görüş bildirir (danışma görevi).

NOT

Vergi benzeri konularda Sayıştay ile Danıştay arasında görüş farkı olursa Danıştay kararı esas alınır.

Millî Güvenlik Kurulu

- Cumhurbaşkanı başkanlığında 2 ayda bir toplanır. Kararları **TAVSİYE** niteliğindedir.
- Gündemini, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerilerini dikkate alarak Cumhurbaşkanı belirler.
- Cumhurbaşkanının olmadığı toplantılara Cumhurbaşkanı yardımcısı başkanlık eder.
- Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.

Sayıştay

- Sayıştay Anayasal bir kuruluştur. Sayıştay denetimlerini TBMM adına yapar.
- Anayasada yargı bölümünde düzenlenmiş olsa da yüksek mahkemeler arasında sayılmamıştır.
- Kararları kesindir ve kararları aleyhine Anayasa Mahkemesi dâhil hiçbir yargı yerine başvurulamaz.
- Sayıştay üyelerinin tamamı TBMM tarafından gizli oyla seçilir.

B. TAŞRA TEŞKİLATI

Merkezî idarenin başkent dışındaki tüm ülkeye yayılmış teşkilatıdır. Taşra örgütü devlet tüzel kişiliğinin bir parçasıdır ve kendilerine ait kamu tüzel kişilikleri yoktur.

Anayasaya göre taşra teşkilatı il idare kademeleri (il ve ilçe) ve bölge kuruluşları şeklinde ayrılır.

Mülki idare kademeleri oluşturulurken **ülkenin coğrafi, ekonomik şartları ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre**, illere; illerde kademeli bölümlere ayrılır.

Anayasaya göre **illerin idaresi yetki genişliğine** dayanır.

NOT

Anayasa, illerden söz etmiş ancak ilçelerden söz etmemiştir.

1. İl İdaresi (İl Genel İdaresi)

İllerin kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, **KANUN** ile olur.

İllerin idaresinde **yetki genişliği** ilkesi uygulanır.

Devletten ayrı bir tüzel kişiliği olmayan ve devlet tüzel kişiliği altında örgütlenen il genel idaresi **vali, il idare kurulu ve il idare şube başkanları (il müdürleri)** olmak üzere üç birimden oluşur.

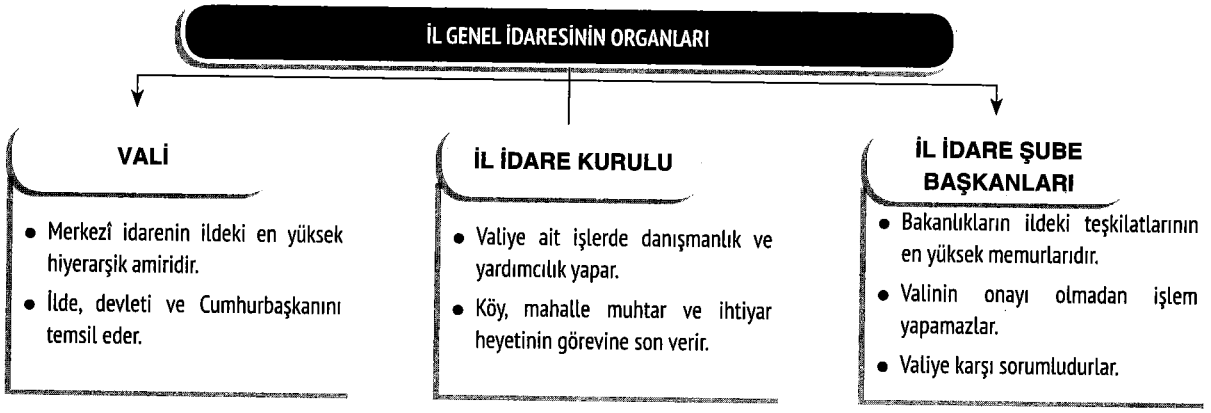

a. Vali

- Vali, il idaresinin başı ve yürütme organıdır.
- Vali, istisnai bir memurluktur.
- Vali, **Cumhurbaşkanı kararıyla** atanır.
- Vali, ilde **Devletin ve Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme** vasıtasıdır.
- Valiler, ilin genel idaresinden Cumhurbaşkanına karşı sorumludur.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevlerine ait işleri için valilere re'sen emir ve talimat verirler.

NOT

Valilik ve Kaymakamlık Birimleri Teşkilat, Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre,

- "Vali ilde **Devletin ve Cumhurbaşkanının temsilcisi** ve idari yürütme vasıtası; kaymakam **ilçede sadece Cumhurbaşkanının temsilcisi** ve idari yürütme vasıtasıdır."

- Genel emirler çıkarmak ve bunları ilan etmek
- İlde kamu düzenini sağlamak için tüm kolluk karar ve tedbirlerini almak
- İldeki devlet memurları üzerinde hiyerarşik yetkileri kullanmak
- İldeki yerinden yönetim kuruluşları üzerinde vesayet yetkilerini kullanmak
- Resmi törenlere başkanlık etmek, yabancı ülke konsolosları ve komşu ülkelerin sınır makamları ile ilişkide bulunmak.
- Askerî kuruluşlar ve yargısal kuruluşlar dışında kalan bütün müesseseleri denetler ve teftiş eder.
- Vali, olağanüstü durumlarda askerî birliklerden yardım ister. Valinin isteğinin askerî makamlar tarafından yerine getirilmesi zorunludur.
- Vali, ceza evlerinin muhafazasını ve Cumhuriyet savcısı ile birlikte hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarını gözetim ve denetimi altında bulundurur.

NOT

İlde yetki genişliğini (Devlet adına doğrudan karar alma) kullanan tek kişi validir. Kaymakamdan farklı olarak valinin Cumhurbaşkanını temsil etmenin yanında Devleti de temsil etme yetkisi vardır.

b. İl İdare Kurulu

Valiye danışmanlık yapan yardımcı olan il idare kurulu **Valinin başkanlığı**nda;

- Hukuk İşleri Müdürü
- İl Millî Eğitim Müdürü
- İl Sağlık Müdürü
- Tarım ve orman müdürü
- İl Çevre ve Şehircilik Müdürü
- Defterdardan oluşur.

c. İl İdare Şube Başkanları (İl müdürleri)

- Bakanlıkların, bağlı ve ilgili kuruluşların illerde teşkilatları bulunur. Bu teşkilatların başındaki yöneticiye, il idare şube başkanı ya da il müdürü denir.
- Gençlik ve spor müdürü, il emniyet müdürü, il ticaret müdürü, il kültür ve turizm müdürü, aile ve sosyal politikalar il müdürü, il millî eğitim müdürü, il sağlık müdürü vb.

2. İlçe İdaresi

İlçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir ilıe bağlanması **KANUN** ile olur.

NOT

İl ve ilçe sınırlarının değiştirilmesi, bir köyün veya kasabanın başka il ve ilçeye bağlanması **CUMHURBAŞKANININ ONAYI** ile olur.

İlçe idaresi **kaymakam, ilçe idare şube başkanları ve ilçe idare kurulundan** oluşur.

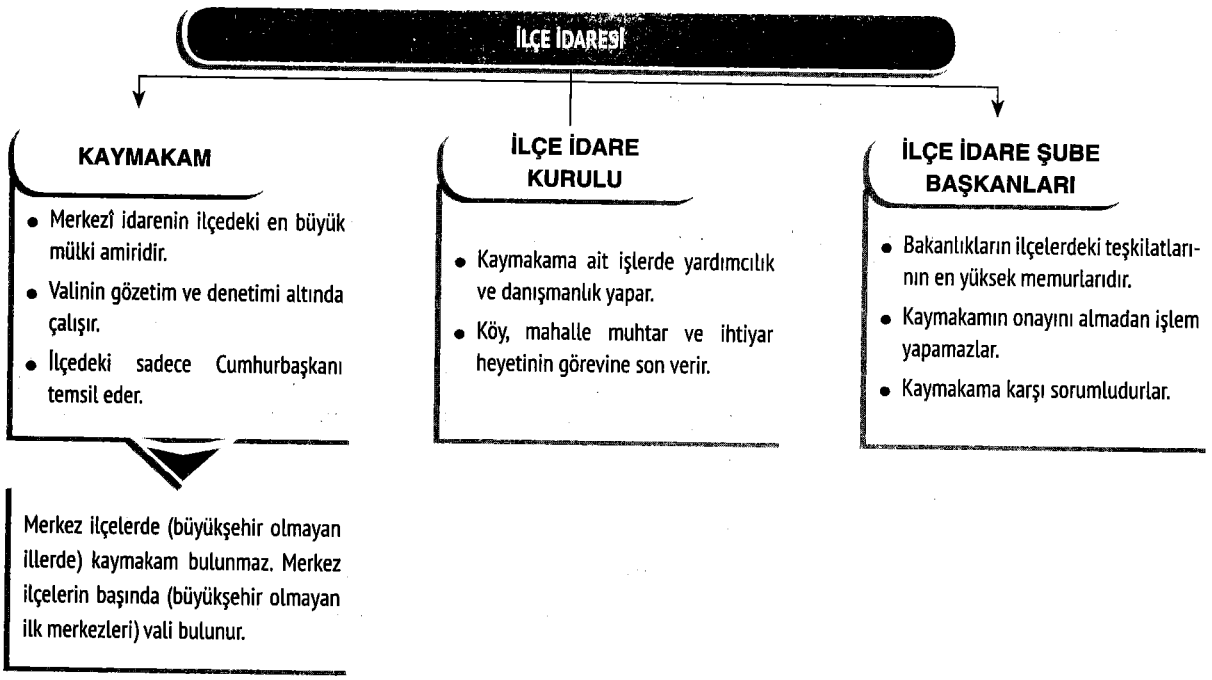

a. Kaymakam

- İlçe genel idaresinin başı ve yürütme organıdır.
- Kaymakamlık, istisnai bir memurluk değil bir meslek memurluğudur.
- Kaymakamlar, **Cumhurbaşkanının onayı** (İçişleri Bakanının önerisi üzerine) ile atanır.
- Kaymakam, ilçede **Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır.**
- Kaymakam görevlerini, valinin gözetim ve denetimi altında yapar.
- **Askerî kuruluşlar ile yargısal kuruluşlar**, vali de olduğu gibi kaymakamın da idari denetiminin dışında bırakılmıştır.

Vali ve Kaymakam Karşılaştırması	
VALİ	**KAYMAKAM**
• İstisnai memurluk	• Güvenceli meslek memurluğu
• Cumhurbaşkanı kararıyla atanır.	• Cumhurbaşkanı onayı ile atanır.
• Hem devletin hem Cumhurbaşkanının temsilcisi	• Sadece Cumhurbaşkanının temsilcisi
• Yetki genişliği ilkesi	• Sahip değil
• Genel emir çıkarma yetkisi	• Sahip değil
• Askerî birliklerden doğrudan yardım isteme	• Askerî birliklerden vali aracılığıyla yardım isteme
• Komşu ülkenin sınır makamları ve yabancı temsilcilerle görüşebilme	• Sahip değil

b. İlçe İdare Kurulu

Kaymakama yardımcı olmak üzere kaymakamın başkanlığında

- İlçe yazı işleri müdürü
- Mal müdürü
- Hükûmet hekimi
- Millî Eğitim müdürü
- Tarım ve orman müdürü

c. İlçe İdare Şube Başkanları (İlçe müdürleri)

- Bakanlıkların ilçelerde bulunan teşkilatının başındaki yöneticiye "ilçe idare şube başkanı" denir. İlçe idare şube başkanları kaymakamın emri altında çalışırlar.

3. Bölge İdaresi

Anayasaya göre, merkezî idare teşkilatı olarak birden çok ili içine alan bölge idareleri kurmak mümkündür.

2. YERİNDEN YÖNETİM

Topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin devlet merkezinden ve tek elden değil, merkezî idare teşkilatı içinde yer almayan ve merkezî idare hiyerarşisine dâhil olmayan **kamu tüzel kişileri** tarafından yürütülmesidir. Diğer bir ifadeyle Devlet tüzel kişisi dışındaki diğer bütün kamu tüzel kişileridir. Yerinden yönetimler **yerel yerinden yönetim** ve **hizmet yerinden yönetim** olmak üzere ikiye ayrılır.

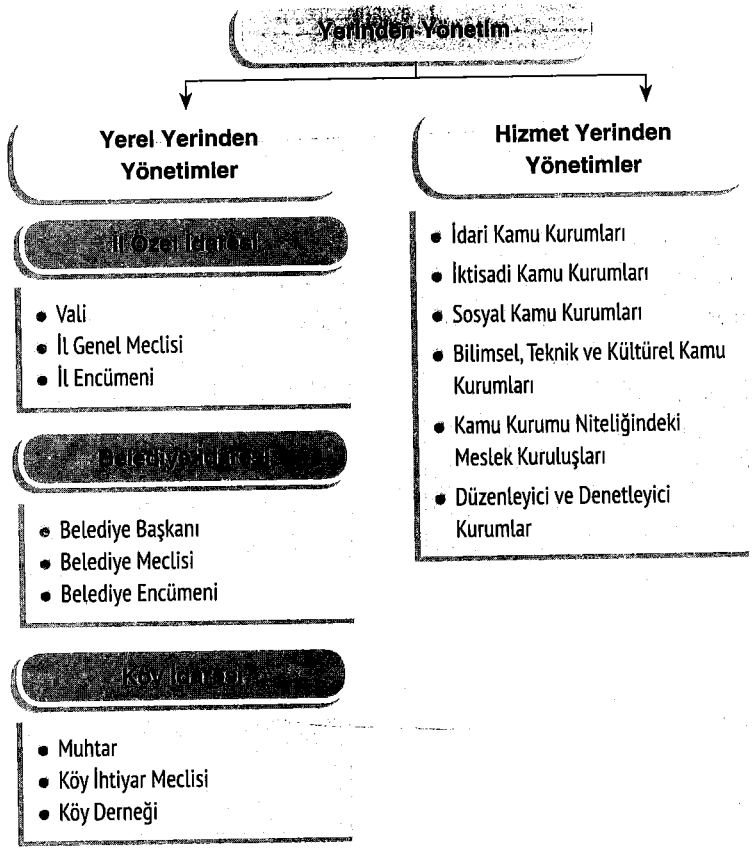

A. YEREL YÖNETİM (MAHALLÎ İDARELER)

- Mahallî idareler; **il özel idaresi, belediye, köy** olarak belirlenmiştir.
- Kamu tüzel kişiliğine sahiptirler.
- Görev ve yetkileri **kanun** ile düzenlenir.
- Karar organları seçimle iş başına gelir.
- Mahallî idarelerin seçimleri, **5 yılda bir** yapılır.
- Mahallî idareler kendi aralarında **Cumhurbaşkanının izni** ile birlik kurabilirler.

- Yerel yönetim seçilmiş organlarının organlık sıfatının kaybı yargı kararıyla olur. Belediye meclisinin feshi, il genel meclisinin feshi, belediye başkanının başkanlıktan düşürülmeleri **Danıştay kararıyla** olmaktadır.

NOT

Bu durumun istisnası muhtar ile ihtiyar heyetidir. Muhtar ve ihtiyar heyetini görevden uzaklaştıran ve görevine son veren il / ilçe idare kurullarıdır.

- Görevleriyle ilgili bir suç sebebiyle hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organlarını veya bu organların üyelerini, örneğin belediye başkanı ve belediye meclisi üyelerini, **İçişleri Bakanı** geçici bir tedbir olarak kesin hükme kadar görevden uzaklaştırabilir.
- Devlet ile yerel yönetimler arasında vesayet ilişkisi vardır. Örneğin İçişleri Bakanı ile belediyeler ve il özel idareleri arasında, vali ile belediyeler arasında, kaymakam ile belediyeler ve köyler arasındaki ilişki vesayet ilişkisidir.

	Yürütme Organı	Karar Organı	Danışma Organı
İl Özel İdaresi	Vali	İl genel meclisi	İl encümeni
Belediye	Belediye başkanı	Belediye meclisi	Belediye encümeni
Köy	Köy muhtarı	Köy ihtiyar meclisi	Köy derneği

NOT

"On sekiz" yaşını dolduran her Türk vatandaşı belediye başkanlığına, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeliğine seçilebilir.

1. İL ÖZEL İDARESİ

- İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir.
- Yeni bir kanunla il kurulduğunda, o ilde il özel idare tüzel kişiliği ve teşkilatı da kendiliğinden kurulmuş olmaktadır.
- İl özel idaresi, **devlet tüzel kişiliği dışında ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir.**
- İl özel idaresi belediyelerden farklı olarak sadece yerleşim yerlerinde değil, **il sınırları içindeki coğrafi alanın tamamında** hizmetleri yürütmekle görevlidir.

NOT

Büyükşehir belediyesinin kurulmasına ilişkin kanuna göre büyükşehir olan 30 ilde il özel idaresi kaldırılmıştır.

İL ÖZEL İDARESİNİN ORGANLARI		
• **Vali** İl özel idaresinin **başı, yürütme organı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi**dir.	• **İl Genel Meclisi** İl özel idaresinin **karar** organıdır. Üyeleri seçimle göreve gelir. Başkanlığını meclisin kendi içinden seçtiği bir üye yapar.	• **İl Encümeni** İl özel idaresinin **"danışma"** organıdır. Valinin başkanlığında toplanır.

a. Vali

- Vali; il özel idaresinin başı, yürütme organı, temsilcisi ve aynı zamanda il özel idaresinin vesayet makamıdır. Vali il özel idaresinin tüzel kişiliğinin temsilcisidir.

NOT

Vali'nin iki farklı görevi vardır; Vali bir taraftan merkezin hiyerarşisindeki **il genel idaresinin başıyken,** diğer taraftan da bir yerel yönetim birimi olan **il özel idaresinin başıdır.**

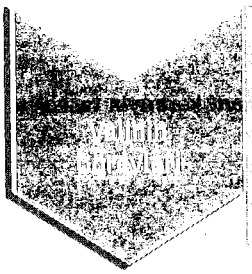

- İl özel idaresi teşkilatını sevk ve idare etmek,
- İl özel idaresinin hak ve menfaatlerini korumak,
- Bütçeyi hazırlamak ve uygulamak,
- İl encümenine başkanlık etmek,
- İl genel meclisi ve encümen kararlarını uygulamak,
- İl özel idaresi personelini atamak.

b. İl Genel Meclisi

- Beş yılda bir, her ilçenin nüfusu oranında yapacağı seçimle oluşturulan il genel meclisi, il özel idarelerinin **karar organıdır**. Üyelerinin tamamı seçimle göreve gelir. Başkanlığını üyelerin kendi içinden seçtiği bir üye yapar.

İl Genel Meclisinin Görevleri

- Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek,
- Borçlanmaya karar vermek,
- İl özel idaresi adına imtiyaz vermek,
- İmar planlarını görüşmek ve karara bağlamak,
- İl özel idaresi tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek,
- Yurt içindeki ve yurt dışındaki mahallî idareler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına karar vermek.

c. İl Encümeni

- İl encümeni, il özel idaresinin "danışma" organıdır.
- İl encümeni Valinin başkanlığında, Genel Sekreter ile il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye ve valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği iki üyeden oluşur.

İl Encümenin Görevleri

- Kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak,
- Kanunlarda öngörülen cezaları vermek,
- Belediye sınırları dışındaki umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek,
- Kanunda belirtilen ruhsatları vermek.

2. BELEDİYELER

- **Belediye:** Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini,
- **Belediyenin organları:** Belediye meclisini, belediye encümenini ve belediye başkanını,
- **Belde:** Belediyesi bulunan yerleşim yerini, (Köye belediye gelmesi)
- **Mahalle:** Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında **komşuluk ilişkisi bulunan** idari birimi ifade eder.

Kuruluşu

- Nüfusu ne olursa olsun il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.
- Nüfusu **5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde (köylerde) Cumhurbaşkanı kararıyla** belediye kurulabilir.
- Nüfusu 2.000'in altına düşen belediyeler, Cumhurbaşkanı kararı ile köye dönüştürülür.

NOT

- Belediyesiz il ve ilçe olmaz. İlsiz ve ilçesiz belediye (köylerde) kurulabilir.

BELEDİYENİN ORGANLARI		
Belediye Başkanı	**Belediye Meclisi**	**Belediye Encümeni**
• Belediye idaresinin **başı, yürütme organı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi**dir.	• Belediye idaresinin **karar** organıdır. • Üyeleri seçimle göreve gelir. • Başkanı, belediye başkanıdır.	• Belediye idaresinin **"danışma"** organıdır. • Belediye başkanının başkanlığında toplanır.

a. Belediye Başkanı

- Belediye başkanı, belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Seçimle iş başına gelir.
- Belediye Başkanı olmak için milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmak, 18 yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Belediye Başkanının Görevleri

- Belediye teşkilâtının en üst amiri olarak belediye teşkilâtını sevk ve idare etmek,
- Belediyenin hak ve menfaatlerini korumak,
- Bütçeyi hazırlamak,
- Meclise ve encümene başkanlık etmek,
- Meclis ve encümen kararlarını uygulamak,
- Belediye personelini atamak

Görevden Uzaklaştırma	Göreve Son Verme
• Görevi ile ilgili bir suç nedeniyle hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan **belediye başkanını ve belediye meclisi üyelerini** kesin hükme kadar **İÇİŞLERİ BAKANI** görevden uzaklaştırabilir.	• Kanunda gösterilen sebeplerden dolayı **başkanının ve belediye meclisi üyelerinin** organlık sıfatının sona ermesine İçişleri Bakanı'nın başvurusu üzerine **DANIŞTAY** karar verir.

b. Belediye Meclisi

- Belediyenin **karar** organıdır. Belde halkınca seçilmiş üyelerden oluşur. Belediye meclisinin başkanlığını **belediye başkanı** yürütür.

Belediye Meclisinin Görevleri

- Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek,
- Borçlanmaya karar vermek,
- Yönetmelikleri kabul etmek,
- Belediyenin imar planlarını görüşmek ve onaylamak,
- Belediye adına imtiyaz verilmesine karar vermek,
- Diğer mahallî idarelerle birlik kurulmasına karar vermek,
- Meydan, cadde, sokak, park, tesis ve benzerlerine ad vermek,
- Mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesine karar vermek,
- Yurt içindeki ve İçişleri Bakanlığının izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına karar vermek.

Meclisin feshi

- Kendisine kanunla verilen görevleri süresi içinde yapmayı ihmal eder ve bu durum belediyeye ait işleri sekteye veya gecikmeye uğratırsa, belediyeye verilen görevlerle ilgisi olmayan siyasi konularda karar alırsa **İçişleri Bakanlığının bildirimi üzerine Danıştayın kararı ile** feshedilir.

c. Belediye Encümeni

- Belediye yönetiminin **danışma organı** olan Belediye Encümeni, **Belediye Başkanının başkanlığında** toplanır.

Belediye Encümeninin Görevleri

- Yıllık çalışma programına alınan işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak,
- Kanunlarda öngörülen cezaları vermek,
- Umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek,
- Stratejik plan ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip belediye meclisine görüş bildirmek,
- Taşınmaz mal satımına, trampasına ve tahsisine ilişkin meclis kararlarını uygulamak

3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

- Toplam nüfusu **750.000'den fazla** olan illerin il belediyeleri **KANUNLA** büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir.
- Büyükşehir belediyesi kurulması için tüm ilin nüfusu **en az 750.000** olmalıdır.
- Büyükşehir belediyeleri meclisten çıkacak bir **KANUNLA** kurulur.
- Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır. İlçe belediyelerinin sınırları, bu ilçelerin mülki sınırlarıdır.
- Büyükşehir belediyesinin organları, "büyükşehir belediye meclisi", "büyükşehir belediye encümeni" ve "büyükşehir belediye başkanı"dır.

NOT

Türkiye'de şu anda 30 ilde büyükşehir belediyesi bulunmaktadır. En son büyük şehir belediyesi olan il Ordu'dur. Büyükşehir belediyesi olan tüm illerde;

- İl özel idareleri tamamen kaldırılmıştır.
- Belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, bu beldeler mahalleye dönüştürülmüştür.
- Köylerin tüzel kişiliği kaldırılmış köyler mahalleye dönüştürülmüştür.

NOT

Büyük şehir belediye meclis üyeleri doğrudan halk tarafından seçilmez. Üyeleri;

- İlçe belediye başkanları
- İlçe belediye meclis üyelerinin 1/5'dir.

4. KÖYLER

Köy nüfusu **150 ila 2000 arasında olan**; cami, mektep, otlak gibi orta malları, evleri, bağ ve bahçeleriyle birlikte toprak bütünlüğünü oluşturan; taşınır taşınmaz mallara sahip olabilen kamu tüzel kişiliğine sahip yerel yönetim birimidir.

Yeniden bir köy kurulması, kaldırılması, adının değiştirilmesi **İçişleri Bakanının kararı ile** olur.

KÖYÜN ORGANLARI

Muhtar

- Muhtar kendisine verilen görevler itibarıyla hem **devlet memuru (devleti temsil eder)** hem de köy tüzel kişiliğinin temsilcisidir.
- 18 yaşını doldurmuş olmak, son 6 aydan beri köyde ikamet etmek ve **okuma yazma bilmek** gereklidir.
- **Siyasi partiler muhtarlık seçiminde aday gösteremez.**
- **Köy derneği** tarafından 5 yıllığına seçilir.
- Görevini gereği gibi yapmayan muhtarlar, bağlı olduğu **il veya ilçe idare kurulu kararı ile** görevden uzaklaştırılabilir ya da alınabilir.

Köy İhtiyar Heyeti

- Köy idaresinin **karar** organıdır.
- Köy derneği tarafından seçilmiş üyeler ile doğal üyelerden oluşur.
- **İmam ve öğretmen** doğal üyelerdir.
- Köyün zorunlu işlerini sıraya koyar.
- Salmaya ve imeceye karar verir.

Salma: Köyün ortak ihtiyaçlarını karşılamak için hane başı toplanan paralardır.
İmece: Köy halkının birleşerek köy işlerini birlikte yapmasıdır.

Köy İhtiyar Heyeti

Köy Derneği

- Köyde yaşayan **kadın ve erkek 18 yaşını doldurmuş tüm seçmen halktan** oluşur.
- Köy derneğine belli konularda karar verme yetkisi verilmiştir.
- Muhtar ve ihtiyar heyetini seçer.
- Köyün isteğe bağlı işlerini zorunlu hâle getirir.

NOT

Köy derneğinin oluşumu bir doğrudan demokrasi örneğidir.

NOT

Köy Kanunu madde 1'e göre, nüfusu 2.000'den aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu 2.000 ile 20.000 arasında olanlara (kasaba) ve 20.000'den çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Her ne kadar kanunlarda "**kasaba**" ve "**bucak**" gibi idari birimler olsa da uygulamada bu idari birimler bulunmamaktadır.

MAHALLE İDARESİ

- Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birimi ifade eder.
- Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olur.
- Mahalle idaresinin organları, muhtar ve ihtiyar heyetidir.
- Muhtar ve ihtiyar heyeti seçiminde **siyasi partiler aday gösteremez.**
- Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri beş yıllık süreyle mahalledeki seçmenler tarafından seçilir.
- Mahalle idaresinin tüzel kişiliği yoktur. Bu sebeple mahalle bir mahallî idare diğer bir deyişle yerel yönetim birimi değildir.

NOT

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti seçimleri ile köy muhtarı ve ihtiyar heyeti seçimlerde **siyasi parti adaylığı yoktur.**

NOT

Belediye sınırları içinde nüfusu 500'ün altında olan yerlerde mahalle kurulamaz.

NOT

Belediye (5000), Cumhurbaşkanı kararı ile kurulur.
Büyükşehir belediyesi (750.000), kanunla kurulur.
Köy (150 - 2000), İçişleri Bakanı kararı ile kurulur.
Mahalle (500), Belediye meclisi kararı, kaymakamın görüşü, valinin onayı ile kurulur.

B. HİZMET YERİNDEN YÖNETİM KURULUŞLARI

- Teknik bilgi ve uzmanlık isteyen belli bir hizmetin devlet tüzelkişiliği ve merkezî idare teşkilatı dışında örgütlenmesi ve tüzelkişilik kazanmasıdır.
- İdari, iktisadi, sosyal, bilimsel, teknik, kültürel alanlarda görev yapan, yerinden yönetim kuruluşları vardır.

Ortak Özellikleri
• Kanunla veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile kurulur.
• Kamu tüzelkişiliğine sahiptirler.
• Merkezî idarenin vesayet denetimine tabidirler.
• Özerktirler ve ayrı bir malvarlığı ve bütçeye sahiptirler.
• Uzmanlık gerektiren kuruluşlardır.
• Yönetmelik çıkarabilirler.

TÜRLERİ

a. İdari Kamu Kurumları

• Merkezî idare tarafından eskiden beri yürüttüğü bazı geleneksel hizmetlerin ayrı bir tüzelkişilik biçiminde örgütlenmesidir.

- Kara Yolları Genel Müdürlüğü,
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
- Orman Genel Müdürlüğü
- Vakıflar Genel Müdürlüğü

b. Kamu İktisadi Kurumları (KİT) Türleri

İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT)

• Sermayesi doğrudan doğruya devlete ait olup iktisadi alanda faaliyet gösterir.

- Ziraat Bankası
- ÇAYKUR
- BOTAŞ
- DMO
- TMO

Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK)

• Sermayesi doğrudan doğruya devlete ait olup tekel malların üretildiği alanda faaliyet gösterir.

- PTT
- TCDD
- DHMİ

Müesseseler

• Sermayesinin tamamı bir iktisadi devlet teşekkülüne veya bir iktisadi kamu kurumuna ait olup ona bağlı işletme veya işletmeler topluluğudur.

- MKEK'ye bağlı Silah Sanayi Müessesesi

Bağlı Ortaklıklar

- Sermayesinin %50'sinden fazlası bir iktisadi devlet teşekkülüne veya iktisadi kamu kurumuna ait olan işletme veya işletmeler topluluğundan oluşan anonim şirkettir.

■ **TCDD'ye bağlı Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayi A.Ş,**

Kamu İştirakleri

- İktisadi devlet teşekkülleri ve iktisadi kamu kurumlarının veya bağlı ortaklıkların sermayelerinin en az %15'ini en çok %50'sine sahip oldukları anonim şirketlerdeki hisseleri kamu iştirakleri olarak adlandırılmaktadır.

c. Sosyal Kamu Kurumları

- Sosyal güvenlik, çalışma, sağlık, emeklilik gibi sosyal ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmuş olan kuruluşlardır.

■ Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)
■ Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
■ YURTKUR

d. Bilimsel Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları

- Devletin, bilim, yükseköğretim, kültür, sanat konularında kurmuş olduğu birimlerdir.

■ TRT
■ YÖK
■ TSE
■ TÜBİTAK
■ Üniversiteler
■ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
■ Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü
■ Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

e. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

- Kanunla kurulurlar.
- Kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler.
- Mesleki kuruluşlar zorunlu üyelik esasına dayanan kuruluşlardır.
- Organları kendi üyeleri tarafından ve yargı gözetimi altında seçilirler.

■ Noterler Birliği
■ Barolar Birliği
■ Barolar
■ TOBB
■ Ticaret ve Sanayi Odaları
■ Tabip Odaları

f. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

- Sermaye piyasası, rekâbet, radyo ve televizyon yayıncılığı bankacılık gibi kamusal yaşamın hassas alanlarında **düzenleme ve denetleme görevini yerine getiren** kuruluşlardır.

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
- Sermaye Piyasası Kurumu
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
- Kamu İhale Kurumu
- Rekabet Kurumu
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
- Kişisel Verileri Koruma Kurumu
- Nükleer Düzenleme Kurumu
- Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu

KOLLUK FAALİYETLERİ

İdarenin **kamu düzenini korumak ve sağlamak amacıyla** giriştiği ve kamu özgürlüklerini sınırlayıcı tüm faaliyetlerine kolluk faaliyetleri denir.

KAMU DÜZENİ

- Kolluk faaliyetinin amacı, kamu düzeninin korunması, bozulan kamu düzeninin sağlanması ve kamu yararının sağlanmasıdır.

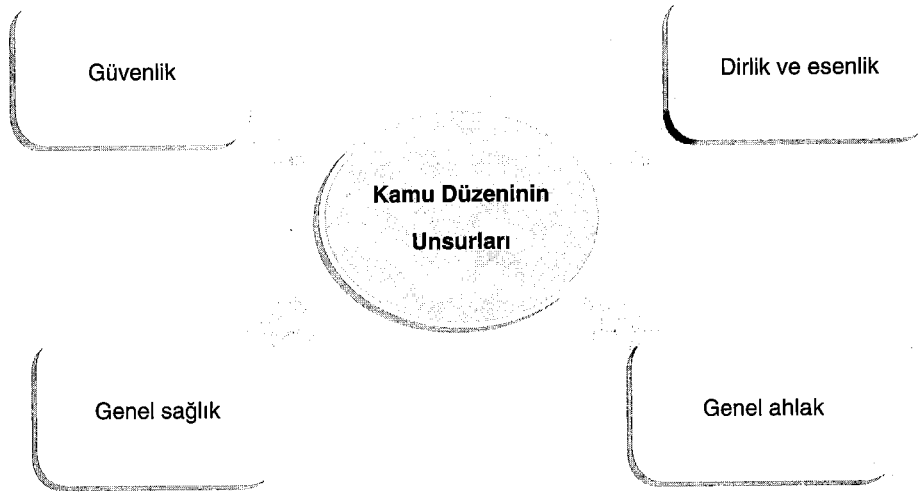

Kamu Düzeninin Unsurları

- **Güvenlik:** Güvenlik bireylerin can ve eşyalarına zarar verebilecek tehdit ve tehlikelerin yokluğu anlamına gelir.
- **Dirlik ve Esenlik:** Dirlik ve esenlik unsuru, yaşamın normal seyrini olumsuz yönde etkileyecek her türlü düzensizlik ve karışıklığın yokluğu anlamına gelir.
- **Genel Sağlık:** Genel Sağlık, toplumun bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan uzak tutulmasını, toplumun sağlık koşulları içinde yaşamını sürdürmesini ifade eder.
- **Genel Ahlak:** Genel ahlak, belli bir zamanda ve yerde toplumun tamamına ya da etkili bir çoğunluğuna egemen olan toplumsal davranış kurallarıdır. Bireylerin ahlak anlayışlarının dışa yansıması niteliğinde olan davranışları, toplumun dış maddi düzeni ile ilgili kabul edilir ve kolluk faaliyetine konu olur.

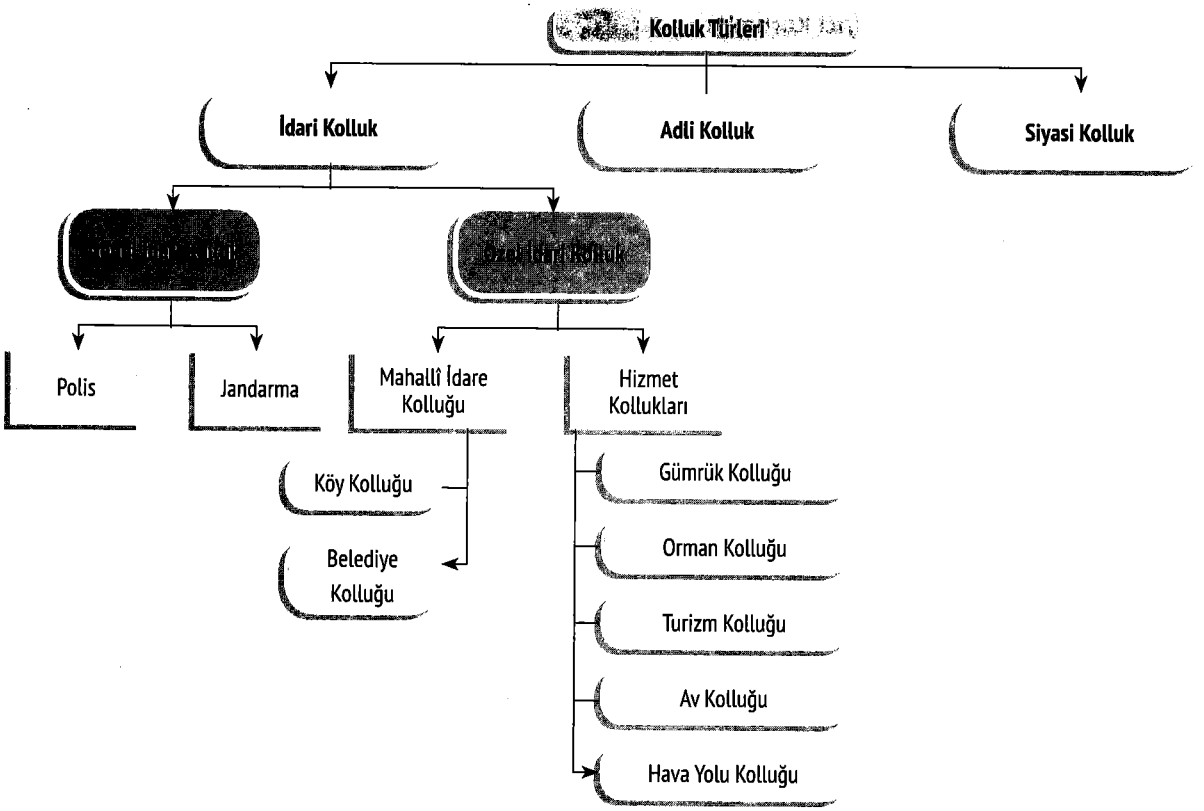

Kolluk Çeşitleri
• **İdari Kolluk:** Kamu düzenini korumak ve bozulmasına engel olmak ile görevli **önleyici, engelleyici, koruyucu** ve **durdurucu** kolluktur. Polisin kimlik kontrolü yapması gibi
• **Adli Kolluk:** Kamu düzeni **bozulduktan sonra**, suç faillerini tespit etmek, yakalamak, delilleri toplamak, bunları adli makamlara teslim etmek suretiyle, bozulan kamu düzenini **yeniden tesis etmek**le görevli kolluktur.
• **Siyasi Kolluk:** Devletin millî güvenliğin korunması için giriştiği **gizli polis** faaliyetleridir. Siyasi polis **Cumhurbaşkanlığına bağlı Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı** bünyesinde faaliyet gösterir.

GENEL İDARİ KOLLUK MAKAMLARI ve PERSONELİ

Genel idari kolluk tüm ülke düzeyinde kamu düzenini korumakla görevli kolluktur.

a. Genel İdari Kolluk Makam ve Amirleri	b. Genel İdari Kolluk Personeli
• Cumhurbaşkanı	• Polis
• İçişleri Bakanı	• Jandarma
• Valiler	• Sahil güvenlik personeli
• Kaymakamlar	• Çarşı ve mahalle bekçileri

- Polis, şehir ve kasabaların kolluk personelidir. Polis, İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde örgütlenmiştir.
- Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişleri Bakanlığına bağlıdır.
- Jandarma ise, kırsal yörelerde görev yapan kolluk personelidir. Jandarma, İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde örgütlenmiştir.

NOT

Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı **İçişleri Bakanlığına** bağlıdır.

ÖZEL İDARİ KOLLUK

Özel idari kolluk, mahallî idareler kolluğu ve hizmet kolluğu olmak üzere ikiye ayrılır.

Mahallî İdare Kolluk Personeli

- **Belediye zabıtası:** Belediye başkanına bağlıdır. Beldede esenlik, huzur ve düzenin sağlanması ile görevli olup, bu amaçla belediye meclisi tarafından alınan ve belediye zabıtası tarafından yerine getirilmesi gereken emir ve yasakları uygular.
- **Köy korucuları:** Köy sınırları içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için her köyde en az bir köy korucusu olur.

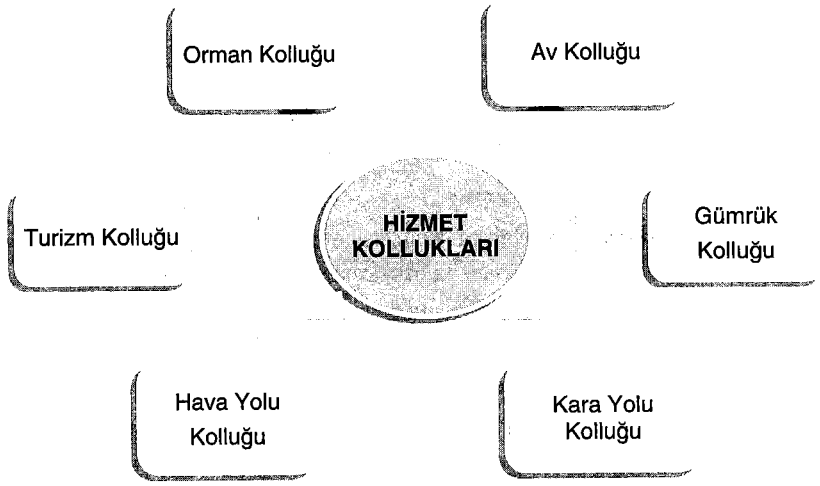

KAMU HİZMETİ

Devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimi altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir.

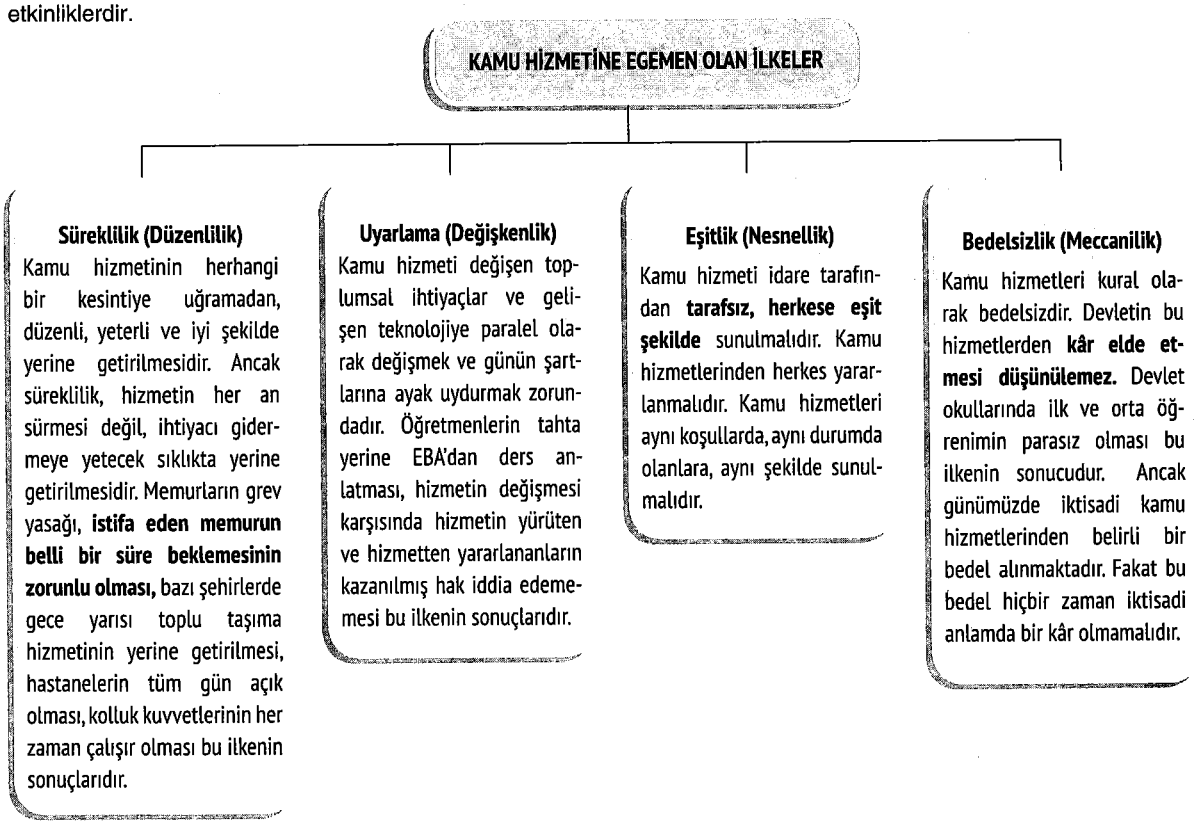

KAMU HİZMETİNİN GÖRÜLÜŞ USULLERİ

- **Emanet Usulü (İdare Tarafından Görülme):** Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından kendi kaynakları, kendi personeli ve hizmet araç gereçleriyle kamu hizmetlerinin görülme usulüdür.

- **Müşterek Emanet Usulü:** İdarenin kamu hizmetini, kendi araç ve imkânları ile kurup, hasar ve zararı idareye ait olmak üzere, özel hukuk kişisine gelir üzerinden bir pay verilmek suretiyle, yapılan sözleşme karşılığında gördürmesi usulüdür. Sermayeyi idare koyar, teşkilatı kurar; özel kişi de bilgi ve becerisini kullanarak kamu hizmetini yürütür. Günümüzde ise belediyeler, şehir tiyatrolarının işletilmesi için bu usule uygun sözleşmeler yapmaktadır.

- **İltizam Usulü:** İdare tarafından kurulmuş bir kamu hizmetinin, özel kişi tarafından bir sözleşme uyarınca görülmesidir. Günümüzde göl ve nehirlerle deniz kıyılarındaki hazineye ait dalyanlar ve vadilerden yararlanmak, askerî birliklerin, okulların, beslenme ve giyimle ilgili ihtiyaçlarının sağlanması ve teslimi için yapılır. Mültezim, hizmeti kendi nam ve hesabına işletir. Kâr ve zarar da mültezime aittir. Hizmetten yararlanandan bir bedel alınır.

- **Ruhsat Usulü:** Tekel niteliğinde olmayan bir kamu hizmetinin, idare tarafından verilen izin üzerine özel kişilerce görülebilmesi usulüdür. Ruhsat usulü, idare ile özel kişi arasında idari sözleşme bulunmayan bir usuldür. Özel ilköğretim okulları, halk otobüsleri uygulaması, madenler, petrol ve jeotermal kaynaklar ve doğal mineraller bu usulle görülmekte olan işlerdir.

- **İmtiyaz Usulü:** Kamu hizmetinin, sermayesi, her türlü gider ve kazancı, zararı ve ziyanı kendisine (AŞ'ye) ait olmak üzere idarenin koyacağı şartlara göre ve sağlayacağı yetkiler ve menfaatler karşılığında özel hukuk kişileri tarafından kurulması ve işletilmesinin devredilmesi usulüdür.

NOT

İmtiyaz usulünün **müşterek emanetten farkı**; kamu hizmetini de özel kişinin kurması ve hasar ve zarara katlanma yükümlülüğünün bulunmasıdır.

İDARENİN ÖRGÜTLENME YETKİSİ

- İdare idari fonksiyonunu yerine getirmek için örgütlenme yetkisine sahiptir. İdarenin örgütlenmesinde temel kural kanuni idare ilkesidir. Gerçekten de Anayasaya göre, idari örgütler kanunla kurulur, görev ve yetkileri kanunla belirlenir. Ancak idari örgütler aynı zamanda, kanunun verdiği izne dayalı olarak bir idari işlemle de kurulabilir.

Kanunla kurulanlar	Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile kurulanlar	Cumhurbaşkanı kararı ile kurulanlar	İçişleri Bakanı kararı ile kurulanlar
• İller • İlçeler • Büyükşehir belediyeleri • Üniversiteler • Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları	• Bakanlıklar	• Belediyeler • Kamu iktisadi teşebbüsleri	• Köyler

İDARENİN MAL EDİNME YETKİLERİ

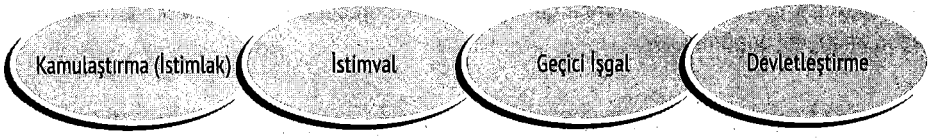

- **Kamulaştırma (İstimlak)**
  - Devlet ve kamu tüzel kişilerinin kamu yararının gerektirdiği hâllerde, karşılığını peşin ödemek şartıyla, **özel mülkiyette bulunan taşınmaz bir malın** tamamına veya bir kısmına, kanunda gösterilen esas ve usullere göre zorla el atmasıdır.
  - Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir.
  - Peşin ödeme kuralının istisnası taksitlendirmedir. **Anayasaya göre şu durumlarda taksitlendirmeye gitmek mümkündür:**
    - Tarım reformunun uygulanması
    - Büyük enerji, sulama ve iskân projeleri
    - Yeni orman yetiştirilmesi
    - Kıyıların korunması
    - Turizm amaçlı kamulaştırmalar

- Taksitlendirme süresi **5 yılı aşamaz**; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.
- Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten **küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli**, her hâlde peşin ödenir.
- Kamulaştırmada taksitlendirme yapılması durumunda taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen **en yüksek faiz** uygulanır.

- **İstimval**
  - Olağanüstü durumlarda (savaş seferberlik), karşılığı ödenmek suretiyle taşınır mallara idarece zorla el atılmasıdır.
  - İstimval, idarenin yalnızca olağanüstü durumlarda kullanabileceği bir yetkidir. Örneğin, iş makinelerine afet bölgesine gönderilmek üzere el konulması.

- **Geçici İşgal**
  - Geçici işgal, bir bayındırlık hizmetinin görülmesi sırasında, bu hizmetin görülmesi için gereksinim duyulan **ahşap dışındaki** taş, kum, kireç ve benzeri iptidai maddeleri çıkarmak veya hazırlamak ya da bazı eşyaları koyabilmek için özel mülkiyette bulunan taşınmaza idarece geçici olarak el atılmasıdır.
  - Kanuna göre geçici işgal ancak boş arazi ve arsalarda söz konusu olabilir. Mülkiyete el atılmaz.

- **Devletleştirme**
  - Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hâllerde devletleştirilebilir. Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır.
  - Devletleştirme kamulaştırmadan farklı olarak **kanunla** yapılır. Devletleştirme usulü ile bir taşınmazı edinmek değil bir işletmeyi bütün taşınır ve taşınmaz unsurlarıyla birlikte kamuya geçirmek söz konusudur.
  - Devletleştirme bir işletmeyi bütünüyle kamuya geçirmek anlamına gelmekle kamulaştırmadan ayrılmaktadır.

KAMU GÖREVLİLERİ

Kamu hizmetleri tek tip personel ile yerine getirilemeyecek derecede değişik nitelik ve türdedir. Devlet Memurları Kanunu üç istihdam biçimi öngörmüştür.

TÜRLERİ

MEMUR	SÖZLEŞMELİ PERSONEL	İŞÇİ
Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince **genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini yerine getiren** görevlilerdir.	Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zaruri ve istisnai hâllere münhasır olmak üzere **özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde,** Cumhurbaşkanınca belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, ihdas edilen pozisyonlarda, mali yılla sınırlı olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlileridir.	Memur, sözleşmeli ve geçici personel dışında kamu kurum ve kuruluşlarında bir **iş akdi** ile çalışan, **İş Kanunu (özel hukuk)** hükümlerine tabi olan ve kendileriyle ilgili her türlü uyuşmazlığın **adli yargıda** çözümlendiği görevlilerdir.

NOT

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümleri işçiler için uygulanmaz.

MEMURLAR

- Memurlar, devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerinde görev yaparlar.
- Memurlar, genel idare esaslarına göre yürütülmesi gereken kamu hizmetlerini yürütürler
- Memurların gördükleri görevler asli ve sürekli görevlerdir.
- Memurlar, "kadro" karşılığı çalışır.
- Memuriyet bir meslektir.

DEVLET MEMURLARI KANUNUNUN TEMEL İLKELERİ

SINIFANDIRMA İLKESİ	KARİYER İLKESİ	LİYAKAT İLKESİ
Memurların görevlerinin gerektirdiği **nitelik ve mesleklere göre** sınıflara ayrılmasıdır. Devlet Memurları Kanunu **on iki hizmet sınıfı** kabul etmiştir. Bunlar: • Genel idare hizmetleri sınıfı • Teknik hizmetler sınıfı • Sağlık hizmetleri ve yardımcı sağlık hizmetleri sınıfı • Eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfı • Avukatlık hizmetleri sınıfı • Din hizmetleri sınıfı • Emniyet hizmetleri sınıfı • Jandarma hizmetleri sınıfı • Sahil güvenlik hizmetleri sınıfı • Yardımcı hizmetler sınıfı • Mülki idare amirliği hizmetleri sınıfı • Millî İstihbarat hizmetleri sınıfı	Bu ilkeye göre memurlar bilgilerine ve yetişme koşullarına uygun bir biçimde **sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar** ilerleyebilirler.	Kamu hizmetlerine girme, ilerleme, yükselme ve görevin sona ermesinin **bilgi, görgü, yetenek ve diploma esasına dayandırılması** ve bu sistemin eşit imkânlarla uygulanarak devlet memurlarının güvenliğe sahip kılınmasıdır.

MEMURLUĞA GİRİŞ

1982 Anayasası'na göre, "Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir". Buna göre memurluğa girişte **"serbestlik"** ve **"eşitlik"** ilkesi geçerlidir. Kamu hizmetine girişte görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayrım gözetilmez. Buna göre de memurluğa girişte **liyakat** ilkesi geçerlidir.

DEVLET MEMURLUĞUNA ALINMANIN GENEL KOŞULLARI

- Türk vatandaşı olmak
- 18 yaşın doldurulması gereklidir. Bir meslek ve sanat okulunu bitirenler, 15 yaşını doldurarak ve yargı yoluyla kazai rüşt kararı aldırmak koşuluyla memur olabilirler.
- Memur olabilmek için en az ortaokul mezunu olmak şarttır. Ortaokulu bitirenlerin bulunmaması durumunda ilkokul mezunları da memuriyete alınabilir.
- Kasten işlenen bir suçtan dolayı 1 yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm olmamak
- Affa uğramış olsa bile yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olmamak
- Askerlikle ilişiği bulunmamak
- Görevini devamlı yapmaya engel bir sağlık problemi olmamak

NOT

Süresi her ne kadar olursa olsun taksirli suçlardan hüküm giymiş olmak memur olmaya engel değildir (Taksirle adam öldürmekten 5 yıl hüküm giymek gibi).

NOT

Kurum ve kuruluşlar bu Kanuna göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda **%3 oranında engelli** çalıştırmak zorundadır.

ADAY MEMURLUK

- Memurluğa aday memur olarak girilir. Adaylık süresi, **en az 1 yıl, en çok 2 yıldır**. Bu dönemde, aday memurlar, temel ve hazırlayıcı eğitime ve staja tabi tutulur.
- Aday memur, adaylık süresi içinde yalnızca kendi kurumunda çalıştırılır, diğer kurumlara nakledilemez.

Adaylık Sürecinde Başarısızlık

➢ Adaylık süresi içinde temel ve hazırlayıcı eğitim ve staj devrelerinin her birinde başarısız olanlar disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile memurlukla ilişikleri kesilir ve bunlar **3 yıl geçmeden** tekrar memurluğa kabul edilmezler.

NOT

Adaylık süresi içinde eğitimde başarılı olan adaylar **disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile** onay tarihinden geçerli olmak üzere asli memurluğa atanırlar.

GÖREVE BAŞLAMA

Memur, adaylık süresi bittikten sonra, disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile atanır. Memur;

- Aynı yere atanmışsa tebliğ gününü izleyen ilk iş günü
- Bir başka yere atanmışsa 15 gün içinde görevine başlamak zorundadır.
- Bu kurala uymayanlar çekilmiş sayılırlar ve 1 yıl süreyle devlet memuru olamazlar.

NOT

4 yıl süreli yükseköğrenim mezunu olanların memurluğa giriş derece ve kademesi 9/1 iken 2 yıl süreli yükseköğrenim mezunu olanların memurluğa giriş derece ve kademesi ise 10/2'dir.

NOT

Memurların haftalık çalışma süresi genel olarak **40 saattir.**

İSTİSNAİ MEMURİYET

İstisnai memuriyet, haklarında 657 sayılı Kanunun **atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi hükümleri** uygulanmayan devlet memuriyetleridir. İstisnai memurluklara atananlar hakkında bu Kanunun atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi dışında kalan bütün hükümleri uygulanır.

- Valiler
- Büyükelçiler
- Bakan yardımcıları
- MİT mensupları
- Cumhurbaşkanlığı memurları
- TBMM memurlukları

NOT

Kaymakamlık, öğretmenlik gibi memuriyetler meslek memuriyetleridir.

MEMURUN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Memurun Ödevleri	Memurun Yasakları
• Anayasa ve kanunları sadakat • Tarafsızlık ve devlete bağlılık • Uygun davranışta bulunma ve işbirliği içinde çalışma • Hiyerarşik üste bağlılık ve emirlere uyma • Hizmeti kişisel olarak ve kesintisiz yerine getirme • Mal bildirme (0 ve 5 ile biten yılların şubat ayının sonuna kadar) • Resmî araç ve gereçleri yetki dışındaki mahâllere çıkarmama • Verdiği zararları giderme	• İkinci görev • Ticaret ve kazanç getirici bir faaliyette bulunma • Grev yapma • Hediye ve çıkar sağlama • Gizli belgeleri açıklama • Taraflı davranma, partilerin yararına zararına çalışma, siyasi partilere üye olma • Toplu eylem ve hareketlerde bulunma • Kamu görevi ile ilgili basına bilgi ve demeç verme • Denetimindeki teşebbüsten menfaat sağlama

MEMURUN HAKLARI

- Mevzuatın uygulanmasını isteme hakkı
- Güvenlik ve hizmet hakkı
- Sendika kurma, sendikalara üye olma hakkı
- Kovuşturma ve yargılama hakkı
- Müracaat, şikâyet ve dava hakkı
- İsnat ve iftiralara karşı koruma hakkı
- Çekilme (istifa) hakkı
- Emeklilik hakkı
- Aylık (her ay peşin verilen para) hakkı
- Yolluk (harcırah) hakkı
- Sosyal haklar
  - Aile yardımı ödeneği

25 yaşını dolduran çocuklara aile yardımı ödeneği verilmez. Ancak 25 yaşını bitirdiği hâlde evlenmemiş kız çocukları ile çalışamayacak derecede malûllükleri resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilenler için süresiz olarak ödeneğin verilmesine devam olunur.

- **İzin Hakkı**
  - **Yıllık izin:** Devlet memurlarının yıllık izin süresi, hizmeti 1 yıldan 10 yıla kadar (10 yıl dâhil) olanlar için 20 gün, hizmeti 10 yıldan fazla olanlar için 30 gündür. Öğretmenlere yıllık izin verilmez.
  - **Doğum İzni:** Kadın memura; doğumdan önce 8, doğumdan sonra 8 hafta olmak üzere toplam 16 hafta süreyle analık izni verilir.
  - **Babalık izni:** Memura, eşinin doğum yapması hâlinde, isteği üzerine 10 gün babalık izni verilir.
  - **Evlilik izni:** Memura, kendisinin veya çocuğunun evlenmesi hâllerinde isteği üzerine 7 gün izin verilir.
  - **Cenaze izni:** Memura eşinin, çocuğunun, kendisinin veya eşinin ana, baba ve kardeşinin ölümü hâllerinde isteği üzerine 7 gün izin verilir.

NOT

Görev sırasında kazaya veya saldırıya uğrayan veya meslek hastalığına yakalanan memur, iyileşinceye kadar izinli sayılır.

YILLIK İZİN

Hizmet Yılı ≤ 10 yıl ise Yıllık İzin Süresi = 20 gün	Hizmet Yılı ≥ 11 yıl ise Yıllık İzin Süresi = 30 gün

Zorunlu hâllerde bu sürelere gidiş ve dönüş için en çok ikişer gün eklenebilir.

DİSİPLİN CEZASI VE TÜRLERİ

Uyarma → Kınama → Aylıktan Kesme → Kademe İlerlemesinin Durdurulması → Devlet Memurluğundan Çıkarılma

DİSİPLİN CEZASI	NİTELİĞİ	SEBEPLERİ
• **Uyarma**	Görevinde ve davranışlarında daha **dikkatli** olması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir.	• Görevine geç gelmesi, erken ayrılması • Görev yerini terk etmesi • Tasarruf tedbirlerine uymaması • Usulsüz müracaat ve şikâyette bulunması
• **Kınama**	Görevinde ve davranışlarında **kusurlu** olduğunun yazı ile bildirilmesidir.	• Verilen emre itiraz etme • Devlete ait resmi araç, gereç ve benzeri eşyayı özel işlerinde kullanma • İş arkadaşlarına ve iş sahiplerine söz veya hareketle sataşmak • Eşlerinin, reşit olmayan çocuklarının kazanç getiren faaliyetlerini kurumuna bildirmemek
• **Aylıktan Kesme**	Brüt aylığından **1/30 - 1/8** arasında kesinti yapılmasıdır.	• Özürsüz olarak 1 veya 2 gün göreve gelmemek • Görevle ilgili konularda yükümlü olduğu kişilere yalan ve yanlış beyanda bulunmak
• **Kademe İlerlemesinin Durdurulması**	Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademede ilerlemesinin **1 - 3 yıl** durdurulmasıdır.	• Göreve sarhoş gelmek, görev yerinde alkollü içki içmek • Özürsüz ve kesintisiz 3 - 9 gün göreve gelmemek • Görevi ile ilgili olarak her ne şekilde olursa olsun çıkar sağlamak • Belirlenen sürede mal bildiriminde bulunmamak
• **Devlet Memurluğundan Çıkarılma**	Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.	• Siyasi partiye girmek, grev yapmak • Özürsüz olarak bir yılda toplam 20 gün göreve gelmemek • Amirlerine, maiyetindekilere ve iş sahiplerine fiili tecavüzde bulunmak • Yetki almadan gizli bilgileri açıklamak • Atatürk aleyhine suç işlemek • Terör örgütlerine üye olmak

NOT

Uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezaları **disiplin amirleri tarafından,** kademe ilerlemesinin durdurulması cezası **atamaya yetkili amir tarafından,** devlet memurluğundan çıkarma cezası ise **Yüksek Disiplin Kurulu** tarafından verilir. Savunması alınmadan memura disiplin cezası verilemez. Savunma süresi **7 gündür.** Disiplin cezalarının tamamına karşı yargı yolu açıktır.

- Çekilme (İstifa)
- Çekilmiş (Müstafi) sayılma
- Memurluktan Çıkarılma
- Koşullarda eksiklik
- Bağdaşmazlık
- Ölüm
- Emeklilik

NOT

GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA (açığa alma), memuriyeti sona erdirmez, ayrıca bir disiplin cezası da değildir. Hizmette fiilen durması sakıncalı olan memura, geçici olarak memuriyet yetki ve görevlerinden el çektirilmesidir. Bu dönemde memura aylığının 2/3 ü ödenir. Memur, sosyal hak ve yardımlardan yararlanmaya devam eder.

ÇEKİLME (İSTİFA)

Memurların yazılı başvuruda bulunarak istekleri ile memurluktan ayrılmasıdır. İstifa bir haktır.

Çekilme isteğinde bulunan memur, yerine atanan kimsenin gelmesine ya da çekilme isteğinin kabulüne kadar **en geç 1 ay** görevine devam eder.

- Kurallara uygun şekilde çekilenler, **6 ay** geçmeden,
- Yerine atanan kimsenin gelmesini beklemeden çekilenler, **1 yıl** geçmeden,
- Devir ve teslim yükümü olan memurlardan, bu kurala uymadan çekilenler, **3 yıl** geçmeden
- Olağanüstü hâl, seferberlik ve savaş hâllerinde, yerine gelen memurun gelip başlamasını beklemeden çekilenler, **hiçbir surette**, memurluğa alınmazlar.

ÇEKİLMİŞ (MÜSTAFİ) SAYILMA

Memurun, belli hâllerde idarenin yapacağı bir işlemle istifa sayılmasıdır.

- Başka yere atanan memur **15 gün** sonra ve **10 günlük de** ek süreden sonra göreve başlamazsa
- Aynı yere atanan memur **bir sonraki gün** göreve başlamazsa
- Memur izinsiz ve mazeretsiz olarak aralıksız **10 gün** görevini terke ederse
- Silâhaltında bulunan memurlar, terhis olduktan sonra **30 gün içinde** göreve başlamazlarsa çekilmiş sayılırlar ve çekilmiş sayılma tarihinden itibaren **1 yıl** devlet memuru olamazlar.

DEVLET MEMURLUĞUNDAN ÇIKARMA (İHRAÇ)

Bir daha devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarılma hâlidir.

KOŞULLARDA EKSİKLİK (NİTELİK KAYBI)

Memurluğa alınma koşullarından herhangi birini taşımadığı sonradan anlaşılan ya da bu koşullardan birini memurluk sırasında kaybedenlerin memurluğu sona erer. Örneğin diplomanın sahte çıkması.

EMEKLİLİK

Emeklilik memurlara tanınmış bir hak olup emeklilik ile memuriyet sona erer.

BAĞDAŞMAZLIK

Memurun memurlukla bağdaşmayan bir görevi kabul etmesi hâlinde memurluğu sona erer. Örnek olarak milletvekilliği memurlukla bağdaşmaz.

ÖLÜM

Memurluğu sona erdiren en doğal sebeptir. Çünkü memuriyet memur tarafından şahsen ifa etmekle yükümlü olunan bir hizmet olduğundan ölümle son bulur.

1. Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Ticaret Kanunu gibi idare hukuku kurallarını tek bir çatı altında toplayan bir kanun mevcut değildir.

Bu durum idare hukukunun hangi özelliğinin bir sonucudur?

A) İdare hukuku genç bir hukuk dalıdır.
B) İdare hukuk bağımsız bir hukuk dalıdır.
C) İdare hukuku tedvin edilmemiş bir hukuk dalıdır.
D) İdare hukuku içtihatlara dayanan bir hukuk dalıdır.
E) İdare hukukundan doğan uyuşmazlıklar idari yargıda çözümlenir.

2. **1982 Anayasası'nda idareye ilişkin aşağıdaki ilkelerden hangisi yer almaz?**

A) Liberal devlet ilkesi
B) İdarenin kanuniliği ilkesi
C) Merkezden yönetim ilkesi
D) İdari vesayet ilkesi
E) Yerinden yönetim ilkesi

3. I. Danıştay
II. Millî Güvenlik Kurulu
III. Sayıştay
IV. Ekonomik ve Sosyal Konsey

Yukarıdakilerden hangileri başkente yardımcı kuruluşlar arasında yer alır?

A) I ve II B) II ve IV C) III ve IV
D) I, II, III ve IV E) I, II ve IV

4. **İdari vesayet ve hiyerarşi aşağıdakilerden hangisinin bir sonucudur?**

A) Yetki genişliği ilkesinin
B) İdarenin bütünlüğü ilkesinin
C) İdarenin hukukiliği ilkesinin
D) Merkezden yönetim ilkesinin
E) Yerinden yönetim ilkesinin

5. **Üst kademe yöneticilerinin atanma usul esaslarının Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlenmesi aşağıdaki anayasal ilkelerden hangisine bir istisnadır?**

A) Kanuni idare
B) Eşitlikçi idare
C) Yerinden idare
D) Bürokratik idare
E) Merkezî idare

6. **Bir kamu hizmetinin devlet tüzel kişiliği dışındaki kamu tüzel kişilerince gördürülmesine ne ad verilir?**

A) Yerinden yönetim
B) Merkezden yönetim
C) Bürokratik yönetim
D) Demokratik yönetim
E) Taşra yönetimi

7. I. Kanun
II. Yönetmelik
III. Cumhurbaşkanı Kararnamesi

Kamu tüzel kişiliği yukarıdakilerden hangileriyle kurulur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

8. I. Belediye
II. İlçe
III. İl Özel İdaresi
IV. İl

Yukarıdakilerden hangileri taşra teşkilatı içerisinde yer alır?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

/benimhocam

9. **Cumhurbaşkanına bağlı ofisler arasında hangisi yer alamaz?**

A) İnsan Kaynakları Ofisi
B) Dijital Dönüşüm Ofisi
C) Dış İlişkiler Ofisi
D) Yatırım Ofisi
E) Finans Ofisi

10. **Cumhurbaşkanına bağlı kurum ve kuruluşlar arasında hangisi yer almaz?**

A) İletişim Başkanlığı
B) Genelkurmay Başkanlığı
C) Millî Saraylar İdaresi Başkanlığı
D) Devlet Arşivleri Başkanlığı
E) Devlet Denetleme Kurulu

11. **Cumhurbaşkanı kararı ile atananlar arasında hangisi yoktur?**

A) Rektörler
B) Kaymakamlar
C) Valiler
D) Büyükelçiler
E) Bakan yardımcıları

12. **Aşağıdakilerden hangisi mahallî idare kuruluşları arasında yer almaz?**

A) Köy
B) Belediye
C) Üniversite
D) İl özel idare
E) Büyükşehir belediyesi

13. I. Cumhurbaşkanı
II. Bakanlıklar
III. Üniversiteler
IV. Valilik ve kaymakamlıklar

Yukarıdakilerden hangileri yönetmelik çıkarabilir?

A) I ve II B) II ve III C) I, II ve III
D) II ve IV E) I, III ve IV

14. **Aşağıdakilerden hangi ikisi arasındaki ilişki hiyerarşi ilişkisi değildir?**

A) Cumhurbaşkanı - Bakan
B) Bakan - Vali
C) Vali - Kaymakam
D) Kaymakam - Köy muhtarı
E) Köy muhtarı - Köy korucusu

15. **Aşağıdakilerden hangi ikisi arasındaki ilişki idari vesayet ilişkisi değildir?**

A) İçişleri bakanı - Belediye başkanı
B) İçişleri bakanı - Vali
C) Vali - Köy muhtarı
D) Kaymakam - Belediye başkanı
E) Vali - Belediye başkanı

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
C	A	D	B	A	A	D	D	C	B	B	C	C	D	B

1. **Belediye kurulmasına ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

   A) İl merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.
   B) İlçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.
   C) Tüm köy merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.
   D) Nüfusu 5.000 ve üzeri olan yerleşim yerlerinde Cumhurbaşkanı kararı ile belediye kurulabilir.
   E) Toplam nüfusu 750.000 ve üzeri olan iller kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir.

2. **Aşağıdakilerden hangi ikisi arasındaki ilişki idari vesayet ilişkisidir?**

   A) Bakan - Diyanet İşleri başkanı
   B) Bakan - Emniyet Genel müdürü
   C) Bakan - Genelkurmay başkanı
   D) Kaymakam - Emniyet müdürü
   E) Kaymakam - Belediye başkanı

3. **Aşağıdakilerden hangisinin kamu tüzel kişiliği vardır?**

   A) Diyanet İşleri Başkanlığı
   B) Millî İstihbarat Başkanlığı
   C) Emniyet Genel Müdürlüğü
   D) Ticaret ve Sanayi Odaları
   E) Fen Edebiyat Fakültesi

4. **Aşağıdakilerden hangisi hizmet bakımından yerinden yönetim kuruluşları içerisinde yer almaz?**

   A) Barolar B) Üniversiteler
   C) TRT D) TCDD
   E) Köyler

5. **Ordu ilinde artan salgın hastalık nedeniyle valilik kararıyla ikinci bir emre kadar vatandaşlara maske takma zorunluluğu getirilmesi, Anayasa'da yer alan il yönetimine ilişkin hangi ilkenin bir sonucudur?**

   A) Merkezden yönetim ilkesi
   B) İdarenin kanuniliği ilkesi
   C) Yetki genişliği ilkesi
   D) Yerinden yönetim ilkesi
   E) İdarenin bütünlüğü ilkesi

6. **Aşağıdaki idari birimlerden hangisinin kuruluşu için gerekli işlem yanlış verilmiştir?**

   A) İl - Kanun
   B) İlçe - Kanun
   C) Belediye - Cumhurbaşkanı Kararnamesi
   D) Büyükşehir belediyesi - Kanun
   E) Köy - Cumhurbaşkanı Kararnamesi

7. I. İlçe - 2000 ve üzeri
   II. Belediye - 5000 ve üzeri
   III. Köy - 150 ile 2000 arası
   IV. Mahalle - 500 ve üzeri
   V. Büyükşehir belediyesi - 750.000 ve üzeri

   Yukarıdakilerden hangilerinin kurulması için gerekli en az nüfus miktarı yanlış verilmiştir?

   A) Yalnız I B) I ve V C) II ve III
   D) III ve IV E) IV ve V

8. **Görevleriyle ilgili bir suç nedeniyle haklarında soruşturma veya kovuşturma açılan aşağıdaki kamu görevlilerinden hangisinin görevden uzaklaştırılmasında İçişleri bakanı yetkili değildir?**

   A) Belediye başkanları
   B) İl genel meclisi üyeleri
   C) Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri
   D) Belediye meclisi üyeleri
   E) Büyükşehir belediye başkanları

/benimhocam

9. **Valilerin belli konularda merkeze danışmadan merkez adına karar alma ve uygulama yetkisi aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?**

A) Yerinden yönetim ilkesi
B) Merkezden yönetim ilkesi
C) Yetki genişliği ilkesi
D) İdarenin kanuniliği ilkesi
E) Kamu tüzel kişiliği ilkesi

10. **Belediye idaresinin ana karar organı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Belediye encümeni
B) İl genel meclisi
C) Belediye meclisi
D) Belediye başkanı
E) İl İdare Kurulu

11. **Yeniden köy kurulması aşağıdakilerden hangisiyle olur?**

A) Çevre ve Şehircilik bakanı kararı
B) İl idare kurulu kararı
C) İçişleri bakanı kararı
D) Cumhurbaşkanı kararı
E) Kanunla

12. **Aşağıdaki mahallî idare organlarından hangisi doğrudan halkın oyları ile göreve gelmez?**

A) Belediye meclisi
B) İl genel meclisi
C) Belediye başkanı
D) Köy ihtiyar meclisi
E) Belediye encümeni

13. **Aşağıdaki mahallî idare organlarından hangisinin seçimi için siyasi parti adaylığı yoktur?**

A) Belediye başkanlığı
B) Belediye meclisi üyeliği
C) İl genel meclisi üyeliği
D) Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri
E) Büyükşehir belediye başkanlığı

14. **Kaymakam ile ilgili aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

A) İlçenin mülki idare amiridir.
B) Yetki genişliğinden yararlanır.
C) Kaymakamlık meslek memurluğudur.
D) Cumhurbaşkanı onayı ile atanır.
E) İlçede Cumhurbaşkanının temsilcisi ve yürütme vasıtasıdır.

15. **Aşağıdaki mahallî idare organlarından hangisinin görevine son verilmesinde Danıştayın yetkisi yoktur?**

A) Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri
B) Belediye başkanı
C) İl genel meclisi
D) Belediye meclisi
E) Büyükşehir belediye başkanı

/benimhocam

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
C	E	D	E	C	E	A	C	C	C	C	E	D	B	A

1. **Aşağıdakilerden idari birimlerden hangisinde biri diğerinin organı değildir?**

A) İl idare kurulu - İl genel idaresi
B) İl genel meclisi - İl özel idaresi
C) İl encümeni - İl genel idaresi
D) İlçe idare şube başkanları - İlçe idaresi
E) Vali - İl özel idaresi

2. **Aşağıdaki idari birimlerinden hangisinin organları yanlış verilmiştir?**

A) İl özel idaresi - Vali, İl genel meclisi, İl encümeni
B) Belediye - Belediye başkanı, Belediye meclisi, Belediye encümeni
C) Köy - Köy muhtarı, Köy ihtiyar meclisi, Köy derneği
D) İl genel idaresi - Vali, İl idare kurulu, İl idare şube başkanları
E) İlçe idaresi - Vali muavini, İlçe idare kurulu, İlçe İdare şube başkanları

3. **Aşağıdaki organlardan hangisinin göreve gelmesi yanlış verilmiştir?**

A) Vali - Cumhurbaşkanı kararı ile atanır.
B) Belediye encümeni - Belde halkı tarafından seçilir.
C) Kaymakam - Cumhurbaşkanının onayı ile atanır.
D) Belediye başkanı - Belde halkı tarafından seçilir.
E) Köy muhtarı - Köy derneği tarafından seçilir.

4. **Vali, aşağıdaki mahallî idare organlarından hangisinin temsilcisi, yürütme organı ve hiyerarşik amiridir?**

A) Köy
B) Belediye
C) İl özel idaresi
D) Belediyeler birliği
E) Büyükşehir belediyesi

5. **Ankara'ya memur olarak atanan Ali, aşağıdakilerden hangisinde görev yapıyor olamaz?**

A) Ankara Büyükşehir Belediyesi
B) Keçiören Belediyesi
C) Ankara İl Özel İdaresi
D) Ankara Valiliği
E) Çankaya Kaymakamlığı

6. **Aşağıdaki mahallî idare organlarından hangisinin göreve gelmesi bir doğrudan demokrasi uygulamasıdır?**

A) Belediye başkanı
B) Köy derneği
C) Belediye meclisi
D) Köy muhtarı
E) İl genel meclisi

7. **Aşağıdakilerden hangisi hem merkezî idarede hem de bir mahallî idare biriminde görevi olan kamu görevlisidir?**

A) Belediye başkanı
B) Kaymakam
C) Büyükşehir belediye başkanı
D) Vali
E) Bakan

8. **Aşağıdakilerden hangisi bir yerel (mahallî) idare birimi değildir?**

A) Mahalle
B) Belediye
C) İl özel idaresi
D) Köy
E) Büyükşehir belediyesi

/benimhocam

9. **Kars'a vali olarak atanan A, Kars il genel idaresinin mülki amiri olmasının yanı sıra aşağıdakilerden hangisinin de temsilcisi ve hiyerarşik amiri olarak görev yapacaktır?**

A) Kars Belediyesi
B) Kars İl Özel İdaresi
C) Sarıkamış Belediyesi
D) Çatak Köyü
E) Kars Ticaret Odası

10. **Aşağıdaki görevlerden hangisine seçilmek için okuma - yazma bilme şartı aranır?**

A) Belediye başkanı
B) Belediye meclisi üyesi
C) Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri
D) İl genel meclisi üyesi
E) Büyükşehir belediye başkanı

11. **Devlet veya kamu tüzel kişilerinin, kamu yararının gerektirdiği durumlarda, bedelini peşin ödemek koşuluyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamına veya bir kısmına yasada gösterilen yöntemlere göre el koymasına ne ad verilir?**

A) İstimval
B) Geçici işgal
C) Satın alma
D) Kamulaştırma
E) Devletleştirme

12. **İdareye sadece olağanüstü durumlarda tanınmış olan yetki aşağıdakilerden hangisidir?**

A) İstimval yetkisi
B) Kamulaştırma yetkisi
C) Özelleştirme yetkisi
D) Devletleştirme yetkisi
E) Geçici işgal yetkisi

13. **Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı aşağıdakilerden hangisinin bağlı birer kuruluşudur?**

A) Cumhurbaşkanlığı
B) Millî Savunma Bakanlığı
C) Genelkurmay Başkanlığı
D) İçişleri Bakanlığı
E) TBMM Başkanlığı

14. COVID -19 salgını nedeniyle okullarda eğitim yapılamaması nedeniyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Eğitim Bilişim Ağı (EBA) devreye sokularak internet ve televizyon yayınları vasıtasıyla eğitim hizmet sağlanmaya başlanmıştır.

Yukarıda verilen durum kamu hizmeti ilkelerinden hangisi ikisi ile ilgilidir?

A) Süreklilik - Uyarlanma
B) Uyarlanma - Tarafsızlık
C) Düzenlilik - Bedelsizlik
D) Tarafsızlık - Eşitlik
E) Bedelsizlik - Uyarlanma

15. **Aşağıdakilerden hangisi idarenin işlemlerinden biri değildir?**

A) Yönetmelik
B) Cumhurbaşkanı Kararnamesi
C) Tebliğ
D) Genelge
E) Kanun

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
C	E	B	C	C	B	D	A	B	C	D	A	D	A	E

/benimhocam

1. Kamu düzenini sağlamak ve korumak amacıyla idarenin yaptığı etkinliklere ne ad verilir?

A) Örgütlenme faaliyetleri
B) Planlama faaliyetleri
C) İç düzen faaliyetleri
D) Kolluk faaliyetleri
E) Mal edinme faaliyetleri

2. Kişilerin günlük hayatlarında rahatsız edilmeden yaşayabilmesi için diğer kişilerin yaptığı veya yapacağı her türlü taşkınlığın, örneğin koku, gürültü, ışık, toz, duman, kirlilik vb. önlenmesi kolluğun kamu düzeninin hangi unsuru ile ilgilidir?

A) Güvenlik B) Dirlik ve esenlik
C) Ahlak D) Eğitim
E) Sağlık

3. Emniyet Teşkilatı Kanununun 1. maddesine göre, İçişleri bakanı tüm ülke düzeyinde emniyet ve asayişi sağlamakla sorumludur. Kanunun 1. maddesindeki bu hüküm, kolluğun kamu düzeninin hangi unsuruna vurgu yapmıştır?

A) Dirlik B) Esenlik
C) Sağlık D) Ahlak
E) Güvenlik

4. Devlet memurlarına, yaptıkları hizmetler için lüzumlu bilgilere ve yetişme şartlarına uygun şekilde, sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar ilerleme imkânını sağlamak aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sınıflandırma B) Becayiş
C) Liyakat D) Kariyer
E) Güvenlik

5. Devlet memurluğuna alınacaklarda aranan şartlar arasında hangisi yoktur?

A) Türk vatandaşı olmak
B) 18 yaşını doldurmuş olmak
C) Askerlikle ilişiği bulunmamak
D) En az ortaokul mezunu olmak
E) Taksirli suçlardan hüküm giymemiş olmak

6. Memurlar Kanunu'na göre, memurun adaylık süresi en az ne kadardır?

A) 6 ay B) 1 yıl C) 2 yıl
D) 3 yıl E) 4 yıl

/benimhocam

7. Aşağıdakilerden hangisi memurlara ilişkin yasaklardan biri değildir?

A) Mal bildirme yasağı
B) Ticaret yasağı
C) Toplu eylem yasağı
D) Denetimindeki teşebbüsten menfaat sağlama yasağı
E) Kamu görevi ile ilgili basına bilgi ve demeç verme yasağı

8. Aşağıdakilerden hangisi devlet memurlarına verilen disiplin cezalarından biri değildir?

A) Kınama
B) Aylıktan kesme
C) Görevden uzaklaştırma
D) Kademe ilerlemesinin durdurulması
E) Devlet memurluğundan çıkarma

9. Memur olarak hizmet süresi 11 yıl olan bir memurun yıllık izin süresi kaç gündür?

A) 10 B) 15 C) 20 D) 25 E) 30

10. Aşağıdakilerden hangisi, devlet memurlarının ödevlerinden biri değildir?

A) Sadakat
B) Devlete bağlılık
C) Amirin emrine itaat
D) Şikâyet ve dava açma
E) Mal bildiriminde bulunma

11. Aşağıdakilerden hangisi memurluğun sona erme hâllerinden biri değildir?

A) Çekilme
B) Emeklilik
C) Kademe ilerlemesinin durdurulması
D) Koşullarda eksiklik
E) Memurluktan çıkarılma

12. Memurluk hakkında aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Memurların adaylık süresi en az bir yıl en çok iki yıldır.
B) Kamuda engelli personel çalıştırma oranı yüzde üçtür.
C) Evlilik ve cenaze izinlerinin süresi yedi gün babalık izninin ise on gündür.
D) Kasten işlenen suçlardan altı ay ve üzeri hüküm giyenler memur olamazlar.
E) Memurlar sonu 0 ve 5 ile biten yıllarda (5 yılda bir) mal bildiriminde bulunmak zorundadır.

13. Memurluk hakkında aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Bir yıldan on yıla kadar çalışan memurların yıllık izni yirmi gün, on bir yıl ve üzeri çalışan memurların yıllık izni ise otuz gündür.
B) Usulüne uygun istifa edenler altı ay, usulüne aykırı istifa edenler ise bir yıl geçmeden tekrar dönemezler.
C) Aylıktan kesme disiplin cezası memurun brüt maaşının 1/10'u ile 1/20'si arasında kesinti yapılmasıdır.
D) Kanunda sayılan istihdam biçimleri memur, sözleşmeli personel ve işçilerdir.
E) Memurlar kanununun temel ilkeleri sınıflandırma, kariyer ve liyakattir.

14. 4 yıl sureli yükseköğretim bitirenlerin devlet memuriyetine giriş derece ve kademesi aşağıdakilerden hangisidir?

A) 10/2 B) 9/3 C) 9/2
D) 9/1 E) 8/1

15. Memurluk kanununa ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Memurların haftalık çalışma saati 40 saattir.
B) İzinsiz ve mazeretsiz 10 gün üst üste göreve gelmeyen memur çekilmiş sayılır.
C) Sağlık nedenleri dışında adaylık süreci başarısız olan memurlar 3 yıl geçmeden tekrar memur olamazlar.
D) Sınavla girilen ve memur olma şartını taşıyan herkesin olabileceği memuriyet istisnai memuriyettir.
E) Doğumdan önce sekiz, doğumdan sonra da sekiz olmak üzere toplam 16 hafta süreyle analık izni verilir.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
D	B	E	D	E	B	A	C	E	D	C	D	C	D	D

CEVAPLAR

/benimhocam

SİZİN NOTUNUZ

İNSAN HAKLARI

- İnsan hakları, insanların doğuştan sahip olduğu ve kullanılması için cinsiyet, ırk, renk, din, dil, yaş, tabiiyet, düşünce farkı, ulusal veya toplumsal köken, zenginlik gibi herhangi bir ölçütün getirilemeyeceği haklardır.
- İnsan hakları konusunun uluslararası alanda ön plana çıkması II. Dünya Savaşı sonrası Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulması ve bu örgüt tarafından **10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** ile olmuştur.

İNSAN HAKLARININ NİTELİKLERİ

- İnsan haklarını başka hak kategorilerinden ayırt etmeye yarayan nitelikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:
  - Evrenseldir.
  - Doğuştandır.
  - Mutlaktır.
  - Vazgeçilmezdir.
  - Birey haklarıdır.
  - Çoğunlukla özgürlük haklarıdır.
  - Temel haklardır.
  - Esas olarak devlete karşı ileri sürülen iddialardır.

Devletin insan haklarıyla ilgili ödevleri vardır. Bunları dört başlık altında sıralayabiliriz:

a) **Tanıma:** Devlet, insan olarak haklarımızı tanımak zorundadır.

b) **Dokunmama:** İnsan haklarına devletin müdahalesi istisnaî bir durumdur. Bu durum başkalarının haklarına tecavüz edilmesini veya başkalarına doğrudan doğruya zarar verilmesini önlemekten ibarettir.

c) **Koruma:** Devletin temel görevi insan haklarını korumaktır. Bu koruma hem devletten hem de başka kişi ve gruplardan gelecek saldırılara kaşıdır.

d) **Temin/Tedarik:** Geçimlerini veya bakımlarını sağlayamayanlar (engelliler, yaşlılar, kimsesiz çocuklar vb.) için devlet, toplumun bir kurumu sıfatıyla, gerekli tedbirleri almak ve kurumları kurmakla yükümlüdür.

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

- İnsan hak ve özgürlüklerinden, her birinin farklı bir içeriğe, işleve ve sınırlandırma rejimine tabi olmasından dolayı insan hak ve özgürlükleri çok farklı şekillerde sınıflandırılmıştır.

A. Georg Jellinek'in İnsan Hakları Sınıflandırması

İnsan haklarının sınıflandırılması konusunda en eski ve en yaygın sınıflandırma, Alman hukukçu **Georg Jellinek'in** sınıflandırmasıdır. Temel hak ve hürriyetleri Jellinek, devlet ve birey arasındaki ilişkinin durumuna göre, **"negatif statü hakları", "pozitif statü hakları" ve "aktif statü hakları"** olmak üzere üçe ayırır.

1. Negatif Statü Hakları (Koruyucu Haklar)

Devlet tarafından kişilerin aşılamayacak ve dokunulamayacak hususi alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetlere negatif statü hakları denmektedir. Devlete bu haklar, "karışmama", "gölge etmeme" ödevi yüklerler. "Konut dokunulmazlığı, kişi güvenliği, din hürriyeti, düşünce hürriyeti, mülkiyet hakkı negatif statü hakkı niteliğindedir". Devlete ve topluma karşı bireyi muhafaza ettiğinden dolayı bu haklara "koruyucu haklar" da denmektedir.

2. Pozitif Statü Hakları (İstemme Hakları)

Bireylerden devlete yönelik olumlu bir davranış, bir yardım, bir görev talep etme imkânı tanıyan haklara pozitif statü hakları denir. "Konut hakkı, eğitim-öğrenim hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı" pozitif statü haklarındandır. Bu grup da yer alan haklar sanayi toplumunun doğuşu ile beraber anayasalarda yer almaya başlamıştır.

3. Aktif Statü Hakları (Katılma Hakları)

Aktif statü hakları, yurttaşların devlet idaresine katılmasını ve siyasal gücün kullanılmasını sağlayan haklardır. "Seçme ve seçilme hakkı, vatandaşlık hakkı, dilekçe hakkı, siyasi parti kurma hakkı, siyasi faaliyette bulunma hakkı, vergi ödevi, kamu hizmetine girme hakkı aktif statü haklarındandır". Aktif statü hakları bireyin hürriyetini devlet eliyle lakin devlet uğruna kullandığı bir pozisyondur. Bu haklara bu nedenlerle "katılma hakları" ya da "siyasi haklar" da denmektedir.

B. Karel Vasak'ın Zaman / Tarihsel Bakımından Hakları Sınıflandırması

- **Fransız hukukçu Karel Vasak** tarafından yapılan ve klasikleşmiş olan insan haklarının "kuşaklara" göre ayrılmasıdır. Kuşaklara göre yapılan sınıflandırmada insan hakları, **"birinci kuşak haklar", "ikinci kuşak haklar"** ve **"üçüncü kuşak haklar"** biçiminde üç gruba ayrılmaktadır.
- İlk kez bu ayrım 1979 yılında Çek kökenli Fransız hukukçu Karel Vasak tarafından hakların tarihsel olarak meydana çıkışları, tarihsel gelişimleri hesaba katılarak önerilmiştir.

1. Birinci Kuşak Haklar

Kişi Hakları ve Siyasal Haklar birinci kuşak haklar, insanın tarihsel olarak gelişimi içerisinde ilk meydana gelen haklardır. XVII ve XVIII. yüzyılda yaşanan Amerikan ve Fransız devrimleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Yaşam hakkı, kişi güvenliği, mülkiyet hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, konut dokunulmazlığı, kamu hizmetine girme hakkı, seçim hakkı gibi temel hak ve özgürlükler birinci kuşak hakların kapsamındadır.

2. İkinci Kuşak Haklar

Karel Vasak'ın sınıflandırmasına göre, ikinci kuşak haklar **Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Haklardır**. Burjuva sınıfını nasıl ki ticaret devrimi ortaya çıkarmışsa işçi sınıfını da ortaya çıkaran Sanayi Devrimi olmuştur. İkinci kuşak haklar işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki çatışmaya dayanan haklar olarak ortaya çıkmıştır. İkinci kuşak haklar, çalışma hakkı, dinlenme hakkı, konut hakkı, sendika özgürlüğü, grev hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı, toplu sözleşme hakkı, eğitim hakkı, bilim ve sanatı öğrenme hakkı gibi sosyal, ekonomik ve kültürel hakları içermektedir.

3. Üçüncü Kuşak Haklar

Üçüncü kuşak haklar, **Dayanışma Hakları veya Azınlık Haklarıdır**. Gelişme hakkı, çevre hakkı, doğal zenginliklere ulaşma hakkı, barışçıl bir çevrede yaşama hakkı, temiz suya ulaşma, yiyecek yardımı alma, barış hakkı, bilgi edinme hakkı, iletişim hakkı, silahsızlandırılmış bir dünyada yaşama hakkı, halkların kendi durumlarını serbestçe belirleme hakkı (self determinasyon hakkı), iletişim hakkı gibi haklardan oluşmaktadır.

İNSAN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1. İngiltere'de İnsan Haklarının Gelişmesi

a) Magna Carta

- 1215 yılında kabul edilen İngiliz Magna Carta Haklar Bildirisi, uzun bir süre, hukukun ve insan haklarının sembolü olarak kabul edilmektedir. Magna Carta özetle şu haklardan oluşan bir belgedir:
  - Kral, özgür kişileri hükümsüz bir şekilde tutuklamayacak, hapsedemeyecek ve mallarına el koyamayacak.
  - Kral, adaleti değiştirmeyeceğine, kimseye karşı hak ve adaleti yerine getirmekten kaçınmayacağına söz verecek.
  - Cezalar suçun ağırlığı ile orantılı olacak. Tüccarlara ticaret özgürlüğü sağlanacak. Kralın devletin yasalarını çiğnemesi durumunda, baronlara isyan etme hakkı tanınacak.

b) Petition of Rights - Haklar bildirgesi - (1628)

- Parlamento krala, Fransa ile süren savaşa mali destek sağlama karşılığında 1628 yılında Petition of Rights (Haklar Dilekçesi)'ni kabul ettirmiştir.
  - Parlamentonun onayı olmadan vergi koymak, parlamentonun onayı olmadan taht için para toplamak yasaktır.
  - Parlamentodaki görüşmelerden dolayı kimseye mahkeme önünde suçlama yapılamayacaktır.
  - Parlamento tam söz hürriyetine haiz olacaktır. Parlamento izni olmadan asker toplanamayacaktır.
  - Parlamentonun kabul ettiği yasa, kral dâhil herkesi bağlayacaktır.

c) Habeas Corpus Act (1679)

- Habeas Corpus Act ile kişilerin **yargıç kararı olmadan tutuklanmaları, hapsedilmeleri ile keyfi ve uzun süreli tutuklamalar yasaklan**mıştır.

d) Bill of Rights – Haklar Bildirisi – (1689)

- Haklar bildirisi ile adil yargılanma, olağan olmayan cezaya çarptırılmama ilkeleri doğal haklar arasında yer almış, yasa yapma ve vergi koyma yetkisinin parlamentoya ait olacağı, dilekçe hakkı ve yasama dokunulmazlığı kabul edilmiştir.

NOT

İngiliz belgeleri, Fransız ve Amerikan belgelerinden farklı olarak evrensel olmayan belgelerdir.

2. Amerika'da İnsan Haklarının Gelişmesi

a) 1776 Tarihli Amerikan Virginia Haklar Bildirisi ve ABD Anayasası

- Virginia İnsan Hakları Bildirgesi, 12 Haziran 1776 tarihinde, Amerika'nın Virginia eyaletinde yaşayan halk temsilcileri tarafından ilan edilen bildiridir.
- Amerikan Kongresi, 1776 yılındaki çağrısıyla her koloninin kendi anayasasını hazırlaması önerisinde bulunmuş ve Virginia bu öneriye en hızlı şekilde uyan ve kendi anayasasını hazırlayan eyalet olmuştur. Virginia Haklar Bildirisi'nin hükümleri aynı yıl Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde de yer almıştır.
- Virginia İnsan Hakları Bildirisi, John Locke'un fikirleri ve Montesquieu'nun güçler ayrılığı ilkelerinden esinlenerek hazırlanmıştır.
- 1776 Virginia Haklar Bildirisi ve Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde, insanların yaşama hakkı ve özgürlüğü bulunduğu, mülkiyet haklarına sahip olduğu, kendi kişilik ve mutluluğunu özgürce gerçekleştirebileceği ifade edilmiştir. Bu bildirilere göre devletin görevi kişilerin bu hak ve özgürlüklerini güvence altına almak ve bunların yaşanılır hâle getirilmesine uygun ortamı hazırlamaktır.

3. Fransa'da İnsan Haklarının Gelişimi

a) 1789 Tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

- Avrupa'da hak ve özgürlükler açısından dönüm noktası olan olaylardan en önemlisi Fransız İhtilali'dir. 26 Ağustos 1789 tarihinde, ihtilalden sonra kabul edilen bildiri, insanın doğuştan devredilmez, dokunulmaz doğal haklara sahip olduğu anlayışını teyit eden bir belgedir.
- Bildiride egemenliğin halka ait olduğu; eşitliğe dayalı bir toplumun, insanların doğal birtakım haklara sahip olmasıyla sağlanacağı; kişi özgürlüğü ve güvenliği ile mülkiyet hakkının tüm insanların en temel hakkı olduğu belirtilmiştir
- Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde yalnız insanların doğuştan sahip olduğu doğal haklardan değil, bunların yanında, bireyin yönetime katılmasını sağlayan seçme ve seçilme hakkı gibi siyasi haklardan da söz edilmiştir.

XX. YÜZYILDA İNSAN HAKLARI

1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Birleşmiş Milletler Antlaşması, 26 Haziran 1945 tarihinde **San Francisco'da** imzalanmış ve **24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir.** Türkiye antlaşmayı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'yle birlikte 15 Ağustos 1945'te 51 üye ile birlikte kurucu üye olarak onaylamıştır.

Birleşmiş Milletlerin Organları

- **Genel Kurul:** Genel Kurul Birleşmiş Milletlerin bütün üyelerinden oluşur. Genel Kurulun her üyesinin bir oyu vardır.
- **Güvenlik Konseyi:** Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere kurulan Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletlerin on beş üyesinden oluşur. Güvenlik Konseyinin beş sürekli üyesi **Fransa, İngiltere, Rusya, Çin ve ABD**'dir. Bu ülkeler BM kararlarını veto etme yetkisine sahiptir.
- **Ekonomik ve Sosyal Konsey:** BM'nin doğrudan doğruya insan hakları alanına giren konularda faaliyette bulunan Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK), BM Genel Kurulu tarafından 3 yıllık bir süre için seçilmiş 54 üyeden oluşmaktadır.
- **Uluslararası Adalet Divanı:** Birleşmiş Milletlerin adli organıdır. Merkezi **Hollanda'nın Lahey** kentindedir. Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nden seçilen on beş yargıçtan oluşur.

Birleşmiş Milletlerin Bazı Sözleşmeleri
• İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de kabul edilmiştir.
• Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
• Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (İkiz Sözleşmelerden biri)
• Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (İkiz Sözleşmelerden biri)
• Soykırımın Önenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme
• Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme
• Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
• İşkence ve Diğer Zalimane ve Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
• Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü ile kurulmuştur. Mahkeme **Hollanda'nın Lahey** kentindedir. **Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar şunlardır:**

- Savaş suçları
- Soykırım suçları
- Saldırı suçları
- İnsanlığa karşı suçlar

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ

- İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, **10 Aralık 1948**'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca, oylama sonucunda kabul edilmiş bir karardır. Bu nedenle, teknik hukuk anlamında "tavsiye" niteliğindedir; dolayısıyla da "bağlayıcı" bir etkisi yoktur. 30 maddeden oluşur.

NOT

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin kabul edildiği **10 Aralık, Dünya İnsan Hakları Günü'dür.**

2. AVRUPA KONSEYİ

Avrupa Konseyi, 5 Mayıs 1949'da **Londra'da kurulmuş**, konseyin statüsü ise 3 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiştir. Avrupa Konseyi'nin merkezi **Strazburg**'dadır. Avrupa Konseyi'nin resmî dilleri **İngilizce ve Fransızcadır.** Konseyin kurucu ülkeleri: **Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Belçika, Danimarka, Hollanda, İrlanda, İsveç, Norveç ve Lüksemburg**'tur.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa Konseyinin yapısı içinde oluşmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi **4 Kasım 1950'de Roma'da** kabul edilmiştir. Sözleşmenin resmî dili **İngilizce ve Fransızcadır.**

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) insan haklarını ve temel özgürlükleri korumak amacıyla 4 Kasım 1950 tarihinde imzaya açılmış ve 3 Eylül 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. **Türkiye 18 Mayıs 1954 de sözleşmeyi onaylamıştır.**

İnsan haklarının korunması anlamında konsey bünyesindeki temel mekanizma olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1959 yılında kurulmuştur. Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne **bireysel başvuru hakkını 1987'de AİHM'e zorunlu yargı yetkisini ise 1990'da kabul etmiştir.**

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmek için, şikâyet edeceğiniz devletin (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde hakkında dava açacağınız devletin) Avrupa Konseyine taraf ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisini tanıyan bir devlet olması gerekir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki temel haklardan biri veya bir kaçının ihlaline maruz kalan gerçek ve özel tüzel kişiler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal eden, "Devlet" veya "ihlal sırasında kamu gücü kullanmakla yetkili kamu görevlisi" olmalıdır.

Başvuru konusu ihlal, ihlali yapan devletin ulusal mahkemesinde dava olarak görülmelidir. Yani başvurucu, müdahale veya eylemsizlik hâlinin ortadan kalkması için ulusal hukukta var olan sonuca elverişli hukuk yollarının en kapsamlısını tamamıyla tüketmiş olmalıdır(Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru dâhil).

İhlali yapan devletteki iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren **6 ay içinde (1 Şubat 2022'den itibaren bu süre 4 ay olacaktır.)** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yapılmalıdır. Kararların uygulanmasını sağlamak ve denetlemek de **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin** yetkisindedir. Mahkeme, Yüksek Sözleşmeci tarafların sayısına eşit sayıda yargıçtan oluşur (hâlihazırda 47 yargıç bulunmaktadır). Yargıçlar, her taraf devletin sunacağı üç kişilik aday listesinden Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından seçilir. Yargıçlar sadece 9 yıllık bir süre için seçilirler. Tekrar seçilmeleri ise mümkün değildir. Sözleşme iki tip başvuru arasında ayrım yapar: Haklarının ihlal edildiğini öne süren, gerçek ve tüzel kişiler, kişi grupları ya da hükümet dışı örgütler tarafından yapılabilen **bireysel başvurular** ve bir devletin bir başka devlete karşı yaptığı **devletlerarası başvurular.**

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Düzenlenen Hak ve Hürriyetler
• Madde 2: **Yaşam hakkı**
• Madde 3: İşkence yasağı
• Madde 4: **Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı**
• Madde 5: Özgürlük ve güvenlik hakkı
• Madde 6: **Adil yargılanma hakkı**
• Madde 7: **Kanunsuz ceza olmaz**
• Madde 8: Özel ve aile hayatına saygı hakkı
• Madde 9: **Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü**
• Madde 10: **İfade özgürlüğü**
• Madde 11: **Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü**
• Madde 12: **Evlenme hakkı**
• Madde 13: **Etkili başvuru hakkı**
• Madde 14: **Ayrımcılık yasağı**
• Madde 15: **Olağanüstü hâllerde yükümlülükleri askıya alma**
• Madde 16: **Yabancıların siyasal etkinliklerinin kısıtlanması**
• Madde 17: **Hakları kötüye kullanma yasağı**
• Madde 18: **Haklara getirilecek kısıtlanmaların sınırlanması**

İNSAN HAKLARININ ULUSAL BOYUTTA KORUNMASI

ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU (YARGISAL BAŞVURU)

- Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu, **2010 Anayasa değişikliği** itibarıyla hukuk sistemimize girmiştir.

Bireysel başvuru nedir?	Bireysel başvuru, herkesin Anayasa'da güvence altına alınmış **temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki** herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla başvurabileceği bir hak arama yoludur.
Bireysel başvurumu nereye yapabilirim?	• Anayasa Mahkemesinde bulunan bireysel başvuru noktası; • Mahkemeler ve Cumhuriyet Başsavcılıkları • Yurt dışı temsilcilikleri
Bireysel başvurumu hangi tarihten itibaren ve kaç gün içinde yapmalıyım?	**Bireysel başvuru;** İdari ve yargısal hak arama yolları tamamlandıktan (temyiz, istinaf gibi) ve karar, başvurucu tarafından öğrenildikten, başka hak arama yolları yoksa ihlal öğrenildikten **sonra 30 (otuz) gün içinde** yapılmalıdır.
Mazeretim sebebiyle süresi içinde başvuruda bulunamadım. Ne yapmalıyım?	Mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazeret nedeniyle 30 (otuz) günlük başvuru süresinin kaçırılması hâlinde mazeretin kalktığı tarihten **itibaren en geç 15 (on beş) gün içinde** mazerete ilişkin belgelerle başvuru yapılabilir.
Kimler bireysel başvuru yapabilir?	Kural olarak **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve bunlara ek olarak Türkiye'nin taraf olduğu protokollerin ortaklaşa güvence altına aldığı temel hak ve özgürlüklerden herhangi birinin** kamu gücü tarafından ihlal edildiğini iddia eden herkes bireysel başvuruda bulunabilir.
Yabancı ülke vatandaşları da bireysel başvuruda bulunabilir mi?	Yabancı ülke vatandaşları bireysel başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Bununla birlikte yabancılar **"yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar"** ile ilgili örneğin seçme ve seçilme hakkı gibi- bireysel başvuruda bulunamaz.
Tüzel kişiler bireysel başvuru yapabilir mi?	**Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz.** Özel hukuk tüzel kişilerinin (sendikalar, dernekler, vakıflar, ticari ortaklıklar vb.) sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunmaları mümkündür.
İdari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi ne anlama geliyor?	İhlal iddialarına ilişkin olarak idari başvuru yollarının ve varsa ilk derece mahkemeleri, istinaf mahkemeleri ve temyiz başvuru yollarının tüketilmesinden sonra bireysel başvuruda bulunulabilir.
Bireysel başvurucu sonucunda yapılacaklar nelerdir?	Anayasa Mahkemesi, kamu işlemiyle bir temel hakkın ihlal edildiğini tespit ederse bu ihlalin giderilmesi için ilgili mahkeme tarafından **yeniden yargılama yapılmasına hükmedebilir.** Ancak yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar yoksa **başvurucu lehine uygun bir tazminata hükmedebilir.** Bunlar dışında, Anayasa Mahkemesi kararında gerekli görüldüğü takdirde, **ihlalin ve sonuçlarının hangi şekilde ortadan kaldırılacağı hususunda yapılması gerekenler de** belirtilir.
Bireysel başvuruya konu olamayacak haklar ve işlemler şunlardır:	• Türkiye'nin taraf olmadığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek Protokollerde yer alan haklar, • **Anayasa'da yer alan ancak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinde yer almayan haklar,** • Yasama işlemleri (kanunlar, TBMM kararları) • Düzenleyici idari işlemler (Cumhurbaşkanı kararnameleri, yönetmelikler, genelge, yönerge, tebliğ, sirküler gibi farklı adlarla yayımlanan yönetmelik benzeri işlemler) • **Yargı yolunun kapalı olduğu işlemler** (Spor Tahkim Kurulları kararları, Yüksek Seçim Kurulu kararları, Yüksek Askerî Şûra kararları, olağanüstü hâl Cumhurbaşkanı kararnameleri, Hâkimler ve Savcılar Kurulu kararları)

Kaynak: *https://www.anayasa.gov.tr/media/6570/bb_brosur.pdf*

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU (İDARİ BAŞVURU)

- 2016 yılında kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu **Adalet Bakanlığı** ile ilişkili bir kurumdur.
- İnsan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere kurulmuştur.
- **Bu kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri şunlardır:**
  a) Ayrı tutma
  b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama
  c) Çoklu ayrımcılık
  d) Doğrudan ayrımcılık
  e) Dolaylı ayrımcılık
  f) İşyerinde yıldırma
  g) Makul düzenleme yapmama
  h) Taciz
  i) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık
- Kurum, kurul ve başkanlıktan oluşur. Kurul, kurumun karar organıdır. Kurul, mevzuatla verilen görev ve yetkilerini kendi sorumluluğu altında, bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır.
- Kurul, biri başkan, biri ikinci başkan olmak üzere **11 üyeden** oluşur. Kurulun üyeleri **Cumhurbaşkanı tarafından** seçilir.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU (OMBUDSMANLIK)

- 2010 Anayasa değişikliği ile gelmiş, 2012 yılında kurulmuştur.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlıdır.
- Kamu tüzel kişiliğine haiz, özel bütçelidir.
- Merkezi Ankara'dır.

Kurumun Görevi

Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine

- İdarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını;
- İnsan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde,
- Hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmakla görevlidir.

Ancak;

a) yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler,
b) yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler,
c) Türk Silahlı Kuvvetlerinin sırf askeri nitelikteki faaliyetleri

kurumun görev alanı dışındadır.

NOT

Halkın şikâyetlerini incelemekle görevli kamu başdenetçisi **TBMM tarafından** 4 yıllığına seçilir. Mevcut kamu başdenetçisi 2020 yılında ikinci kez seçilen Şeref Malkoç'tur.

TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU (SİYASİ BAŞVURU)

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, TBMM bünyesinde yer alan ihtisas komisyonlarından birisidir. 1990 yılında, ülkemizde insan hakları alanında kurulan **ilk ulusal kuruluştur**.
- Temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla her birey Komisyon'a başvuru yapabilir.

TBMM KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU (SİYASİ BAŞVURU)

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, TBMM bünyesinde yer alan ihtisas komisyonların birisidir.
- Komisyon, **cinsiyetçi yargılar sonucu kamusal ve özel alanda yaşanan mağduriyetler ve hak ihlalleri, iş yerinde psikolojik taciz (mobbing), işe alım süreçlerinde cinsiyete dayalı ayrımcılık, kötü muamele, şiddet gibi** konularda başvuruculaların iddialarını incelemekte ve gerekli görülmesi hâlinde ilgili mercilere konunun iletilerek kurumlar arası koordinasyonu sağlamakta ve süreç hakkında başvurucuyu bilgilendirmektedir.

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU (İDARİ BAŞVURU)

- Bilgi edinme hakkı 2003 yılında kanunla gelmiş, 2010 Anayasa değişikliği ile de bir Anayasal hak hâlini almıştır.

Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

- Türkiye'de ikamet eden yabancılar,
- Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi,
- Kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve
- Karşılıklılık ilkesi çerçevesinde bu kanun hükümlerinden yararlanabilir.

- Kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi ve belgeye erişimi **ON BEŞ İŞ GÜNÜ içinde** sağlarlar.
- Başvurunun içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında **OTUZ İŞ GÜNÜ içinde** bilgi ve belgeye erişim sağlanır.

İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI (İDARİ BAŞVURU)

- İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi çerçevesinde, gerek vatandaşlarla bireyler olarak, gerek sivil toplum kuruluşlarıyla genel düzeyde, temasları kolaylaştırmak ve iş birliğini artırmak amacına yönelik olarak oluşturulmuştur.
- İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Mülki İdare Amirlerinin Başkanlığında (ilde vali, ilçede kaymakam) kamu görevlileri, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve siyasi parti temsilcilerinden oluşmaktadır.

İl ve İlçe Kurulları;

- İnsan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek, araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek,
- Ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet Savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir.
- Kurullar aynı zamanda insan hakları alanında bilgilendirme, bilinçlendirme, eğitim faaliyetleri gerçekleştirmek, kadın, çocuk, hasta ve özürlü hakları ile araştırmalar yapılmasını ve çözümler üretilmesini teşvik etmek, insan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapmakla görevlidirler.

NOT

Kurullar ayda bir defa toplanır. Ancak gerekli görülen durumlarda, başkanın çağrısı üzerine ayda birden fazla da toplanabilir. Kurul toplantılarına illerde **vali** veya **valinin görevlendireceği bir vali yardımcısı**, ilçelerde **kaymakam** başkanlık eder.